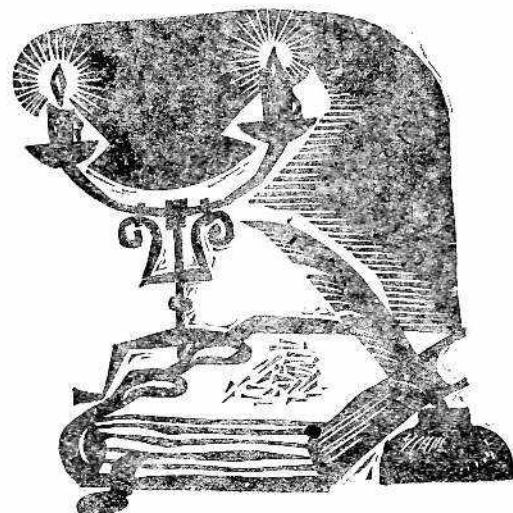

ТОНЬО ИЛ. ПЕНЕВ

село
ЛЮЛИН

ИСТОРИЧЕСКИ СТРАНИЦИ

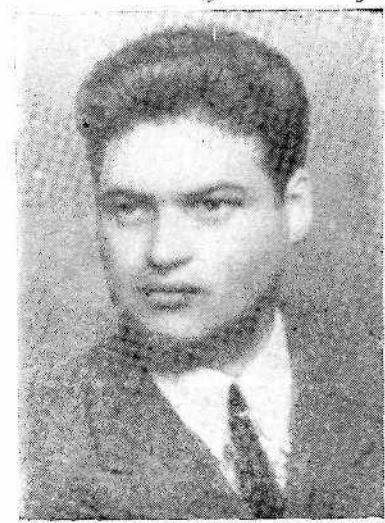

ИЗДАТЕЛСТВО НА НАЦИОНАЛНИЯ
СВЕТ НА ОТЕЧЕСТВЕНИЯ ФРОНТ
СОФИЯ — 1968 ГОДИНА

150-2)

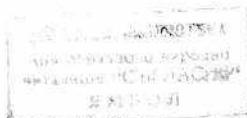
БИБЛІОТЕКА

4

ТОНЧО ИЛИЕВ ПЕНЕВ

150242

електор Надежда Г. Пантелеева
редактор Лимитър Герджиков

Художник Ангел Димитров
Коректор Катя Цонкова

Балет за пабор на I, VI, 1967 г.
Изчленни коли 17,
формат 1/16 от 65/92.

Подпишана за печат на 25, IV, 1968 г.
Издателски коли 17.
Тираж 1500 броя

*Познаването и големата синовна
общ към родния край, желанието да съх-
раня богатото наследство от героично-
то му минало и стремежът да допри-
неса, според силите си, за патриотично-
то възпитание на родната младеж бя-
ха основните стимули, които ме дове-
доха до написването „Историята на
село Люлин“.*

A B T O R T

ПРЕДГОВОР

Когато човек опознае народи си, неговите борби и стремления, неговите лъки и радости, неговите материални и духовни ценности, създадени през вековете, тогава той става по-добър и по-устойчич патрист, по-добър и по-непоколебим интернационалист.

На речта на др. ТОДОР ИКИВКОВ
на IX конгрес на ДСМС.

Моято родно с. Люлин, Ямболски окръг, е едно от много бройните български села, чийто живот на пръв поглед не представлява особен интерес. Животът му е живот на обикновени трудови хора, които при новите условия на народната власт и под умелото ръководство на БКИГ използват своите творчески сили в общонародното строителство на социализма и комунизма в Народна република България.

Обаче едно по- внимателно вникване в ежедневието на хората от с. Люлин, едно по-задълбочено проучване на историческото им минало ни налагаат да открием в тихо лице скромни, но вдъхновени творци на материални и духовни ценности, пламенни борци за свобода, демокрация и прогрес, дали своя принос в борбата на целия български народ за свобода, демокрация и социализъм.

Опознаем ли ги отблизо, ние не можем да не ги обикнем и да не се гордеем с тях.

Познаването и голямата синовна общ към родния край, желанието да съхраня богатото наследство от героиното му минало и стремежът да допринеса, според силите си, за патриотичното възпитание на родната младеж бяха основните стимули, които ме доведоха до написването „Историята на с. Люлин“.

В този свой труд аз съм се постарал да проследя съществите моменти от икономическото, обществено-политическото и културното развитие на с. Люлин от възникването му до наши дни.

Материалът е поддран и подреден в три дяла:

1. Историческо развитие на с. Люлин от дълбока древност до наши дни.

2. Генеалогия на родовете на 28-те заселници—основатели на с. Люлин.

3. Кратки исторически сведения за съседните на с. Люлин села.

Тази подредба на материала смятам, че съдействува да се обхване и проследи по-всестранно историчеството на родното ми село.

Съзнавайки цялото сърдечност и отговорност на задачата, с която съм се зел, аз в продължение на три години събирах и проучих подходяща историческа и географска литература, исторически документи, статии из пресата от Предосвободенската епоха и след нея, статистически сведения, спомени и разкази на много информатори — стара хора, участници в събитията, техни съвременници, близки или потомци.

В събирането съм работил със подпомагнат от братовчеда си Ильо Иванов Текев (Анджелину).

Особено ценна и компетентна помощ ми бе оказана от др. Н. Пантелеева, гимназиална учителка по история — редактор на „Историята на с. Люлин“ и от др. Н. Домусчев, уредник при Ямболския окръжен музей.

На тях тримата, на селската партийна организация и специално на партийния ѝ секретар — др. Ив. Д. Проданов, на отдел „Изкуство и култура“ — ОНС, Ямбол както и на всички други, които по един или друг начин подкрепиха мое то начинание, изказвам най-сърдечна благодарност.

Април 1967 г., Бургас.

Авторът

I. ПОСЕЛИЩНО-ГЕОГРАФСКА ЧАСТ

1. МЕСТОПОЛОЖЕНИЕ

Местоположение, граници, големина

Село Люлин е леголъмо селище в Ямболски окръг, което се намира на 30 км източно от гр. Ямбол. Разположено е на южния склон на леко издигнат хълм, по билото на който минава Еркесията (Старобългарският пограничен окоп), а в подножието му противча Грудовската река (р. Карабунарска).

Землището на селото се простира нашироко между двата Бакаджика (Големия и Великия). Границата му започва на изток от извори на Грудовската река, издига се на север през местностите „Фъльов дол“ (Фил дере) и „Давалийско“ и се опира на Еркесията; продължава на запад по саката Еркесия и се извива към „Сазйолу пътя“; но този път се спуска на юг до местността „Трупаните камъни“; оттам взема югоизточна посока по-край лозята на с. Тамарино до местността „Пътските“, която се врязва в гората „Шумата“ и я разделя на люлинска и тамаринска; по-нататък извира на изток покрай нивите на с. Войника, пресича „Камиларски път“, дължи се по него и се допира пак до Грудовската река.

Люлинското землище е обградено като в обръч от съседните му села: на изток — с. Първенец (Башалий) и с. Правдино (Доуреклий), на североизток — с. Богорово (Арпач), на север — с. Недялско (Алане) и с. Палаузово (Авлалий), на запад — с. Иречеково (Арнауткьой) и с. Търнава, на югозапад — с. Челинк (Гиджий), на юг — с. Тамарино (Тюркмене), на югоизток — с. Каменец (Сарънъ-Еникъой) и с. Войника.

Общата площ на землището е 18 хил. декара, от които 12 хил. декара са ниви и 6 хил. декара — гори. Теренът му е хълмист, нископланински, доста много набразден с дълбоки долове и с по-малки или по-големи равнинни площи. Най-висок с хълмът „Люлика-та“, с височина около 150 м над морското равнище, а най-простор-

с. Люлин

Общ изглед

на е низината „Дългите паша“, която се намира на югоизток от селото.

Редица красави и живописни местности, пръснати из цялото землище, радват окото и придават особено очарование на люлинския пейзаж. Те носят интересни български или турски имена, подчертаващи типична за мястото особеност. Така:

а) група места, южно от селото са получили наименованията си от дърветата и растителността, с която са или са били покрити. Местността „Люлката“ е била обрасла в миналото с разноцветни люлякови храсти, които пръскали надалеко своето благоухание. „Липовите дерета“ е местност, образувана от пречищането на два доли. По-рано тя е била обрасла с липи, а сега — с нискостеблена гора. Долът „Липата алчака“ носи името си от голямата стара липа, която е растяла там, а към 1930 г. е изсъхала. „Трънев баир“ е малка височина на 1 км южно от селото, покрита само с тръни. Турското наименование „Фъйдък дере“ показва, че долът е бил обрасъл с леска, а „Керез-йолан“, — че по височината е имало гора от диви череши. „Кавак дере“ напомня за високите многогодишни тополи, които в миналото са украся-

вали дола.

б) По имена на животни и птици са наименувани следните места: „Чилова дупка“, „Хороз-йолу“, „Лисичните дупки“, местността „Чилова дупка“, южно от селото, е най-красивата, обрасла с буйна растителност местност в землището на с. Люлин, любимо място за разходки на млади и стари.

На двадесетина метра височина от дол със същото име „Чилово дере“, във варовита скала се вижда издълбана голяма дупка с размери 3,5 м на 3,5 м и височина около 2,5 м. Тя се стеснява в тунел, който се врязва в скалата на дълбочина около 10 м и излиза на повърхността южно от „Чилова дупка“. В тези места зимно време са се криели на завет много яребини, затова турците я наименували „Чилова“, т. е. яребича дупка. Вероятно тунелът и дупката са образувани чрез измиване на скалата от дъждовна вода, която по такъв начин си е проправила път към дола. Наличността на много сталактити и сталагмити в дупката подкрепят това предположение. Водата, която днес тече в дола се набира през двете му разклонения от чешмата „Кокарджа“ и „Капливия кайнак“, от една страна, и от извора „Хороз-йолу“, от друга. Тези

разклонения на дола се събират на стотина метра южно от „Чилова дупка“ край друг извор. По на юг от тази местност има друга гориста и влажна местност „Хороз-йолу“. В нея в миналото са се възникли много диви кокоски (турското хороз значи кокоска, а йол -- път, местност). В гората „Шумата“ се намира трета местност „Лисичите дупки“. Тя е известна с много дупки, издълбани от лисиците, които и до днес се въдят в този край.

в) Няколко местности носят имена, свързани с трудовия живот и бита на селяните. Така местността „Кюмюрлука“ е дол, югозападно от селото, обрасъл с хубава гора. През време на турското робство, още преди заселването на с. Люлин, тази местност е била покрита с гъста гора от високи и дебели дървета. Населението от балканските села е плавало тук да прави дървесни въглища (кюмюр), които продавало в гр. Ямбол. Добиването на тези въглища е ставало по примитивен начин. Отсечените дървета, поставени отвесно, са били приведени на големи куви -- турлуци и били запалвани. Една турлук с давал 10-15 тона въглища. И до днес лячат местата на турлуците -- там трева не искре. „Полугарк“ е хълмиста местност, югоизточно от селото. В миналото там са пладнували много стада овце, особено през есента. „Даватийско“ е равинна местност в източния край на землището, между с. Люлин и с. Първенец. Още при заселването си люлинци започнали да разорават земята на тази местност за ниви, обаче селяните от с. Първенец им оспорвали правото на собственост върху тази земя. Те нападали люлинци и им вземали нивите. Така между двете села възникнал спор (на турски давле) за местността, откъдето и наименоването ѝ.

г) Значителна група имена на места имат историческо съдържание. „Стражата“ е малка продълговата височина североизточно от селото. Тъй като през нея е минавал турски търговски път, то предполага се (според изследванията), че на височината е имало караул (стража) за охрана на пътя. Оттам и наименованието ѝ. Местното предание обаче му дава и друго обяснение -- през време на турското робство селото често било нападано от черкези, заселени в съседното село Лоурухай (Правдино). За да си осигурят по-навременна самозашита, люлинци поставляли на тази височина постоене (стража), които да следят движението на черкезките банди и да ги предупреждават за приближаващата ги опасност. Местността „Маластиря“ е поляна северозападно от селото. При археологически разкопки около Еркесията в тази местност братя Шкориеви са се натъкнали на развалини от големо здание. Те предполагат, че в старобългарско време сградата е била митница. В селото обаче е много популярно преданието, че на тази височина се е издигало светилище-манастир на обитателите на старо селище, което действително е съществувало в миналото на същото това място, а сега е юрт. Западно от селото има

местност с туреко наименование „Мая тенс“ (имотна -- богата могила). На около 1 км западно от нея в землището на с. Чолник в римско време е имало златни мина. По-късно при разкопки иманяри са намерили на това място златни монети. Днес също се правят научни изследвания за намиране на златни жилики. „Юртищати“ е местност, югоизточно от селото. Тя е получила наименоването си вероятно от старо, изчезнало вече селище. Съвсем близо до селото доскоро личаха останки от гробища на предполагаемото селище. Днес тази местност е покрита с ниви. „Грунаните камъни“ е височина, южно от селото, отделяща землището на с. Люлин от това на с. Тамарино. Известно време след заселването на с. Люлин, когато по официален път била определена южната граница на землището, назачът му -- турчинът Ранид натрупал много камъни на това място за граничен белег. Местността „Убития“ е малка продълговата височина, също южно от селото, обрасла с нискостеблена гора. Наскоро след Освобождението ѝ от турско робство там е бил убит турски разбойник, който, след като се откъснал от другарите си, се криел в близката гориста местност „Литева трънка“. (Произходът на наименоването на „Литева трънка“ не е известен).

„Хайдушките могили“ са три могили южно от селото, обрасли в миналото с гъста гора, сега покрити с ниви. Според преданието, на това място е бил доведен и скрит един от първите заселници -- Тодор Киров, който бил отизден от турска разбойническа банда. Турците поискали от сина му Видъо голям откуп и след като получили 300 златни лири, освободили отвъзчения.

д) Други места имат наименования по името на собственика им. Така „Стефозата келемя“ по време на турското робство е била нива на някой си Стефан Кълбоето. Ниви са били и местностите „Вълко-Дончевата келемя“, „Брайко-Стояновата келемя“, „Троевите исета“. През Освободителната Руско-турска война селяните изоставили нивите си и те запустели. По-късно тези ниви били включени в герски фонд на селото, а на собствениците били дадени други ниви. Също така няколко „орманчета“, обрасли в миналото с хубави гори, по-късно превърнати в ниви, носят името на притежателите си: „Дядо-Диневото орманче“, „Дядо Статевото орманче“ и др. В местността „Цоневите чадамари“, югозападно от селото, се намирала къщата на заможния обичар Цоню Райнов.

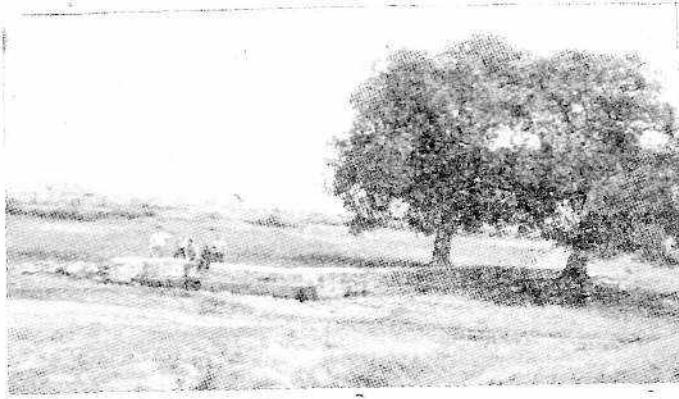
е) Имената на две места говорят за естеството на почвата. Местността „Кайрияка“ е равиница излон с неплодородна, камениста почва, а местността „Червеният бряг“ е продълговата камениста излина с бледочервена почва. Обрасла е също заклевият габър.

Напояване

През землището на с. Люлин, на юг от селото, по посока от запад към изток протича Грудовската река, която изтича на 6–7 km западно от селото и се влива в Мандренското езеро. Тя е къса, маловодна река с дъждовен режим и затова е но-пътник водна през зимата, а през лятото водата ѝ съвсем намалява. В миналото водната сила на реката е била използвана за двигателна сила на няколко селски воденици и тепазици. Днес по протежението ѝ в този район са направени два извори – на запад „Къзълджика“ и на изток „Банилийският“, които улесняват напояването на големи площи земя. Освен това в люлинското землище са пръснати много извори и чешми, чиято вода дава благодатна влага и прохлада на редица места и се използва за поене на добитъка или за пиеене от селяните, излезли на работа в полето. Тези извори и чешми обикновено носят името на лицето, което ги е разчистило, оградило с камъни или направило. Такива са: „Стат-Гевевият кайнак“, „Дядо-Вълковият кайнак“, „Мишенският чешма“, „Нанъ-Ивановият кайнак“, „Терзи-Гергевият кайнак“ (сога чешма) и др. „Хаджийският кайнак“ се е намирал по-рано в нивите на хаджи Стойо Русев. Той има хубава пръска вода. Направен е в канарата, като кладенец, с много правилна кръгла форма. „Кайнакът хаджи Стойо Румен“ е друг извор в мучурливата местност край бившия нива на хаджи Стойо до Войнишкия път. До него расте голяма круша, около която се е увилла стара, дива лоза. Водата му не е добра за пиеене. „Лядо-Златевият кайнак“, или опе „Абуза“, т. е. водохранилище, отстои на около 200 m западно от селото, близо до реката. Ограден е с камъни като кладенец, с отвор за изтичане на водата само от едната му страна. До извора растат голяма хубава върба и няколко бряста и това придава особена красота на мястото. Според преданието, на 150–200 m северно от този извор някога е имало манастир, а изворът с бил „аязмо“ (извор със свята вода). Посетителите на манастира вземали вода за пиеене от него и ходели да се мият за здраве. „Козар-Тоневият кайнак“ се намира южно от селото на една красива поляна, на която сега се издигат помпената станция и хамбарът на ТКЗС – Люлин. Преди 60–65 г. един белгийски инженер правил сондажи в този район и установил, че под извора противна подземна река, която идва от местността „Лозята“ и отива към „Колелото“, сега „Парковата градина“; че зимно време при нъжиновдие водата прелива от коритото и изтича в извора, а лятно време се прибира в коритото си и това се ютразява на водата му. „Брестите кайнак“ „Керез-полан“, „Хайдуниковият кайнак“, „Хороз-полу кайнакът“ носят името си от местностите, в които се намират. Интересно е преданието, което обяснява името на „Самодивския кайнак“ в местността „Титева трънка“:

Когато селяните се криели в тази местност от турски нападения, мъжете ходели за вода вечерно време, облечени в дълги женски дрехи; суеверните турци ги вземали за „самодиви“, плащали се от тях и не ги закачали – от там и името на извора. „Капливият кайнак“, който се намира в карстова местност, има форма на селска печь. Нарича се така, понеже от свода капят непрекъснато водни капки. „Миризливият кайнак“ на запад от селото е с миризлив, горчивица вода, която никога не пресъхва. Тя с временни синьо-зелена и на повърхността образува ияца. Вероятно във водата има разтворени магнезиеви съединения. Според местното предание, в миналото тук е имало кладенец. В него назначите на кервана на турска хазна, който се движел по пътя Шумен–Одрин, хвързили много златни пари, за да ги скрият от нападателите ги български хайдути. „Лерменджийският кайнак“ се е намирал край реката близо до воденицата на Чолаште. Днес той е останал на дъното на язовира, построен на реката от селяните на с. Първенец. В миналото той е бил крайно необходим и изобилен на селяните, които идват от далечни села да меят брашно на единствената тогава голяма воденица. Те бил принуждени да чакат ред по 10–15 дни и използват водата му за пиеене, за месене на хляб и др. „Тотевият кайнак“, „Димитро-Ивановият кайнак“, „Дядо-Димитровият кайнак“ са пресъхнали, но са оставили името си на мястото, където са извирали.

Чешмите, които са изградени в землището на с. Люлин, се намират в красиви, потънати в зеленина места и най-известна е чешмата „Кокарджа“, югозападно от селото. Водата ѝ е студена, с мирисма на разлагящи се органични вещества, които съдържат сяра. Понеже подобна мирисма издава вредното животинско кокарджа, оттам и назимованието на чешмата. През време на турското робство тази чешма е била с един каменен чучур и с едно дървено корита. Служила е за водопой на хергелета коне и др. стада добитък, които пладнували под сянката на брястовете и големия осен край чешмата. През лятото селяните дошли и същите други дървесни – овчи корита, а през зимата ги прибрали. По-късно били направени каменни корита. Днес чешмата е със железен чучур и няколко циментови корита. Кояшите на ТКЗС-то се намират наблизо до нея и коеоператорите използват водата ѝ за поене на добитъка. От заселването на селото до 1944 г., по стар християнски обичай на „светли четвърть“ т. е. четвъртька след Великден, хората идвали да се мият на тази чешма за здраве. Край чешмата били устроивани общи веселби и хора, тъй като децата се смятат за празник и никой не работел. Известна е също „Лядо-Видевата чешма“ в местността „Хайдушките могили“, строена от видъо Тодоров Киров, като израз на радостта му, че е успял да откупи от турските разбойници и да спаси баща си Тодор Киров. Чешмата „Баба Гана“ се намира югоза-

с. Люлин

Чешмата „Кокарджа“

падно от селото, близо до големия Бакаджик. Според преданието, тя носи името на една родолюбива българка – баба Гаиа, жена на овчар при пеизвестен ямболски турчин, убита на това място от собственика на стадото, защото дала една овца за храна на българска хайдушка дружина. „Дековата чешма“ или още „Студеният кайнак“ в местността „Двете дерета“ – югоизточно от селото, е с много студена, но вкусна вода. Тя е със железен чучур и голямо каменно корито. Строена е към 1904–5 г. от видния селски общественик – народника Деко Димов Гочев. Той направил и друга чешма, югозападно от селото – „Дековата чучурка“. Водата ѝ тече слабо и оттам наименоването ѝ „чучурка“. Чешмата е със железен чучур и циментово корито. В миналото в землището на с. Люлин е имало и други чешми, които сега са разрушени. Такива са напр. „Дядо-Диневата“ и „Дядо-Ивановата“ чешми. И двете били строени насърко след заселването на селото: първата – от някой си дядо Диньо, а втората – от Иваи Каинтана. Той я е направил на мястото, където, според преданието, бил намерил един рог със златни пари.

Климат

В с. Люлин не са правени специализирани климатични изследвания, няма и метеорологична станция и затова липсват конкретни данни за охарактеризиране на климата му. Обаче, като се знае, че селото е разположено в Тундженската хълмиста и нископла-

нинска област, а тя се характеризира с преходно континентален климат, с черноморско и средиземноморско влияние, то може да се каже общо, че климатът му е също преходно континентален, повлиян от моретата. Характеризира се със сравнително мека зима, хладна, късна пролет, умерено лято и топла есен. Валежите тук са недостатъчни – при Ямбол е отмерен 552 mm годишни валежи. По зимите зимите падат големи снегове, а по височините на землището почти не се задържат поради силния северен вятър. Макар че селото е в по-благоприятно климатично разположение, тъй като се намира на южен склон, все пак понякога силният северен вятър навива големи снежни преспи в самото село. Снегът се носи чак до Котлеския балкан, минава през местността „Мараша“, с. Странджа, с. Палаузово, прехвърля върху между с. Палаузово и с. Неделско, движи се по течението на Автанска река, плив приток на Грудовската река и смира в с. Люлин, където именно натрупва големи преспи.

В паметта на селяните и до днес се е запазил жив споменът за голямата беда, сполучила ги през изключително суровата зима на 1936 г. Те разказват следното: един зимен ден овчарят Колю Босев от с. Неделско бил извел голимо стадо овце край Автанска река, която селяните наричат „Селската река“. Сутринта времето било сравнително спокойно, но следобед започнал да духа вятър и небето откъм балкана започнало да става тъмно синьо-синьо. Колю не обръщал сериозно внимание на тази промяна. След известно време обаче завалил тияг, а вятърът се усилил. Обезпокоен, овчарят помамил овцете по пътя за с. Неделско, изсверният вятър задухал толкова силно, че овцете не могли да вървят спрещу него. Вече силно разтревожен, той решил да ги забърне в източна посока и да ги приюти в гората на с. Неделско. Точно тогава връхлетил толкова силен вятър със сняг, че обръщал овцете обратно по пътка на с. Люлин. Овцете се накъсали на малки групи от по 3–4 и се пръснали. Междувременно се стъмнило съвсем. На сутринта настригли овцете замръзали из долните и край дворовете на крайните къщи на с. Люлин. Загубата била извънредно голяма, а зимата – изключителна. И до днес, когато селяните преживяват лоша зима със силни вълзи, те я съпоставят с зимата от 1936 г. и констатират, че „не е по-лоша от Колю-Босевата фартуна“.

Господстващи ветрове в с. Люлин и околните села по местни названия са: „Морякът“ – черноморски вятър, който духа от изток лете всеки ден след обед. В миналото, при примитивна вършитба, този вятър се е използвал на харманите за отвяване на живото. „Севернякът“ – много студен северен вятър, който навлиза зимно време големи снежни преспи, „Испенът“ – западен вятър. Нарича се така, защото, щом задуха, разпръсва мъгли, облаци и дъжд и времето се прояснява. Зимно време, когато иви-

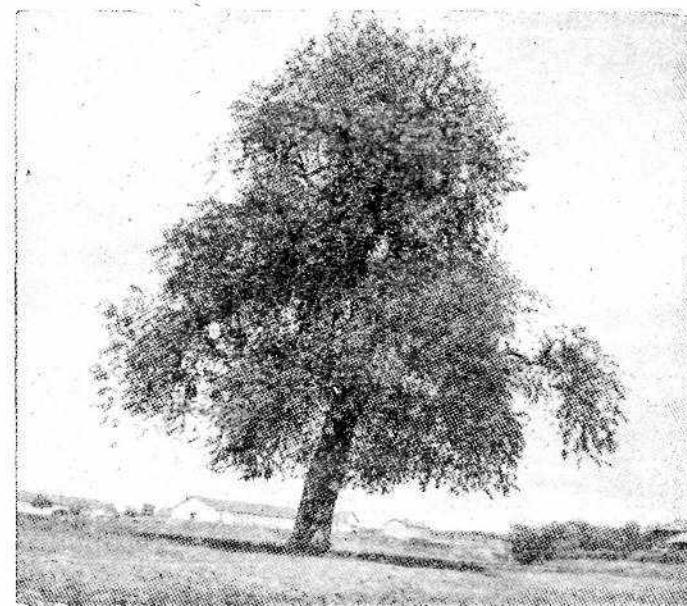
та се проясни под негово влияние, на сутрината пада слана. Хората от онит знаят тази промяна и предвидят сланата. „Кюпек юлдюрю“ — кученикът вятър, духа откъм югозапад. Той е много силен и чом задуха, мъчно се измира завет. Кучетата се плашат от този вятър — оттам и името му „Белият вятър“, който духа от юг, откъм Беломористо. Духа предимно през пролетта и причинява пакости на селяните, като им разкрива плевниците, кочините, кошарите, покрити със слана. Задуха ли през зимата, за кратко време стопава снеговете и изсушава почвата, а през лятото донася големи горещини.

Растителна покривка и животински свят

Растителната покривка и животинският свят в землището на с. Люлин приличат на тези от околните села и от цялата Тунджаńska пизина. Растителната покривка е богата и разнообразна, с преобладаване на горската растителност. В миналото по-голямата част от землището на селото е била покрита с гъсти гори от високи вековни дървета. Голяма част от тях са изсечени още при заселването на селището, други — с течение на времето за стопански нужди. Само тук-там из мерата са запазениеща някои от тези стари дървета, като „Урумовият бряст“, „Катъровият бряст“ няколко осена и други, които напомнят за случки, тържества и веселби, ставали под богатата им сянка. От дърветата особено разпространени и до днес са дъбът и церът. Срещат се три вида дъб: обикновен дъб, меше и баладжа — бязо меше. Церът заема една трета от селската гора. Други по-известни дървесни видове са: клен, габър (два вида: кедия и белогабър — воден габър), бряст, липа, върба (обикновена и червена), леска (среща се по брега на реката и в доловете), дива круша, дива лоза — „горида“, осен — океан, глог, дрян, калинка, драка и др.

От тревистите видове се срещат по-често кокиче, минзухар, иплика, „жълто коте“, гарвански лук, див чесън — „скомрян“, детелина, дълчица, чомарика (използвана в миналото като лекарство против краста по овцете), равнец, канарион (калъчевото) и др. Всички те пъстрят като разноцветен килим по поляните на землището и очароват зрителя. Нивите биват нападани от разни плевеци, като „къкът“ — къклица, „айряк“ — тръсъкот, паламида, повитица, кадънка, магарешки бодил и др.

Животинският свят е също разнообразен. В горите се въдят голем брой диви животни: вълк, лисица, каторина, дива котка, бор, бореук, заек и др. От птиците се срещат: орел, ястреб, кукумявка, кукувица, врана, врабче, сойка, славей, синигер, чучулдя, гълъб, бухал и др.

с. Люлин

Катъровият бряст

Въдят се и много видовелечуги: гущер, смок, стрелец, усойница, непелянка, водна змия, костенурка и др.

Реката и водите на доловете са богати с риби: шаран, мряна, змиорка, бяла риба и сраци, които привличат много любители-рибари.

II. АНТРОПО-ГЕОГРАФСКИ СВЕДЕНИЯ

I. ВЪЗНИКВАНЕ И ИМЕ НА СЕЛИЩЕТО

За тъжаление почти липсват достоверни източници, които да хвърлят светлина по въпроса за възникването на с. Люлин.

Единственият по-ценен извор е разказът на бившия селски учител от с. Люлин Тодор Попов за съдбата, което той изпратил писмено до окръжната инспекция на просията в гр. Ямбол през 1936–37 г. в отговор на искането да се съберат данни за създаване на селото. Тодор Попов изработил съдебистко въз основа на спомени, разказани му от селяните Иван Видев (бивш кмет на селото, сега покойник), Иван Стоянов Брайков, (сега 80-годишен), Тодор Бонев Киров, все потомки на първите заселници. То имало следното съдържание: мястото, където е било заселено с. Люлин, е било владение на турска държава. То служело за пасища на търговски добитък – суват, и било давано под наем. Дългогодишен негов наемател бил богатият търговец от Ямбол (от кв. Каргун) хаджи Минчо. Този хаджи Минчо харесал много мястото за заселване на своите овчари, повечето родом от чирпански села. Той бил доволен много от работата им и искал да облекчи труда им. Веднъж, през 1831–32 г., когато Одринският валия бил на посещение в Ямбол, отседнал на квартира у хаджи Минчо. Домакинът помолил валията да използи заселването. Валията се съгласил и писменото му разрешение освобождавало заселниците от всякакво задължение към турска държава. Покъсно, минавайки пак по тези места, хаджи Минчо се отбивал и по някои турски чифлици в селата Мансарлий (Победа), Черган, Арнауткьой (Иричеково) и подканвал ратаните – българи и турци, които работели в тях, да отидат и да се заселят на издействуялото за целта място. Няколко ратан, крайно зле материализи, приели предложението му. Първоначално обяснение за подбудите и начинът на заселването дават и няколко от разпитаните стари селяни. Същият дядо Иван Видев в спомените си, доскоро запазени в семейните книжа, загатва по косвен начин и за годината на заселването. Той пише че, „когато се застроила черквата към 1856–57 г.. селото ни вече имало над двадесетина години живот“. (В летописната книга на училището, започната през 1935–36 учебна година се споменава, че „първите заселници са донеси от Загорието към 1837 г.“)

От всички тези данни може да се заключи, че инициатор за заселване на мястото е бил влязълският пред турската власт ямболски търговец хаджи Минчо; че първите заселници са били овчари от чирпански и старозагорски села и ратан от околните турски чифлици; че годините на заселването се движат между 1832–37 г.

Местността е била одобрена за заселване, защото била покрита с гъсти вековни гори и имала хубави пасбища за добитък. Била е близо до водни източници и била сравнително добре запазена от северните ветрове.

Към 1831–32 г. първи са се заселили 6 селски семейства на хаджи Минчови овчари от чирпанското село Карапча (Бедняково) и ратан от турски чифлици в с. Победа. Те били семейства на

Стоян Авджиолу, Петю Петров, Стоян Матев, Неделчо Рашков, Повчо Русенов и Тодор Стойков. След тях към 1836–37 г. допли още 8 семейства от новозагорското село Беш тепе (Пет могили) и Харманлийските села Гюл бунар (Розов кладенец), Обрюклий (Обручице) и др. (Сега всички тези села влизат в Старозагорски окръг). Към втората група заселници се числели семействата на Кири Вълканов, Димитър Костадинов, Динко Стефанов, Димчо Гочев, Кунчо Петков, Жельо Вълков, Добрин Славов и Никоян Колев. Към 1847–48 г. се заселили още 14 семейства, а именно семействата на Въльо Димитров, Дончо Русенов, Георги Киров, Санди Стоянов, Иван Колев, Кою Куртев, Кольо Стоянов – Узунца, Руслан Грозев, Стоян Троев, Иван Димов – Дюлгеров, Петко Вълчев – Казака, Рафко Желев, Васил Ненов и Цоню Райнов.

Селяните от чирпанско избягали от родното си село насърко след подписащето на Одринския мирен договор, с който приключила Руско-турската война от 1828–29 г., за да се спасят от преследванията на турците за проявени симпатии към русите и за други патриотични прояви. (Знаям, че тогава и други българи от Североизточна Тракия били принудени да се изселят дори чак в Бесарабия, където създали български поселища). Селяните от Новозагорско и Харманлийско пък, все бедници, очаквали подобрене на материалистично положение при заселване чи новото място.

Всички тези 28 семейства си присвоили големи късове земя, като някои изискали и гората и си създали обширни дворове около къщите.

След 1848 г. продължил притокът на нови заселници. До 1880 г. придошли още 16 семейства. Това били семействата на Нико Павлов, Иван Петков – Капитана, Наню Петров – Мишона, Иван Видев (Кехая Иван), Пелчо Петров, Янко Тодоров, Димитър Янев (Цънцира), Вълкан Атанасов, Митко Иванов (Чентеля), Атанас Георгиев Сюлтемезов, Павли Гърчето, Георги Монев, Руслан Пеев (Чобана), Стефо Тонев Стефов, Стоян Аргирев и Грозъо Желев. Обаче тези семейства вече закупили дворните си места от първите заселници и не се смятат за основатели на селото.

Когато се създало, селото се оказало в съседство с редица села като Тюркмене, Башалий, Автане, Гидиклий, Аришаткьой и др. Тъй като границата на мерата на с. Люлин с тези села не била напълно уточнена, пък и селяните-съседи мъжко се примиривали да се лишат от някои късове държавна земя, която дотогава ползвали, то между люлинци и съседите им често избухвали спорове за мера. Тези спорове стигали до остра саморазправа и по необходимост до наимеса на местната турска власт.

Особено характерни са споровете с башкайци и туркменци, за които селяните помнят и разказват следното: още в първите години след заселването на с. Ени-махле (Люлин), било прието за граница между него и с. Башалий (Първоенец) да служи дъгът „Фил дере“, обаче башкайци често нахлували в мерата на с. Ени-махле, разбирали част от нея и дори си присвоявали готови почиствани опашки. Ирацали и добитъка си там на паса. Енимахленци (люлинци), чийто број бил още малък, не могат да се справят сами и потърсиха съдействие на властта. Съставена била комисия и съставен председател – ямболският кадия (съдия), секретар-кирилче му (писаря му) – турчин и членове: двама видни турци от с. Тюркмене (Тамарини), имената на които не са знайни, двама българи от с. Башалий – Вълко Красев и Ради Минков, и двама българи от с. Автане (Неделско) – дядо Стоян Маразов и дядо Тоню Сарахоща. Комисията обходила мерата, утвърдила границата по „Фил дере“ и отвъд него: част от спорната земя с нините да се даде на с. Башалий, а другата на с. Ени-махле. (Оттам и наименование на спорното място „Лаватийско“).

Останала неуточнена обаче границата със с. Тюркмене, населена предимно с турци и със с. Войника, тъй като членовете от комисията – турци, съдейки пристрастно, не изхедали определянето ѝ. След освобождението на България от турско робство тази част от границата на юг била уточнена в такъв вид, в който е почти и сега, а именно: от местността „Трупаните камъни“ покрай лозята на с. Тюркмене границата излиза на местността „Пътеките“, влязваща в гората „Шумата“, оттам излива в източния посока между гората на с. Люлин и нините на с. Войника, пресича „Камнарския лът“, продължава по него и стига до Грудчиската река – до вододенницата „Божково дермене“. Въпреки това официално определяне на границата, планинал спор за гората, източно от местността „Трупаните камъни“, който продължил дълго и бил разрешен по съдебен ред.

За синод от този спор разказва в епомените си пак дядо Иван Бинев Тодоров, съдедел по делото, проточило се от 1906 до 1939 г.: един есенен ден през 1930 г. селяните от с. Люлин, с разрешение на горската власт от гр. Ямбол, започнали да сечат дърва от спорната гора. Първия ден съществото минава скокобийно. Обаче няколко тамарински селяни забелязали люлинци и съобщили в селото си. Власти в Тамарини организирали селяните за отпор. На другата сутрин, рано за разсъмвание, при биснето на камбаните, въоружените селяни от това село се събрали и се отправиха към гората да прихлакат люлинци. По този време всиче в гората били излезли люлкови 30-40 люлинци „ловци“, настъпили се на същите противници и се скарали остро с тях. Скоро пристигнали и сечачите и се събрали до пристрелка между хората от двете села. Тамаринци, които се почувствували по-слаби, започнали да отстъпват, премед-

вани от люлинци. Няколко от тях били ранени, а Димитър Стоянов Сарайдара и Иван К. Авджийски били хванати и отведени в с. Люлин. Те били освободени едва по нареждане на околийския начальник в гр. Ямбол.

След този инцидент тамаринци завели ново дело за собственост на гората и за налагане запор на изсечението вече дървета. На 31. I. 1931 г. Ямболският околийски съд отишъл на оглед на мястото и решил: сечението дървета да се поделят между двете села. Поради протести обаче делото продължило до 1939 г., когато спорната гора била поделена между двете спорещи села. Най-после и този спор се прекратил. Постепенно отношенията със съседните села се подобрili напълно.

Име на селото

Докато селото се състояло само от 6 къщи, селяните от околните села го наричали „Махалата“. След няколко години, когато броят на заселниците се увеличили, почнали да го наричат „Новата махала“, а още по-късно се наложил турският превод на това наименование – Ени-махле (Ени-махле). Така се именувало селото до 1934 г., когато излязло нареждане всички турски наименования на селищата да се заменят с български. Тогава по желание на селяните името Ени-махле било заменено с краеното българско име Люлин по наименованието на най-високия хълм в землището „Люликата“, който, както вече се спомена, бил обрасъл с разположената дива люляка.

2. ТИП И ХАРАКТЕР НА СЕЛИЩЕТО

Село Люлин е късно селище. Отначало къщите с дворовете били пръснати съвсем без ред и план, улиците били тесни, криви и много кални. През 1895 – 1896 г., по заповед на ямболския околийски начальник се поставило началото на юрисдикция на уличите в селото. Това начинание се укрепило още повече по време на управлението на ВЗНС, тъй като, съгласно излезната закон, трябвало да се юрисдират всички села в България. През 1920-21 г. били изправени и юрисдирани две улици в центъра на селото, а в продължение на още 10 години били юрисдирани всички улици и бил построен един мост. По регулиционния план на селото от 1937 г. се подобрило значително планирането и се отворили още 4 нови улици. Шосето от с. Неделско, което минава през селото покрай „Селската чешма“, разделя селото на източна и западна част.

с. Дюлбин

Стара къща

Нова къща

Най-старите жилища на първите заселници били направени гъвчем примитивно. Те по-скоро били колиби, изплетени от пръти и клони, измазани с кал и покрити със шавар, носен от Странджанско блато. Тези примитивни жилища след кратко време били заменени с по-солидни и по-големи еднотипни къщи, строени с камъни и кирпичи и покрити с турски керемиди. Къщите били едноетажни постройки, издигнати с 2–3 стъпала над земята, които те състояли от две стаи, салон-сайвант, килер и хамбар. Салонът бил открит от двете страни и бил подкрепян от дървени колони, украсени с дърворезба по капитела. С две колони се определял и входът за жилището. Стайните били разположени по продължението на салона и вратите им извеждали подътът в него. Прозорците на стаята вдясно се намирали на дългата стена на салона, а тези вляво били с изглед към двора. До тази стая бил прилепен хамбарът, който бил с наклонен покрив и с врата към двора. От същата тази стая чрез вътрешна врата се влизало в килера, а от него през друга вратичка-коминулук се излизало в задния двор. Това устройство било наложено от страхът пред чести турски нападения и осигурявало по-лесното бягане на обитателите на жилището.

От този стар тип е останала необитаемата къща на един от първите заселници — Стоян Авджиолу. Добре запазени са къщите на двамата братя Тодор и Бонио Кирови Вълканови, построени в общ двор преди повече от 100 години.

Подобни, но по-просторни къщи, с подобрене в строежа на хамбара и с изби, били строени след Освобождението на България от турско робство. Такава е къщата на Пеньо Добринов Славов, строена през 1907 г. Всички къщи имали допълнителни пристройки в двора: плевни, обори, коинии и др.

Сега повечето от къщите са нови, солидни, но пак еднотипни. Те са вече на два етажа. Състоят се от по две стаи и закрит или открит салон и на двата етажа. За втория етаж водят открити каменни или циментови стълби, чийто парапети са украсени с плетеници от различни ориенти. Къщите се строят от камъни и тухли и се покриват с цигли.

Снабдяването на селото с вода е задоволително. Въпреки наличието на много изворни води в самите къщи едва сега започва прокарване на чешми. Селяните използват водата на двете селски големи чешми, а за посне на добитъка и за домашни нужди, вземат вода от кладенци, каквито има почти във всеки двор. Двете общоселски чешми са: чешмата „Баба Драганка“ и „Селската чешма“.

Чешмата „Баба Драганка“ е съществувала в местността „Фъндък дере“ още преди заселване на селото, но е била разрушена. (Намерените останки от камъни, хоросан и глинени труъби в този район потвърждават това твърдение. (Към 1838—39 г. била извънстановена с пари, подарени от някои си баба Драганка, но останала вън от селището. Едва през 1939 г. чешмата била преместена в южната част на селото, до реката. Чешмата има железен чучур, три големи каменни корита и едно корито-пералня. Стената ѝ е изградена от камъни и хоросан. Според преданието, тази Драганка, по името на която е чешмата, е била сирак без майка и е живеела в чирпанското село Карапча (Бедняково) при семейството на леля си по бащина линия. (Лелята била омъжена за Жельо Вълков). Дошла с роднините си — преселници, те останала да живее в с. Люлин. Баша ѝ, търговец на птици, бил родом от същото чирпанско село, но живеел в гр. Тулча. Често, на път за Цариград, той навестявал дъщеря си и ѝ оставял пари. След едно от посещенията си обаче е бил убит и ограбен от разбойници. В памет на баша си Драганка дала пари за направяне на чешмата. Баба Драганка доживяла старините си в Тулча при роднини. Прибирането ѝ от тях, изглежда, не е било безкористно, а продиктувано от желаниято да им остави парите си.

Втората, тъй наречена „Селската чешма“, която се намира в централната част на селото, до заселването му е била само извор. Когато дошли първите заселници, дядо Стоян Авдююолов разчистил и оградил извора, а по-късно Марин Ращев от Ямбол каптирал водата му в чешма по следните според разпространеното местно предание причини: съществували в миналото два търговски пътя, които водели от Шумен за Одриш. По тях пътувал и керванът на турската хазна. Най-често обаче той се движел по този от тях, който минавал покрай Зимница и Ямбол. Керванът нерядко бил причакван и ограбван от разбойници. При едно такова нападение един катър, натоварен с кожени дисаги, иълни със златни пари, се отпътил от другите и избягат в двора на Марин Ращев. Марин скрил парите, а катърът хранил много добре, без да го използва за работа, от благодарност, че му донесъл такова голямо богатство; с част от парите забогателият Марин Ращев направил чешмата в селото, понеже бил признателен на люлинци, че те разрешавали негов скот (стадо) говеда да пасе в тяхното землище и за да „му върви по вода“; той построил и пет воденици по р. Тунджа. След смъртта му чешмата се развалила. По молба на селяните синът му Васил Ращев се покрил за поправянето ѝ, като изпратил цинкови тръби и мајстора Господин Ченимеджиев. Поправката била направена през 1890 г. На стената на чешмата, над чучура, били издълбани имената на Васил и Господин, които се разчитали докъм 1906 г., а след това, при ново измазваше, били заличени. В „Селската чешма“ са зазидани два големи мраморни камъка,

донесени от развалините на сградата „Манастирът“. Чешмата е от чугуна, със железен чучур, с три дълги корита, които под търгът заобикалят с едно корито-пералня.

В първите години от съществуването на селото селяните си паливали вода в бъкети, които сами си издължавали от дърво. Погълно жените започнали да ходят за вода с кобици и бели бакъри. Девойките често посели на чешмите красиво нацарени глинени стомани, с чучурка и една дръжка. За колето селяните имали големи глинени жетварски стомани без украса. От кладенците населението черпи вода с кофи, привързани за въжеято на дървата на каркаса — чекрък.

3. НАСЕЛЕНИЕ

При заселването си с. Люлин било съвсем малочислено. То се състояло от 6 домакинства с около 20—25 жители. До 1837—38 г. броят на домакинствата нараснал на 14, а към 1848 г. достигнал до 28 домакинства с около 85—90 жители. По народност всички първи заселници били българи. Броят на жителите на селото постепенно се увеличавал главно поради естествения прираст на населението. В подкрепа на това твърдение говори фактът, че жителите в с. Люлин зачестяват. Така в едно тогавашно съдебие се съобщава, че в с. Ени-махле само през 1870 г. са станали „30 величиица в църквата“¹.

От една статия пък на Вълкан Казанджиев, печатана във в. „Македония“, научаваме, че „през 1871 г. с. Ени-махле, Казанлагачка нахия² има 50 къщи и 150 български жители“³. През 1894 г. селото наброявало вече 586 жители. Тези данни черпим от Български алманах⁴. Там, като се посочва административното положение на Ямболска окolia, в която вече влизало и с. Ени-махле, се дава обиброй на жителите на селото — 586 души. Не се уточнява народността им, но като се знае, че в с. Люлин и до днес не са се заселявали семейства от друга народност, то явно е, че всички жители са били българи. Значителното увеличение на населението в първото десетилетие след Освобождението на България от турско робство вероятно се дължи освен на естествения прираст, още и на бързото икономическо издигане на селото. Икономическата изгода привличала частични и групови преселвания в с. Люлин.

¹ НБКМ - БНА, Ф84 (фонд на Д. Чинтулов), л. 14 — П А 7067.

² Казанлагачка, т. е. Езховска; нахия — турска административна единица, по-малка от окolia.

³ В. „Македония“, год. V, бр. 23 от 22. VI. 1971 г.

⁴ Български алманах, год. III (1894), стр. 297.

Големи масови преселвания обаче не е имало. Нямали и масови изселвания. Само пак скоро след Освобождението 12 люлински семейства се изселили в с. Тамарино, където закупили сътни земя от разпродажбата на бившите турски чифлици. Изселването на тези семейства не се отразило чувствително върху общия растеж на населението, който продължавал и през следващите десетилетия. Така през 1926 г. селото наброявало 1013 жители, през 1934 г. — 1158 ж., през 1946 г. те стигнали 1227, а през 1956 г. — 1068.1 По данни от последното преброяване през декември 1965 г. селото брои 920 жители (464 м. и 456 ж.).

4. НАРОДНО СТОПАНСТВО ДО 9. IX. 1944 г.

Земеделие и животновъдство

Географското положение на с. Люлин е съдействувало в значителна степен да се развиет главно земеделието и животновъдството, които станали основен поминък на населението. Първите заселници на с. Люлин били овчари. Те бързо развили голим брой овце и дребен рогат добитък: овце, кози, волове, крави; развили също коне и различни видове домашни птици: кокошки, петли, патици, мисирки и др.

Нацравени били няколко чардака за хладуващие на добитъка и някоако къщи за прибирането му. Първата къща била направена от енергичния и предприемчив заселник дядо Стоян Авджинов.

Веднага след заселването обаче люлинци пристъпили и към разораване на ниви, като обработвали низинни земи и изсичали близките гори. На първо време нивите били засявани с пшеница, ечемик, царевица. Обработвателото на земята ставало примитивно с рабо, но, тъй като почвата била черноземна, икономична и плодородна, ти давала богата реколта. От едно кило семе — 15 кила зърно добив. Жегата се извършвала ръчно със сърнове и падалки, а вършилбата — с коне, подковани с волеки гвозди, за да не повреждат зърното, като тъпнат по настрияния с житни класове харман. Вършилки и с дикани. За стягане на използвани чакъл и черноморския вятър.

След Освобождението на България от турско робство настъпил дълбок аграрен преврат в селото и новият буржоазен правов

1 Списък на населените места в НРБ по съществуващото административно деление към 15. I. 1960 г. с брой на населението от преброяването през 1926, 1934, 1946 и 1956 г. — София, 1960 г.

ред оказали своето положително въздействие върху по-нататъшния развой на стопанството на с. Люлин. То достигнало своя разцвет към 1911—12 г.

През този период били постигнати големи успехи в областта на земеделието. Нивите били засявани вече и с просо, памук, слънчоглед, кърмно шекло и други технически култури. Увеличавала се посевната им площ, подобрявал се начинът на обработката им. Към 1912 г. оранта се извършвала с руски плугове, а вършилбата — с дикани, карапи от волове или кове. След Първата световна война селяните започнали да използват германски плугове марка „Глинян“ и няколко редоселки и жетварки. През 1912 г. в селото докарали първата вършачка, след Първата световна война закупили още една, а към 1940 г. богати селяни притежавали 5 вършачки: Дончо Пенев — 2 вършачки, Йордан Вълков — 2, Матъо Брайков и Стратия Филипов — 1. С тях те вършели и на другите селища срещу заплащане. Усъмът бил — 1 кило на 14 кила зърно.

През този период възникнали и нови отрасли на земеделието: лозарство, овошарство, градинарство.

Инициатор за засаждане на първото лозе в селото бил наклядо Стоян Авджинов. Той закупил от Лозенград лозови пръчици за едро черно грозде — биволско око. Неговият пример бил последван и от други селяни. Обаче поради големата суша и развилата се филоксеря през 1901 и 1910 г. лозите изсъхнали. Селяните ги възобновили след Първата световна война, като ги засадили с американски пръчици. От тях добивали различни сортове грозде: памид, пасла, пашка, хамбургски мискат, болгар, греноар и др. и наливали различни видове вина и ракии.

От овоците дървата най-много виреали: сливи, круши, ябълки, орехи и др. В зеленчукоите са градинни землини засаждали разнообразен зеленчук: лук, чесън, праз, боб (бял и черен), картофи, зеле, пиперки, домати и др.

Продължавало да се развива и животновъдството. Броят на добитъка се увеличавал непрекъснато. Така, докато през 1881 г. общиният брой на овцете бил 2097, на козите — 916, то през 1911 — 12 г. той вараснал на 12 000 за овцете и на 1412 за козите. Значително нараснал броят и на другия добитък: на колете — на 500 броя, на кравите — на 1013 броя, на воловете — на 400 броя, на биволиците — 166, на биволите — на 102.

Направени били още 14—15 къщи, а много нови чардаци били пръснати по цялото землище. Стрижбата на овцете напролет

1 ЦДНА, Ф. № 158, Оп. № 1, арх. ел. № 64, л. 28—29. Сведенето е издадено на 18. III. 1882 г. в с. Ели-махле. Кмет К. Стоянов, старец Ст. Колев, Ив. Георгиев, Б. Киров, К. Вълчев, Стойо Руев

се превърнали в незински сточайски производ на селото и се извършвала търговствено.

Занаяти

Макар и бавно в с. Люлин се развивали различни занаяти. Те били свързани с бита и основния помпък на населението. Такива занаяти били: тъкачество, линячество, обущарство, зидарство, дърводелство, ковачество и др. Още от Предосвобожденската епоха главно жените обработвали сировините от животновъдството и земеделието. След стрижбата на овцете еръчките люланики перели, влечели на ръчен дарах и предели вълната. От нея тъкали шафари, аби, черги и др. От памук тъкали платна за ризи и покривки, кърши и др. Мъже-мутафчиини правели добели козирци, които служели в по-старо време за постелка и завивка. Местни пишачи-терзиини изкусно мъжки хрехи. Наличието на големи стада овце и кози осигурявало и голем добив на мляко. Част от мялото жените преработвали в кънки за собствени нужди: избивали масло, подсирвали сирене. Готовото сирене било съхранявано в махове-тузуми или в дървени качета. Излишъкът от мяло продавали. Богати търговци от Ямбол го закувували и носели на мандрата си в с. Неделско, където го преработвали на сирене и кашкавал. Уговарянето на търговците със селяните за доставка на мяло и даването на канаро ставало обикновено през пролетта. Мандрата работела до 2/VIII — Илийдем. На този ден селяните получавали остатъка от парите за продаденото мяло. Понякога, съобразно предварителната уговорка, заплащането ставало всеки месец.

В няколко къщи били направени ракиджийини за варене на ракия. По-известни били ракиджийините на Голаните, в дневния двор на Кольо Пенев, на Йордан и Иван Вълкови, на дядо Иван Капитана, на дядо Дицо Стефанов и др. Край Грудовската река били построени няколко воденици за мелеене на брашно. Първата воденица била построена от предпринемчивия дядо Стоян Авджинолов. Селяните печели хляб в домашни незин или в иодинии. Към 1925 г. била построена една частна фурия, а малко по-късно — още няколко. Едва след 9. IX. 1944 г. при народната власт бе построен хлебокомбинат в селото и така бе облекчен трудът на жената-домакиня.

Когато селяните починали да си строят по-солидни къщи, почувствували нужда от тухли и керемиди. Първата керемидарница била направена още през време на турското робство в съсединия двор на Кънко Ташков. Тя била същес просто устроена. Към 1900 г. от Лозенград дошъл някой си дядо Ангел, много венг в приготвянето на тухли и керемиди. Той създад добра керемидарница, тощо от селото до „Катъровия бряст“. Сместа за тух-

лите и керемидите приготвял от бяла пръст, която копасел от брега на реката и от пръст, взета от Еркесията. Тази смес формувал с катина. Отначало готовите тухли керемиди били сушени на слънце. Едва към 1920 г. била извидана фурия-контор за печенето им.

Кърчмарството започнало да се развива още от първите години на съществуването на селото и то успоредно с касарството (месарството). Наскоро след заселването били отворени първите два дюкяни-курчми: общинският и църковният, които били давани под наем. Първият наемател на общинския дюкян бил Васил Ненов, а на църковния — Тоню Тодоров и Раздолев. С течение на времето били отворени още 4-5 частни кръчми от селяните: Денcho Матев, Господин Нанев, Стратия Филипов, Стоян Проданов Да-лето, Дельо Гочев и др. В тези кръчми се колели агнета, ярета, телици, а през есента и стари, негодини за работа золове. От заливания добитък приготвяли паденици и пастърми, които били продавани на селяните, но главно служели за мезе на инното. В кръчмите се продавали също различни спиртни напитки и бакалейни стоки. Към някои кръчми били изградени примитивни хладилници-бузли. (Зареждането на бузлата ставало по следния начин: на юговъздушна дюкяна бил изкопаван дълбок тран; покрай стената му, за изолация, се слагала стама. В трапа се изсипвал начукан лед, който бил заливан с вода. След заливането на водата, бузлата била посривана с добел писта стама и пръст, за да не пропикуват същинските яйци през лятото и да не тонат леда). Бузлата имали Атанас Г. Богданов, Тоню Ст. Тенев, Стоян Да-лето, магаричка на селската кооперация и др.

Търговия

Първите съчинители са развили търговията. Селяните продавали едър и дребен добитък: коне, волове, биволи, овце, кози и др. Продавали също мяло и изгреви храна, а кукували главно сол, газ, бакалейни стоки, южни плодове и др. Някои си издо Алостолаки, гръцки търговец от Анхиало (Пломорие), носел гамролет в селото захти, риба, масанин, които продавал „на пияра“ на кредит, а през лятото срещу тях получавал търговски хранни. Една група търговци закусували дребен рогат добитък: овни-коцове, стари овце с ягнетата и ги угоявали. После продавали част от тях за клане, а друга част оставали за мандруване (отглеждане за мяло и сирене). Друга група търговци правели джамбалъти — закупували едър добитък: хубави коне, полове, биволи, угоявали ги и ги продавали в Цариград. Понякога те клали част от този добитък и приготвяли пастърми, създърми и др. Няколко местни търговци отворили праматарини. В тях те продавали стоки, закупувани или от готовите български промишлено-

центрове или от чужбина. Те продавали и южни плодове: фурии, портокали, мандарини, сушени смокини, рошкови и др., внасяни от Гърция и Италия.

През 1919 г. по инициативата на Стоян Русев, от с. Неделско, тогава секретар-бирик на с. Люлин, и на учителя Иван Чешмеджиев била основана кредитно-потребителна кооперация „Сговор“, която брояла 72 члена. Тя имала 53 801 лв. делов капитал и 4 482 лв. – фондов. За магазин на кооперацията било използвана старото училище. Отичало в магазина нямало назначен магазинер, а самият Ст. Русев продавал през свободното си време. Пък и също бил назначен първият магазинер – Иван Т. Димитров. След него се наредили: Бр. Матев, Ив. Видев, Ив. Ников, Т. Динев и др.

Според статистични данни от 1924 г. кооперацията разполагала през същата година с 89 010 лв. делов капитал и 26 903 лв. – фондов. Във в. „Земеделска подкрепа“ е даден отчет за финансовото състояние на кредитната кооперация в края на 1925 г.¹ Активът на кооперацията: в касова наличност, заеми на членове, общи продажби, движими и недвижими имоти, дялове и РЗКС и др. бил всичко 458 364,94 лв., печалбата общо – 66 144,73 лв., а чистата печатба – 3 252 лв. Председател на кооперацията е бил Пр. Брайков, а деловодителя – Иван Г. Чешмеджиев.

През 1927 г., съгласно излязлото тогава Министерско постановление, кооперацията била оземлена с 40 декара хубава земя. Членовете на кооперацията обработвали тази земя безплатно и то преди да започнат работа по своите ниви. След 9. IX. 1944 г. тази земя влеза в общиния имот на създаденото ТКЗС.

Стопанското преуспяване на с. Люлин не продължило много време. Икономическите кризи, които периодически разтърсвали стопанството на капиталистическа България, войните, грабителската и противонародна политика на българските буржоазни правителства довели до постепенния му упадък. Особено силно било засегнато животновъдството. Броят на добитъка намалявал непрекъснато през годините и в началото на Втората световна война стигнал до много ограничени размери. Така, през 1920 г. броят на овцете възлизал на 8 200, през 1927 г. – на 7 800, а през 1937 г. – на 5 973. Броят на козите възлизал съответно – на 815, 601, 397. Чувствително намалял и броят на другия добитък. През 1937 г. в селото имало 750 крави, 400 коня, 20 биволи и 389олове.

Не било в по-добро състояние и земеделието. Земята се съредоточавала в ръцете на малък брой едри земеделци-куладци. Много селяни обеднели. Повечето от селяните не разполагали с модерна техника за обработка на земята. Наистина по време на

второто еговористко правителство, начело с А. Ялчев, в 1927 г. било издадено министерско постановление за оземяване на маломотните. Тогава на маломотните людински селяни била раздадена 1 200 декара земя в местностите „Титева трънка“, „Трънев баир“, до чешмата „Кокардка“, поляната до лозята и др. Тази земя била нова – необработвала и повечето поляни. Така пък на малели пасища. През 1933 г. по време на управлението на „Народния блок“ била раздадена още 800 декара земя от фондовите земи на училището и на общината в местностите „Титева трънка“, „Кокардка“, Узунската могила“, Черният билюк“, „Стражата“ и др. Но това били временни, пълнителни мерки, които при организъците недъзи на капитализма не могли да дадат трайни резултати. Те не спреали стопанския упадък на селото, който продължил до 9. IX. 1944 г.

Търговски пазар и пътища

В предосвобожденската епоха главният пазарен център на земеделските и животновъдски произведения на с. Люлин бил гр. Бургас. Селяните пренасяли стоките си до този град или с кервани от кампти, собственост на поморийски търговци, или с волски коли. Пътуващето било продължително, трудно и съпровождано с опасности, тъй като често керваните били нападани по пътищата от разбойници.

Най-прекият път, по който се движел людинският търговски керован, бил „Солиният път“. (Наричали го така, защото главният артикул, който закупували от Бургас, като пътували по този път, бил сол от солниците край града). Този път започвал от Ямбол, минавал през мерата на с. Люлин покрай чешмата „Баба Ганка“, от там покрай Еркесията и с. Богорово се спускал за Бургас. Имало и друг, по-непряк път, тъй наречен „Камиларски път“. Той започвал от с. Тамарине (Тюркмене), минавал покрай гората „Шумата“, между мерата на с. Люлин и тази на с. Първенец и продължавал през Правдино и Харманкъра за Бургас. Съществували и няколко други стари пътища, които улеснявали търговските връзки на селото със съседните или по-далечни села и градове. Такива били: „Дайолу пътя“ (на-старият път, по който дошли първите заселници на с. Люлин). Той започвал от с. Стражка, минавал през землището на с. Иречеково, през землището на с. Люлин (през местностите „Трънев баир“, „Цалева могила“, „Козар-Тонсия кайнак“, през „Фънчър лере“ и покрай чешмата „Баба Драганка“), от там се насочвал към с. Войнинка, откъдето се спускал в югоизточна посока за Странджа планина, „Телеграфният път“ (наречен така, защото минавал покрай тур-

¹ В. „Земеделска подкрепа“ – год. I, бр. I, стр. 4, от 4. III. 1926 г. – Ямбол.

ската телеграфна линия от Шумен, за Одрин) започвал от Шумен, минавал през Котленския балкан, през с. Странджа, с. Воденичане и с. Иречеково, от там минавал през землището на с. Люлин (край чешмата „Хороз-йолу“ и чешмата „Чучурката“, край „Мирзиливия кайнак“ и „Дългите гробища“, откъдето се отправял за с. Тамарино и още по на юг и продължавал за Одрин. „Телеграфният път“ бил тесен и по него хората могли да се движат само пеш или на коне. По него люлинските търговци изнасяли за Одрин отличен добитък за клане или за работа. „Сазйолу пътят“ бил път, по който се носел саз, вземан от Странджанското блато и използвани за покриване на къни, плевни, обори и др. Той започвал от с. Странджа, насочвал се към с. Дерменкьой (Воденичане) и с. Иречеково, откъдето продължавал към Големия Бакаджик, пресичал Еркесията до чешмата „Баба Ганка“, служел за граница между мерата на с. Люлин и с. Четник и свършвал до с. Тюркмене. Този път съществува и до днес.

По-иззначителни междуселски пътища, излизали от с. Люлин, го свързвали със с. Иречеково, с. Богорово, с. Тамарино, с. Войник, с. Неделско и с. Чезник. Те се оживявали особено много по време на сватби, пазари и панаири.

След прокарване на ж. п. линия Бургас—Ямбол през 1890 г., главният пазарен център на люлинци се преместил в гр. Ямбол, където остава и до днес.

5. ЕТНОГРАФСКИ СВЕДЕНИЯ

Носии

През първите години след заселването на с. Люлин селяните носели различни носии и то такива, каквито били характерни за селото, от което се били преселени. Обаче с течение на времето носията им се уединиха, като се наложила предимно чирпанско-старозагорската, тъй като от този край имало най-много заселници.

А. мъжка — празнична и дневна.

В празник мъжете носели черни потури от шаяк, с широки крачоли, които се стеснявали при глезените и се закопчавали с телени копчета, а завършвали към стъпалото с разширение — капаци. Под коленете крачолите били превързани с червени ширини, обвити с пулчеста.

Към 1880-85 г. започнали да украсяват потурите си с гайтан, закупуван по време на сборовете и панаири в селото от габровски търговци. Капациите на крачолите и джобовете на

потурите били обшивани с котчаци — украсение като охлюв, от гайтан. С гайтан били очертавани и ръбовете на потурите. Ризите им били от бяло домашно платно с висока яка. Те били нашивани с българска бродерия. Върху тях зимно време обличали аджамка — къса, връхна дреха от бозов шаяк, с дълги ръкави. На лактите на аджамката зашивали втори кат шаек, обграден пак с гайтан. Аджамката била вталена и се закопчавала с телени или направени от гайтан копчета. Лятно време тя била заменена с безръкавна шаячна дреха — джамадан. Той също бил украсяван по краищата с гайтан.

Към 1920-25 г. ергените почнали за носят бурмалия потури, т. е. украсени с бурма — осукан на няколко ката гайтан. Бурмата била нашивана по съединителния ръб на двете дъни на потурите, а от двете ѝ страни минавал още 5-6 реда обикновен гайтан. Аджамката била от тъмносин шаяк и също бурмалия. На горната част на лявата предница на дрехата имала апликация в сърцевидна форма от светлосинко сукно, обградена с гайтан.

Къста си мъжете опасвали с вълчен червен или пъстър пояс. Върху пояса овчарите слагали селяхълък — колан с широки кожени прегради, в които втъквали пинцов с бронзова украса на дръжката и спусъка, голям нож с кокалена дръжка, кръкълък — ножница за подстригване на овцете и щипка — уред за почистване краката на овцете от червен. Някои мъже, макар и да не били овчари, носели селяхълъци за „сербезълък“. (Последни от селото носели селяхълъци Цоню Райнов и Сербез Кирчо).

В по-старо време през зимата, при излизане, мъжете обличали калпака — връхна шаячеща дреха с бозов цвет, подплатена с агнешки кожи. Откъм 1907-1908 г. почнали да носят капоти — шуби, подплатени с нестригани агнешки кожи от гергъевски агнета, обточени по яките и краищата с хубава къдрява черна кожа, която наричали „материя“. По-богатите (чорбаджните) слагали по скъпа кожа — астраган.

На главите си мъжете слагали черни калпаци от материя или астраган.

Краката си обували с вълнени плетени чорапи и плитки „тулумбаджийски“ обуща от бокс, с подметки от гъон. Някои носели ботуши.

След 1940 г. повечето мъже заменили потурите с ланталони, бричове или клинове, а аджамките — със сака и се обували с обикновени половинки обувки.

Празничните дрехи, когато произвехтеели, били използвани за всекидневно облекло, а чорапите и обувките в делик били заменяни с навуща и първули.

Б. женска — празнична и дневна.

Женската празнична носия била много красива. По-възрастните жени носели черни сукмани от домашно тъкан вълнен плат,

тъкан лito, нашивани около вратната извивка и по полите с българска бродерия. Младите жени – булките и момите, носели белокосини – черни сукмани, на чинто поли били пришивани белки. (Булката е била тъкана ивица, широка 30–40 см, нашарена със сърмени или други цветни нишки). Върху булките в отвесни редове, на разстояние десетина сантиметра един от други, били нашивани специални украшения, направени от концентрично изрязани кръгчета от пашкулите на копринени буби и от пулчета в различен цвят. Сукманите завършвали с бяла дантела. Под сукмана обличали бяла риза, по нагръдника и ръкавите нашита с българска бродерия. Препасвали се с хубави, вадени престилки, обикновено бели, в долната част прошарени още при тъкането или бродирани отпосле с различни цветове тифтик. Талията си жените пристягали с пъстър тъкан пояс и на него отзад прикрепляли две опашки – тесни български ленти, нашити в красави форми с разноцветни пулчета. При особено тържествени случаи вместо пояси слагали кованции – кованни металически колани със сребърни пафти. Зимно време върху сукманите обличали вънненя салтамарки, които след 1918 г. украсявали с гайтан.

Жените носели дълги коси, наплетени на 15–20, а понякога и повече плитки и превързани с разноцветни панделки. Булките забраждали главите си с черна дема – малка триъгълна кърпа и бял дюлбен върху нея. Забодена за демата с голяма „топка“ игла, към средата на чепото се спускала рака – украшение от сребърни пари или пулчета, нашити на тясна платищена подложка. Девойките се забраждали с бариши – забрадки, вързани на кокона, т. е. краищата им прекръстосани отзад под плитките и завързани над чепото. Възрастните жени носели черни забрадки. На забрадките над ухото били забожданни китки от изкуствени или естествени цветя, унизани със сребърни парички. Младите жени и девойките украсявали вратовете си с гердани от ковано сребро, по които били нацизани два-три реда сребърни пари. По-богатите булки носели по една връв алтыни, а тези – от по-средни сребърни пари или пендара и някоя махмудия. На ръките си жените слагали гривни от сребърни парички и пръстени от злато или сребро.

В по-старо време обували краката си с въннени пъстри чорапи, плетени на една кука. След 1918 г. плетели чорапите на 5 рани, плетени на една кука. Обували се с пъстри чехли или черни обувки или на машина.

Женската сватбена носия била като празничната, само че още по-богато украсена. Освен това за булката шиеш джубе – от тъмносиньо сукно, подплатено с агнешки кожи и обточено от краищата с червени лисичи кожи. Джубето шиеш местен шивач, а кожите поставял специален кожухар в Ямбол. Булката пребувавала с було от тъньък червен, а по-късно бял плат,

И при жените за всекидневна служела овехиялата празнична носия, без украсенията ѝ. Бялата риза била заменяна с шарена, от по-грубо домашно платно.

Такава била женската носия до към 1930 г. След това, под влияние на града, момите и младите жени започнали да носят вместо сукмани разноцветни разкроени фусти и блузи от кадифе или басма. (Първата шивачка на такива фусти в селото била Мария Ст. Иванова). След 9. IX. 1944 г. фустите биват заменени с разкроени плисирали поли от вълнен или памучен плат, по края бродирани с българска бродерия. Младите вече не се забраждат, режат косите си и носят гражданска дреха.

Женска носия от 1911 г.
с. Люзин

Обичаи – свързани с религиозни празници

В предосвобожденската епоха, и след Освобождението почти до 9. IX. 1944 г. жителите на с. Люзин празнували с особена тържественост редица религиозни празници, като спазвали традиционните обичаи.

Един от най-големите празници през годината бил Коледа – Рождество Христово, който траел три дни – 7, 8 и 9 януари. На 6 януари през деня, във всяка къща колези праре. Вечерта срещу Коледа бил „Бъдни вечер“. За вечеря на трапезата се слагало баница, сварен боб, ошаф, орехи, бълница вино. Най-старият от членовете на семейството прикаждал яденетата и четял молитва, а след това почвало храненето. На огъня се слагал голям иън – бъдник, който да поддържа горенето цяла нощ. Същата вечер 10–12-годишни деца ходели да коледуват и събирили пари и орехи. На първия ден на Коледа, след църковна служба, коледували и по-малки деца, придружавани от родителите си, а вечерта – ергени. Като влезели в двора, ергените-коледари пеели песента: „Стани, инне, господине...“ Като влезели в къщи, те, под ръководство на станиника – диригента, изплявали няколко песни, най-напред на станиника, а после на по-младите и на децата. След ка-

то, изнеели всички песни, стопанинът вземал бъклица, възна с вино и преди да пие, благославял коледарите с думите: „Да помога Бог да сме живи и здрави, все така да сме весели през цялата година!“ Тогава вдигал бъклицата, пиец изздравица и я подавал на станиника, който от своя страна благославял стопанина и цялото му семейство с думите: „Да помога Бог на това семейство! През лятото хамбрът им да бъде пълен с жито, конярата – пърина с овце и агнета, оборът с крави и телета!“ После вдигал бъклицата с думите: „Нека Бог чуе благословията ни! Амин!“ Тогава пиец вино и подавал бъклицата на другите си другари. Накрая за награда получавали кравай, който дотогава се намирал на масата, покрит с хубава покривка – бохча. На кравая били сложени пари, което се наречало „кръст-дукат“. Станиникът поемал кравая с лявата си ръка, а с дясната запалена восъчна свещ. Всички коледаркиставали на крака и станиникът им казвал: „Слава тебе, дружиню, амин!“ Всички повторяли думата – амин! На другия ден младежите прорадвали кравая и с парите си купували вино и мезе. По-късно те започвали да отделят част от събраните пари за нуждите на читалището. През трите дена на Коледата на мегдана се влезли кръшни хора.

Много голем празник бил и Сурваки – Нова година по стар стил (Васильовден – 14. I. н. ст.). За вечерята срещу този ден разточвали баница, в която слагали „късмети“ от дрянови клонки с пъпки. Омесвали специална пита, сварявали ошаф от сушен плодове, нача от закланото от Коледа прасе. Вечерта поставяли на трапезата пачата, баницата, питата, орехи, вино и други яденета с месо. Наистарият в къщата прикаждал с тамян трапезата, четка молитва и тогава почвали да вечерят. Баницата се завъртала от домакина и след това исеки си откъснал къс, в който попадал „късмет“. Той им венчал сподука, плот, облаги, щастие през годината. След вечерята мъжете играели комар, за да си опитат късмета. Играели на карти на играта „31“ или на орехи. (Играта на орехи ставала така: на пръстения под на бозаджийнината в селото издълбавали дулка, която да може да побере 20–30 ореха. Един от играчите – баба заставаш до дулката да следи попадането на орехите. Другите играчи се наредвали на разстояние не по-малко от 2 м от дулката и последователно хвърляли по няколко ореха към нея. Целта била да се вкарат в дулката чифт брой орехи. Който постигнал това, печелел. На снечалия бабата изляшал като награда толкова орехи, колкото играчът е вкакал в дулката, а прибрали орехите на останалите играчи. Тази игра продължавала до късно през нощта. Ако на някого съръщели орехите, купувал други, но не напуштал играта. (Децата ходели да сурвакът вечерта срещу празника и на самия празник сутринта и

събирили подаръци: орехи, ошаф, пари и др. Малките сурвакари чете пеели следната песен:

Сурва, сурва година,
весела година,
пълен клае на нива,
червена ябълка в градина,

пъдна къща с коприна,
по жляво, по здраво
пак до година,
загодина, до амина.

На самия празник сурвакали и ергените с големи дрянови сурвакници. Те събирили сланина, която следобед продавали и с парите купували вино и мезе, с които се черпели общо. В по-ново време, вечерта на Васильовден, в читалището се играели песни, подгответи от любители артисти – учаци се в града или селски младежи.

Йордановден – Богоявление (19. I. н. ст.). Вечерта срещу този празник ергените къпели младоженците, които са се женили през изтеклата година. На сутринта млади жени къпели младоженките, а след къпането се гощавали за здраве. Сутринта, след черковна служба, попът хвърлял кръста в реката до големия бряст (в Кунио-Павловия гърб), а млади мъже се хвърляли във водата да го уловят. Празникът завършвал следобед на мегдана с общо веселие и хора, при звуците на тъпани и гайди.

Ивановден (20. I. н. ст.). На този ден сутринта роднини и близки отивали да честитят на Ивановци именния им ден и им поливали да се умият за здраве. След това следвала богата гощавка и веселба. В по-старо време вечерта срещу Ивановден се извършвало побратимяване – аратличество между млади хора, които се обичат, уважават и си дружат. Побратимяването ставало така: през дения жените на двамата другари, които ще се побратимяват, се дарявали. Дарявали се и мъжете. Вечерта у единия от тях се устройвало угощение, на което били канени близки и роднини. Домакинът наемал „свиркари“ – каваджии, гадулари, гайдарджии, коиндо да свирят и веселят гостите. Това тържество се провеждало три години под ред, като се сменял домакинът. След това вече семействата на „аратличите“ всяка година на този ден си ходели на гости, на вечеря, без да се даряват. При разговор побратимите не се назовавали по име, а се обръщали един към друг с обръщението – аратан.

Бабинден – 21. I. По стара традиция, на този ден сутринта младите жени отивали на гости при „бабата“, за да ѝ благодарят за оказаната им от нея помощ при раждане. Кичели я с цветя, даривали я с някакъв подарък и обезсетлено с един калъп сапун. Донасяли също баница и ракия да я почернят. След това идвали младите мъже, които качвали „бабата“ на двуколка (предната част на колата), и я возели из селото уж, за да я къпят. Младите жени тогава събирили пари от по-възрастните мъже и жени да

откупят „бабата“. С тези пари купували вино, пасмали свирачи и си устройвали угощение, веселби и хора, които продължавали целия ден.

Днес този обичай не се спазва, тъй като вместо „баби“ лекарки и акушерки оказват компетентна медицинска помощ при редовни.

На Трифоновден — 14, 15. сутрината селяните отивали на лозята да ги зарежат, като посели и циние ракия или бъклица вино, за да се почерпят. При хубаво време край чешмата при лозята се уреждало ядене и писне в чест на светеща, който им пазел лозята от болести. После, окичани с венци от лоза на главите, под звуците на гайди и кавали, се връщали в селото и играели хора.

Заговелки — спирни заговезни, се празнувал 40 дни преди Великден. Вечерта срещу Заговелки, кумците отивали да заговяват при кръстните си, като посели баница със сирене и вино. Деца-та пък излизали на мегдана, където кладели големи огньове и хвърляли стрели-перници, направени от микиши (особен храст). Всеки се стремял стрелата му да отиде по-далеч, защото това предвещавало по-дълъг живот на него или на оия член от семейството, за когото е била наречена. На вечерята на трапезата слагали освен сирена баница, още ошаф, вино и хаава, за да се „хамкат“ за здраве с ися. Пак за здраве след вечеря гърмели с пущки или патрони, заредени с барут и фитил (някои зареждали с барут и фитил издълбани дебели дървета, които вечерта взривявали. (През деня на заговелки играели кукери — облечени неизнаваемо с различни дрехи и с тугли на главите. Този обичай през турското робство бил използвани от българските хайдути и други борци за свобода, за да се промъкнат в селото предренесии и да върнат нелегалната си работа.

На Тодоровден — първата събота след Заговелки, се устроивали конни надбягвания с хубави ездитни коне. Надбягванията се провеждали от място „Шумата“ до „Козар-Топевия камик“, където стояла комисията и селските свирачи. По-късно те ставали от чешмата „Баба Драганка“ до „Далевата могила“ или от Еркесията до село Неделско, ако двете села организирали общи състезания. На първенците в надбягванията се давали следните награди: първа награда — юзла, втора награда — тасмен юлар, трета награда — въжени юлари.

На Благовещение — Благовец — 7. IV, рано сутринта малки деца ходели по двора, удрили една тенекия и викали: „Бягайте, деца! Гони ги! Благовец лойде! Гони ги!“ По този начин съверни и гушери! Благовец лойде! Гони ги!“ По този начин съверни и гушери! Благовец лойде! Гони ги!“ По този начин съверни и гушери! Този ден бил и ден на голямото почистване на дворовете от натрупаните през зимата нечистотии и отидъци. Те били струпани на купи още в ранни зори и били запалвани.

На Лазаровден — съботата преди Връбница, девойки или де-

ти ходели да лазаруват — да играят и пеят по домовете за здраве. Избрали си кума, която да води лазарките. При песните припявали момата или ергена на къщата (ако в дома има такива) с изгората им. Домакините давали пари или яйца на лазарките. С парите момичетата си купували дъвка, която си поделяли по равни. В последните години преди 9. IX. 1944 г. лазарували само децата на пигани, водени от майките си по просния. Сега този обичай е изоставен.

Връбница — Цветница се празнувала в неделяния ден една седмица преди Великден. Сутринта на празника селяните отивали на църква с върбови клонки, които след това отнасяли в дома си. Там те ги сиввали на всиче, което закачали до кандилото за здраве. Същия ден събирати и полски цветя, които отнасяли в църквата.

Великден — Възкресение Христово, бил особено голям религиозен празник, който траел три дни и то непременно неделя, понеделник и вторник. Подготовката за него започвала от няколко дни по-рано. На „великия четвъртък“ домакините боядисвали червени яйца — до 100 бр. на къща. Някои ги украсявали със зелено бълдараново листво или с разни шарки. В съботата пригответи кравай, в който вплитали пепел червени яйца. На сутринта на първия ден на Великден кумците отивали да честватят празника при кръстните си, като им посели кошница с червени яйца, кравай и бъклица с вино. Там гости и домакини си разменяли червени яйца, а после сядали край пригответата за целата трапеза да хапнат и да се почертят за здраве. След обяд стари и млади, празнично облечени, отивали да се въссият на мегдана, където се извивали кръшни хора. На мегдана старите жени си разменяли червени яйца и се поздравявали с „Христос възкресе“ и „Истина възкресе“. Така се поздравявали и всички други до Спасовден (40 дена след Великден). Яйце, смесено на великия четвъртък, се смятало за лековито.

Гергьовден 6. V. Вечерта срещу празника селяните украсявали къщите си със зеленина. На вратите, асмите и иконата на светеща затепвали запалени свещи. Сутринта във всяка къща коледи агне, с кръста от косто правели кръст по челата на децата за здраве. Събраната в тава кръв, смесена с коприва, хвърляли в реката пак за здраве. На съседи и роднини раздавали прясно сирене, късче печено агне, пресен чесън и хляб. На някоя хубава поляна вън от селото се устроивали общоселски трапези, като всеки носел там печеното си агне, а попът с „кандилосване“ благославял трапезите. Децата се тегляли преди ядене, за да видят колко килограма са наддадли или отслабнали през годината. През деня младите се люлеели на лулки, вързани по големите клони на дърветата, все за здраве. Целият ден снярели гайди и гадулки, гърмели тъпани и се играели хора. Само на този ден се позволявало

на понадната да играе хоро и тя водела корото. Следобед по-възрастните мъже с жените си отивали да проверят състоянието на посевите по нивите. С ръжени класове от изкласилите ими в ръце те се завръщали доволни и щастливи по домовете си.

На Спасовден — възнесение господне който се празнувал 40 дни след Великден, ставал голям сбор в селото, тъй като църквата му се именувала „Възнесение Господне“. От околните села идвали гости с каруци. В някои къщи влизали по 10—15 каруци. Още от вечера домакините колели 2—3 агнета и ги варили на курбан. Трапезите за угощение на гостите били слагани в къщи или под сянката на клонести дъбове вън от селото. Освен това от името на общината колели бик сварявали го на дребни късове и следобед раздавали на мъжете да хапнат от него за здраве. Този обичай бил силен докъм 1905 г.

На Софийден — понеделник, една седмица след Великден, девойки, облечени в по-стари дрехи, ходели от къща на къща да играят на „пеперуда“ за дъжд. Със себе си носели бакърче с вода и китка от коприна. Младежите се задявали с пеперудите, като парели босите им крака с коприна. Стопанките на домовете поливали по един бакър вода на пеперудите. Така хората се надявали, че си осигуряват редовно падане на дъждове през годината. На същия ден обикновено се правел и „маслосвет“ за дъжд и против градушка. Сутринта всички селяни заедно с попа и поповете на околните села се събирали на поляната до „Козар-Тоневия кайнак“, където растял голям карапилит — черен дъб. Поповете отслужвали молебен, след който някой селянин пробивал със свредел дупка в дървото. Селският поп поставял в дупката един мазур, пълен с масло (овче или краве), след което я запушвали с въськ. По същия начин било поставяно масло още на две дървета на различни места из поляната, така че да се образува триъгълник (приrostия), ако мислено се прокара между тези три места.

На Еньовден — 7. VII., младите момичета са гадали за бъдещия жених. Те пранели на едно круско голяма кукла, която забраждали и обличали с женски дрехи. Тази кукла обявявали за „Еньова буля“. Изпаяли я на меддана и я закрепляли здраво за земята. Около нея момите играли хоро и пеели песен, чрез която искали „Булята“ да им предкаже за кого ще се омъжат. Песента била следната:

Еньова бульо, Еньова,
наричане на куклата: която ѝ мома най-честита,
нейната китка първа да излезе.
Превит кравай на коприя1
Червено френче на дюковче2
Ножница дръшка по постеля3

¹ Това значело, че девойката, чиято е извадена китка, ще се омъжи за земеделец; ² За бакалан; ³ За ашкавач.

Докато траела тази песен определена девойка водела от покрито бакърче една по една китките, които девойките били напомили в него още от вечера и след нарочането им ги подавала.

На Петровден — 12. VII., сутринта, по стар обичай, младите були ходели да женат на кръстника си (на медния). На връщане от нивата кръстникът ги дарявал и ги гоцувал за услугата, която са му направили. Следобед не жънели, а си устройвали веселби и хора.

На Павловден — 13. VII., въпреки че денят бил в разгара на жетвата, не се жънело, за да не запали св. Павел енопите. Във всяка къща колели курбан пак със съната цел.

На св. Макавей — 14. VIII., който ден нарочили още „Шамана“, селяните постели за здраве и кадели с тамян из къщи, за да не ги хващащ шамет, т. с. виене на свят.

На Петковден — 27. X. наетите овчари докарвали овцете под чардака, под който са били мандрувани през лятото, и ги предавали на стопанина им. Ако той, след шателна проверка, намерел, че овцете му са били гледани добре, наемал сънния овчар и за следната година, а в противен случай го сменил.

На Димитровден — 8. XI., чиряите и чобаните получавали от чорбаджията си храната, дрехите и парите, според уговореното за изтеклата година. На тършия ден ставало наемането им за следващата година. По-заможните селяни на този ден колели прасе и го пърдели, за да пригответ сланина с кожата.

На деня „Св. Варвара“ — 17. XII., майките с малки деца печели кравай, намазвали го с мед и нарязан на филии, го раздавали на съседите си из махалата за омилостивяване на светилата, та да им пази децата от „Баба Шарка“. Пак тогава селяните варяли и ядяли жито, за да растат житата. Първата лъжица жито била хвърляна през комина, за да израсне високо житото.

На Никулден — 19. XII., за последен път през годината селяните ловляли риба от реката и по-малките рекички. Приготвяли рибник и раздавали от него с филия хляб на съседите си. На свещеника носели част от най-едратата риба.

Игнажден — 5 дни подир Коледа, бил ден, от който, според коледните песни, се била замъчнала божата майка да се роди млада бога. По стар обичай, на Игнажден чукали жито и прикаждали с тамян, поставен върху лемежа на ралото. На този ден не се ходело на гости из махалата, за да не бягат пилетата у съседите. Обаче, ако дойде до гости дете, приемали го. Домакините карали гостенчето, обърнато на изток, да стои няколко минuti клекнало като квачка, а те го посипвали с орехи. Така си „осигурявали“ много пилета.

Наред с тези обичаи, интересен бил и друг обичай пак на религиозна основа — Черкуване. Черкуване се правело обикновено три пъти в годината — на Петковден, на Димитровден и на Ара-

хангеловден (21. XI.). То се провеждало по следния начин: когато черковните настоятелство и попът решили да се извърши черкуване – събициали на селяните, за да знаят и да се подгответ за службата. В деня на черкуването не се работело. Черковните настоятели закупували 10–15, а понякога и повече овце. Сутринта на определения ден, по-стари и опитни селяни заколиали овцете и ги варели на курбан в големи казани на огън, запален в черковния двор. Шом курбанът бил готов, един от епитропите бил черковната камбана, за да предизвести селяните. Те, пременени с празнични дрехи, се отправляли към черквата. Мъжете носели инишне вино и принос – подарък за църквата: крина пшеница, ечемик или царевица, сложени в съвсем нова торба. Приноса давали на пякот от черковните настоятели, а той го изепил по сортове или на кунчичи, или в пригответи за целта чували. Жените пък занасяли „просорясан“ хляб и други неща за ядене. Шом пристигнели, нареджали се покрай стена на оградата на църквата. Попът възпидал курбана, а жените си раздавали една на друга от донесената храна. Готвачите разсиявали курбана в канички, поставени пред казаните. Попът так благославял и чак тогава започвало яденето. Като се нахранели, жените се прибрали в къщи, а мъжете оставали да произвеждат търг за продаване на събраното от приноса и на овчите кожи. След търга черковните настоятели и свещениците заплащали разносните по черкуването с част от получените пари. А останалата сума предавали на черковния касиер за съхранение. Така в черковната каса се набирали пари, които се използвали при нужда, за закупуване на свещи, тамян, икони и други черковни потреби. Селяните пък се успокоявали, че като са се черкували, ище им помага бог.

Обичай, свързани с поминъка и бита на населението

Стрижба на овцете. Стриженето на овцете ставало няколко дни след Гергьовден. Всеки овчар си определял ден в го събицивал на другите овчари, роднини и познати. На определения ден той докарвал стадото си в селото. В къщата на овчаря се събижали помагачите с добре наострени кръктъзи – ножици. Домакинът кюзел агне за гоняване на гостите, а домакинята, подноматана от съсекърва, дъщеря или роднина разточвала няколко банки. Преди започване на работата помагачите се черпели с ракия. При стриженето те се нациреваради кой по-бързо и похубаво ще остряже овцете. Най-добрият стригач остряжал за 4 часа 25–30 овце. На онките, за красота, оставяли ятици – пестригани ивици

вълни по плетните и им връзвали на врата хлонка. След свързване на работата, започвало ядене, пиеене и веселба с гайди и гадули.

Годеж и сватба. Когато пякот ен харесал мома за жена, той изиращал при родителите ѝ съследница от своя род, която да им направи предложение и да ги уговори да му я дадат. Обикновено съследничката сядала край огнището и с маниата започвала да разравя огъня, като израз на пламенната любов на ергена към момата. Ако родителите не са мислели за този „ъндръс“, или се колебаели, не ѝ давали окончателен отговор. При повторното ѝ явяване, при условие, че са съгласни, те изиращали на кандидата от името на момата китка – признак, че приемат предложението за женитба. Това споразумение се наричало „малък годеж“.

След това, на предварително уговорен ден, най-често неделя, близките на ергена заедно с него, празнично облечени, потегляли към дома на момата, за да ѝ занесат подаръци от съсекъра. Подаръците били обикновено от злато: пендар, махмудия, пръстен и др. При влизане в къщата годежинките поздравлявали с: „Честита ѝ радост!“ И получавали отговор: „Ваша дважд по-честита!“ След това младите си разменяли пръстени и с това смятали, че са склучили официален годеж. От този момент нататък сгоденикът имал право да води сгоденицата си на разходки, на хорото или у дома си. В по-старо време това извеждане ставало в присъствието на сестрата или брата на сгоденика. Сгоденичеството гряяло около 3 месеца, за да могат и двете страни да се пригответ за сватбата. В случай че единият от младите върне – развали годежа, то подаръците оставали в противната страна. Так в по-старо време, докъм 1912 г., били вдигани – правени, големи сватби, които траяли цяла седмица.

Сватбата започвала от четвъртък. На този ден се събирили събоговете и се уговаряли как ще протече тя – кого ще канят, какво ще пригответ за гоняването, какви дарове ще дават и т. н. Так на този ден се събирили и зълзвите, които ще помагат при пригответянето на хляба и всичко друго, необходимо за сватбата. Те набирали помежду си една отговорничка, която да ръководи пригответванията и да следи за реда и навременнощето обслужване. В петък зълзвите се събирили повторно у момъка, където замесвали и изпечали малки кравайчета, които раздавали вместо по канни за сватбата. Раздавали и резени от спешно пригответена пита, намазана с мед. Поканените от своя страна давали чесън, лук, боб – признак, че присъствуват на тържеството. След това зълзвите пристъпвали към замески – отсиване на брашното за хляба и подмесване на кваса. После деверът и зълзвата играели ръченница с кърпи в ръце, а вън на двора играели другите моми и ергени, като се припявали един-други. На този ден зълзвите пристъпвали булгур. Вечерта при хубаво време, играели хоро за зъл-

вите като запалвали фенери и ги закачали по дърветата, да не ги гасят ергените. Към 10–11 ч. вечерта сватбарите с песни и свирки отивали у младоженката. Там тя и младоженикът играели ръченица. След полунощ веселбата и игрите се пренасяли и продължавали в дома на момъка. В събота, рано сутринта, зъявите допасали вода от чешмата и с песни и закачки замесвали и изничали меден краставай, други обикновени кравай и хлябовете за сватбата. След изличането те избирили три най-хубави кравая, поставяли ги един върху други, нанизвали ги на пръчка с три разклонения, на които набождали по една червена ябълка и ги очичвали с пуканки. Така пригответните краван се паричали „каинска“ за кума. За другите сватбари зъявите приготвяли китки, украсени с варак. Ергените пък в събота приготвяли „байрака“, който деверът ще носи при венчаването. Прътът му обикновено правели от стебло на шипка. На върха му поставяли червена ябълка. Байракът също бил червен и обшият от всички страни с пуканки. (Червеният цвет бил символ за здраве и благодатен живот). Ако булката била от друго село, то, по нареддане на свекъра, в петък следобед сватбарите се качвали на волски коли, предварително украсени и покрити с пъстри черги и отивали да вземат и се и чепза ѹ. Родителите на булката посрещали радостно сватбарите и в нейния дом почвало угощение и веселба. Младоженката даряvalа сватбарите откъм момкова страна и играела с младоженека ръченица. На сутринта слагали голяма трапеза на двора. Устроили се и борби на лехливани, конто след борбата били дарявани според силата си. Следвало натоварване на сандък с даровете и чеиза: козяци, черги, юргани, одеяла и др. Булката, качена на една от колите, даряvalа сватбарите откъм момина страна. Майка ѹ пък даряvalа коларите с кърпи и било платно, което ушивала по цялата обиколка на колата. Най-после сватбената процесия тръгвала за момковото село. При тръгването подивали вода, за да върви по вода животът на младоженците. През целия път не стихвали лесните, закачките и свирките. Един от близките сватбари играел хоро пред колата с петел в ръка. Когато стигнали в селото, всички слизали от колите и с хоро, водено от „петелджията“, влизали в момковите двори. Някои от сватбарите постигали пред булката бели платна, по които да върви, докато влезе в къщи. Други пък къртели с копрая стениата под стрехата, за да я може новата булка. В събота вечерта, при запалени лоени свещи, ставала бръсненето – бръсненето на зета. Цокато траяла тя, зъявите пеели и играели хоро. С бръсненето приключвали съботните веселби. Всички се прибират да си почнат и да се пригответ за неделята.

Ако момата била от същото село на момъка, пак я довеждали с кола и то по същия тържествен начин. С коли пренасяли и ченза ѹ. Любопитни сватбари и близки причаквали влизането на ко-

лите в момковите двори, за да видят даровете, та после да имат материал за одумки и коментарии. В неделя деверът и сватбите отивали да доведат кума и кумата с гостите им – подкуми. Тогава поднасяли на кума каниската, която той откупувал с пари за булката. От дома на кума всички се отправяли да вземат булката. Кумата я пребувала с було (в лотово време пребуваващо ставало в къщата на младоженника). Всичтаването се извършвало в селката църква. Когато кумата разменяла над гласите на младоженците до три пъти венчилата, внимавала да не се докоснат, за да не се карат младите. След излизане от църква, по целия път венчаните посети голяма запалена свещ, а някоя от сватбартите хвърляла една тава дребни пари и бонбони. Щом булката влезела в новия си дом, давали ѹ вар и четка, за да видят умее ли да маже, а наоколо ѹ играели ръченица. Свекърът даряval булката с имот, добитък и др. и я въвеждал в къщи. След това излизал и повеждал хорото, на което се залавяли всички сватбари. Приготвяли голяма трапеза. Преди яденето булката даряvalа кума, кумата, подкумите и останалите сватбари. Дарените от своя страна поднасяли подаръци на булката, главно покъщнина.

Интересен момент от сватбата били кошните надбягванията с коне. Надбягващето започвало в местността „Шумата“ до двора на младоженника. На спечелните давали награди: първа награда – риза, втора награда – стане – кът плат, трета награда – кърпа за лице. Устройвали и борби и так на победителите раздавали награди: риза, възглавница, пари и др. Играйте, веселбите и песните продължавали до късно през поцита. Рано сутринта в понеделник 5–6 пай-доверени хора на младоженка отивали да занесат „сладка ракия“ на родителите на младоженката. По-късно всички сватбари се събирали в баптизни дом на младоженката, където так започвали веселби. Тук булката даряvalа своите хора и събирала от тях подаръци. Всеселбите продължавали през целия ден. Във вторник сутринта деверът и другите сватбари, придвижващи от свирачите, запасили на кръстникка „сектир чорба“, което означавало края на кръстничеството. В гряда сутринта шаферът отбил булката. Той поемал с джигици от кола булото и го миял на трендафилка, за да са червени чешата ѹ. След това булката отидала на чешмата за вода. На същия ден тя за първи път замесвала хляб в новия си дом в присъствието на майка си и другарките си. Младоженекът пък, като добър домакин, за първи път купувал някаква вещ за домакинството. В четвъртият сутринта булката отидала так за вода с бели бакъри. Шаферът ги ритал до три пъти и разливал водата, а шаферката ги пълнела. Булката пускала дребни пари в тях (каравелчета, десетачаста и др.). Ритането означавало края на сватбата. Сватбените тържества приключвали окончателно с голям обяд у родителите на булката.

Обичай при родилки. Според утвърдената традиция, в продължение на 40 дни от момента на раждането родилката трябвало да спазва следните ограничения: да не замръква сама или с детето вън от стаята си; да не оставя след затез слънце неприбрано иране

свое или на детето; да не излиза от стаята си през нощта; да не остава навън сама или с детето си при сълзи вятър; да не се ръкува с никого, а да поздравява гостите си само устно; да не ходи никъде на гости; да не излиза на работа в полето и да не върши тежка физическа работа в къщи. Близките на родилката от своя страна спазвали да не отварят вратата на стаята ѝ през нощта, а да влизат при нея и през междунара врата на съседна стая.

Тези ограничения фактически били мерки с профилактичен характер. Чрез тях се целило опазване на здравето на майката и детето от простуда, зараза и заболяване. За да предизвият детето от „уруки“, на забраджката му припинвали с червен конец скъпшида чесън. Новороденото, ако е момче, наименували обявателно на името на свекъра, независимо от това, дали е жив, или умрял, а ако е момиче, – на свекървата. Ако след първото жената има и други деца наименували ги последователно на имената на родителите на родилката, на кръстините, на бели, чичовци, вуйчовци и т. н.

Майката кърмела детето си обикновено една година, но не били редки случаите да го кърми 2, 3, та дори и 4 години. Смятало се, че така детето не израсне по-здраво и по-силно.

На четиридесетия ден от раждането, родилката се „саарандисвала“. Тя отивала с детето си на църква, където попът ѝ четял молитва за здраве. След това вече могла да започне обикновенния си живот.

Обичай при смърт. Когато цякото нощнел близките му се придвижвали да отде и кълпани с чиста вода и да бъде облечен в чисти, нови дрехи.

През цялото депонование до погребението, те били над покойника, като не го оставали чиста минута сам. Не допускали в стаята му никакво домашно животство. Особено строго гонели котките, защото смягали, че нико умрелият буде прескочен от котка, духът му няма да памери спокойствие, и ще се превърне във дух-вампир, който ще броди по земята и ще ласки хората. Преди да бъде погребан, мъртвият бил отнасян в църквата, където се извършвало оплакото. В по-старо време не поставяли умрелите в ковчези, а си полагали в гроба, увити в чаршаф-саваш. В двата края на гроба забивали здрави греди и за тях закрепляли широки дъски с идол, придавящ името на умрелния (пръстта да не докосне трупа). В горния край на гроба откъм главата на погребания забивали дървен кръст, на който било написано името на умрелния, датата на раждането и тази на смъртта му.

След погребението, всички които са участвували в траурното шествие, се връщали у дома на покойника. Там измивали ръцете си

и сядали около пригответата траурна трапеза. Близките му ги гостявали с курбан и пресен, топъл хляб, чернели ги с ракия и вино „за бог да прости“. Преди храненето, как „за бог да прости“ ги давали с домашно пригответи дарове: мъжете – с възглавници, ризи, кърчи; жените – със забрадки, престилики, чорапи и др. Хората, които са къпали мъртвеца, и техни, които са го заровили в гроба, били дарявани с по-голям дар. Специален дар бил даван и на майстора на кръста.

До деветия ден от смъртта близките на починалия не работели никаква полска работа, а в домакинската се въздържало от точение, въздържало се и от имене на спиритни папитки. До четиридесетия ден – мъжете не се бръснати. Първият помен на умрелия се правел на третия ден от смъртта. После се правел такъв на деветия, на двадесетия, на четиридесетия ден, на 3-те месеца, на 6-те месеца, на 9-те, на годината от смъртта. Правел се имена и на 3-тата година, на 6-тата, на 9-тата, а понякога и на 15-тата и на 20-тата година от смъртта. Поменът се изразявал в четене на молитви и поощряване на роднини, близки и съседи с курбан, топъл хляб, ракия и вино.

На четиридесетдневния помен домашните на починалия подавали на пай-добрния му приятел или приятелка, в зависимост от това, дали починалият е мъж, или жена за спомен шуба, потури и др., или сукман, рокля, риза и др. На 9-тия месец или на годината от смъртта гробът бил изравняван и ограждан с циментова рамка, а кръстът бил заменян с каменник.

Стари хора разказват, че в по-далечно минало се спазвал и такъв обичай: нет години след смъртта на даден мъртвец разравяли гроба му, изваждали костите и ги пренасядали. Ако намерели, че са останали „желти“, смятали, че покойникът е угоден на бога и близките му били доволни, ако били „черни“, – че не е богоугоден. И в двата случая изваждали костите с вино и ги сваляли в нова торба. Свещеникът извършвал опозор над тях, след което ги поставяли в гроба и ги закопавали.

Спортни прояви

Селяните от с. Лютии са практикували и практикват особен интерес към борбата – пехливантька и към лов.

Интересът им към борбата с оставал още от времето на турското робство. Тогава пехливантькът бил най-любимият спорт и развлечение за млади и стари. Борбите са устроени редовно при сватби (български и турски), по сборове и панаира в селото. Зрителите се вълнували много, насыщавали любопитните си и се подигравали с противниците им.

Първият пай-голям борец в селото бил Димитър Пехливански,

Народни песни от с. Люлин:

Коледни. Преди да влязат в къщата на стопанина, коледарите пеели следната песен:

Стани ми, стани, пине,
стани ми, господине,
че ти идат добри гости,
стани ми, стана, пине,
стани ми, господине,
добри гости коледари,
стани ми, стана, пине,
стани ми, господине,
стани ми, стана, пине,
стани ми, господине,

Когато влезели в къщи, те пеели на стопанина на къщата тази песен:

твар потовари, коладе ле, три гемийки, коладе, коладе ле,
Твар потовари, коладе ле, св. Иван, коладе, коладе ле,
три гемийки, коладе ле, жесто жито, коладе, коладе ле.
Ще го щодам, коладе ле, скъпa ценa, коладе, коладе ле,
зърното му, коладе ле, по азънче, коладе, коладе ле,
в килото, коладе ле, по хиязя, коладе, коладе ле.
Ще шаправя, коладе ле, три черковки, коладе, коладе ле;
първата е, коладе ле, да вишана, коладе, коладе ле,
да вишана, коладе ле, млади булки коладе, коладе ле.
Втората е, коладе ле, да кръщана, коладе ле,
да кръщана, коладе ле, млади деца, коладе, коладе ле.
Третата е, коладе ле, да се молят, коладе, коладе ле,
да се молят, коладе ле, стари хора, коладе, коладе ле.
Ой за здраве, коладе ле, св. Иване, коладе, коладе ле.

Песен за стопанана-чичар:

Блдейом бле щаро агне в'градом, Калино лъо, бяла малино лъо,
блейом бле етадо край в'градом, Калино лъо, бяла малино лъо,
етадо край кръстосва го в'градом, Калино лъо, бяла малино лъо,
дано найде своя майка в'градом, Калино лъо, бяла малино лъо.
То не найде своя майка в'градом, Калино лъо, бяла малино лъо.
Де го зачу Нанко чобан в'градом, Калино лъо, бяла малино лъо.
Отговаря Нанко чобан в'градом, Калино лъо, бяла малино лъо:
„Ой за ваки, вий, овчари, в'градом, Калино лъо, бяла малино лъо,
я хванете щаро агне в'градом. Калино лъо, бяла малино лъо,
хвърлете го в'втори сагмал в'градом, Калино лъо, бяла малино лъо,
ликъо найде своя майка в'градом, Калино лъо, бяла малино лъо.“
Хванали са щаро агне в'градом, Калино лъо, бяла малино лъо,
хвърлили го в'втори сагмал в'градом, Калино лъо, бяла малино лъо.

След него, непосредствено след Освобождението, се проявявал си-
нът му Вълчо. И двамата не прилагали никакви особени хватки в
борбата, а се палагали със силата и ловкостта си.

Добри борци били и Иван Колев Узуна, Пеньо Стоянов Матев,
брратя му – Брайко и Кольо Матев, Илия Г. Колев, Делчо Дон-
чев Сълничогледа. В по-ново време се проявяваха спивовете на Делчо
Д. Сълничогледа – Димитър и Пеньо, братята Ильо и Дельо Ива-
нови Теневи, братята Йордан и Петър Г. Наневи, братята Кольо и
Теньо П. Миладинови, Гочо Д. Гочев и др.

На победителите били давани различни награди, което се
практикува и днес.

Ловуване. Както и днес, и в миналото люлещи излизали на
лов групово, на дружини. Най-често устройвали хайки-гонки за
вълчи и лисици, но билки и пътпъдъци, яребици и др.

Ловът за едър дивеч се откривал на 15. IX., а за дребен – на
IX. Откриването съставляло тържествено. Предходната вечер ловците
излизали да почуваат на мястото, където ще ловуват. Обикновено
ставало в местността „Кокарджа“ или в местността „Чучур-
ката“. Там колели овен и го варели на курбан. На сутринта устрой-
вали угощение и веселби, на които присъствували и много гости,
поканени предварително от ловците. След угощението потегляли
на лов, изпрашани с пожелания за добра сполучка. Когато убиeli
на вълк, с кожата му обикаляли из селото и събирали от селяните па-
рни за награда, че са избавили стадата им от него. Със събраните
парни се черпели в селската кръчма.

Отначало ловците използвали дълги единцовки пушки. По-
късно почнали да си служат с кримки, бердани и мартники. Служе-
ха си с двуцевки пушки – доами. Такива двуцевки притежавали Пе-
ньо Добринов, Костадин Димитров, Димо Никтянов, спивовете на
Стоян Авджиолов и др. След Първата световна война започнали
да се снабдяват с по-модерни, европейски пушки и след 9. IX. 1944
г. – със съветски и чешки.

Някои ловци сами приготвяли клопки – капани за вълци. Пър-
ви в селото направили такъв капан двамата приятели Добрин Сла-
зов и Жельо Вълков. Между къщите си, които били една до друга
и га, те изкопали дълбок трап. Замаскирали го с върбинна и сено и
го оградили с гъст плет, отстоящ на около 1/2 м разстояние от не-
го. Между плета и трапа вечер оставяли им едно агне, което с бле-
нето си да примамва вълците. Наскоро след направата на капана
в него попаднал голям вълк, като ирекосчил оградата.

Други ловци поставляли железни капани за вълци обикновено в
така наречените „вълчи вървища“ – места, през които най-често
минавали вълци. Най-известни такива места били: местността „Хо-
розвърз“ и местността „Пътеките“.

И днес в село Люлин има много и страстни ловци. Те са орга-
низирани в селското ловно-рибарско дружество.

Баебом блес шаро аще в'градом, Калино лъо, бяла малино лъо.
не найдат своя майка в'градом, Калино лъо, бяла малино лъо.
Отговаря Нанко чобан в'градом, Калино лъо, бяла малино лъо:
„Хвърляте го в трети сагмал в'градом, Калино лъо, бяла малино лъо,
Хвърлян го в трети сагмал в'градом, Калино лъо, бяла малино лъо,
и там не найде своя майка в'градом, Калино лъо, бяла малино лъо.
Отговаря Нанко чобан в'градом, Калино лъо, бяла малино лъо:
„Дадоха ми добра лича в'градом, Калино лъо, бяла малино лъо,
аз продадох тибът майка в'градом, Калино лъо, бяла малино лъо.
Ой на здраве, Нанко Чобан, в'градом, Калино лъо, бяла малино лъо.

Песен за езда и чадовец:

Какво ми са татък чува, татък чува в лодна гора?
Дали вятър гора ломи, или змей си ламя гони.
Исто вятър гора ломи, вито змей си ламя гони.
Най е бил млад неженен, млад неженен с бърза коня.
Той си коня дребна лови, дребна лови — сур елена.
Отговаря сур елена: „Ой ти тебе, добър юнак,
че си кони сур елена! Елен не ми ѝ за стигане,
за стигане, за хванане.
Елен ми е от кошута, от кошуга, колудана
Той е сукал девет години, девет години цяло мяяко.“
Отговаря мал младенец, мал младенец с бърза коня:
„Ми е юнак за пахърънше, юнак ми е от гъркинче,
от гъркинче, от пахърънче. Той е сукал девет години,
девет години цяло мяяко. А кояче му ѝ от жребичка,
от жребичка-изгревскина. То е сукло девет години,
девет години сило мяяко.“
Разасърди се мал младенец, че си сбута краен голям.
Юнак винаги, кинче кринци, че си стигна сур елена,
че си хвърли болдугана, раздели го на два джака.
Ой на здраве, мал младенец, мал младенец с бърза коня.

Песен за горския стражар:

Бре рано рък: свети Гьорге, рано ми, Гьорге ле, на Гергъовден
за си обходи гористата, рано ми, Гьорге ле, на Гергъовден,
гористата люлянска, рано ми, Гьорге ле, на Гергъовден,
люлянска люлянска, рано ми, Гьорге ле, на Гергъовден.
Отговаря свети Гьорге, рано ми, Гьорге ле, на Гергъовден:
„Горице яс, люлянска, рано ми, Гьорге ле, на Гергъовден,
люлянска люлянска, рано ми, Гьорге ле, на Гергъовден,
рано си толко с оваждала, рано ми, Гьорге ле, на Гергъовден,
оваждала, оваждала, рано ми, Гьорге ле, на Гергъовден.
Дали та е слана осланяла, рано ми, Гьорге ле, на Гергъовден,

или та е жар пожарило, рано ми, Гьорге ле, на Гергъовден.“
Отговаря горицата, рано ми, Гьорге ле, на Гергъовден:
„Ой та тебе, свети Гьорге, рано ми, Гьорге ле, на Гергъовден,
никто ма е слана осланяла, рано ми, Гьорге ле, на Гергъовден,
никто ма е жар пожарило, рано ми, Гьорге ле, на Гергъовден.
Снощи ми са дор три синджира, рано ми, Гьорге ле, на Гергъовден,
дор три синджира все млади роби, рано ми, Гьорге ле, на Гергъовден:
Първият синджир — все млади момчи, рано ми, Гьорге ле, на Гергъовден,
вторият синджир — все млади момчи, рано ми, Гьорге ле, на Гергъовден,
третият синджир — все млади булки, рано ми, Гьорге ле, на Гергъовден.
Кога винкнеше първият синджир, рано ми, Гьорге ле, на Гергъовден,
„Бре, нали ѝ язък за нашите рано ми, Гьорге ле, на Гергъовден,
за нашите лини бъволи, раго ми Гьорге ле, на Гергъовден,
впрегнати, неразпрегнати, рано ми, Гьорге ле, на Гергъовден.“
Кога винкнеше вторият синджир, рано ми, Гьорге ле, на Гергъовден:
„Бре, нали ѝ язък за нашите, рано ми, Гьорге ле, на Гергъовден,
за нашите тънки ларове, рано ми, Гьорге ле, на Гергъовден,
диплени, перазиплени, рано ми, Гьорге ле, на Гергъовден.“
Кога винкнеше третият синджир, рано ми, Гьорге ле, на Гергъовден,
„Бре, нали ѝ язък за нашите, рано ми, Гьорге ле, на Гергъовден,
за нашите дребни личица, рано ми, Гьорге ле, на Гергъовден,
попити, неразпознати, рано ми, Гьорге ле, на Гергъовден.“
Ой, на здраве, свети Гьорге, рано ми, Гьорге ле, на Гергъовден.

Песен на мома:

Бели мома тънки дари, коладе ле, на тиха бели, бял Дунава, коладе ле.
Набеди ги, набуха ги, коладе ле, на тиха бели, бял Дунава, коладе ле.
Простряла ги на сух пясък, коладе ле, на тиха бели, бил Дунава, коладе ле,
че си седна на бял камък, коладе ле, на тиха бели, бил Дунава, коладе ле.
Извади си огледалце, коладе ле, на тиха бели, бил Дунава, коладе ле.
Огляди се, оканя се, коладе ле, на тиха бели, бил Дунава, коладе ле,
„Колкото съм белолика, коладе ле, на тиха бели, бил Дунава, коладе ле,
тозка да съм червюшка, коладе ле, на тиха бели, бял Дунава, коладе ле,
поповете ще разложя, коладе ле, на тиха бели, бял Дунава, коладе ле,
женените ще разженя, коладе ле, на тиха бели, бял Дунава, коладе ле.“
Ой, на здраве, малка мома, коладе ле, на тиха бели, бил Дунава, коладе ле,

Песен за благославяне на кравая:

Де сме се събрали, понабрали,
тази нощ, полунощ,
все орача, все копачи.
Друм друмувам, вът лътуваме,
смилам китка потрупахме,
черни ботуши подпетихме,
бели кавуща охляяхме,
че налигахме на тоз стар
станик, стар ломиник.
С ръце похлопахме,
с крака потропахме.
Той се обзан сърдит, гневит:
„Ако сте турион-буитовинци,
ще ин даря тънка сабия,
тънка сабия, епиглика.
Ако сте гости-коледарти,

не ви даря добра дара,
добра дара — превит кравай.
На краля кръст-лукато,
кръст-лукато, сребро и злато.
Ние му казахме,
че не сме турни-бултовинии,
а най сме гости, козелари.
Той се орал да, обрадва,
че се запрети от виките,
по лактите, че си бръхна
в куло джобоне,
че си извади китка пахтари,
че отвори чешмичир порти,
че на поведе, заведе

на неговата божка трапеза
и ни каза: „Яжте и пийте!
Който ми ѝ най-голям душманин,
бог да го обърне на друга страна,
чи му даде два крака,
единия сламенен, другия востичен.
При пожар да бяга.
сламеният да изгори,
востичният да се стопи.
Да налети на две площи,
да си извади и двете очи.
да налети на два трапа.
да си счуди и двата крака.“
Слава тебе, дружиню, амин!

Песен при напушкане на къщата:

Господ е от тука,
ние не сме от тука.
Калино, Нело, милин, булина.
Изфрънка сврaka

от честа драка,
Калино, Нело, милин, булина.
че се закачи на двата крака,
Калино, Нело, милин, булина.

Сватбарски песни:

Песен, която пеели, когато отивати да въз-
мат булката с колата:

Запрягай, куме, колата,
колата, куме, волската.
Далеч за булка ще идем
през дерев села в десето.
Кога за булка отивали,

счениците са класили,
виши, черени цъфтели.
Кога се назад въртили.
счениците жъневали,
виши, черени берсан.

Песен, която пеели, когато наблизели до-
ма на младоженика:

Надяваш ли се, свекърво,
че ти отмила водище?
Стягана да те отмечи

от бели, тежки баърни.
от дълбоките нощуви
и от дълбоките станове.

Песен при замесване на хляба за сватбата:

Вила се лоза винена,
винена и ракиена.
Не било лоза винена,
винена и ракиена.
Най било мома хубава.

С побратима си хортува,
с побратима си Милена:
„Ходете, къде ходите,
кога за мене дойдете.
много сватове слатъ-

Малко съм мома ходилно
много съм дари готвил
да всеки сват ~ по ат,

на стар сват -- два ати.
на стари тейко -- бинали,
на кумичката -- теличка.“

Песен при бърсненето на младоженика:

Барем си ерген, мамо, походих,
барем си момът, мамо, на любих,
хранена коня, мамо, на язлих,
самурен калпак, мамо, на кривих.
Ергенство било, мамо, пашовство.

моминство било, мамо, везирство.
Догде е ерген, мамо, при майка,
като ябълка, мамо, в градинка
Как цъфти, мамо, божур в градина,
тъй цъфти, мамо, мома при майка.

Жетварска песен:

Съншето трепти да зайде.
Димитър такъм захваща
с неговата сестра Станчина.
Димитър Станки думаше:
„Станке ле, сестро, по-малка,
я женя, сестро, да женям,
на свою ръкьока не тургай.
Я викин, сестро, та залей
от едно гърло два гласа.
от един сънк две думи.“
Станка Димитру думаше:

„Не моя, байнине, не смея.
Аз имам либе-хайдутин,
на хайдутите войвода.
По гласа ще ме познае,
по думи ще ме разбере.
Ще лойде, байнине, при нази,
тебе ще, байнине убие.
а мене, байнине, ще вземе.“
Димитър Станки думаше:
„Не бой се, сестро, не бой се,
докато съм аз при тебе.“

Песен „лазарница“, която пеели от Заговезни до Великден

Мама си Тодор рано будение,
рано будение, хитро учеше:
„Я стани, стани, сине Тодоре,
твойте другари втрягат, отиват,
втрагат, отиват, тебе не чакат.
В Бургас ѝзидат, тебе не чакат.
Твойте бивохи вързани лежат
за бояндурука, за чекалжека.“
Тодор се сепна, сепна, събуди
и на майка си тихо продума:
„Я лай ми, мамо, твойто сукно,
твойто сукно и витите гримни,
витите гримни от сребро и злато.

да направя, мамо, на монте бивали
сукнени чулоне и златни юлари,
златни юлари с сребърни спаджии.
Че ще да мина, мамо, през Делиормана,
през Делиормана, Кара Чирпан.
Че ще да излязат делиорманки,
делиорманки, младите булки,
карачирланки, младите моми,
че ще да речат младите булки:
Бре, бладзя, боже, на тая майка,
дето го е хранила, хранила следала,
че ще да кажат малките моми:
Бре, бладзя, боже, на тая мома,
на тая мома, коя го вземе.“

Песен, която пеели след Великден:

Разболяла се е Ганка, Гане ле, една на мама,
та е лежала и боляла, Гане ле, една на мама,

девет ми лежни, Гане ле, една на мама.
Нито е мама питала, Гане ле, една на мама,
нито ѝ Ганка казала, Гане ле, една на мама,
Сионци я мама допита, Гане ле, една на мама:
„Шо лежни, Гане, що болиш, Гане ле, една на мама?
Да нямаш нещо гръхове, Гане ле, една на мама,
гръхове, Гане, сърцени, Гане ле, една на мама.“
Ганка на мама думаше, Гане ле, една на мама:
„Мамо ле, мамо, миличка, Гане ле, една на мама.
Знаеш ли, мамо, помниши ли, Гане ле, една на мама,
кога се Герги любяхме, Гане ле, една на мама,
голяма си севла имахме, Гане ле, една на мама.
А че ма Герги оставил, Гане ле, една на мама,
че аз му се люто закарих, Гане ле, една на мама,
че му къщлата запалих, Гане ле, една на мама,
девата ѝ гъгла с стадото, Гане ле, една на мама,
единния — с овце ялови, Гане ле, една на мама,
другия — с малки агъни, Гане ле, една на мама.
Кога агъница блееха, Гане ле, една на мама,
синьото небе разделят, Гане ле, една на мама.“
Мама на Ганка думаше, Гане ле, една на мама:
„Ганке ле, дъще, Ганке ле, Гане ле, една на мама,
девет си годин лежала, Гане ле, една на мама,
още девет да лежиш, Гане ле, една на мама.“

Песни за прочути младежи:

Песен за Илия, баш кавалджия:

Чувайте, мало и голямо,
какво е чудо станало
в Ени-махле, село голямо,
в Ени-махле на сбара,
как са Илия ублви.
Илия, баш кавалджия.
Слышето трепти, изгрява.
Илия идва от къра,
от къра, от Бакаджика,
вакли шилета мамеше
и на сестра си думаше:
„Сестро ле, Ганке, Ганчице,
пригответи, Ганке, премяна
на мене, Ганке, на тебе
и ми кавала намажи,
че ще те бати заведе
в Ени-махле на сбара.“

Мама Илия думаше:
„Тук стойте! Сиене, не ходи.
Лоша съм съвия сънила —
както до огън стояла,
златна ибълка паднала,
не можах да я узовя.“
Илия майка не слуша.
Той се хубаво премени,
пзема си медна кавада
и си е Ганка тръгнали.
По пътя Недка стигнали.
Илия Недки думаше:
„Недке ле, любе, Недке ле,
от сега, Недке, заръчам,
да не си, Недке, любила
лашакъйските ергени,
че ми са, любе, душман.“

Недка му явно не рече.
Като на сбара отпля,
Илия с касал заеври.
Голямо хоро сторизи,
мало и голяма играли.
Ганка и Недка, люлечките
и те на хоро то играли.
Иван Стаянов от Паниакъен.
Планчо още Караманчето,
той се между тир узоци.

на Илия газва звънът
Илия са кивал позади
и си при тях отиде.
Тоз Иван Караманчето,
тоз Иван Караманчето,
извади кожче-крипичче,
в то в сърцето удари.
Илия само извика:
„Дайте ми воля да пия!“
и се от души раздели. >

Песен за Кольо Дряновчето, писар в общината на селото:

Отгоре слязоха, мамо,
отгоре, от Загоре,
тревиенски цигулари:
Цанко ми ингуазя
и Кольо Дряновчето,
Кольо Сербезчето.
Която Кольо вземе,
тя ще се находи
из Кольовите двори,
дълги и широки,
с кирлич оградени

с порти поклатени,
и ще се наследи
и Кольовите къщи
бели, измазани,
и ще се наложи
на гордожик премяна,
и ще се наложи
на чести ваници,
дор два подбръдник
и три изложени.

III. ИСТОРИЧЕСКО МИНАЛО

1. СВЕДЕНИЯ ЗА МИНАЛОТО НА СЕЛИЩЕТО ОТ ДЪЛБОКА ДРЕВНОСТ ДО ПАДАНЕТО НИ ПОД ТУРСКО РОБСТВО

При случаини разкопки на селяните, при търсене на злато от иманари и при археологически разкопки в землището на с. Люлин са намерени много останки от стари селища, надгробни мотии и други паметници на материалната култура на населението, което е обитавало тези места в далечното минало. Тези старини са от тракийски, гръцки, римски или старобългарски произход. За започнатата част от тях черпим сведения от една статия на Л. Ботушарова, която цитираме почти напълно:¹

¹ Богушарова „Илия — Новооткрити старини“ ГПИМ, II, 1950 г., стр. 254—260

„Северно от с. Люлин, на около 500 м от него, се намира една надгробна могила, известна с името „Бялдядовата могила“, която сега се числи към землището на с. Неделско. Според сведения на селяните през 1920 г. на същата могила била намерена колесница, две железни шини с бронзова украса, от която сега нищо не е запазено. През 1940—41 г. прикопане на пръст от могилата, селяните попаднали на гробница. Според сведенията на Иван Матев, който присъствувал при откриването, гробницата била градена с тухли и между гробния инвентар се намирали бронзови съдове, канички, бронзови статуитки, които сега не са запазени. Няколко тухли, които могат да се видят, имат размери 0,36 м (на 0,36 м и 0,045 м).¹ В съседство с „Бялдядовата могила“ се намира още една надгробна могила, която е много смишена.

„Северозападно от селото и то непосредствено до него в местността „Манастирия“ са открити следи от старо селище — много части от тухли с дебелина 0,045 м, части от глинени съдове и др.

„Западно от селото, на около 2 км, в местността „Кавак дере“ се намират 4 надгробни могили. В две от могилите селянинът Иван Матев попаднал на погребение чрез изгаряне. В едната могила освен въглени, полуизгорели кости, глинени съдове били намерени и няколко бронзови верижки. В съседство с тия 4 могили, на около 300 м от тях, се издига една надгробна могила, също разорана, в която е открито погребение също чрез изгаряне и където е имало и стъклени балсамарии. От северната страна на „Кавак дере“ се намират още 4 надгробни могили.

„Следи от старо селище, на което принадлежи могилният некропол западно от селото, се намират от двете страни на потока (дерето).“

Според предание, запазено в с. Челник и с. Иречеково, този юрт е на сравнително ново селище — „Гладно поле“, създадено към XVI—XVII в. от български овчари, които пасяли там стадата на турски търговци. Селото било малко, състояло се от 20-30 къщи. Заселниците му живеели крайно примитивно и бедно, нямали засети ниви — оттам и името му. Селото не мождо да прогресира и непростъществувало дълго. То имало кладенец, който с течение на времето бил затрупан. Мястото му обаче личи като трап, който се очертава особено добре зиме при тънък пласт сняг. Според едно от многото предания за този кладенец, което вълнува особено

¹ През ноември 1965 г. група селяни от с. Неделско при водене на камъни от карнерата близо до „Бялдядова могила“ случайно открили стар гроб, който сега се проучва. Той е дълъг 2 м, широк 0,70 м и дълбок 0,90 м. Ограден е с дялани камъни и е покрит с голема каменна плоча. В гроба са намерени пръстен с камък и златна лара. Предполага се, че гробът е от римско време. (Заб. — автора).

силно иманярие, в него крадци били хвърляни пъти дисаги тържато, задигнати от катъра на един турчин; страхът от преследване от страна на турците бил накарал селяните да изоставят селото.

„Непосредствено до местността „Кавак дере“, в местността „Лъгите гробница“ има две надгробни могили.¹

„Пик западно от селото, на около 3 км от него, в местността „Мъждрикова могила“ се намират още 8 надгробни могили.

Западно от селото и непосредствено до р. „Карабунарска“ се намира друга надгробна могила, известна под името „Далевата могила“. Около тази могила, в цялата местност, позната с име то „Трънев баир“, са открити следи от старо селище: фрагменти от керамика със син и червен цвят, монети и др. Оттук произхожда и една железна римска мотика, сега в Пловдивския народен музей. На южната страна на „Трънев баир“, в местността „Лозята“, са открити следи от гробове, в които според сведения на селяните са били намерени златни монети. В самата река са намерена железна брадва и чук с дупка от горната част на лицевата страна, с дължина 0,125 м и ширина на острието 0,063 м. (Сега в Пловдивския народен музей).

„Югозападно от селото в местността „Титена трънка“ е намерена двойна железна брадва с дължина 0,32 м и широчина на долното острие 0,17 м а на горното — 0,055 м. (Сега в Пловдивския народен музей).

„Югозападно от селото, на около 2—3 км от него, върху Кокарджанска височина се издигат две надгробни могили. Под могилите в дерето, от извора на чешмата Кокарджа в косата на изток са открити следи от стар водопровод, граден с глинени търби. (Следите се намират в инициите на Делчо Вълканов, Наню Гонев и Стат Драгнев). В местността „Узупова могила“ се издига друга надгробна могила. В нея Теню Динев при оране попаднал на гроб и според неговите сведения били намерени железно конче, меч и нож; на около 100 м от тази могила се намират следи от постройка — дялани камъни, сложени с бяла короса.

„На юг, в местността „Чипова дупка“ са открити следи от четвърто старо селище. Оттук произхождат големи глинени кюпове с червен цвят, хромели, бронзова статуитка на Антон-копник. Бронзова монста, сечена в стария римски град Деултум...“

Южно от селото, близо до чешмата „Баба Цраганка“ се намират две надгробни могили. Оттук произхождат две мраморни оброчни площи на тракийски конник, една бронзова монета, балсамарии и др. Те са били намерени при работа по капиране на водата от Иван Матев, в пристъствието на Иван Узунов и Стат Чолака. Той ги предаде на студентите Стоян Желев и Христо Генчев. Те искат от своя страна ги предадали на професор Г. Капаров.

¹ Ботушарова — същата статия.

Допълнително Христо Генчев му предал още две бронзови кончета, намерени пак на същото място от Илия Пенев. Тях студентът бил получила от сина на Илия -- Пеньо Ил. Пенев. Проф. Кацаров е проучил тези цепни археологически находки и публикувал резултатите от работата си последователно в две статии. В статията за първата група находки четем следното:¹ „1. Откъслек от мраморна плоча с пирамидална форма, долната част отчупена, задната страна грубо отдялана, с височина 15,5 см, ширина 16 см, дебелина 2,5 см. Грубият, доста изветрял релеф представя тракийски конник в ход към дясното, облечен в хламида, която се разстила върху задницата на коня; простираната му напред лещница е опряна върху шията на коня.“

2. Долна част от плоча от едрозърнест мрамор с пирамидална форма, висока 15,5 см и широка долу 19,5 см, с дебелина около 20 см, задната страна грубо отдялана. Конникът е в ход към дясното, облечен в къс хитон и развът хламида, десницата му върху шията на коня; пред коня стои жена, обвърната напред, облечена в дълга дреха. (Главата ѝ е отчупена). Релефът е доста заличен.

3. Балсамарин от зеленикаво стъкло с височина 7 см, а диаметър на устните 17 mm.“

За втората находка четем: „1. Грубо изработена плоска статуйка на конче, вис. 4 см, шир. 4,2 см, робът на шията и усните набразден, а около шията се виждат две успоредно врязани линии, които представляват нагръдник (които крепи седлото).“

2. Бронзова статуйка на конче с отчупени крака, обработена по-грижливо, вис. 3,7 см, шир. 4 см; гривата е представена с врязани вълнести линии; представеният пластично нагръдник е украсен с вълноблатни точки; наподобени са и ремъците на углавничка. Образите на самия конник, които са били прикрепени на гърба на кончетата са изгубени. Тези кончета вероятно са част от обични статуйки на тракийски конник.“

По-нататък проф. Кацаров прави извода, че вероятно имашемата „Баба Драганка“ се е намирала светилище на Тракийски конник.

В местността „Двете дерета“, в нивата на Митко Д. Гочев, по негови сведения е намерена желязна брадва, сребърни корубести монети и други.

В местността „Фънძък дерс“, до керечиницата са открити следи от старо селище.

¹ Атгинин паметник от България -- професор Кацаров -- ГПНПИ от 1937 -38 г. стр. 109 -- 116.

² Проф. Кацаров
1940/12, 43 г., стр. 54-59.

Според твърденията на селяните в местността „Юртница“ е имало също старо селище, чийто гробища били близо до селото. Това тършеене обаче досега не е потвърдено научно.

Северно от с. Люлин, по билото на хълма, по чийто южен склон е разположено то, личат останки от онази част на Пограничния български окоп, която е минавала покрай селото. Този окоп е известен под турското наименование Еркесия (пресечена земя окоп). Той е особено важен старобългарски паметник с голяма археологическа стойност и историческо значение. Служел е за граница между Българската държава и Византия през VII в. от и. е. Въз основа на проучванията на братя Шкорпилови, проф. Златарски, Н. Благоев и др. се установява, че пограничният окоп е започвал южно от с. Якелий и северно от с. Дебелт, Бургаско, вървял в северозападна посока към с. Хаджи Марапово (Джумалий) и между селата Богорово и Първешец, променял посоката си в югозападна между двата Бакаджика северно от с. Ени-махле (Люлин), пресичал р. Тунджа северно от с. Тервел (Пандаклий), откъдето в същата посока се спускал към югъла, образуван от р. Марина и притока ѝ Съзлийка и там свършвал; р. Тунджа го деляла на две части: източна и западна. Общата му дължина е била 131 km.

Окопът се е състоял от две части: насып и трап. Насипът е бил поставен направо върху землената повърхност в доста голяма височина и ширина, а трапът се е намирал до самия насып и също така е бил доста дълбок и широк. Насипът се е намирал на северната му страна -- към България, а трапът -- на южната му страна -- към Византия. Снабден е бил с наблюдателни кули, врати и добре се охранявал от стражарите. До X в. бил много добре поддържан. Приема се, че Еркесията е копана на два пъти през две различни времена -- източната част от Дебелт до Тунджа -- при хан Тервел (VII в.), западната част от Тунджа до Марина -- при хан Омуртаг (IX в.).

Източната част на окопа е била дълга 67 km, трапът е бил широк 7 m и дълбок около 1,5 m, а насыпът -- висок около 1 m и широк около 15 m. Западната част на окопа била дълга 64 km. Трапът ѝ бил широк около 4 m и дълбок около 1 m, а насыпът висок около 1 m и широк около 6 m.

Преди Освобождението ни от турско робство в с. Русокастро и околните села се пеела една историческа песен за направата на Еркесията, която песен е разказано предадена от Пречек.¹ Според нея, при постройката на окона работели мъже и жени; всички майки били на работа. На 9 пеленачета се оставяла по една баба да ги гледа. Децата плачели и сдна от бабите, за да ги умири, им запяла песен, в която проклинала царя за наложената им тежка

¹ Пречек „Пътуване из България“, стр. 782.

дигария. В това време минавал царят, чул проклятията на бабата и се провикнал: „Венчко е, бабо до време.“

Край Еркесията имало тук-там фурни, в които работниците си печелиха хляба. Изчисленията показват, че при работата за окопа са били изкопани около 8 милиона куб. м пръст. За постройката на всичко това е необходимо да работят 10 000 души в продължение на 2 години.

Между Еркесията и с. Люлин се е намирал друг малък окоп, който местното население нарича „Циганска Еркесия“. Той се приближавал до толемия окон, без да се съединява с него. Между двата окопа е имало разстояние от около 15 м, което приличало на врати. Въпреки това и двата окопа образували едно укрепление дълго 850 крачки, което в западната му част било широко около 360 крачки, а в източната – по-тясно. Циганската Еркесия почвала от недълбоката трапчинка, която се спуска към източния край на с. Люлин и във формата на неправилна дъга се простирава до трапчинката Сухо дере, която е нък на запад от селото. На изток от Циганската Еркесия е минавала път (по-късно пътят Шумен–Одрин), а на запад в м. Манастиря се намират развалини от старо здание, за което Шкорпил предполага, че е било митница. (Така в митница е имало и при с. Тенево). Според местното предание обаче сградата е била светилище-манастир на старо население, което е обитавало селището край това място.

През 1961 г., при дълбока оран с трактори, в м. Стражата са намерени западноевропейски монети от XVI и XVII в. Предполага се, че тези монети са проникнали в Отоманската империя по пътя на вайните, които тя е водила със западноевропейските държави, а също и по търговски път. (Подобни монети са намерени и в района на с. Недилско). Възможно е обаче и друго предположение – да са проникнали откъм Черноморието. Тези находки от монети говорят за икономическите връзки на района по време на турското робство.

Село Люлин е било стар рударски център. В м. Лозята се е намирала стара мина. През 1902–3 г. първоначало разработването на тази мина под ръководството на Тоньо Тодоров, който имал там запазен преримстър. Тъй като намерената оловна жила била слаба, то проучванията били изоставени. Днес те са подновени. В м. Мад тепе нък в римско време се имало златна мина.

Днес изново се правят проучвания на мината.

Изобщинето от археологически паметници в землището на с. Люлин показват, че този район е бил гъсто населен още от дълбока древност, тъй като се имал благоприятни условия за живот. Самите археологически паметници пък говорят за големи

мите постижения на материалната култура на траки, гърци, римляни и на старите българи.

2. ТУРСКО РОБСТВО

a) Положение на поробеното население.

Епохата на турското робство е една от най-мрачните епохи в историята на българския народ. Турският феодализъм свървал с векове социално-икономическото му и културно развитие. Лишен от политическа самостоятелност, българският народ бил подложен на жесток икономически гнет и на религиозно-народностна дискриминация. Животът, честта и имотът на българите били винаги изложени на опасност. Непослушни данъци и трудови тегоби, разрушаване на стотици църкви и манастири, грабежи, убийства и отвлечания в робство – такава е зловещата картина на политическата, социална и културна трагедия на българския народ под турско иго. Особено непоносимо станало положението на поробеното население през XVIII–XIX в. в. поради силното разложение на турския феодализъм и зареждането на капиталистическите отношения.

Свободолюбивият български народ обаче никога не се откажвал от тази на останалата българска рая. В по-старите селища като (Първенец) Башадий, Пандаклий (Тенево), Мансарий (Победа), Арияуткьой (Иречеково) и др. се настанили преселници-турци, които владели големи земи, чувствуващи се господари и вършили пропълни над българските селища. Разбийнически турски дружини нападали и грабяли селя и гърлица. Държавата събирала много данъци, чинониците грабили и за своя сметка. Ямбол и Казъл-агач (Елхово) станали седалища на представители на централната турска власт; в селата имало места на турска управа, но всички те рядко се застъпвали за българското население.

В гористите местности на сегашната люлинска мера, пълни с различен дивеч, обичал да идва на лов сultan Мухамед IV (втората половина на XVII в.), известен като страшни ловджия. Той дори пощувал през 1666 г. в с. Иречеково. Ловуването на султана било голямо зло за българското население в Югоизточна Бъл-

гария. Султанът бил придружаван от голяма гвардия и свита, от много даганджии (соколджии) и др. Прехраната на всички тези хора и добитък падала като тежко време върху беззащитното българско население от села и градове. Като се има пред вид, че ливади и ниви се отъпквали и хубави гори се разваляли, то става ясно, че посещението на този (Авджи Мохамед) султан, както се пеело в песни и се разказвало в предания, в тези места били истинска напаст за българската рая.

През XVIII в. в съседни на Люлин села живели богати турци, притежатели на големи чифлици, които били обработвани от българските селяни. Такива чифлици владеели тъй наречените „султани“ – потомци на татарски ханове и князе от управляващата татарска династия Герей, избягали от Крим след завладяването му от царска Русия (XVIII в.). В XIX в. тези татарски султани вече се били претонили в местните турски първенци, но останало именоването им. Такъв султан бил и Пандаклийският султан, който имал голям чифлик в с. Пандаклий (Тервел) по времето, когато се основало с. Ени-махле (Люлин). Бързото издигане и забогатяване на селяните от с. Люлин предизвикало заобата и завистта на редица турски чифликчи от околните села и на българските чорбаджии, които били в приятелски отношения с турците. През 40-50-те години на XIX в. турски разбойнически дружини, повечето тайно подбуждани от турски чифликчи и българските чорбаджии, нападали селяните от с. Люлин, извършвали кражби на добитък и причинявали големи пакости на ниви, къщи и градини. Често практикували и отвличането на отдельни лица, с цел да получат голям откуп.

В спомените си за това време дядо Иван Видев Стойков с болка и възмущение описва няколко случая на разбойничество, които говорят убедително за тревожните дни и ноши, преживявани от люлинци.

Двадесетина години след заселването на с. Люлин, през един пролетен ден, привечер турски разбойници обградили и заловили група люлински юноши, които се били занягали по поляните край селото. След като ги разпитали за башите им, турците освободили всички с изключение на Тодор Киров Вълканов, син на заможен селянин. Разбойниците повлекли със себе си заловеното момче. Дълго вървели те, като криволичели из различни места по пътя, с цел да го заблудят, та в случай на бягство, да не може да се оправи. Тодор Киров обаче добре се ориентирал в местностите, въпреки че не се издавал. Турците, сигурни за пленника си, се спряли да пренощуват в местността Алада, близо до Филадер, без да знаят, че там се намират башините ниви на Тодор. Те наклели огъни, приготвили си вечеря и след вечерята легнали да спят; оставили на нощ един пазач, но назачът решил, че момчето не се страхува да бяга през конката и също легнал да спи.

От предпазливост си подложил част от абицката на Тодор, та да усети движението му. Смелото и съобразително момче обаче развързalo ръцете си, внимателно събляко абицката си и тихо се измъкнало от разбойническия лагер. През целия път до дома си Тодор тичал, като се озъртал на всички страни, за да се увери, че не са го открили и не го следят. Стигнал до вратата на бащиния си дом, той покlopил тихичко и поискал от родителите си да му отворят. Те, наплашени от други подобни случаи, помислили, че турците за им устроили клояка чрез сина им и не му отворили. Нощта момчето прекарало в плевията. На сутринта, като разбрали, че няма турци, родителите отворили вратата и прибрали сина си. Със сълзи на очи те наслушали разказа му за преживяното и се радвали на спасението му.

След този случай животът в селото станал по-неспокоен, с още по-голям страх хората въртели работата си по полето.

Не след много последвало ново произшествие: отвлечен бил дядо Тодор Стойков при следните обстоятелства – дядо Тодор бил отишъл да занесе храна на сина си Видъо Тодоров, който орал на нивата им в местността Черковната кория. В съседство е тази нива други двама селяни – дядо Петко Мавров и синът му Куньо Петков, също орели нивите си. От гората излезли трима разбойници турци, заловили дядо Тодор, завързали го и един от тях го повел към гората, а другите двама се спуснали да заловят дядо Петко. Воловете на дядого се изплашили от непознатите хора и хукнали да бягат, а оралото се закачило за потури те и го повлякло със себе си. Куньо Петков също почнал да бяга към гората, като не изпускал копралята си. Преследващите го турци се изморили и единият от тях значително изостанал. Куньо използвал този изгоден момент. Той размахал умишлено разчушената си копрала срещу по-близкия турчин и с няколко удара го повалил със счупена ръка. Междувременно вторият турчин го догонвал с изведен шипов, но Куньо успял да се снаси чрез бягство и да се укрие в Черковната кория. Баша му също успял да избяга. Турците пък откарати със себе си заловения дядо Тодор Стойков и го скрили в днешната местност Хайдушки могили. След няколко дни изпратили съобщение до сина му Видъо да им занесе 300 „звонка“ златни пари – откуп за баша си. Заплашвали го, че, ако откаже, ще заколят баша му. Сумата за откуп била много голяма и Видъо не бил в състояние сам да я даде. При有助 му се на помощ роднини и парите били събрани. Видъо неизменно занесъл трастата златни лири на урченото място и освободил баша си. Освобождението станало на едната от трите могили, южно от селото, които именно след това събитие били наречени „Хайдушки могили“.

б) Форми на съпротива срещу турската тирания

Тъй като не могли да разчитат на съдействие от страна на турската власт, селяните от с. Люлин потърсели спасение от разбойниците в самозащитата. Те започнали да събират пари, да си купуват пушки, пищови и патрони. Избягвали да се движат поединично и гледали да не замръзват в полето. През 50—60-те години на XIX в. турски разбойнически дружини продължавали да нападат търговските кервани по пътя за Бургас. Особено често пострадвал богатият керван на люлинци. Затова селяните си наели един турчин, бивш кърджалия, на име Рашид, за пазач на кервана и на мерата. С пазача и с няколкото въоръжени селяни керванът пътувал го-спокойно. Въпреки възможните предпазни мерки, едно от нападенията край с. Русокастро през 1863 г. завършило особено трагично за люлинци. Във въоръженото стълкновение с разбойниците бил убити трима души: турчинът Рашид и българите Иван Тодоров и дядо Киро Вълканов.

След това нещастие селяните започнали още по-усилено да се въоръжават и вече всеки пътуващ с кервана носел пушка и най-малко 50 патрона. Така подгответи, по-късно люлинци успели да се справят с друго нападение, организирано от сина на Саманларския бей (бяя на с. Сламеново). С чувство на задоволство и национална гордост дядо Иван Видев очиства този успех на българите и проявената от тях находчивост при последвалите усложнения: синът на този Саманларски бей, бунт и разхайтен младеж, се влюбил в дъщерята на Пандаклийския султан. Султанът, който не го харесвал за зет, поискал да изпита ловкостта и смелостта му и му поставил условие за съгласието си — да обере люлинския търговски керван, когато се завръща от Бургас. Съмнуverеният и влюбен момък събра група другари и всички възполи пресрещали кервана край с. Джумалий (Житосвят), тъкмо когато се бил разположил на почивка. Часовоят на кервана — Динко Стефанов, забелязал навреме групата и предупредил селяните. Всички засели удобни места около и в колите си, като умело прикривали насоченото оръжие. Сигът на бяя, неподозиран чищо, се приближил до един от люлинци и поискал вода за пине; възл подадения му бъкъл, вдигнал го към устата си, но не инел, а дебнал селяните и враг им извикват на турски: „Стой, не мърдай!“ В същия момент се чул изстрел. Стрелял Динко Стефанов, улучил турчина право в главата и го убил. Останалите селяни с изстрели във въздуха прогонили другите нападатели. Въпреки успеха си, люлинци се разтревожили много, тъй като в лицето на убития познали бейския син. Те побързали да се отдалечат от мястото на произшествието, да се приберат и да обяснят създалото се положение. Отишали при тогавашния първенец на селото — дядо Жельо Вълков и му разказали за случилото

се. След продължително обсъждане решили — дядо Жельо да поеме вината за убийството върху себе си. Той трябвало да поддържа, че е бил с кервана, че селяните били занести в Бургас да продадат определената за плащане на десетъка хрина, тъй като искали навреме да се издължат на бирника и че стрелял той, за да защити държавните интереси. По съвета на дядо Жельо, за да прикрият уликите, няколко селяни заровили трупа на убития край Еркесията и над пресния гроб запалили кървата, та да не личи.

На сутринта турски заптиета арестували дядо Жельо, макар че не вярвали на признанието му и го отвели в Одрийския затвор до разглеждане на делото. Делото се гледало от състава на Одрийски оконийски съд в с. Хасан-беглий (Добриново), близо до с. Джумалий. Дядо Жельо и свидетелите селяни поддържали първите си показания. Кадината обаче, който по изключение не повярвал, че „такъв почти старец“, както се изразил сам той, е извършил престъплението, и го освободил с думите: „Каквото търсил, намерило“. Дядо Жельо се възрил в селото радушно посрещнат от селяните. Пандаклийският султан пък, като научил за освобождението му, поздравил люлинци за хитростта им.

След този случай люлинци почнали да се ползват с по-голям авторитет пред турците и пред българските чорбаджии и за известно време нападенията против тях се прекратили.

в) Борба за българска просвета и за самостоятелна българска църква

В смутните и тревожни години на турското робство люлинци търсели опора и подкрепа в християнската вяра и църква. Действително при тогавашните условия българската църква се явявала до голяма степен пазител на българския национален дух и щит срещу асимилаторските стремежи на турци и гърци-фанариоти.

Двадесетина години след възникване на селото будни и предприемчиви люлинци намислили да се построят селска църква, в която да се проповядва на разбираме църковно-славянски език от български свещеник. Инициатор на тази идея бил Киро Вълканов. Той подарил и място за постройка на църква, като отделил 1,5 дка от двора си. Селяните го подкрепили. Направили дарения всеки според материалните си възможности и така събрали нужната за постройката сума. Необходимият дървен материал те набавили сами, като секли от горите край с. Белица и с. Кара кююк (Пънчево). Камъните за зидарията и за колоните били вадени от кариерите на с. Башалий, а били обработвани на самото място на

с. Люляч

Църквата „Св. Спас“ построена през 1858 г.

строежа от група албански майстори-каменоделци. Керемидите били правени и изчели в седлото в керемидарницата на тракийския преславец – дядо Стоян Чубулчията. Църквата била построена през 1857–58 г. Тя била еднокорабна постройка със западен покрив, с открито пред свирне подкупецино от каменни, заополени блокови. Навън, наклонено тя имала и кубе с камбанария, по тъй като то било нестабилно и с течение на времето се изломише, съборила го, а камбаните съзахли на един от големите брястове, която растат и до днес в двора на църквата. Камбанита, закупена от Сливен за 10 златни лири, била подадена от Ионко Райнов с надеждата „да му се простят греховете“. Оградата на църквата била висока, зидана също от камък. Тя тръгнала до 1932 г., когато били заменени с нови – от камъни и тухли и с железни решетки. Църквата се именувала „Св. Възнесение Господне“ (св. Спас) и на дни възнесение господне по религиозни календар съществувал сборът на селото. На този токъм за селото религиозен празник селяните правили щедри дачения в пари и икони за дообзвеждане на църквата. Така Кунюо Столинов подарил иконата „св. Онуфрий“, Стоян Проданов подарил иконата „св. Кирил и Методий“, Колю Тенев – иконата „Кръщене

Господне“. Тодор и Банъо Кирови – иконата „Исус Христос“ Руси Пончев – иконата „Рождество Христово“, Тодор Киров – иконата „Зограф св. Тодор“. Стоян Матев – иконата „Жертвеник“, Димо Гочев – иконата „Грекът на Адам и Ева“, Динко Колев – иконата „Каш убива брат си Авел“. Дарение на икони пазарили и Теньо и Господин Ст. Тодорови, Бонъо Тодоров, Теньо Статев, Стат Колев и Стат Динев, Жельо Вълков, Стоян и Стоянка Димитрови, Тонъо Столинов и др. Новечето икони били рисувани от гръцкия зограф Калянис, който бил повикан специално за тази цел и прекарал няколко месеца в селото (към 1896–97 г.).

В църквата служели български свещеници. Първият свещеник бил поп Атанас, преселник от с. Хазбагий. След него служил поп Стоян Иванов, преселник от с. Башалий, задомен в селото. (Този поп построил голяма мелница на р. Карабунарска, сега в землището на с. Първенец, с която улеснил много селяните). Той умрял в 1904 г. След него се изредили още няколко свещеника: поп Иван Проданов и др. Към 1930 г. в църковно отношение селото било прикрепено към пърквата на с. Войника, а днес – към с. Неделско.

За ръководение на църковните дела било избирано църковно настоятелство из средата на по-заможните и будни българи. Църквата притежавала значителни средства. С част от тях през 1875 г. бил закупен един дюкян, който чрез публичен търг бил даван под паем на различни наематели за срок от три години.

Наред с грижата за църква, лъжици имали грижата да си отворят и българско училище. Те били много ученолюбиви и на първо време искали децата им да бъдат грамотни, да познават черковно-славянските книги, а по-късно се стремели, те (децата) да добият светски знания, необходими им за живота. Отначало училището в с. Люляч било килийно и такова останало то почти до Освобождението ни от турско робство. Кога точно е било открито, не се знае, но тъй като е известно, че е съществувало още няколко години преди построяването на църквата, вероятно ще да е било открито към 1850–51 г. Този първи скромен разсадник на просвета се състоял от една малка стая, изплетена от вършина, измазана с кал, покrita със слама и без дюшеме. В стаята имало и очнице за палене на огън през зимата. Учениците посети дърва за огрев от къщи.

Пръв учител в килийното училище бил някой си Андон от Сливен, по професия шивач. Той учил учениците си да пишат черковно-славянските букви на пясък, настлан по пода на стаята и да чистят напъзух единадве черковно-славянски книги (апостола, псалтира). Учениците – доста големи момчета, 8–10 на брой, посещавали най-редовно училището. На обяд не си отивали, а обядвали с донесената от къщи храна. След обядната почивка занятията продължавали до късно и вечерта младежите се връщали в

къщи гори, че се употребява. След построяване на църквата с останалото от нея материал във върховния ѝ дърв била изстроена един стапа, покрита икона и тя била дължната. Това било второто училно иконо изложение на селото. В него от 1857 до 1870 г. учителятствувал Панайот Ганев от Имболт. Вързан това, че училищията за работата оставати примитивни, то в тази обукавал ученичите почти всичко предположително е било. Преподавани обикновено писането върху папки, Учителятство на Наказателният Ганев изненади на широчини жестоки наказания от добъръ, инициални, а член дължни и постъни. Сметало им било изненада от всички, изненади на гръб като български и съдението на гръб като чинение.

След Панайот Ганев за кратко време учител станала бившият му ученик Георги Радев от с. Дюлово, а след него – Панайот Андонов от Имболт. Панайот Андонов е учителятствувал от 1871 до 1880 г. Вероятно за него се отнася номинацията оченка, дадена от Васил Калканников в статистиката му, посветена във в. „Македония“, че учителят в с. Ени-махле била от четвърта година и първи в с. Бодрица. Авторът на статията съобщава, че учителят на този учител бил чадър-добъръ подготвени и ездачани с учениците от околните села. Тъй като Панайот Андонов е бил погубен от съдебната пубка и всичкоучилищната методика събираше го, то може да се предположи, че при него училището е съществувало също така и във външните си чинения, нури и за практическия живот.

С бъдещите изненади бриза на живота на селото, нарастващи и броите на училищните. Старото училищно помещение се оказало тесно и крачко неудобно. В 1875 г. била построена една и чаркована (три етажа, първият е на чарк) сграда – трета по ред училищница сграда. Тя била изстроена предименно със средствата и доброволни трудни от селяните. Новата етада била по-широкина, направена от камък и покрита с херемиди. Състояла се от три етажа, от един „външен“, друга „за учители“ и трета „за учениците“. Училищните етажи били именувани ата и побирали като 40-50 ученици. Тези са съществували също и училище до 1901 г., а и по-късно също функционирало като изложени на потребителската конференция в селото през 1911 г.

В т.ч. този изложени се сънчирало у лъбната чарка в с. Люлин. Същевременно ни от турския побетъв.

г) Национално-освободителни борби

През 80-те години на XIX в. освободителната борба на българския народ се започнала и се издигнала на нов, по-висок

степ. Започнало и се разрасло организирано революционно движение, кое то имало все по-национално и сънчарско, свободоожденче на народа. Като резултат от неуморната дейност на ансамбла на свободата Левски и га други излъчени революционери, страни се изненада със тъста мрежа от революционни логии т.ч. която искат да имат да подгответи народа за въстание.

Не е знае конкретно какво участие е имало населението на с. Люлин в тази борба и по-специално в подготвяната на Априлското въстание и в самото въстание. Сигурното е също, че и дотук са сънчари изненади на революционния книжок. И между жиците се заговоряват за „българска народна“ илюзията на Йоан Иван Видев и тя симпатизират на българските комити, толкова повече, че в ямбълското с. Бояджик имато активни участници във въстанието. И между тях изпълнители няколко младежи като горещи зачинации на родното село. За да задушат революционния подем на българския народ и в този край турците всяконачали да беснесат“ – пише ладо Иван Видев. Особено големи жестокости бил извършени от тях в Имболтско по време на Априлското въстание и при потушаването му. Но като е разчупено, че българските комити са разбили и изненади на организацията им осуетен, „да те преседляват и разделят, съдени и несъдени, бивали убитвани или обесвани“. Тъкни от турски банибозук нападали с. Люлин и околните села, нападали със зестя на българите, подлагали на изненади и пари, грабили и нападали за пожарите, поддавали съдържанието на кланетата на турците – „озверени кръвопийци“, както съвъзмущение са изразили так да до Иван.

Щом люлинци забележели, че турците нападнат в селото, бягали да се крият в околните гори и из дортета (доловете). Наистина се криели в местността „Титева трънка“. При бягство често пъти клетите майки били принудени да хърчат от ръцете си поземащетата, за да спасят поне по-големите. Неуспелите да се скрият останали жертва на безмилостните тури. При едно такова нападение на банибозук се разиграва съдбата, когато „турецки толкачи и трогатели“ същите по-голямата част от селището на с. Люлин успели да побият и да се скрият в гората. Група младежи, на изненада от селото, получили даденски и сърдански имена, били съмнени – Цонко Райнов и Курти Каев, която не можат да създадут близорязанини като сърданци, като склонят си, се спуснати към планините. Без да гърят път, през планината и джунглите, те сунчват до мястото, откъдето се носят писъкът и пред очите им се разиграва съдът, който зреши – тринадесет тури с кои се мъчели да отпътуват две кубани и болнишки девойки. Едната – Възнички Николчева Радина, здраво заловена за ръката, стояла между двамата кончника. Третият туриан бил слязъл от коня си и се чукал да заточи другув-

та девойка – Машка Брайкова Стоянова, но тя все се изпълзвала от ръцете му и се вкопчвала ту в майка си, ту в гредите на близката врата. Упоритата, но очевидно безрезултатна борба на девойките покъртила дълбоко двамата младежи. Като се уговорили набързо, те стреляли срещу онези турци, които били на конете си. Конниците цуснали Вълчана и побягнали; побягнала и конят на мъчителя на Машка. Този турчин също се опитал да се спаси с бягство, но не успял. С няколко настrelа бил повален мъртъв на земята, а девойките били спасени от отвлечане и потурчване.

След известно време друга башнозушка орда нападнала Юлини и околните села. Люлинци побързали да се скрият пак въгъстата гора на „Титева тръника“, като взели със себе си по някоя черга за завинаване и малко храна. Скоро при тях дошли по няколко семейства от селата Автане (Неделско), Арпач (Богорово), Хазбеглий и др. Няколко селяни застанали на пост по околните височини. Башнозузците, които успели да открият скривалището на селяните, се спуснали да обградят гората, но били посрещнати със стрелба от защитниките и разпръснати. Една вечер младежът Вълчо Д. Пехливански се промъкнал в селото да вземе малко брашно, но бил заловен и подложен на страшни изтезания за пари. Пазачът на селото – турчин, успял да предуиреди близките му, да дадат богат откуп, за да го спасят. С момента и на селяните от околните села скоро била събрана нужната сума и Вълчо бил освободен. Разпитан от селяните за състоянието на селото, той им съобщил, че го е заварил в окайно положение – врати и прозорци разбити, черги, съдове и друга покъщнини – разграбени. Въпреки всичко, люлинци били доволни, че поне нямало пожарите и клаузетата, които сполетели с. Бояджик. (То било изгорено до основи).

Повече от седмица вилнеели турските башнозушки орди из този край и отминали по другите села. Измъчените селяни най-после се прибрали по домовете си и се заемали да поправят ишите, нанесени им от турците.

д) Освобождение от турско робство

Жестокостите, извършени от турците при потушаване на Априлското въстание, както знаем, предизвикали справедливо възмущение сред световната демократична общественост. Сред и се създадоши широко движение в защита на българите, особено силно проявено сред братския руски народ. Раздвижила се и западноевропейската дипломация. Царска Русия, съобразявайки се с чувствата на своя народ, след като не успяла по дипломатически път да разреши българския въпрос, през 1877 г. обявила война

на Турция. Тази война, независимо от известни завоювателни цели на руското правителство към Босфора и Дарданелите, се оказала освободителна за българския народ.

Успешното преминаване на Дунава от руските войски и настъпленето им към вътрешността на страната, предизвикало сълза уплаха у турците – заселници в българските земи. Те започнали масово да бягат към Турция. Някои от бягащите се отдавали на грабежи, палежи и убийства, други отвличали със себе си български девойки. Така постъпил и Карнобатският бег Аспааза. Преди войната при него известно време работили две хубави люлински девойки – сестрите Нейка и Пенка и техният племенник – младежът Кънчо, син на брат им Козар Тоню. За никакво незнаниелно провинение Кънчо бил набит и изпъден от бея. По-късно, когато беят, заедно с другите турци потеглил за Турция, поискал да отведе със себе си двете сестри и друга една девойка – Мария (потъсно жена на Кънчо). За да изблъгнат отвлечането, девойките се скрили в църквата, където се били приютили и други българи и българки. Есият и хората му обаче ги открили и се опитали да ги извлекат оттам заедно. Мария, която била сила и смела девойка, се държала здраво за един от стълбовете на църквата и не могла да я отскубнат. Ядосан от упоритостта на българките, беят съсякът попадналата му наблизо девойка Нейка. Пенка, силно разстроена от убийството на сестра си и изнапълена да не я последва същата участ, приста да тръгне с бея.¹

Много бежанци стигнали до с. Люлин и околните му села. Докато още българското население в Ямболско не било добре ориентирано за хода на войната, макар и да подозирало неуспеха на Турция, посрещало бежанците със страх. Подслонявало ги, хранило ги и търпяло отвлечането на част от врагатния му или доен добитък. По-късно обаче, когато от разказите на турски аскеридезертъри кроличали големите победи на руските войски и приближаването им към Балкана, страхът на това население се заменил с бурна радост. Селяните в този край започнали да се готвят трескаво за посрещането на руските войски. Организирали също доброволни въоръжени групи, които преследвали турските бежанци-разбойници, влизали в бой с тях и често успявали да си върнат

1 По време на Балканската война Кънчо, като войник от занаса влязъл в Одрия заедно с другите български войски. Той се засилел за ляля си и научил, че ляля му е жива, че била потурчена, станала жена на бея и имала от него 5 деца: двама сина и три дъщери. Кънчо отнел в къщата на бея и успял да се срещне с Мария. Срещата била радостна и вълнуваща. Лялята го запознала само с лъжните си, тъй като съзовете ѝ – офицери от турската армия, били пленени от руските войски и се намирали на един остров в р. Марича. Кънчо ѝ предложил да я възме със себе си в България. Майчините чувства обаждаха го и тя останала при дената си в Турция.

заграбеното. В едно сражение, станало между Кайбеларе (Страилка) и с. Малкочево, загинал люлинският храбрец Вълко Статев. В друго — край с. Бистрец бил ранен в ръката друг люлинец — Теньо Димитров.

Не се знае нищо повече за отношението на люлинци към руските войски, но възторженият тон, с който съвременниците на тази война разказвали на синове и внуци за бойните им подвиги, е красноречиво доказателство за братските чувства и за голямата признателност на селяните от с. Люлин към руския народ-освободител.

В първите месеци след Освободителната война мирият живот на населението от Ямболско бил смущаван от нападенията на оцелели разбойнически групи, които се укривали у старите български чорбаджии — крайни туркофили. За да се ликвидира това зло, били създадени специални полицейски отряди — „контрашайки“. Тези отряди имали пълното съдействие на селяните. Веднъж, след един обир от страна на турска разбойническа банда, ямболската и сливенската полицейски управи поканили селяните да помогнат за залявянето на крадците. Селяните от с. Люлин и от съседните му села с готовност и масово се спуснали по следите на турците и ги прогонили към турска граница. Един от разбойниците, който се бил откъснал от групата си, се бил скрил в дола на местността „Титева трънка“. Люлинецът Цонъо Райнов го забелязал, заловил го и го предал на полицейския отряд, който го ликвидирал в същата местност.

Благодарение на взетите от страна на властта мерки и на доброволната помощ на селяните спокойствието в Ямболско скоро било възстановено.

III. БОРБАТА ПРОТИВ РЕШЕНИЯТА НА БЕРЛИНСКИЯ КОНГРЕС, СЪЕДИНЕНИЕТО И СРЪБСКО-БЪЛГАРСКАТА ВОЙНА ПРЕЗ 1885 г.

Освободителната руско-турска война от 1877-78 г. завършила с подписането на Санстефанския мирен договор на 3. III. 1878 г. Според този договор се създавала автономна българска държава, в границата на която влизали Северна и Южна България и почти цяла Македония. Обаче реакционната намеса на западноевропейските велики сили предизвикала ревизирането на Санстефанския договор от Берлинския конгрес (13. VII. 1878 г.) и жестокото разполюгване на България. Според Берлинския договор се създавало отделно българско княжество, в което влизали Северна България и Софийският санджак (турски-окръг). Княжеството било васално на султана. От Южна България се образувала автономна област — Източна Румелия, която се памирала под по-

литическата и военна власт на султана. Македония била оставена пак под турска власт.

Селяните от Ямболска окolia и специално люлинци не искали да се примирят с несправедливите решения на Берлинския конгрес. Те се включили активно в движението за съединението на Южна България с княжество България. През пролетта на 1884 г. те участвуваха в едно голямо събрание на селяните от Ямболско, където била приета резолюция в полза на съединението. За това събрание и за резолюцията му в. „Марица“¹ съобщава следното: „На 25. III. на съелението на селата Страилка, Къщаракъй, Сейменис, Дерменкъй, Авлалий, Ариауткъй, Автане, Ени-махле, Войника, Тюркмене, Чергли могила и др. се събрало в с. Страилка, Ямболско и взело резолюция в смисъл, че изказва желание за съединението на княжество България с Южна България след робството. Бюрото се състояло от: председател — Христо К. Каликолев, подпредседател В. Димов и секретар Ст. Бозведнев.“

Последвалото на 6. IX. 1885 г. съединение било прогресивно дело, което ликвидирало една голяма неправда спрямо българския народ. Възникналите след него външнополитически усложнения за България довели до избухването на Сръбско-българската война — ноември 1885 г. В нея участваха 25—30 люлински войника. Изпращането им в редовете на младата българска армия се превърнало във вълнуващ празник. Устроено им било общоселско угощение, накичени били с цветя и здравец. На фронта люлинските войници се били храбро. Там бил ранен Стоян Брайков, който умръл от раната си на път за пловдивската болница. Така, с участието си във войната, селото дало своя скромен принос в отстояване националната независимост и териториална целост на родината си.

IV СОЦИАЛКО-ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ НА СЕЛИЩЕТО СЛЕД ОСВОБОЖДЕНИЕТО — В КРАЯ НА XIX В. И НАЧАЛОТО НА XX В.

Освободителната руско-турска война изиграла ролята на буржоазно-демократична революция в България. След нея последвал дълбок социално-икономически преврат — ликвидирано било турското феодално стопанство и се открил пътят за капиталистическо развитие на страната. Социално-икономическият прев-

1) В „Марица“ гол. VII, бр. 593 от 3. IV. 1884 г., стр. 3

рат се извършил както в селото, така и в града. Настилният в селото аграрен преврат се изразил в ликвидиране на чифликчиите. След берлинския конгрес започнала масова разиродажба на земята на избигалите турски бейове и чифликчи. Цената ѝ спаднала. Това дало възможност на българските селяни да се снабдят със земя, искати според възможностите си. Същевременно стопанството добило парично-стоков характер. Така селяните в големото си мнозинство се превърнали в дребни стокопроизводители. С течение на времето при развитието на капитализма, се извършвал процес на разделение между тези дребни стокопроизводители. Част от тях забогатявали, други се разорявали, а трети оставали среднозаможни собственици.

Този социално-икономически преврат засегнал и селяните от с. Люлин. Населението на това село било българско. В него нямало турски чифлики, които да могат да се разпродават, но съседното му с. Тюркмене до Освобождението било предимно турско селище. След близгавето на турските чифликчи, които съгласно чл. 12 от Берлинския договор имали право да продават земите си, започнала разиродажба на земите им на искатка цена. Това привлякало 12 лютишки семейства, които се изселили от родното си село, закупили едната земя и се установили в с. Тюркмене (Тамаринко).

Значителен брой лютишки при новите капиталистически устояния бързо забогатявали. На първо време се изтигали 10–15 рода на заможни селини, които притежавали обширни имоти и големи стада добитък. С течение на времето броят на забогатявалите се увеличил. Увеличавал се и броят на разоряваните се дребни стокопроизводители. Към края на XIX в. и в началото на XX в. общо основната маса от населението на с. Люлин били среднозаможни земеделци и животновъди. Този състав на населението определял и неговата политическа принадлежност. В селото наред с либералната партия добили влияние и другите две буржоазии партии: стамболовистката (народнолиберална) и народнишка, които водели борба за раздомно пълн властта. Към средата на 90-те години на XIX в. привържениците на стамболовистката партия в селото наброявали около 40 души. Между тях били Стат. Тоньо, Стефан и Пеньо Боневи, Господин Тодоров, Стоян Матев, Продан Брайков, Щелюн Видев, Иван Видев и др. По-късно надмошните добили народници. Тяхният брой по време на управлението на Столпов (1894–90 г.) излизал на 70–75 души. Народници били: Гочо Вълков и братята му Стан и Желязко, всички от рода на Жельо Статев, от рода на К. Уруна, от рода на Ст. Азджису и др. В началото на XX в., към 1912 г. в селото имало вече значителен брой земеделци и няколко радикали. Кметовете се избирали все из средата на заможните селяни и се чистели като еднобуржоазните партии.

V. РАЗВИТИЕ НА ПРОСВЕТНОТО ДЕЛО – УЧИЛИЩЕ И ЧИТАЛИЩЕ

a) Училище

След Освобождението на България от турско робство в пиялата страна се създали по-благоприятни условия за развитие на просветното дело. Излезли през първите десет петнадесет години закони и постановления въввели задължително и бесплатно основно образование – светско и в буржоазно-демократичен дух. Постепенно се стабилизирало и материалното положение на училища, като се скъсило с унизищителната практика на „спазаряване“ с църковното настоятелство. Издръжката на училищата искала държавата. Предявявали се вече по-големи изисквания към учителя, като се скъсало с унизищителната практика на „спазаряване“ с църковното настоятелство. Издръжката на училищата искала държавата. Предявявали се вече по-големи изисквания към учителя, който трябвало да има нужната научна и методична подготовка. Всички тези промени оказали благотворно влияние върху просветното дело и в с. Люлин.

През първите две години след Освобождението в селото продължил да учителствува Панайот Андонов от Ямбол, който учителствувал там още от 1873 г. От 1880 г. до 1892 г. учител станал Стефан Динев от с. Люлин, който бил много способен и образован учител. Той се приложил като новатор в работата си и се ползвал с обичта и уважението на ученици и родители. Поради малък брой на учениците (вече 45–50) и поради различната им подготовка Стефан Динев ги разделил в две паралелки, като оформил I-ро и II-ро отделения (I, II кл.). В час той често четал на учениците подходящи статии от вестници и списания. В извън учебно време тъкъг ги увличал с физкултурни занимания – скок на дължина, бягане и др. Държал много на дисциплината и налагал строги наказания за нарушението ѝ.

През учебната 1892–93 г., съгласно новоназделяния закон за народното образование, първоначалното училище в селото било отделено от прогимназията, но I-ви прогимназиален клас бил открит по-късно.

След Стефан Динев от 1892–93 г. учителствувал Димо Гочев, от с. Люлин. Той разделил учениците на 4 отделения – I-во, II-ро, III-то и IV-то (I-ви, II, III, IV кл.). По линса на друга учебна стая провеждал учебните занятия на четирите отделения слято (общо). Същият учител заменил ползувания дотогава буквар „Балкански език“ от Д. Манчев с буквар от Г. Кириков. Пак през 1892 г. в училището била пращувана за пръв път денят на славянските прос-

ветители – Киряк и Методий. На тържеството, посветено и от родителите, учениците изнесат добре подгответа литературос-музикална програма.

От 1895 г. до 1902 г. се изредят да учителстват: Нико Лончев от с. Левски, Марко Топузов от Казанлик, Иван Попов от Стара Загора, Митаня Бъчваров от съмия град и Нордан Чешков от с. Свобода.

През учебната 1902-3 г. учител станал Станко Стойков. Той пръв възел трудови дни в училището. Под негово ръководство учениците работат в училищния двор, засаждат дръжчета, направили цветни и зеленчукова градина, която учителят използва за инагледяване на обучението.

След Станко Стойков само за една година учителствувал Георги Жеков, от гр. Сливен, а след него до 1907 г. Ст. Попов (Козека) от гр. Ямбол.

През 1907-8 г. поради нарасналния брой на учениците били назначени двама учители: Никола Матеев и Елена Матеева, негова жена. Те били добре подгответи, обичали професията си и работели с жар. При тях на първи път била чествувана годишничината от обеселето на В. Левски (19. II.). Този ден сургунга, учениците, водени от учителите и семинари, отишат в църквата, където била отслужена пароходска и молебен. Учителите Матееви откриха курсове за неграмотни младежи. Елена Матеева събрала момичетата и ги учела да шият и да паят. Так тя популяризирана сред селяни и ученици патриотичната песен по Ботевото стихотворение „Хаджи Димитър“, като ги научила да я пеят.

До 1909 г. училището се помещавало в сградата, строена още през 1873 г. През 1909 г. по инициатива на И. Матеев и със съдействието на първите хора от селото на стопански начала била построена четвъртата по ред училищна сграда, която се използва и до днес. Тя била построена от камъни и доброкачествени тухли и била покрита с теремиди. Състояла се от три учебни стани и една стая за учителите. През 1931 г. била построена още една учебна стая, а в 1936 г. сградата била оградена с железни огради. До 1931-32 г. училището и с. Левски оставашо само първоначално с 4 отделения (по една паралелка за всяко отделение). В 1932-33 г. бил открит 1-ви прогимназиален клас. Поради липса на стая учебните занятия с учениците от този клас се водели на първо време в една стая на общината, а по-късно – в датоградният дюкян на Лельо Гочев, освободен и пригоден за учебна стая.

Какът е бил броят на учениците, как се провеждали учебните занятия от 1909 г. до 1935 г., не се знае, тъй като след тези години прекъсват спомените, съставени от дългогодишния учител и директор на училището Иван Чешмеджиев. В летописната книга на училището, започната през 1935-36 г. съвсем елементично е засегнато развитието на учебното дело в селото от 1857 г. до 1909 г., а

ти следващите години не са отбелязани чито ред. Вие се съм, че през този период са се наведели да учителстват обикновено 15 учителя и учителки. Те били: Иван Т. Чешмеджиев, Екатерина Чешмеджиева – Спаскова, Анка Иванова, Михаил К. Бъчалов, Абра Й. Терзиева, Годор П. Иванов, Аспарух Т. Крайчев, Г. Кадъров, Катя Георгиева, Митка К. Михайлов, Ивана Ат. Шейтанова, Димо Ж. Костадинов, Гостожи Михайлов, Стат Й. Димов и Павлина Димитрова Живчкова. Броят на учителите от 1935-36 г. до 1941-42 г. за всяка година поотделно бил почти един и същ - 5-6 учителя. След откриване на III-ти прогимназиален клас през учебната 1941-42 г. учителите станали 7. Главен учител и директор на училището през този период бил Иван Чешмеджиев, който от 1943 г. станал директор и на прогимназията Учителите били повсечто передовци, назначавани за по една година и затова се забелязва голъмо текучество на персонала.

Броят на учениците в първоначалното училище от 1935-36 г. до 1944 г. се движел между 130-180 ученика, а в прогимназията между 30-60 ученика. Учебните занятия започвали обикновено на 15 септември с подсъвет от свещеника и с напътствено слово от главния учител, речи директора. Те приключвали от 30 май до 5-6 юни най-често. След това се провеждали изпитите и се раздавали стипендиита и дипломите. (Първият выпуск третокласници, завършили през 1943 г., наброявал 32 ученика. (Заключителният възраст на училището се провеждал тържествено, като учениците подготвят и изнасят подходящи литературно-музикални програми).

През учебната година учениците имали две ваканции от по 10-15 дни всеки – и великденска. Прагчукали всички родители и други официални извънци. Всяка година, по време на празника и при приход на паризи от село, се отдавали също на учебници 2-3 дни, за да могат същите да посетят и родители си. През османската време на годината учебните занятия се провеждали редовно до Втората световна война, когато поради изключителните условия същите се прекратиха. За здравето на учениците също било важнаят фактор. Той извеждаше и да не чичо и деца да не са болни по време на съществието им, училището и на здравосъстоянието на учителите. През 1937-38 г. били пострадани с едни заболявания от кохлюз и тифус, главно във времето на изпълнение на училището. През 1941-42 г. учебните занятия били прекратени за 1 месец. През 1941-42 г. учебните занятия се провеждали чак до 3. XI. за ограничаване епидемичните заболявания от детски парализ.

Членът на училището бил здравосъдия – по-голямата част от всички ученици в по гората и так. Най- slab бил учащият и 1-во и 2-ро отеление, чието боляване по 10-15 уче-

ника. Само през 1936–37 г., поради „щедростта“ на щастливите царствувачи родители при раждането на престолонаследника минали всички ученици.

Извънкласната работа с учениците била слаба. Изразявала се в подготовката на хорови песни и някои писки, изнасяни от учениците през лаканичите или в края на учебната година. Екскурзии не се провеждали. Провеждали се само излети до някои красиви местасти вън от селото.

Слаба била и помощта, която родителите оказвали на училището. Едва през 1942–43 г. бил съставен родителско-унителски комитет и започнали да се провеждат от време на време учителско-родителски срещи.

Контрол върху работата на учителите се осъществявал от околовийския училищен инспектор или от ередищния директор, които посещавали учителите всяка година. За подобряване на учебната работа всяка година били провеждани местни, пунктови и околовийски педагогически конференции. На тях се изнасяли доклади на педагогически теми. Изнасяли се и открити уроци.

Учебно-възпитателната работа през този период и в люлинското училище била подчинена на интересите на буржоазията, на монархофашистката власт. Тя добивала все по-определен шовинистичен и национален характер, колкото повече се приближавал пожарът на Втората световна война и особено през военния период. Докладите на педагогическите конференции имали за задача да улесняват учителите в тази насока. Все по-тържествено се чествуваха царски и военни празници, все по-често в църквата се отслужват молебени и панихиди, на които задължително присъствуvalи учители и ученици.

В открития в селото „народен университет“ били изнасяни лекции като: „Църквата и църквата в историята ни нашия народ“, „Младежта като фактор за национален възход“ и др.

По този начин българската буржоазия напразно се мъчела да притъпи будния, борчески дух и у еслеката младеж и да запаси разклатеното си господство.

б) Читалище

Наскоро след Освобождението у някои будни и любознателни людимии почнала да зрее мисълта в селото да се открие читалище. През 1908 г., когато започнал строежът на по-хубава училищна сграда, те предложили там да се построи още една стая със скрипни, в която да се изменава читалището, а в прозник да се изнасят писки. Предложението им обаче не било възприето от останалите селяни, въпреки че сериозни доводи против него нямаха. Последвалите насъкоро след това войни на българската бур-

жоазия отклонили вниманието на селяните в друга посока. Читалището било открито едва през 1928 г. и се посещавало в училището. По предложение на Киро Русевов, то било именувано „Просвета“. Избрано било читалищно ръководство от трима души: председател – Стоян П. Брайков, библиотекар – Иван Чешмеджиев, касиер – Тодор Попиванов (за кратко време).

На първо време читалището разполагало със сумата 1030 лв., събрани от членовете (25–30) – основатели. С тези пари били закупени 100 книги и един грамофон. Читалището било обзаведено с няколко вестника и списания. По-късно общината и кооперацията отдеяли част от своя бюджет за поддръжката на читалището. Създада се и хубава традиция – младежките-коледари да дават на читалището част от събралиите при коледуването пари. Значителни суми постъпвали в читалищната каса и от изнасянето на писки, подгответи от любители-артисти. За театрален салон била приспособявана една учебна стая. По иренка на публиката добре се справляли с ролите си Стоян Проданов (Черния), Ерайко Малев, Тоню Ил. Пенев, Петър Ив. Видев, Иван Вапцаров (Злато) и др. Представени били следните писки: „Камен и Цена“, „Дядба“, „Големанов“, „Хаджи Димитър“ и др. Селяните с удоволствие масово посещавали представленията. С някои от писците читалищните деятели участвували в пунктови състезания и вземали първо място.

Към 1939 г. читалищната библиотека разполага с 300 книги и много вестници и списания, а изв. влогова книжка читалището имало 15 000 лв. (ст. к.). През същата година за нуждите на читалището била закупена радиопарапет, който се зареждал с акумулятор, тъй като селото не било електрифицирано. Много седници се събрали вечер край антрапата за слушат новини, особено след започване на Втората световна война.

Когато в селото се основала партийната организация и младежката кооперативна група, в ръководството на читалището ученeli да влязат партийни членове и прогресивни младежи. Те се стремели да провеждат такава дейност, която да подлома политическата просвета на селяните. Между изнасяните писки били измъквани писки с борческо и прогресивно съдържание. По читалищният радиоантената комунистите от селото Иван Ив. Колев, Иван Пр. Ценчев, Господин Иорд. Нанев, Георги Иорд. Нанев, Продан Стоянов, Иван Димитров и др., улеснявали от училищния пристъпник Димитър Желев Ефендейто, тайно всичко слушали пропагандата на нелегалната станция „Хр. Ботев“. Все по-често будните селяни отивали в читалището да слушат новини, да ччат вестници, да събържат с юбоднички съпроси.

Действително читалището в с. Люлин се оказало добър помощник на партийната организация в пейната политическо-просветна работа във всички селините.

VI. НАЧАЛО НА СОЦИАЛИСТИЧЕСКА ПРОПАГАНДА В С. ЛЮЛИН

С бързото развитие на капитализма в България нараснала и броят на работническата класа. Жестоката икономическа експлоатация и политическо безправие на работниците предизвикали у тях съично недоволство и довели до първите работнически борби. Като резултат наскок от социалистическата пропаганда на Д. Благоев и неговите сънденници в 1891 г. била основана БРСДП. В партията, особено след съединението на „шартисти“ и „съюзисти“ през 1894 г., проникнал опортунизъмът. Революционните марксисти-партисти, начело с Д. Благоев, Г. Кирков, Г. Георгиев повели упорита борба срещу него. В 1903 г. последвало разцепление в партията на „тесни“ и „широки“ социалисти и БРСДП (т. с.) се оформила като революционно-марксическа партия на пролетариата. Изключените от неяните редове опортунисти – широките социалисти, не искали да се примирят с факта, че губят влиянието си. Те се опитали да печелят съмненици както сред работниците, така и сред селяните. Затова обикаляли градове и селища, устройвали събрания и агитирали населението.

По спомени на Атанас Георгиев Бодлев, от с. Люлин, през 1910 г., по време на събора, в селото пристигнали Янко Сакъзов и д-р Бърников и устроили предизборно събрание. Властва забраната на събранието. Въпреки това д-р Бърников успя да събере една група селяни на широка поляна край селото. Там той им говорел за тежкото положение на селяните и работниците, за големите данъци и ги подканя към активно участие в изборите. Уверяваша ги, че чрез изпращане на техни представители в Народното събрание, ще бъдат проектирани демократични реформи и ще се подобри положението на селяните. Д-р Бърников проагитирал 11 селяни: Киро Р. Иончев, Иордан Н. Стоянов, Пенчо Терзиев, Жельо Ст. Троев, Драгия Ст. Троев, Данко Ц. Райнов, Тотю Ив. Зидаров, Атанас Г. Сюлемоза, Жеко Тр. Желев, Иван Т. Иванов и Желево В. Казака да се абонират за в. „Социалистическа дума“, който те получавали до Балканската война.

Не се знае провеждана ли е друга и никаква дейност от „широките“ или „тесни“ социалисти. По всичко изглежда обаче, че селяните не са били добре ориентирани политически и остават под влиянието на буржоазните партии.

VII ВОЙНИТЕ НА БЪЛГАРСКАТА БУРЖОАЗИЯ ОТ 1912, 1913 г., ПЪРВАТА СВЕТОВНА ВОЙНА И УЧАСТИЕТО НА СЕЛЯНИТЕ ОТ С. ЛЮЛИН В ТЯХ

Люлинци посрещнали с въодушевление вестта за мобилизация и за обявяване на Балканската война. Те искрено вярвали, че стиват да помогнат за освобождаване на поборените си братя в Тракия и Македония и не схващали завоевателните цели на българската буржоазия и монарха.

На 17. IX. 1912 г., чрез бисене на черковните камбани, селяните на с. Люлин били известени за общата мобилизация. Мобилизираните люлинци от пехотата се числили към 29 пехотен полк на III-та Балканска дивизия, която в навечерието на войната се намирала в Тополовград и Елхово. Незначителна част от мобилизираните били включени в артилерията и кавалерията и – „I-ви ескадрон на IV-ти конен полк“. По-възрастните мъже били взети в обоза и с реквизириани коли пренасяли оръжие и хляб на фронта, а на връщане от там – ранени войници.

Няколко дни след мобилизацията през с. Люлин преминала V-та Дунавска дивизия, която спряла да почне там за 5–6 дни и после продължила пътя си към фронта – към Одрин. Част от люлинци били включени в тази дивизия.

Още при първите сражения на линията Лозенград – Одрин при Гечкели, Селиолу, Петра загинали двама люлински войници: Павли Ников и Колю Вълчанов, а при боевете за Одрин още двама: Петър Димов и Слав Митев.

След падането на Лозенград, Одрин бил обсаден и задминнат от българските войски. Част от III-та Балканска дивизия участвала в обсадата на Одрин, а 29 пехотен полк и VI-ти артилерийски полк били изпратени към Люлебургас и Бушар хисар в помощ на V-та Дунавска дивизия. По такъв начин люлинските войници участвували в тежки боеве и следвали победния ход на българската армия до крепостта Чаталджа. Те проявили голяма храброст, мнозина от тях били ранени, 12 войника: Стефан Тодоров, Стоян Петров, Въльо Русенов, Рашко Иванов, Димитър Василев, Драгия Стоянов, Петър Иванов, Грудъо Тотев, Минчо Иванов, Делю Славов, Георги Дръндров и Въльо Тодоров, загинали геройски в сраженията, а Митю Ив. Ченгеля – от холерата, избухнала перед българските войски край Чаталджа.

В тази война особено се проявил люлинският младеж Ильо Тенев Димитров, старши подофицер на I-ви ескадрон от IV-ти конен Ямболски полк. Този полк бил включен с още три конни полка в сформираната маневрена конна дивизия, начело с ген-

рал-майор Назъмъров. Основната задача на дивизията, както Назъмъров официално обяснил, била да се държи между II-ра и III-та български армии и да оказва помощ, когато се почувствува нужда.

Когато дивизията получила заповед да мине границата по посока на Лозенград и без да вляза в сражение с турците, да изява смут вперед тях и да предизвика отстъпление, генерал-майор Назъмъров също съществено на командирите на четирите конни полка. Решено било да се изпратят на разузнаване два разреда от IV-ти конен полк. В единия от тях - под ръководството на капитан Георгиев и I-ви ескадрон - поручик Сарафов, първак и Ильо Т. Димитров, познат с ловкостта и смелостта си. На 15. X. вечерта отрядът минава границата при с. Странджа и се отправя към Лозенград. Препускайки в карцер, разузнавачите преминават с. Малкочево и с. Канара, където успели да заблудят открития им турски ескадрон и стигнат до лоята на с. Петра. В едно от лоята забелязали турски пъдар (пазач). Ильо Тенев и един негов другар получили заповед да го заловят. Те успешно се справили със задачата си. След като получили от заловения полезни сведения, разузнавачите продължили пътя си и на разсыпване стигнали до височините край Лозенград. Наблюденятията им показвали, че главните турски войски се движат към Одрий. Поручик Сарафов възложил на Ильо Тенев да отнесе писмото със сведението на командира на дивизията с поръжение да не се дава жива в ръцете на врага и при опасност на всяка цена да увийзки писмото.

На багажния локю сръбски турник, Ильо Тенев стигнал до с. Петра. Там обаче поради изцялване на коня му бил открит от четириима турски конника. Ильо се опитал да се скрие в гората, но турците го последвали. Тогава той пръв стреля и убил двама от тях. Другите двама с извадени саби се сиунали срещу него, но той, проявявайки голямо самообладание и сърчност, убил е третия, а четвъртият успял да избяга. След това, за да го изляма си сърпност, разузнавачът променил посоката на движението си и по обиколен път стигнал до с. Малкочево, където попаднал на няколко сими другари от I-ви ескадрон на IV-ти конен Ямболски полк. Унищожи си тях, Ильо Тенев продължил пътя си към с. Странджа, където прдал писмото на командира на дивизията. Няколко часа по-късно и эта дивизия, следвана от лека хексага, минала границата. Ильо, който се върнал в полка си, участвал в упоритите бои при Селиозу и при преследване паническото бягство на турските войски към Лозенград. С риск на живота си, той спасил един сим другар - Л. Тучков, нападнат в гръб от турски войник. След нападнето на Лозенград, участвал в боевете при Люле Бургас, Бунар хисар, Чорлу и Чаталджа. Примирнето го заварило с целия I-ви конен ескадрон на Мраморно море, след което се

изтегли с ескадрона си в Люле Бургас. Когато през януари 1913 г. мирните преговори били прекъснати, IV-ти конен полк потеглил за Одрий и участвувал в босните, които довели до падането на града. След сключването на мирния договор, през май месец на 1913 г. полкът се изтеглил в гр. Михайлоловград. За проявена храброст Ильо Тенев Димитров бил награден с кръст за храброст I-ва степен. Той участвувал и в Междусъюзническата и Първата световна война. (Ильо Тенев и до днес живее в с. Люлин).

По време на братоубийствената Междусъюзническа война, когато турците безпрепятствено преминали линията Мидия-Енос, върнали си Източна Тракия и гр. Одрий и стигнали до старата българска граница, населенето от Ямболско и Елховско прегиняло тревожни дни. Люлини се приготвили да бягат към Странджа. Бързият, макар и катастрофален завършек на войната, в които загинали люлиници: Димитър Статев, Делчо Проданов, Желязко Пейчев, Димитър Кирчев и Стоян Монев, за кратко време внесъл успокоение всред целия български народ.

През 1915 г., по-вика на Фердинанд и българската буржоазия, България била включена в Първата световна империалистическа война на страната на Централните сили.

След обявената на 23. IX. 1915 г. мобилизация, люлинските войници пак се събрали в ямболските казарми. Те заедно с цялата III-та Балканска дивизия били включени във II-а българска армия, която трябвало да действа срещу Сърбия. Те следвали пътя на тази българска армия към Кюстендил и Горна Джумая, участвали в боевете против сръбските войски в Македония и стигнали до гръцката граница. През цялото време на войната люлинските войници останали на Южния - Балкански фронт (на Солунския фронт). През септември 1918 г. Съглашенето предприело настъпление на Солунския фронт и насочило главния си удар срещу Добро поле. Люлиници, намерили се в състава на българската армия, която отбранявала Добро поле, изели участие в ожесточените, но безплодни за българската армия боеве и там паднали няколко от тях убити, а други били тежко ранени.

Когато след пробива българските войници започнали да отстъпват, отстъпили и люлиници, озлобени и възмутени от престъпната политика на българското буржоазно правителство. Върху дигарени кутии, които закачали по дърветата, войниците пишеали: „Празна раница, не пази граница“. С тази констатация те ядро посочвали една от основните причини за катастрофалното отстъпление. Напразно останали увешанията на буржоазните офицери и юнкери, които се мъчели да върнат войниците на фронта. Войниците бързали към вътрешността на България, към домовете си.

В тази война, която довела България до втора национална катастрофа, люлинци дали скъпи жертви: загинали 17 войника, а именно: Гочо Кунев, Жельо Делчев, Слав Видев, Нанко Тенев, Димитър Статев, Ралко Статев, Димитър Господинов, Гочо Делчев, Куню Гочев, Димитър Боев, Дельо Вълков, Димитър Нейков, Христо Петров, Петко Петров, Георги Костадинов, Атанас Вълчев и Васил Тонев; 12 били пленини и значителен брой – ранени и инвалиди.

VIII. СЕЛО ЛЮЛИН ПО ВРЕМЕ НА РЕГОЛЮЦИОННАТА КРИЗА В БЪЛГАРИЯ (1917—1923 Г.) И СЛЕД СЕПТЕМВРИЙСКОТО ВЪСТАНИЕ

Тежка била за българския народ социално-икономическите последици от Първата световна война. Задълбочилата се всеобща криза на капитализма засегнала и стопанството на капиталистическа България. Разстроени били както промишлеността, така и селското стопанство и транспорта. Липсвали продукти от първа необходимост. Скъпотията растяла. Данъците се увеличавали. Всичко това засилвало недоволството на народа, изостряло класовата борба. Растяло все повече и влиянието на БРСДП (т. с.) – от 1919 г. БРП (т. с.).

Положението на селяните в с. Люлин също се влошило. Стопанството на селото било омаломощено. Много селяни изгубили имота си, мизертували и гладували.

Разочаровани от противонародната политика на буржоазията, люлинци започнали да възлагат поголеми надежди на БЗНС. Съществуващата в селото земеделска дружба увеличила членовете си. Увеличил се броят и на други дребнобуржоазни партии като радикали, широки социалисти, анархисти. Пет-шест буни селяни обаче се ориентирали към БКП (т. с.). Между тях били Йордан Н. Петров, Киро Русенов, Иван Ников, Брайко Матев и др.

При парламентарните избори през 1920 г. повечето люлинци гласували за кандидатите на БЗНС. Когато се създадо самостоително земеделско правителство начело с Ал. Стамболовски, за кмет на селото бил избран земеделецът Стат Динев Чолака, а след Деветоапския фашистки преврат през 1923 г. кмет на селото станал Боньо Д. Вътев – говорист.

В навечерието на Септемврийското въстание, когато под ръководството на БКП (т. с.) българският народ се надигнал на герончна борба против монархофашизма и за работническо-селска власт, в с. Люлин също стигнала вестта за неговата подготовка. Председателят на земеделската дружба Иван Видев, на свикано специално за целта събрание, уведомил земеделците, че селяните от карнобатските села ще въстанат и че люлинци трябва да се присъединят към тях. Било решено на уречения ден – 23. IX. въоръжени въстаници да се насочат към тези села. В последния момент обаче, поради слаба организираност и поради липса на оръжие, люлинци не се решили да въстанат.

При кървавото потушаване на Септемврийското въстание фашистите се разправили суро и с люлинци. Последвали побоища и арести на земеделци, комунисти и анархисти. Няколко земеделци, за да се спасят от преследвания, избягали в Гърция, други – в СССР. Анархистите Тоню Статев Тодоров и Динко Стоянов Далев преминали в нелегалност. В продължение на две години те се укривали в околните гори и къщли. През 1925 г. Динко Ст. Далев бил заловен и осъден на смърт, но впоследствие това му наказание било заменено с 10 години строг тъмничен затвор. Той лежал в затвора 6 години, след което бил освободен (днес Динко Далев получава народна пенсия).

Въпреки че поражението на Септемврийското антифашистко въстание било тежък удар върху Партията, то не внесло унижение в нейните редове. Не унивал българският народ. Борбата против монархо-фашизма продължила. БКП (т. с.) извлякла ценни поуки от неуспеха на въстанието. Тя още по-enerгично заработила за изграждане на единен фронт с левицата на БЗНС.

Идеята за единен фронт си пробивала път и в с. Люлин. В края на 1924 г. в къщата на Желязко Вълчев – Казака било устроено нелегално събрание, на което присъствуvalи комунистите: Иван Н. Иванов, Брайко Матев, Киро Русенов, Йордан Нанев, земеделците: Тодор Попов, Иван Видев, Иван Ст. Матев и двама-трима беспартийни. На това събрание от името на Партията говорил нелегалният комунист Иван Коларов (Марко) от Ямбол, че въпреки тежкото положение, Партията съществува и се бори, че не бива да се отчайват, че фашизмът рано или късно ще бъде свален и ще се установи работническо-селска власт. Когато събранието призършило, Киро Русенов и Йордан Нанев дали клетва за вярност към БКП (т. с.).

Известно време след това събрание Иван Коларов (Марко) бил открит в Ямбол, в квартирата на един ученик от с. Александрово и арестуван. У арестувания бил намерен списък с имена на комунисти от различни ямболски села. Това дало възможност на властта да извърши нови арести. Арестувани били и отведени в Ямбол и участващите в събранието люлинци. Заведеното срещу

тях дело се глядало през август 1925 г. Благодарение на достоинното държание на подсъдимите и на умелата защита, присъдата им не била особено тежка, а някои дори били оправдани.

Междувременно група нелегални начело с Тоньо Статев Тодоров извършили обир на Котленската банка. Властта усилено търсила да залови групата. На Спасовден 1925 г., по време на сбора в селото, пристигнали стражари и войници-кавалеристи от IV-ти конен Ямболски полк и обградили башината къща на Тоньо, с цел да го заловят, като предполагали, че той е отишъл да се види с близките си. Опасявайки се да влязат вътре, те предположили да запалят къщата и тя изгоряла до основи. Сигурни, че Тоньо е изгорял, стражарите напускат жесток побой на братята и роднините му. От боя единият от братята – Тодор, останал сакат с едната ръка, а другият – Люцкан, залинял и по-късно починал; бити, пребити, арестувани или уволнени от длъжност били и близките на други нелегални от селото.

Тоньо Статев и другите нелегални наблюдават пожара и изтезанията на близките си от височините на местността „Полугаря“, вън от селото.

След това голямо нещастие, което спометаю близките му, Тоньо Статев се опитал да избяга в СССР. При преминаване на границата обаче бил тежко ранен в гърдите. В такова състояние не могъл да продължи пътя си. Успял да се укрие, с мъка се върнал във вътрешността на страната и намерил убежище у съидейници в с. Градец (Стефан и Иван Господинови, Христо Джендев, Коста Камбуров и др.). Там в продължение на около шест месеца бил лекуван от руския участъков лекар д-р Белоусов, подопечен от Лойка Русенова, Венда Станиса, Станка Петрова Джендева, в чито домове последователно бил пренасян и укриван от властта. През 1926 г. Тоньо Статев успял да избяга в СССР, където останал да живее и работи до Втората световна война. От 1941–42 г. следите му се губят. (В селото има слух, че като военен е бил убит от сталинисти).

IX. СЕЛО ЛЮЛИН ПО ВРЕМЕ НА ВЪОРЪЖЕНАТА БОРБА ПРОТИВ МОНАРХО-ФАШИСТКАТА ДИКТАТУРА (1941–1944 г.)

а) Създаване и развитие на партийната организация в селото

През време на Втората световна война, на фона на величавата борба на демократичните народи, начело със СССР, против хит-

лерофашизма, в България под ръководството на БКП (т. с.) все по-мощно се разгря антифашистката борба – създава се и крепне славното партизанско движение, организирана е Отечественият фронт като организация на боеви съюз на работници и селяни.

Този бурен революционен книжев увлича и людини. Няколко млади селяни, възпитани в борческите традиции на селото, някои от тях синове или близки на стари комунисти, основали партийна организация в селото, която постепенно се разраснала и ръководела целепасочено революционната борба на селяните. Други младежки поели труда, но героичен път на партизаните.

Партийната организация в село Люлин е създадена през 1942 г. с помощта на трима нелегални добри комунисти от околните села. Една нощ през пролетта на 1942 г. в двора на Георги Йорданов Нанев, инициатор на идеята за основаване на партийната организация, се състояло кратко нелегално съвещание. На него присъствуваха Георги Йорданов, Иван Д. Проданов и тримата нелегални комунисти. Единият от тях бил Слав Железчев от с. Недялско. Другите двама били невъзнати на людини и остават неизвестни и до днес. Те състояли малко почи страни, за охрана. На това съвещание говорил Слав Железчев. Той изяснял целите и задачите на партийната организация, въстроектира ги как да действуват за привличане на членове в нея и им възложил от името на Партията да основат и младежка ремесна група. Изтъкнал им, че те трябва да действуват сами в духа на инструкциите, тъй като една ли не е възможно скоро да се видят так.

Като остават сами, Георги и Иван, развързвани за предстоящото начинание, до късно през нощта обсъждат как селяни да привлекат най-напред, кои ще бъдат най-полезни за народното дело. На другата вечер двамата другари так се срещат и решават да привлекат Иван Желязков (Казака), Стоян Висилев и брат му Иван Василев (Злото). Още същата вечер те се срещат с набелязаните селяни, открият им назначенията си и им предлагат да се включат в нелегалната партийна организация. Като получават съгласието им, определят общото събрание да се състои зад къщата на Петко Русенов (Капуна). Това събрание било председателствано от Георги Йорданов и на него било обявено основаването на партийната организация. Разпределени били и задачите между членовете и било избрано ръководство в състав: секретар – Георги Йорданов, касиер – Стоян Василев. Същият бил определен и за курнер. Чрез него трябвало да се осъществява връзката с партийните организации на околните села.

При основаването си, партийната организация се състояла от 5 членови. За кратко време в нея влезли още 10–15 нови членове, а именно: Стоян Господинов, Иван Ив. Колев, братята Йор-

дан и Васил Видеви, Станчо Динев Гочев, Неню Илчев, Куню Гочев, Иван Т. Попов, Димитър Даскалов, Колю Тонев Тодоров, братята Петър и Киро Ив. Кирови и др.

По поръчение на партийната организация Господин Йорданов и Иван Василев (Злато) се заемат да сформират младежка кооперативна група, в която да обхванат прогресивните младежи. В сформираната група влизат: Тодор Статев, братята Теньо и Иван Стефанови, Тоню Илиев Пенев, Тотко Минчев Господинов (Маслинката), Иван Ив. Митев (Чиагеля), Повчо Ст. Сандев, Иван Господинов (Капитана), Димитър Г. Даскалов, Коста Делчев Брайков, Господин Делчев (Голака), Филип Стратиев, Иван Кирчев и др. Открито тази група оказвала трудова помощ на селяните, а тайно действувала като ремсова.

Партийната организация и младежката група работели поотделно, та в случаи на провал, да се разкрият по-малко хора. Обаче и двете имали да осъществяват едни и същи задачи -- да събират помощи за партизаните в пари и продукти; събраното да изпращат по специални хора в с. Недялско и да го предават (според уговореното) на Слав Железчев Бонев. Когато членовете на двете групи се увеличават, те започват да събират и оръжие, за да могат при нужда да оказват въоръжена помощ на партизаните в провежданите партизански акции. Друга важна задача била да действуват колкото може повече техни хора да станат членове на читалището и по тъкъв начин да насочат дейността му да изнасят от негово име писки, а от събраните суми да отделят част в помощ на партизаните.

Партизаните изпращали на партийните членове и на младежката група в „Народен другар“¹, който се четял с жив интерес и минавал от ръка на ръка между всички членове и съмишленици на Партията. Когато партийците добили надмоине в читалището, по неговия радиоапарат те тайно слушали предаванията от Москва и българските нелегални станции. Общинският прислужник Димитър Желев (Ефендито) помагал на партийните членове и на младежите, като оставял прозорците незатворени с райбера, та хората лесно да се промъкват през тях. Кметският наместник заподозрял Димитър Желев и искал да го уволни. Благодарение застъпничеството на комунистите Иван и Стоян Василеви и на Георги Йорданов Нанев заканата му не

¹ В. „Народен другар“ бил издаван в с. Веселиново от С. Сюлеймазов и Димитър Димов.

беше изигълена.¹ Абестната власт и реакционерите браинци по всянакъв начин се мъчели да спяват дейността на партийната организация, но въпреки това тя укрепвала все повече и повече.

През 1943 г. партийната организация била насещавана от партизаните Георги Калчев (Ламята), Слав Железчев Бонев (Савата), Теньо Ботуков (Дамян), Христо Драгнев Брънков (Майстора), Димо Чергански (Предател), Лияна (Стойла) от с. Симеоново и други.

За среци и съвещания с партизаните бил устроенни специални партийни събрания из различни местности в землището на с. Люлин, на които присъствуvalи почти всички партийни членове.

След завършване на едно от тези събрания, състояло се в местността „Трънър банин“, партизаните Ламята и Майстора, придружени от охрана Георги Йорданов и Иван Делчев, потеглят през бостани и слънчогледови линии към Еркесията. На излизане от бостана на Колю Узун, те биват забелязани от пехския пазач, който чрез стрелба се опитва да ги принуди да спрат. Те обаче успяват да се прикрият и успели до мястото на друго събрание.

На събранията били обсъждани важни въпроси и били поставяни редица задачи за събиране пари и продукти, за пригответие на пътувълни за набиране оръжие и патрони, за осигуряване квартири, за зимуване на нелегалните и др. Набелязани били няколко такива квартири -- в дома на Георги Йорданов, на Иван Делчев, на Иван Желязов, на Стоян Г. Стефов, на Петър Ив. Киров.

Акцията за събиране на храна в оръжие за партизаните известно време вървяла съвсем успешно. Обаче през есента на 1943 г. става малък провал. От служител на властта бил открити Димитър Г. Даскалов и Иван Г. Капитана в момента, когато преливали чукал с бранше и бил заведен при кметския наместник. Той ги заплашил, че ще бъдат дадени под съд. Баната на Иван Капитана успява да изействува оправдаването им. (За размекване властническото сърце на наместника доста много спомогнали и подарените му големи мисирок и дамаджана вино.) През есента на същата година ставали още други два провала, които, въпреки че минали без сериозни последствия, довели до засилване

¹ Още по време на Собилената акция, когато БКП г. с. събрали подписане на желанията да се приеме предложението на Съветското правителство за склоняване договор за приятелство и взаимопомощ между България и СССР, в ръцете на едни от тези кметски наместник изпада арест от поддържаната разгласяване от неорганизираните комунисти Иван Делчев, Иван Желязов, Стоян Проданов, Георги Йорданов и др. По настояване на наместника тези селяни били задължени известно време да ходят всички дей да се разнесват в централната община в с. Недялеко.

бдителността от страна на властта. Активите по събиране на продукти започнали да се затрудняват.

През ноември 1943 г. партийната организация преживяла сериозна тревога: при укриване на двама партизани (люлинца Иван Киров и един от негови другари) в пещерника на Иван Ж. Вълчев, последният се изненадил много, тъй като сметнал, че съедините му са забелязали укриването. Той предупредил партизаните да напуснат къщата, а на сутринта съобщил за тях на наместника. По искане на кметския наместник скоро селото било блокирано от изобилни стражари и жандармеристи и било изненадено шателно претърсване на цялото село и из полето. Партизаните обаче успели навреме да напуснат землището на с. Люлин и да се спасят.

Бдителността на властта и репресите се усиливали от ден на ден все повече и повече. Това предизвиквало смут сред някои колебливи елементи, които отказвали да укриват партизани и да четат в „Народен другар“.

За укрепване бойния дух в партийната организация през януари 1944 г. в селото дошли люлинският партизани Иван Киров Иванов и другарите му Стойла и Майстора. Те се укрили у Георги Йорданов и Иван Д. Проданов. Със своето пламенно слово и твърда убеденост в победата Иван Киров успял да укрепи смелостта и увереността на партийните членове и да им вдъхне крепка вяра в близката народна победа.

За съжаление наскоро след това последвал голям провал в партийната организация. Двама заловени партизани от околните села не издържали инквизиците на фашистите и издали няколко люлински комунисти. Арестувани били Георги Йорданов Нанев, Иван Господинов (Капитана), Господин Йорданов Нанев, Теньо Ст. Тенев, Стефан Тенев Статев, Иван Василев (Злето), а по-късно и Иван Делчев Проданов. От всички арестувани най-тежко бил инквизиран още в селото Господин Йорданов Нанев, който почти смазан и пребит от бой от жандармеристите, бил хвърлен и един камък при другите си другари и откаран в Ямбол. В продължение на два месеца арестуваните били разпитвани и торМОЗени, но издържали – не предали други свои другари. Фашистският съд осъдили на 15 години строг търпението затвор Георги Йорданов, Иван Василев и Иван Делчев, чиято приница поради настъпилата деветосептемврийска победа не била изпълнена. Господин Йорданов бил пуснат под гарантия, а Йордан Вълков Йерунев бил интерниран за 3 месеца във Велико Търново. След изпълненето на военно наказание бил заложен и осъден Тодор Статев Динев. Междувременно ръководството от БКП (г. с.) борба на народа против монархофашизма приближавала до своя победен край. В извръшното на 9. IX. 1944 г. се завръщат в селото основоположните политически затворници Георги Йорданов, Иван Василев

и Тодор Статев, които биват радушно посрещнати от селяните. На 9. IX. сутринта, по нареждане на Партията, тримата вземат властта и сформират първата отечественофронтовска тричленка в с. Люлин. Отначало кмет на селото станал Иван Василев, но скоро след това той, тъль като бил по-млад, става секретар на ремесловата група, а Георги Йорданов заема тази длъжност. За секретар на партийната организация бил определен Господин Йорданов Нанев.

След 9. IX. 1944 г. партийната организация в селото бързо нараства и в края на 1944 г. наброява към 140 членове. Поради масонското навличане и роловето и на икони членове, в нея усипват да се промъкнат и нездрави елементи, някои дори бивши полицаи и жандармеристи. Наложило се очистването на партийната организация от тези елементи, което довежда до заздравяването ѝ. Друга важна задача, която стояла пред партийната организация, била – да се заздрави връзката със земеделската дружба, като се проведе борба против привържениците на Никола Петков. Николаешките и в с. Люлин вършили разложителна дейност, саботирали мероприятията на народната власт и се мъчели да разкъсат съюза между работници и селяни. Когато николаешките организирани през 1945 г. митинг в гр. Карнобат, люлинските реакционери начело с Динко Пенев заминали за този град. Партийните членове на с. Люлин заедно с партийните членове от околните села също отишали в Карнобат и с участието си помогнали за разтурване на митинга.

Като резултат от тези и други подходящи мерки партийната организация довежда до успешен край борбата с привържениците на Никола Петков в селото и постига укрепване на връзките със земеделските.

Партийната организация помогнала да се разтури ЗМС в селото, чийто членове също били привърженици на Н. Петков и да укрепи РМС.

След 1945 г. и до днес под ръководството на партийната организация се провеждат редица полезни социално-икономически, здравни и културни мероприятия, които осигуряват социалистическото строителство в с. Люлин

б) Партизани от с. Люлин

От с. Люлин са излязли двама партизани, които в различно време са се включили във въоръжената борба на българския народ, начело с БКП против монархофашизма. Те са: Продан и Делчев Брайков и Иван Киров Иванов.

Продан Делчев Брайков е роден на 20. X. 1920 г. и произхожда от бедно многодетно селско семейство. Въпреки ученолюбивето си той трябвало да напусне училището

след завършване на първоначалното си образование, за да помага на баща си в издръжката на по-малките си сестри и братя.

Продан бил едър, добре сложен младеж, отличаващ се със своето трудолюбие, скромност и честност. Отнася се с голяма топлота и съчувство към измъчените трудови хора и бил винаги готов да им окаже помощ.

Продан Делчев

Заставата била командувана от някакъв фашистки офицер, който тормошел войниците и ги заизлашвал, че ще открие и разстреля всички комунисти. Неподозирай тежкото положение на войниците и опасността да бъдат разкрити, пакара до ремисистите да вземат решение – командирът им да бъде ликвидиран. Една конц те хвърлиха бомба в стаята му и го убили.

Наскоро след това фашистката власт праща за командир на пограничната застава подпоручик Дично Петров Таков, на когото напразно възлагали големи надежди. След пристигането си в заставата Дично Петров, благодарение прозорливостта и опитността си в конспиративна партийна работа, скоро се ориентирал към прогресивните войници. При един разговор с тях става разкриването на ремисовата група и сближаването ѝ с новия командир. Под негово ръководство тя заживява по-пълнокръвен организационен живот. Създадени били здрави нелегални връзки с партизаните в с. Конско. Дотам с важни партийни поръчения били изпращани най-добрите ремисисти, между които и Продан Делчев. Той, като член на ремисовото ръководство и началник на погра-

ничния пост, бил натоварен с важната и отговорна задача да подготви другарите си за преминаване към партизаните.

През м. декември 1943 г. поделението на Дично Петров Таков преминало към партизаните. По-късно то прераства в славния войнишки батальон „Хр. Ботев“ с народен командир Дично Петров; Продан Делчев става помощник-командир на една от четите на батальона. Този батальон, снабден с оръжие и с хранителни припаси от обезоръжените неприсъединили се войници, преминал към първа югославска въстаническа бригада. При сраженията с народните врагове Продан бил образец на самоотвержен народен боец и другар. Благодарение на правилната му политическа ориентировка и на физическата му издръжливост, той винаги устоявал в най-трудните сектори на бойните позиции. По нареддане на ЦК на БКП батальонът „Хр. Ботев“ преминал по-късно към българските въстанически отряди от I-ва софийска военно-оперативна зона и придвижвали се към вътрешността на страната, водил непрекъснато сражения с жандармеристи, полицай и фашистка войска. През м. май 1944 г., при с. Батулия, въстаническият батальон бил разбит, оцелелите бойни се пръскали из други партизански отряди. (В бой загинал и прославеният командир на батальона подпоручик Дично Петров Таков).

Продан с няколко свои другари преминал към Рилско-Пиринския отряд, където също заемал ръководни постове. През м. юни 1944 г., когато Рилско-Пиринският отряд бил разбит от многочисления враг, Продан Делчев и другарят му Тотъ Колев, от с. Кирилово, Старозагорско, успели да се отскубват от врага. След няколкодневно путане без храна и възка с други партизани, те решили да се насочат към Старозагорския балкан, за да се свържат с тамошните партизани и да продължат борбата. Пътувайки при изключително трудни условия, те стигнали до родното село на Тотъ и се скрили в балкана. След това отишъти в дома на Тотъ и баща му ги хранил и крил в пlevната си известно време. Поради опасност от блокада, те излезат пак в балкана, но били открити и обградени. В продължение на 3 часа смелите партизани водели тежък, неравен бой с жандармеристи, постлан и войска. Когато Тотъ Колев бил убит, Продан се самоубил, за да не попадне жив в ръцете на нацистите.

Той загина, по неговият светът образ остава да живее завинаги в сърцата на потомството.

Иван Киров Иванов е роден на 16. IV. 1925 г. в бедно селско семейство. След завършване на прогимназиалното си образование в с. Недялско, поради липса на средства не могъл да продължи да се учи, а постъпил на работа в една кожухарска работилница в гр. Ямбол. В града младежът се сблизил с будни работници, започнал да чете нелегална марксическа литература и станал заклет враг на капитализма и фашизма. Често влизал с

остри пререкания с много ямболски бранинци и легионери. За да вичарските си разбираия и преди той скоро бил заподозрян от подчиненията, която почнала да го следи. Иван трябвало да се пази и да действува по-предизвикателно. На 28. VIII. 1943 г., когато припада на път за събора в с. Войник, Иван Киров се еректил тайно на Бикадженки с партизани от този район, начело с Георги Калчев (Ламята), той бил проследен и издаден от доносчии на политиците. За да избегне арестуването си, Иван преминал в нелегалност. Частично време през есента той се укривал в с. Войник, в къщата на спасо си Тоню Бурсуков. През м. ноември 1943 г. усъмнил се, че полицията е открила следите му, Иван Киров напуска с Войник и съща в с. Ламята. През това време подчинията обгражда къщата на спасо му, претърсват я и като не намират нелегалния, я подпазват и изгарят до основи.

Иван К. Иванов с още един свой другар се укрива няколко дни и поин в планината на люлински селищни Иван Желязков Вълчев, добър приятел на баша му. Една поин обаче Иван Вълчев се уплашил, че съседите му са забелязали партизаните, и за да избегне неприятностите с властта, както и подналяване на къщата си, предупредил нелегалните младежи да я напуснат, а сам на сутринта събирали на кметския заместник, че някакви нелегали си се възьграли в планината му. Последвало нателно претърсване на цялото село и околността му, но безрезултатно. Иван Киров и другарят му бил вече на безнасено място в Иречековския Бикаджен. Тъй като поради студа не било възможно да зимуват в балкана, те през люлински младеж Пеню Напев Пенев се свързали с комунистите от с. Напино. Оттам преминават в партизанския отряд „Съпротивна фаланга“, в който остават до края на борбата. Иван Киров е участвал във всички акции на отряда, като е проявявал големи смелост, съобразителност и храброст. При една рискова акция в с. Недялско, гдето партизаните искали да упражнят прокините на общината, се стигнало до въоръжено сблъсъкание с няколко стражари. Имато голяма опасност Иван да бъде заточен, но той ловко и умело заблудил преследвачите си.

След 9. IX. 1944 г. Иван К. Иванов постъпва на служба в народната армия и сега е в чин подполковник. Той живее в София.

ренен прелом в историческото развитие на българския народ – завинага бе сложен край на капиталистическото господство в страната и първо се откри пътят за построяване на социализма и комунизма. С идей за първи път у нас се установи народно-демократична власт.

Първата важна инициативна задача на народното правителство бе да защити националната независимост на България чрез участието ни в последната фаза на войната на антифашистката коалиция начело със СССР за окончателния разгром на хитлеристка Германия.

Проведените революционни – вътрешнополитически мероприятия от правителството укрепиха народно-демократичната власт, а икономическите такива, национализация на индустрията, коопериране на земското стопанство – поставиха стопанството на страната на социалистически основи. В идей се разгърна мощно социалистическо строителство.

Селяните от с. Ламяни посрещнаха с възторг победата на Деветосептемврийското въстание. Сутринта на 9 IX. 1944 г. в селото властта бе взета от трудещите се. Но указанието на Партията бе съставена първата общинска отечествен-фронтовска тричленска, като орган на местната народна власт. На площада перед селото бе организиран голям митинг, на който говориха Тодор Статев и Иван Василев (Злато), и след митинга бе устроена общоселска манифестиация.

Създавани са своя градеж като роднината, любинци с гордост участвали в Отечествената война. Столни люлински войници са били против фашизма в Сърбия и Унгария, където провиниха голямо себебордничане и геройство. Анонимни от тях бяха ранени, други убити, а член на любомилният фронт, после изминаха. В боящего в Сърбия войника ефрейтор Дончо Годоров, редник Тодор Петров и Стоян Бранков Матев, или Драва – подофицер Георги Коцев Иванов и редник Иван К. Кончев. Челедетие сърбия простира на фронта умряха Руси Годоров, Димитър Георгиев, Костадин Иванов Митев, Напю Желяз Тонев, Ранев – боях Георги Бонев Руменчев, Въльо И. Петров, Иван Ив. Конев и боях Ив. Цветков. Селяните от с. Ламяни на трагично място изнасилвати войнините на фронта с каквито могат хранителни продукти.

Девети септември запари стопанството на с. Ламяни много разстроено, значителен брой съдържанища разкърди със обестилни. В селото по това време нямаше особено богати земевладелци и затова нямаше засегнати от аграрната реформа. Само от няколко селища бе изкуплен едроземеделски имущества и бе национализирана земеделицата на братята Стоян и Тодор Чолакови.

Мисии на Закона и следват са ТКЗС в страната и настъпили от успехите на първите на ТКЗС-та в няколко села на тогавашната Ямболска окръг, люлинци също замисиха да си създадат

X. СЕЛО ЛЮЛИН ПОС ПЪТЯ НА СОЦИАЛИЗМА

Победата на Деветосептемврийското народно въстание през 1944 г., извоювана от трудещите се под ръководството на БКП и с решаващата помощ на Съветската армия, бе победа на социалистическата революция в България. С тази победа се изпълнило

ТКЗС. Инициатори на това стопанско начинание бяха няколко комунисти и сдружени земеделци. Бедните и малоломотни селяни въз-
мущени и сдружени земеделци. Бедните и малоломотни селяни въз-
мущени и сдружени земеделци. Бедните и малоломотни селяни въз-
мущени и сдружени земеделци. Бедните и малоломотни селяни въз-
мущени и сдружени земеделци. Бедните и малоломотни селяни въз-
мущени и сдружени земеделци. Бедните и малоломотни селяни въз-
мущени и сдружени земеделци. Бедните и малоломотни селяни въз-
мущени и сдружени земеделци. Бедните и малоломотни селяни въз-
мущени и сдружени земеделци. Бедните и малоломотни селяни въз-
мущени и сдружени земеделци. Бедните и малоломотни селяни въз-
мущени и сдружени земеделци.

На събрането състояло се на 18. XII. 1948 г., бе обявено съз-
даващето на ТКЗС в с. Нючили с 40 кооператори-основатели. В чест
на откриването се в същия ден V конгрес на БКП, ТКЗС-то бе наим-
енувано „Пети конгрес“. В управителния съвет бяха избрани:
Кольо Т. Тодоров, Иван Д. Проданов, Делчо Бр. Славов, Георги
Йордан, Иван Ив. Митев, Кольо Ив. Маджонов, Жельо Тонев,
Станислав Статев, Петър Т. Трифонов, Атанас П. Бонев, братята Пе-
тър и Стоян Господинови, Каля Статева, Тотю В. Балабанов,
Петко В. Петков и др.

На събрането състояло се на 18. XII. 1948 г., бе обявено съз-
даващето на ТКЗС в с. Нючили с 40 кооператори-основатели. В чест
на откриването се в същия ден V конгрес на БКП, ТКЗС-то бе наим-
енувано „Пети конгрес“. В управителния съвет бяха избрани:
Кольо Т. Тодоров — председател, Иван Д. Проданов, Иван Ив.
Митев, Стоян Пр. Брайкова, Делчо Бр. Славов, Иван Ив. Колев и
Георги Йорданов Чанев — членове.

Селяните влязоха в стопанството с маако и то неплодородна
земя, с малко добитък и инвентар. По решение на селската об-
щина управа обаче тази земя бе заменена с иници от пай-хуба-
шата част на земята.

Така ТКЗС-то в с. Нючили започна своя живот с около 2500
декара земя, с 1000 овце, с три чифта копе, 20 чифта волове, 10
впрегнати и 10 дойни крави, 6 биволиши и няколко юноци и телета.
Селекстопанският му инвентар е съставен от няколко дървени
рада и плугове, три каруци, 20-25 коли и др. Отначало то не при-
тежаваше своя сграда, затова добитъкът и инвентарът пренесув-
аха по домовете на кооператорите. Но основателите на ТКЗС-то
не се уплашиха от трудностите на началния период и благодарение
на вложения упорит труда биха първата година получили добри
резултати — реколтата бе добра, развилиха се целие овце, за-
купени бяха 6 червени породисти крави за разплод и досене и един
жребец. Стопанството е сдобиено през същата 1949 г. с нов аресторен
обор за добитъка. Оборът бе построен на юг от селото, на част от
площада, която бе определена за стопански двор. Средствата за по-
строителство му бяха отпуснати от инвестиционна банка с 20-годи-
шен срок за изплатление. Наскоро след това бе направена чешмата
„Кокардка“, чиято вода се използва за поене на добитъка. До
неея бяха направени къщи за овчете. Общото кооперативно съ-
брание отчете на кооператорите сравнително добро възнаграж-
дение в натура и в пари.

Тези първи успехи на ТКЗС-то са следаха с жив интерес от
другите селища. Те започнаха да се убеждават в предимствата на
кооперативното стопанстване пред частното и започнаха да пави-
зат в стопанството. Така през 1949 г. в него влязоха още 6-7
селски семейства, а през август 1950 г. влязоха масово почти всички

стопани с изключение на двадесетина, които се колебаяха. (По-
нататъките успехи на ТКЗС привличаха и тях през 1951 г.)

През 1950 г., след масовизацията на стопанството, бе избран
нов управителен съвет в състав: председател — Иван Ив. Митев и
членове — Станислав Д. Колев, Иван Д. Иванов, Жеко Си. Вълков, Целчо
Бр. Славов, Стоян Г. Стефанов и Стоян Пр. Брайков.

От 1950 г. нататък започна такъв стопански въход на ТКЗС-
то и такова голямо строителство на сгради за нарастващите му
нужди, каквито в селото никога не е имало. Първата площ на
ТКЗС-то се увеличи на 11 000 декара пресъздади иници. В. м. „Ко-
карджа“ бяха засадени 800 декара лозя, които от 6 години дават
хубави десертни грозда; засади се голяма овоенска градина. Сто-
паниството вече разполага с нови, модерни тракторостопански ма-
шини: трактори, вършачки, комбайн. Благотворно използвани
са модерната агротехника и наука, добитъкът от обработвателната
площад се узатичават. Увеличи се и броят на кооперативните добитъци,
а именно: към 4000 овце, 40 чифта копе, 80 дойни
крави, 20 биволиши, към 100 юни и юноши и др. За нуж-
дите на стопанството бяха построени три нови обора (за волове,
за юти и козопашня), голем хъзбар е ималът от 160 телаъръ, модерен
краварник за 80 дойни крави с отделно помещение за тел-
етата и няколко стан за хранарите, две ски гарниски, модерен птичарник и др.

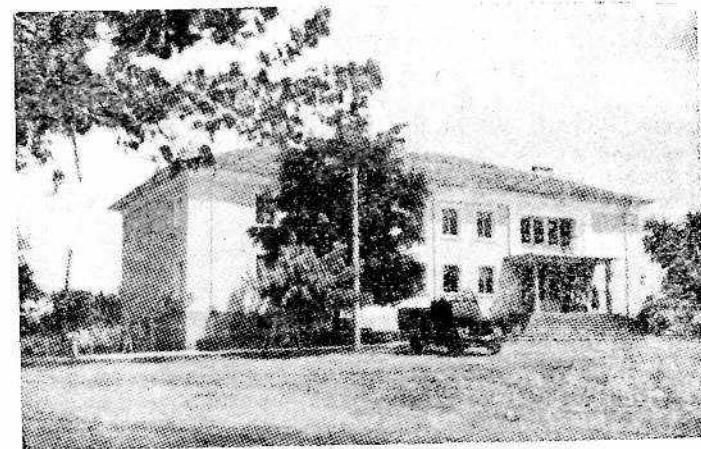
Близо до „Козар Топчийски клапшак“ бе тукчийски владеене, чиято
вода се черпи с електрическа помпа и се изпраща по канали в яс-
лите на дойните крави. В землището на селото бяха направени
три изовири, от които лявата — Фандъчка дере и Кълъчлийка
се ползват от стопанството, а третият — Башалтайският — от
с. Гърънче, като в замяна ТКЗС „Лъки“ получи равното и
равното количество декари земя за иници. На груповата река, на мястото
на старата „Дядо Столярска“ воденица бе направена нова такава,
която по-късно бе ремонтирана и представена в електрическа мес-
ница за мелене храни за добитъка на ТКЗС-то. До нея
беше построена помпена станция, чрез която се улеснява изкуствен-
ното напояване на кооперативната овоенска градина и на част от
нините край стопанския двор. През 1957 г. от ТКЗС-то бе построена
голямата сграда на хлебокомбината която е на два етажа.
В първия му етаж се намират: две фурни, поставени една
над друга, в които наведнож се печат общо 300 хляба; склад за
брашно, стан за работниците и майсторите, магазин за продажба
на хляб, магазин за потребителската кооперация и др. Предвидени
са помещения за баня и ператия, които още не са завършени. На
втория етаж се помещават кинескопарите на ТКЗС-то, на селското
архивите им и радиоуреждата. Там има още две големи часедла-
телини зални: една приемна и др.

След излизане съвместното Постановление на МС и ЦК на БКП за уедряване на ТКЗС-та в страната, ТКЗС-то на с. Люлин заедно с това на с. Богоово се обедини с ТКЗС-то на с. Недялско. Село Недялско стана стопански и административен център на същите села. За председател на обединеното ТКЗС бе избран люлинският заслужил партиен и стопански деятел Господин Иорданов Нанев, който за целта бе изискан от Ямболския окръжен народен съвет. (Той остава негов председател и до днес).

Работата в стопанството се разпределя правилно между кооператорите на трите села. Те работят с желание и получават богати реколти. Кооперативният строй в селата укрепва все повече и повече, увеличава се и материалното благосъстояние на кооператорите.

Наред със стопанското строителство в с. Люлин се разгърна и широко културно-битово строителство. Със средства на селсъвета (от 9. IX. 1944 г. до 1959 г. с. Люлин бе самостоятелна община), със средства, събрани по пътя на самооблагането и с помощта на ТКЗС-то бяха построени редица обществени постройки, чешми, мостове; направиха се горски и овощни насаждения и др. Така в землището на селото бяха поправени следните чешми: „Дядовата Видева чешма“, „Дековата чешма“ и „Дековата чучурка“, „Терзи-Гьоргевият кайнак“ бе превърнат в нова, хубава чешма. В самото село бяха направени две малки чешми: едната до хоремага, а другата до хлебозавода.

Положени бяха големи грижи за залесяване и озеленяване на землището и на самото село. С доброволния труд на селяните през 1956–57 г. бяха засадени 1000 декара акации, дъбови и орехови гори в местностите „Мъждрянова могила“, „Стефановата“, „Дончевата“, „Илия-Пеневата“ келеми, при стария конски югъл и др. Тогава бе направена и църковната градина, в която бе издигнат паметник на загиналите партизани и бойци от Отечествената война. Пред хлебозавода и културния дом бе направен голям селски парк – „Парковата градина“, любимо място на селяните за разходка и отдых. В нея има футболно игрище. В селото бяха прокарани две нови шосета: едното от Черкесията на север, до Грудовската река на юг, другото – от центъра на селото към с. Първенец. През 1957 г. бе построен мост на „Бахчанък дере“ там, където минава селското шосе от запад към изток. През 1964 г. бе запълнен междуселския дол зад „Селската чешма“ и на мястото му се прави нова „Паркова градина“. Друго голямо постижение е построяването на културен дом, започнат през 1957 г. и завършен през 1962 г. Културният дом е най-голямата двуетажна сграда в селото. В първия му етаж се помещава голям киносалон с 300 места (в партера и балкона), с просторна сцена за театрални представления, сладкарница и др. На втория етаж

с. Люлин

Културният дом

са библиотеката и читалищта на селското читалище, трите заседателни зали и др.

Най-голямата културно-битова придобивка на селото обаче е електрификацията му, извършена през 1957–58 г. (Част от средствата за тази цел бяха отпуснати от държавата, а другата бяха набрана от самооблагане на селяните и ТКЗС-то). В продължение на няколко месеца люлинци с въодушевление копаха дупки, изправяха електрически стълбове и помагаха кой с каквото може на работата, ръководена от старозагорски електроникепери и техници. Пускането на инсталацията в експлоатация бе истински празник за селяните. Най-после, при народната власт, се осъществи заветната им мечта – светища всички селски къщи, останаха в минулото мъждуканите газови лампи. Почти всички селяни след 9. IX. 1944 г. си построиха нови, двуетажни къщи, които са добре мебелирани, имат и радио.

Люлинци получават безплатна медицинска помощ на лекар, зъболекар, акушерка от с. Недялско. През лятото, когато майките са заети с усилена полска работа, децата им прекарват в неподневната детска градина под контрола и грижите на детски учителки и възпитателки.

На стопанското издигане на с. Люлин съответствува и новият културен въезд.

Учебното дело в селото, както в цялата страна, е поставено на научни идейни основи — на основите на марксизма-ленинизма. То има за цел да се изградят нови хора, съзнателни строители на социализма и комунизма, твърди борци за демокрация и мир в света.

Училището, наименувано през 1957 г. на името на бележития земеделски общественик и писател Цанко Церковски се помещава в сградата, строена още през 1909 г., но ремонтирана и пригодена за сегашните му нужди. То разполага с около 5 декара опитно поле, необходимо за обучението. С доброволния труд на ученици и учители в училищния двор е направена физкултурна площадка с писта за бягане, волейболно игрище, игринце за хазена и трап за скакане. В предната му част има цветна градина и няколко декоративни и овощни дръжчета.

В тази сграда се учат около 180—200 ученика и получават основно образование до VII клас (последният му — VIII клас, завършва в с. Недялско). Учениците са разпределени в седем паралелки: 4 първоначални и 3 прогимназиални — за всеки клас по една. Учениците посещават редовно учебните занятия и полагат усърдие в учебната си работа. Успехът им е добър.

Учителският персонал се състои от директор (сега Йордан Г. Йорданов, с полувищес образование, преподавател по математика) и 7 учители. За повишаване квалификацията на учителите съдействват, освен самообразованието, още политкъръжоците, методическите обединения, пунктовите и окръжни съвещания и конференции, помощта, оказвана от директор, инспектори и др.

Учебно-възпитателната работа в училището се ръководи от директора и партийната група. Ценна помощ ѝ оказват профгрупата на учителите, ДПО „Сентемврийче“ и родителският комитет.

За учениците се провеждат разнообразни извънкласни и извънучилищни мероприятия, които правят живота им осмислен, интересен и щастлив: изнасят се политинформации, честват се големите национални, международни и културни празници, уреждат се читателски конференции, посещения на кино, екскурзии, организират се трудови дни в училищния двор или в помош на ТКЗС-то при прибиране на реколтата. При пионерската дружина има сформиран хор, битов танцов състав и физкултурен колектив. На пунктови и окръжни фестивали на ученическата художествена самодейност те са се проявявали много пъти, заемали са едни от първите места и са получавали награди (през 1957 г., 1958, 1964 г.).

Много младежи и девойки, след завъртане на основното си образование, продължават да се учат в средни общеобразователни и специални училища, университети и институти.

Повишава се образоването, възпитанието и културното равнище не само на младежите. Благодарение на организираните от

учителите курсове за ограмотяване на възрастните, в селото е ликвидирана неграмотността. Селското читалище също разгръща разнообразна културно-просветна дейност: в читалнята му се четат и обсъждат статии от вестници и списания, от библиотеката му се раздават на селяните книги за прочит у дома; заможните при читалището подготват и изнасят различни писки; сформираният при него женски хор за народни песни изнася подходящи програми при общоселски тържества. Радиото и киното са други важни фактори, които допринасят за духовното обогатяване и израстване на людинци.

Село Люлин, сравнено с околните села, процентно дава най-много общественини, стопански деятели, инженеро-технически кадри, учители, лекари, агрономи, хора на изкуството, които влизат своите знания, умения и сили в общонародното социалистическо строителство.

От с. Люлин е и голямата народна певица Вълкана Стоянова Далева, солистка в ансамбъла за народни песни и танци с художествен ръководител Филип Кутев, носителка на ордена „Кирил и Методий“ I-ва степен от 1963 г. Вълкана Стоянова е постъпила в ансамбъла още при сформирането му през 1951 г. Тя участва в обиколките му из страната и в чужбина, и разнася красотата на българската народна песен и на своето изкуство из целия свят. Пяла е в СССР, Чехословакия, Румъния, Полша, Югославия, Монголия, Китай, Демократична република Виетнам, както и в редица капиталистически страни, като Белгия, Холандия, Франция, Англия, Израел, САЩ. Вълкана Стоянова е гордост на селото и страната.

За двадесет години народна власт с. Люлин е постигнало търъв голям напредък във всички области на живота, че коренно се е променил и обликът му, и стопанството му, и битът и културата му.

Днес люлинските селяни, изведени от БКП и народната власт на най-верният път за всестранно развитие и благополучие, заедно с целия български народ уверено и бодро крачат към окончателната победа на социализма и комунизма.

УЧЕНОЛЮБИВ ЛЮЛИН

Люлинци с висше образование:

агрономи:

Гочо Димов Гочев, Иван Стоянов Тонев, Керан Делчев Дончев, Стоян Василев.

инженери:

Брайко Петров Иванов, Георги Атанасов Сюлемезов, Гою Димитров Попов, Димо Неков Димитров, Диано Деков Димитров, Живко Желязков Димитров, Иван Желев Драгнев, Митко Вълков Минчев, Слав Жеков Славов, Стоян Йорданов Терзиев, Тони Стоянов Тонев.

лекари:

Валентин Димитров Желязков, Делчо Стоянов Делчев, Деко Деков Димитров, Димо Димитров Димитров, Диано Кънчев Голаков, Дионко Делчев Дончев, Диано Кънчев Голаков, Пеню Димитров Голаков, Пеню Коцев Пенев, Столиц Кунев Стоянов, Тодор Статев Дианев.

юристи:

Васил Стоянов Стефанов, Колю Кънчев Голаков, Стефан Иванов Дръндаров.

икономисти:

Неделя Делчева Брайкова.

асистенти:

Стоян Дианев Далев.

гимназиални учители:

Георги Колев Голаков, Ивана Колева Пенева, Тончо Статев Господинов.

Люлинци с полувисше и средно образование -- учители (программажни, първоначални и детски)

Борис Иванов Дръндаров, Димо Желязков Костадинов, Дилю Канев Капитанов, Елена Иванова Качулкова, Жела Минчева Господинова, Иван Кънчев Дончев, Иван Петев Делчев, Плия Делчев Попов, Ивана Проданова Стоянова, Нордан Гочев Йорданлий, Нордан Жеков Колев, Йордана Стоева Хаджипетрова, Никола Иванова Петкова, Никола Стефанова Текена, Йорданка Делчева Боянова, Кали Петрова Капитанова, Кали Тонева Гочева, Марийка Иванова Ращкова, Недялка Господинова Щилинова, Неделя Минчева Нанева, Петър Киров Русенов, Райка Иванова Текена, Стат Деков Димитров, Станица Тодорова Иванова, Станчо Дианев Гочев, Стоянка Чакърова, Тодорка Жекова Колева, Тодор Попов Иванов, Янка Иванова Нанева.

Най-първите учители в селото:

Дельо Гочев Димитров, Димо Гочев Димитров, Пеньо Минчев Голаков, Стефан Дианев Стефанов, Русен Иванов Русенов.

Люлинци със средно образование

а) завършили реална или политехническа гимназия:

Борис Димитров Дръндаров, Венко Иванов Венков, Веска Йовкова Тотева,

Вълчи Иванов Тонев, Господин Иванов Господинов, Гою Дианев Дончев, Груда Пенева Дончева, Груда Жекова Дончева, Дельо Димитров Делев, Денка Дончева Дианева, Димитър Христов Димитров, Димитър Иванов Чешмеджиев, Димка Стефанова Тенева, Димка Йорданова Чешмеджиева, Донка Господинова Димитрова, Дионка Димитрова Тенева, Елецка Иванова Проданова, Иван Василев (Злато), Иван Василев Иванов, Иван Георгиев Йорданов, Иван Жеков Казаков, Иван Йорданов Нанев, Иван Кирев Иванов, Иван Иванов Иванов, Иван Статев Дианев, Иван Стефанов Тодев, Иван Петров Иванов, Иван Тодоров Попов, Иванка Проданова Попова, Илия Пенев Нанев, Ирина Коева Томова, Ирина Петрова Каварджикова, Ирина Йорданова Господинова, Ирина Петрова Господинова, Йорданка Димитрова Тенева, Йорданка Стоянова Димитрова, Кирил Желев Кирев, Коста Делчев Брайков, Марийка Василева Тодорова, Марийка Делчева, Вълканова, Марийка Иванова Димитрова, Марийка Колева Ташкова, Недялка Йорданова, Нанисва, Пенка Ичевска Делчева, Пенка Иванова Димитрова, Петър Статев Дианев, Продан Делчев Иванов, Радка Жекова Дончева, Руска Стоянова Тенева, Славка Трифонова Жекова, Станка Трифонова Димитрова, Станка Брайкова Славова. Станка Дианева Грудева, Стефан Димитров Дръндаров, Стефан Кънчев Василев, Стойка Стоева Хаджипетрова, Стоян Йорданов Господинов, Събка Иванова Чешмеджиева, Теньо Стефанов Тонев, Тоню Дианев Гочев, Тоню Илиев Пенев, Тоню Колев Тонев, Тотю Минчев Господинов, Филип Стратев Филипов, Янка Кирова Иванова, Янка Стратева Стоянова, Янка Стоянова Каварджикова.

б) завършили средни специални училища:

Ангел Делчев Стоянов, Васил Нанев Петков, Господин Статев Господинов, Груда Тенева Кончева, Диано Костов Делчев, Делчо Иванов Качулков, Диано Николов Иванов, Диано Стоянов Далев, Дианка Желева Петкова, Диончо Пенев Голаков, Елицо Кънчев Ташков, Жеко Трифонов Жеков, Иван Господинов Райнов, Иван Йорданов Нанев, Иванка Йорданова Тонева, Иван Стефанов Иванов, Колю Петков Дойчев, Лилия Господинова Йорданова, Марийка Делчева Нанева, Марийка Костов Христова, Недялка Минчева Нанева, Николина Иванова Качулкова, Пеньо Груев Балабашов, Петър Делчев Балев, Русана Стоянова Кабакчева, Руска Желева Петкова, Стефан Димитров Димитров, Стоян Делчев Стоянов, Тоню Статев Тодоров, Янка Господинова Димитрова, Янка Дианева Желязкова.

Люлинци със специално образование

Атанас Иванов Иванов, Гела Минчева Делева, Господин Димитров Даскалов, Господин Стефанов Даскалов, Делчо Жеков Колев, Диано Минчев Господинов, Илия Пенев Илиев, Иван Кънчев Иванов, Иван Нанев Йорданов, Йорданка Минчева Делева, Ирина Желева Петкова, Колю Дианев Позев, Куна Йорданова Терзиева, Любек Пенев Илиев, Марийка Жекова Славова, Пенка Щилинова Статева, Петко Петров Петков, Петър Груев Нанев, Слав Иванов Господинов, Стат Дианев Статев, Стоян Иванов Хаджипетров, Тонка Стратева Филипова, Тодор Димитров Тодоров, Яна Кунева Гочева, Янко Тодоров Пенев.

ГЕНЕАЛОГИЯ НА РОДОВЕТЕ НА 28-те ЗАСЕЛНИЦИ— ОСНОВАТЕЛИ НА С. ЛЮЛИН (ЕНИ-МАХЛЕ)

ПЪРВА ГРУПА ЗАСЕЛНИЦИ ДОШЛИ ПРЕЗ 1831—32 Г.

1. СТОЯН ДИМИТРОВ АВДЖИОУ

Стоян Димитров напуснал родното си село Куртбунар (Винково), Чирлиско, накоре след Руско-турската война от 1828—29 г., поради започнатата жестока разправа на турите с останалото чорбаджийско население и тръгнал да търси ново, по-спокойно място за заселване. Стигаил до гр. Ямбол, той се наел временно като байар при богатия български чорбаджия хаджи Минчо, според свидетелето на Тодор Попов нъв пръзка с възниквалото на с. Люлин¹. Когато било издигнатувано мястото за нова поселница, Стоян Димитров разчленил² 2 дка от гората за двор и си направил колиба от плетни северин от Грудовска река в гориста местност край гората, кубав извор, който пригодил за използване. (Водата на този извор по-късно била каптирана в чешми — тъй наречената Селска чешма, която е центъра на селото). След известно време той си върнал в родното си село, вземал семейството си — жена и 4 сина: Щипитир, Козъо, Наню и Тоню, и се преселил окончателно в новопоявявящото селище Ени-махле.

Стоян Димитров бил много трудолюбив, снергичен и пречищчив човек. Подпомаган от синовете си, той бързо разорвал към 360 дка иници в местността „Полугаря“ и в други места. Направил си малък харман и плевник; разъртал много овце, кози, волове, коне; в гората северозападно от чешмата „Кокарджа“ направил

1 Отначало селищите наричани Стоян Димитров „Кърлатията“, покеже преварвал, когато от времето си на къра — в полето, а по-късно, когато се увлякал в ливада, му дали пръвкор „Авджиоду“, който пръвкор се наложил и останал и на потомените му.

2 Виж стр. 15 от Историята на с. Люлин.

първата къща — „ядо Стояновата къща“, където криел на сигурно място добитъка си при разбойнически нападения; поляната на около 1 км южно от къщата използвала за косене сено за добитъка през зимата, затова поляната става известна като „Дядо Стояновия чесир“. След известно време той изсякъл 30 дка гора и засадил първото лозе в селото. Пръчките закупил от Лозенград.

Една-две години след заселването си Стоян Димитров си направил първата по-солидна къща от дъре стапи, хамбар, строена от камъни и кирпичи и покрита с турски керемиди. Лървенският материал за строежа бил докаран с кола от гората на с. Белила — Грудовско. Когато се оженил първият му син Димитър, радостният баща построил за него нова къща в съсияния двор. По-късно продал тази къща на дошания от с. Първенец поп Стоян, а на сина си построил друга трета по ред къща. (В нея сега живее внукът на Стоян — Гердан Нанев Стоянов).

На първо време в новото селище Ени-махле нямало воденица и селищните ходили да мелят брашно чак в с. Сотирия (Бинкос), Сливенско, или в с. Тешево, Ямболско. Преценявайки големата необходимост от селска воденица, Стоян Димитров построил на Грудовска река първата такава. Нацрвил я от камъни и кирпичи и я покрил с турски керемиди. Укрепил бента ѝ с лебези колове и големи камъни, които събирад по височината „Трънен байдар“. С постройката на тази воденица той обтекнал извънредно много съседините си и си спечелил големата им благодарност и почит. Воденицата била отнесена от придошлията река при големото наводнение през 1898 г. (Тя се е намирала там, където сега е воденицата на ТКЗС-то.)

Междувременно първата жена на Стоян умира и той се оженва за втора жена, от с. Сарънчи-Еникьой (Каменец), която му довела една дъщеря Герга. Той бил добър съпруг и баща. До жния до дълътка старост, ползвайки се от обичта и уважението на близките си и на съседините си.

Димитър Стоянов, първият син на Стоян Димитров Авджиоду, докато бил юрген, помагал на баща си в полската работа. Той се оженил за дъщерята на Кою Куртев — Яна. След женитбата си се отдал и живял пословодателно във втората и третата къща, построени от баща му. Семейството на Димитър било многодетно — с 11 деца — 5 сина: Теньо, Иван, Козъо, Кою, Наню и 6 дъщери: Комия, Руса, Тодора, Клика, Допа и Гона.

Димитър получил в наследство от баща си ани и 10 дка земя, наследено със стара пръчка, от което изкарвал много грозде и правил кубаво вино и ракия. Занимавал се е и с животновъдство. Имал много овце, кози, коне, биволи. Кървалата му била на източния край на двора му. Тога от добитъка хвърлял до нея. Там се образувал голям куп, която селяните нарекли „Лядовия Димитров боклук“. На този „боклук“ се качвала селския кехай, когато разгласявал из

селото разпредлите на властта. Подобно на баща си и Димитър бил добър ловец и като него носел прякора Авджеиолу. Веднъж, когато бил на лов в местността „Титева трънка“, един ранен от него глиган се хвърлил върху му и разкъсал сухожилната на единия му крак около коляното. Вследствие на това Димитър окуциля. Вече на преклонна възраст той заболел тежко и не можейки да понася силните болки, се обесил в плевната на сина си Кольо през 1911 г.

Теньо, най-големият син на Димитър Стоянов Авджеиолу, след женитбата си си построил къща в наследствения двор на жена си Стойка. Семейството му имало 4 деца: Иван, Ильо, Яна и Неделя. Теньо се занимавал също като баща си със земеделие и животновъдство. Имал много хубави коне и овце. Той умел да лекува различни болести и помагал на селяните при нужда.

Когато, по време на Освободителната война, люлинската въоръжена група преследвала бягашите турци-разбойници, Теньо участвал в групата, и при престрелката край с. Бистрец убил един турчин и сам бил ранен в ръката. Един овчар от същото село го привели в колибата си и го лекувал десетина дни, докато дойдат банска му и жена му да го приберат. Като последица от раната, ръката му останала недъгава и Теньо не могъл да си служи с нея. По време на Балканската война бил в обоза и с реквизираната си кола карал хляб на войниците на фронта. На старини се занимавал с иманярство (малджийство).

Иван, най-големият син на Теньо Димитров, завършил трето отделение и прекъснал учението си, за да помога на недъгавия си баща в полската работа. Оженен се за жена от рода на Динко Стефанов, на име Мария. Семейството му имало 6 деца: Стойна, Неделя, Теньо, Стефан, Дельо и Ильо.¹ Иван участвувал в трите воини на българската буржоазия, от 1912, 1913, 1915-18 г., от които се завърнал жив и здрав, без да е бил дори раняван. В мирния си живот се занимавал със земеделие и животновъдство. Като добър стопанин бил награден от околийското агрономство с парична сума при задължението да направи образцов гвинарник. Иван бил добър инженер и добър ловец. През 1925 г. той укривал за известно време двама души от анархистическата група на Тоньо Статев. По тази причина бил арестуван и бил така жестоко, че съда останал жив.

Ильо, вторият син на Теньо Димитров, с споменатият в Историята на с. Люлин кавалерист, който се отличил в Балканската война като разузнавач и получил орден за храброст.

¹ Ильо Иваков Тенев е споменатият в предговора на Историята на с. Люлин братовчед на автора, който е дал ценни сведения за миналото на с. Люлин и за ролята на Авджеиолу.

Иван, вторият син на Димитър Стоянов Авджеиолу, бил женен за жена от рода на Димо Гочев. Отначало живеел в бащината си къща заедно с брат си Теньо, но тъй като бил лош по характер (селяните дори го наричали „Лошко“), не могъл да се разбира с брат си. Честите кавги между двамата станали причинна да се разделят. Иван си направил къща и плевня на общинско място. Той се занимавал главно със земеделие. Част от инвоните, които имал, получила като наследство, а другите закупил. Иван имал двама сина: Димитър и Теньо и три дъщери: Яна, Тодора и Станка.

Кольо Новака, третият син на Димитър Ст. Авджеиолу, го оженил за жена от рода на Лончо Русенов. Семейството му имало 6 деца: Яна, Тодора, Гана, Търина, Иван и Грудъо. Кольо бил тих и разбран човек, но жена му била много сприхава и лоша, карала се с етървите си и това накарало бащата на Кольо да отдели сина си. Направил му нова къща в западната част на селото, където тогава нямало други къщи. По тази причина селяните почнали да го наричат „Нов Кольо“ и това прозвище останало като прякор на потомките му — Новаките или още Нов Кольовите. Кольо се занимавал предимно със земеделие. Имат е и малко добитък, който наследил от баща си.

Койо, четвъртият син на Димитър Ст. Авджеиолу, след женитбата си първоначално живеел в бащината си къща. По-късно се отделил и си направил къща на общинско място. (В нея сега живеят синовете му Стоян и Продан Немия). Той се занимавал със земеделие. Нивите и лозето, които имал, получила като наследство от баща си. На младини Койо бил много силен физически, обичал да се бори по сватби и сборове и получавал много награди за първенство в борбата. Децата на Койо се казвали Стоян, Продан, Яна и Руза.

Нейко, петият син на Димитър Ст. Авджеиолу, след подялбата с братята си, останал да живее в бащината си къща със семейството си — жена и три деца: Димитър, Яна и Станка. По занятие Нейко бил терзия (шивач). По характер бил весел, общителен и обичал моабетите (гуляните). Тъй като синът му Димитър бил убит на фронта по време на Първата световна война, от мъка по него Нейко се проник и изоставил занаята си. После станал паенмен каруцар и едва изкарвал прехраната си. Умрял паскоро след Първата световна война.

Дъщерите на Димитър Ст. Авджеиолу се омъжили: Каля, Руса и Тодора в родното си село, Дона — в с. Палаузово. Кина — в с. Александрово, Тона — в с. Тамарино.

Кольо Стоянов, вторият син на заселника Стоян Авджеиолу, до Освобождението живеел в с. Люлин в бащината си къща. Когато турците започнали да напускат България, той закупил евтина турска земя в с. Тамарино и се преселил там с цялото си семейство —

жена и двама сина: Драгия и Иван. По-късно Драгия се оженила за жена от с. Люлин и се върнала в него, а Иван се оженел и останала да живее в Тамарино.

Нанъо Стоянов, третият син на Стоян Авджиолу, след подялбата с братята си останал да живее в бащината си къща. Занимавал се е със земеделие. Бил и добър ловец. Семейството на Нанъо имало 4 деца: Тонъо, Господин, Йордан и Жека. Когато синовете му пораснали, той им поделил имота си. И те като баща си били добри земеделци. Господин бил и кръчмар.

Тонъо Стоянов, най-малкият син на Стоян Авджиолу се занимавал със земеделие и животновъдство. Освен получените по наследство ниви той обработвал и нови ниви, които си разорал в местностите „Мал тене“, „Могилките“, „Капливия крайнак“. Тонъо имал двама сина — Петър и Диньо (който умрял мал) и три дъщери: Митра, Мага и Тона. Дъщерите му се омъжили в с. Ени-махле.

2. ПЕНЧО ПЕТРОВ (ПЕНЧО ОЛУ).

Пенчо Петров се изселил от с. Карапча (Бедняково), Чирпанска, през 1831 г. заедно с цялото си семейство — жена и 4 деца: Петър, Тонъо, Нейка и Пенка. Той се установил във възникващото с. Ени-махле вероятно като овчар на хаджи Минчо. Разчистил част от гората и си заградил дворно място северно от Стоян Авджиолу. Направил си малка къща от колове и плетня, която покрил със слама. В скоро време развъдил много добитък и разорал към 70 дка ниви. Бедняк, като била на пивата си, Пенчо съдва не бил отвлечен от турци. След това премеждие, той, изпленен, се изселил заедно със сина си Тонъо в с. Чикоджа (Джинот), Ямболско. След известно време обаче пак се завърнал и с. Люлин, където и умрял.

Петър Пенчев, големият син на Пенчо Петров, се оженил в с. Люлин накърно след преселването на семейството и си направил нова къща в бащиния си двор. Жена му родисла 4 деца: Нанъо, Тонъо, Петко и Къни. И Петър като баща си се занимавал главно със животновъдство.

Нанъо, най-големият син на Петър Пенчев, живеел в бащината си къща. Занимавал се с животновъдство. Имел голям брой овце и кози. Направил си къща в местността „Диневия баир“. Нанъо бил женен за жена от с. Палаузово и имал 4 сина: Петко, Йордан, Митко, Сивен и две дъщери: Слава и Ивана. Той отдал синовете си след женитбата им. На Петко направил нова къща до плевните си, южно от реката; на Йордан и Митко закупил чрез размяна дворно място от Слав Делев в западната част на селото и там те си направили къщи. Най-малкият му син Сивен останал да живее в бащината си къща. Всичките синове на Нанъо се занимавали с животновъдство.

Тонъо, вторият син на Петър Пенчев, живеел в бащината си къща заедно с брат си Нанъо. Женен бил за жена от с. Малина. Семейството му било многодетно — имало 6 деца: Жельо, Йордан, Нанъо, Гана, Стайка и Гена. Занимавал се с животновъдство.

Петко, третият син на Петър Пенчев, бил също овчар. Той се оженил за дъщерята на Русен Чобана, от с. Люлин. След женитбата си направил къща в северозападния край на селото, която е запазена и до днес. (В нея сега живее големият му син Георги Петков Петров). Семейството на Петко било също многодетно — със 7 деца: Георги, Петър, Русен, Атанас, Вънто, Пенка и Мита.

Къна, дъщерята на Петър Пенчев, се омъжила в с. Палаузово.

Тонъо Пенчев (Козар Тонъо), вторият син на заселника Пенчо Петров, живял в с. Люлин до опита за отвличане на баща му от турците. След това с него се изселил в с. Жилот. Там Тонъо се оженил повторно, тъй като първата му жена, от която имал 4 дъщери: Тона, Лина, Мага и Стояна, умряла. След известно време напоно се върнал в с. Люлин с втората си жена и с прivedените си синове: Васил, Ташко и Кънчо. Тонъо се занимавал с животновъдство. Имел 100 овце и 320 кози. (Оттук и прякорът му Козар Тонъо). Къндата за козите му се намирала в местността „Козаревото дере“, близо до местността „Титева трънка“. Когато, при опасност от турско нападение, селяните се криели в местността „Титева трънка“, Тонъо им помагал със сирене, мляко, мясо и др. След смъртта на баща си дъщерите му продали наследствения си двор и къща на Стефо Тонев Късчето, а доведените синове на Козар Тонъо си направили малки къщи и се отелили в самостоятелни домакинства.

Васил си купил дворно място в северозападната част на селото и си направил нова къща. Този строеж обаче го принудил да продаде по-голямата част от добитъка си. Останал с малко овце и кози и с малко лозе, съвсем недостатъчен за изхранване на семейството му. Известно време бил общински прислужник и горски стражар. По време на спора за мера между с. Люлин и с. Тамарино, веднъж, през 1906 г., Васил бил заловен от тимаринци и бил бит жестоко. Спасен бил от пристигнал му се на помощ Иван Колев (внук на Стоян Авджиолу). След този инцидент става воденичар в една от люлинските воденици. Васил участвувал в трите войни от 1912, 1913, 1915-18 г. През 1916 г. се разболял на фронта и бил изпратен на лечение в Кюстендилската военна болница. Излязъл оттам недоизлекуван, той се върнал в селото си и накърно след това умрял. Семейството на Васил имало 3-ма сина: Йордан, Кънчо и Тонъо (който умрял накърно след женитбата на сина си).

Ташко, вторият син на Козар Тонъо, се занимавал с живот-

новъдство: Вълко, третият му син, се изселил в гр. Сливен.

Кънчо, четвъртият син на Козар Тоньо, както се споменава в Историята на с. Люлин, в навечерието на Освободителната война, като младеж, чиркувал известно време на карибатския бей Аснааза заедно с лешите си Нейка и Пенка и с девойката Мария. Веднаж един от ковете на бея, които Кънчо носел, прегризал прата на един жребец и той умрял. Ядоши, боят набил пастира и го изгопил. Кънчо се върнал в Ени-махле при братата си и заработил с тях. По-късно той се оженил за сиенчата се от отличане Мария и имал от нея един син Продан и една дъщеря. Като войник от запаса Кънчо участвувал в Балканската война и заедно с българските войски влезъл в Одрин. Там той можкал да намери отвлечена си леля Пенка, но не могъл да я убеди да се върне. Завърнал се от фронта, той продължил да се занимава с животновъдство и доживял до дълбока старост.

Дъщерите на Тоньо Пенчев се омъжили в родното си село.

Дъщерите на заселинка Пенчо Петров – Нейка и Пенка, работели известно време при карибатския бей. Нейка била убита от бея, когато се съпротивлявала на отличането си, а Пенка била отвлечена, потурчена и станала жена на бея. Живяла и умряла в Одрин.

а. СТОЯН МАТЕВ

Стоян Матев се изселил от родното си село Каракача (Бедняково), Чирпанско през 1831 г. и изглежда, като позар на хаджи Минчо се е заселил в новоизградваниото си с. Ени-махле. Той си разчистил 7 дка дворно място в североизточната част на селото, северно от Пенчо Петров. Къщата му била малка, направена от колове и изтегла, покрита с ках. Подпомогнат от синовете си – Брайко и Матю, Стоян в кратко време разорил към 150 дка ниви, развидал много овце, кози, крави, биволи и биволи. Умрял като заможен стопанин.

Брайко Стоянов първият син на Стоян Матев, като ерген помагал на баща си и отглеждане на добитъка и полската работа. Оженен се за жена Бойка, от рода на Чозашите. Семейството му имало пет деца – трима сина: Стоян, Продан и Иван, и две дъщери: Марика и Ивана. Брайко наследил от баща си много добитък и ниви. Самият той насалил пет дка лозе. Главното му и любимо занятие пред всички му живот бил животновъдството. Отглеждал особено хубави коне. Веднъж, при потушаване на Априлското въстание няколко турци-башинбозуци влезли в двора на Брайко, забетиляли хубавия му жребец и попекали да им го ладе. Той обаче не се съг-

ласил и те почнали да го мъчат, като го мушкали с нож по бедрата. Тогава, посъветван и от разплакалите си близки, той се принудил да им го даде. Но турците не се задоволили с това. Те се опитали да отвлекат и по-голямата му дъщеря Марика, за чието спасяваще помощали Цоню Райнов и Койо Куртев.¹ Брайко бил много признателен на двамата младежки.

Стоян, най-големият син на Брайко Ст. Матев, бил едър и силен физически, а по характер – тих и мъчалив човек. Той се занимавал с животновъдство. След женитбата си получил добро наследство от баща си – добитък и ниви. Стояновото семейство имало три деца: Бойка, Пенка и Иван.

Продан, вторият син на Брайко Ст. Матев, се занимавал също с животновъдство. Развъждал хубави овце, кози, крави, биволи и коне. Имал и 60 дка ниви. Продан пеел хубаво и дълги години бил черковен певец. По политически убеждения бил народняк. Семейството му имало три деца: един син – Стоян (Черния) и две дъщери: Ирина и Въла, която умряла накърно след женитбата си.

Иван, третият син на Брайко Ст. Матев, се занимавал с животновъдство. Вземал е участие в Съръбско-българската война през 1885 г., в която бил ранен. След раняването му, когато го отвеждали в Пловдивската болница, починал по пътя от раната си. Той е единственият люлински войник, който загинал в тази война.

Марика и Ивана, дъщерите на Брайко Ст. Матев, се омъжили в с. Люлин.

Матю Стоянов, вторият син на заселиника Стоян Матев, също като братата си, докато бил ерген, помагал на баща си. След женитбата си се отделил и си направил къща в северната част на селото – си двор. Матю имал 3 сина: Стоян, Дончо, Брайко и 2 дъщери: Цвета и Руса. Той получил от баща си добро наследство – добитък и ниви. Занимавал се предимно с животновъдство.

Стоян, най-големият син на Матю Стоянов Матев, се родил в 1856 г. Той се занимавал главно със земеделие. Част от нивите, които имал, получил по наследство, а другата част – закупил сам. Закупените ниви се намирали западно от селото в местност, която получила името на собственика – „Стоян-Матевата могила“. По политически убеждения Стоян бил стамболовист. През 1904 г. бил кмет на селото. На старини се разорил и БН банка продадла на публичен търг по-голямата част от имота му. Семейството на Стоян Матев имало 6 деца – 5 сина: Пеню, Иван, Брайко, Колю, Димитър (който като дете при игра се ударил в рова на Еркесията, пълен с дъждовна вода) и една дъщеря – Въла.

Дончо, вторият син на Матю Ст. Матев, се родил през 1895 г. Той живял в бащината си къща и след женитбата си. Жена му Руса била от рода на Койо Куртев. От нея имал двама сина: Дел-

¹ Вж. История на с. Люлин, стр. 78.

1 Вж. История на с. Люлин стр. 77.

чо и Стоян (който умрял ерген). Дончо се занимавал главно с животновъдство. Отглеждал много и хубави овце, кози, волове и коне. Занимавал се и със земеделие. Отначало имал малко ниви, но чрез закупуване на нови скоро ги увеличил. Купил и жетварка-снопопръскачка, която синът му Дечко дал на ТКЗС-то при влизането си в него. Дончо Матев бил буден селянин и участвал активно в обществено-политическия живот на селото. Няколко пъти бил избиран за училищен настоятел. През 1907 г. бил кмет на селото. Заедно с брат си Стоян той подарил на селската църква голема икона — „Адам и Ева“.

Брайко, най-малкият син на Матю Ст. Матев, живял в бащината си къща. Нивите и добитъка, които притежавал, получил по наследство от баща си. Занимавал се главно със земеделие. Той имал двама сина: Матю и Стоян (убит през II-та св. война като войник от запаса в българския оккупационен корпус в Сърбия). Дъщерите на Матю Стоянов се омъжили: Цвета в с. Войника, а Руза — в с. Люлин.

4. НЕДЕЛЧО РАШКОВ

Неделчо Ращков е беден селянин, който дошел в с. Ени-махле от с. Карапча (Бедняково), Чирпанско, само с един каруцка, теглена от две слаби кончета. Той разчистил част от гората в северния край на селото, близо до Иланската Еркесия, за дворче място, в което си направил мащка къща. Занимавал се предимно с животновъдство, разъздна значителен брой добитък — овце, кози и волове. В пините, които разорал край „Димовия камик“ и го старите лозя, сеявал повече ечемик, царевина и фий, за да осигури фураж за добитъка си. Къщата му била в м. „Козарево дере“. На стари години назива воденичната на сина си Дончо, но се променял и насокор след това починал. Неделчо Ращков имал всички Дончо — онце двама сина: Григор и Иван и три дъщери: Тяна, Вълчана и Ивана.

Дончо Неделчев, най-големият син на Неделчо Ращков, получил прозвището „Голакът“, защото се басирал, че ако му дадат 10 скита вино на Мордовия, ще се очути гол в коригото на селската чешма, която и направил. Този практик останала и на потомците му. Дончо, като ерген, помагал на баща си и пасал добитъка му. В навечерието на Освобождението забогатял много. Говори се, че бащините си придобил по следния начин: изплашен от кървавото потушаване на Априлското въстание и в желаниято си да предпази семейството си от турски издевателства, Дончо се съгласил да сътрудничи на една турска разбойническа група при обирите ѝ. Турците му дали като начало известна сума пари и очаквали от него сведения, но тъй като чакоро след това започната Освободителната война, т.е. бягайки от България си искали парите. Дончо

уенял да ги измами и въпреки че го били лошо, не им върнал парите. Като забогатял, той закупил и поправил една разрушена воденица, тъй наречената „Божково дермене“, в землището на с. Първенец; закупил и въз и добитък — овце, кози и хубави биволи. Семейството на Дончо било многодетно. Имало трима сина: Дечко, Пеньо, Кънко и четири дъщери: Бяла, Стояна, Елена и Недя.

Дечко, най-големият син на Дончо Неделчев Голака, останал и след женитбата си в бащината си къща. Бил пръв помощник на баща си в земеделието. Идеало имал три деца: Дончо, Жельо и Пеньо.

Пеньо, вторият син на Дончо Н. Голака, бил любознателно момче и баща му, който имал нужда от образован човек, за да води сметките на големия му имот, го изпратил да се учи в Сливен. След завършване на образоването си, Пеньо учителствувал няколко години в родното си село. През 1909 г., той заедно с други будни селяни, подкреплял първокласната на учителя Никола Матеев да се построи нова училищна сграда в селото. Семейството на Пеньо било многодетно — със 7 деца: Дончо, Жеко, Колю, Дињо, Ивана, Ставка и Елена.

Кънко, третият син на Дончо Н. Голака, станал овчар. Него-вото семейство също било многодетно, със 6 деца: Колю, Дињо, Дончо, Иван (убит в Унгария по време на Отечествената война), Яна и Тяна.

Дъщерите на Дончо Н. Голака се омъжили: Неда, Стояна и Елена в с. Маджово, а Бяла — в с. Люлин..

Продан Неделчев, вторият син на заселника Неделчо Ращков, получил малко имот като наследство от баща си. Той бил много трудолюбив и нестеслив човек и с течение на времето достигнал добро материално положение. Развъдил доста добитък — овце, кози, биволи и закупил 50 дка ниви. Продановото семейство имало трима сина: Иван, Стоян, Дечко и две дъщери: Вълта и Тона.

Иван, най-големият син на Продан Н. Ращков, е роден през 1870 г. Той се учи в селското училище. Понеже имал хубав глас, след Освобождението отишъл в Сливен да учи черковно песене при свещениците на една от сливенските църкви. През 1894 г. бил заподен в ямболската църква „Св. Георги“ и станал поп в родното си село, където служил до смъртта си през 1924 г. По време на Първата световна война бил мобилизиран и изпратен като свещеник

¹ През 1923 г. Дечко бил заместник на търговеца Никифор с иск да го обраби. За това престъпление той бил осъден на строг тъмничес затвор. Известно време пътвашел наказанието си в Сливенския окръжен затвор, но избегнал от там и се присъединил към ислегалната анархистическа група на Тотю Статев. Не след много Дечко бил изгонен от Тотю Статев, тъй като се готовил да изпърши и други криминални убийства. След това той се опитал да избие в Турция, но бил убит от горския стражар на с. Деница, по винущие на ежовския окладския начальник.

в IV-та полека болница в гр. Крушево, Македония. Поп Иван имал 4 деца: Продан, Тодор, Делчо и Руска.

Стоян, вторият син на Продан Н. Рашков, сънца като брат е бил много хубаво. Той след женитбата си получил прякора „Делето“ по фамилното име на кръстника си Неделчо Далевски. След подялбата на бащиния си имот, Стоян си купил къща в южната част на селото (до селницния хлебокомбинат). На първо време той се занимавал със земеделие. По-късно станал закупчик на въвала за един голем габровски търговец Никифор. Към 1910–11 г. си направил дюкян-кръчма и ее засел с кръчмарство. Стоян участвувал в трите воини на българската буржоазия – 1912, 1913, 1915–1918 г., от които се завърнал жив и здрав. От първата си жена имал 6 деца: Дињо, Продан, Иорданка, Делчо, Дончо и Петър. Всичките му деца леели хубаво. Втората му жена природила една дъщеря – Вълкана, известната народна певица Вълкана Стоянова.

Делчо, третият син на Продан Н. Рашков, си направил къща в бащиния си двор. Занимавал се със земеделие. Бил убит по време на Междусъюзническата война. Оставил двама сина си: Иван и Продан. Иван Делчев, по прякор Качулаката, сега е партиен секретар на с. Люлин.

Иван Неделчев, третият син на заселника Неделчо Рашков, си направил къща в северната част на бащиния си двор. Занимавал се със земеделие. Семейството му имало 4 дъщери: Мария, Яна, Пена и Вълка.

Дъщерите на заселника Неделчо Рашков: Тяни, Вълканка и Ивана се омъжили в с. Люлин.

Б. ИОВЧО РУСЕНОВ

Иовчо Русенов бил вдовец с три деца: Русен, Куна и Ивана, когото се заселил от с. Карапча (Белинякова), Чирпанско. Установил се на новото си местожителство – село Еин-махле, той разчистил дворно място, западно от Неделчо Рашков. Дворът му бил голям – 30 дка и стигал до „Бахчадък дере“. Наплашил много от турците още от родното си село, при строежа на къщата си Иовчо направил голъмо скривалище. Той се занимавал главно с животновъдство. Отглеждал много и различен едър и дребен добитък: 300–320 овце, 100 кози, два чифта волове и др. Разчиствал около 300 дка ниви, които засявал с пшеница, овес, царевица. Насадил си и 5–6 дка лозе. Иовчо Русенов бил едър, красив и здрав човек; свирел хубаво на гайдука и веселел селяните по сватби и тържества. Умрял на 115-годишна възраст.

Русен Иовчев, единственият син на заселника Иовчо Русенов, се оженил в с. Люлин и имал 3 деца – трима сина: Иовчо, Киро,

Боньо и две дъщери: Тодора и Велика. Той наследил от баща си голям имот и сам чрез покупка на нов го увеличил. Забогатял изненадно много. Имел 500 дка ниви, много овце, кози, биволи, биволици и коне. За да може да приведе фуражка и изобилието реколта от нивите си, Русен направил два хайвара. Отворил кръчма и праматарница. Известно време бил и учител в с. Люлин (след учителя Панайот Ганев). Кръчмата му обслужвал най-големият му син Иовчо; в праматарницата му проливал синът му Киро: водитеката му работи ръководел най-малкият му син Боньо, а овчете му наследи наст овчар – Купъо Павлев. Русен обича се простили скоро с праматарницата си поради това, че съдружинкът му го изнаградил. Той бил добър човек, отнасял се бащински към ратаните си. Така например, той помогнал на Кунюо Павлев да си купи овце и да ги пасе с Петровите. Понеже го оженил и му направил къща, прибрали и сестра му Кера, която дружала и работела с дъщерите му. По същия начин се отнесъл и със следващия си овчар и братчето му.

Иовчо, най-големият син на Русен Иовчев Русенов; след женитбата си на първо изненада живял в бащината си къща, а после си направил нова – в северозападната част на бащиния си двор. Поради овдовяване, той се женил три пъти. Първата му жена Груда, произхождаща от рода на Челашите, му оставила две дъщери: Куна и Пена. Втората си жена – Велика. Иовчо харесал между мъжите, донесъл с жетвиарска група от с. Ичера. Тя му родила един син – Георги, който обаче умрал още като дете. Третата му жена, овдовяла с две дъщери, била от с. Палазузово. Иовчо Русенов се замислял главно с кръчмарство. Имел и 100 дка ниви и различен добитък. Веднъж, като отишел с малката си дъщеря Куна за вода на „Кандийският кайнак“, той намерил една кесия със злато до лилавата, където при игра дъщеря му изрвала 2–3 златни монети. Тъй като памал мъжки наследници, на старина той завещал имота на брат си Боньо. Зетът му Господин Ст. Ласкалов, мъжкият на Куна, обаче се противопоставил остро на това и една седмица преди смъртта си Иовчо развалил завещанието. Говори се, че междувременно третата му жена взела намереното злато и го дала на сина от дъщерите си в с. Палазузово, при която се прибрала след смъртта на мъжа си Иовчо.

Киро, вторият син на Русен Иовчев, останал да живе с брат си Боньо в бащината си къща до 1925 г., когато си направил нова звукетажна къща в зризицата част на бащиния си двор. След женитбата си имал 4 деца: Петър, Жельо, Мария и Груда. Киро бил член на праматарницата на баща си до ликвидирането ѝ. След това се занимавал със земеделие и животновъдство. Имел 150 дка ниви, 80 овце, кози и биволи. Той взел участие в трите воини на българската буржоазия, през второто десетилетие на XX в. При пробива при Доброто поле бил пленен от французе и прекара 2

¹ За всяка книжка на стр. 77 от Историята на с. Люлин.

години тежък пленнически живот в Гърция. Като се завърнал от пленничество в родното си село, Киро заварил имота си в окаяно състояние — повечето от нивите запустели, по-голяма част от добитъка — реквизиран и изклан. С подкрепата на брат си Бонъо той успял да преодолее много трудности и да се съвземе материално. Войните, предателската политика на българската буржоазия и пленничеството висадили у Киро Русенов дълбока омраза към буржоазията и той ѝ изпринел с готовност прогресивните идеи на Великата октомврийска социалистическа революция. През 1923 г., като комунист, бил арестуван в Ямбол и измъчван в полицията, но не издал другарите си. Киро Русенов е един от основателите на селската кредитно-потребителна кооперация „Сговор“ и на читалището, косто по негово предложение било наречено „Просвета“. Дълги години бил магазинер в магазина на кооперацията. След 9. IX. 1944 г. влязъл в образуващото ТКЗС на с. Люлин. Той почина през 1963 г.

Бонъо, най-малкият син на Русен Иовчев, живял в бащината си къща. Оженел се за жена Стефана, осиновена дъщеря на Иван Петков Капитала. От нея имал двама сина: Русен и Иван и една дъщеря — Груда. Участвувал в трите войни от 1912, 1913, 1915—1918 година. През мирновременния си живот се занимавал главно със земеделие. Имал 150 дка ниви, наследени от баща му. Развъдил доста овце и хубави коне. Бил и добър ловец. В двора на къщата си направил голяма ракиджийница, в която варили ракия селяни дори и от околните села. Бонъо бил добър, весел човек и голям мъжествия. По селските веселби пеел и свирел хубаво на гадулка.

Дъщерите на заселника Иовчо Русенов се омъжили и в с. Люлин: — Куна за Иван Димов Дюлгер, Ивана — за Цонъо Райнов (Дени Понъо).

6. ТОДОР СТОЙКОВ

Тодор Стойков, беден селянин от с. Евджилери (Средно гравие), Чирпанско, напуснал родното си село към 1830 г. заедно с цялото си семейство — жена Пена и трима сина: Тотьо, Иван и Видъо. На първо време станал ратай в турски чифлик в с. Победа (Мансардий), а по-късно се заселил в с. Ени-махле. Направил си паянтарска къща с около 35 дка дворно място, южно от Иовчо Русенов (до днешния училищен двор) и на запад до „Бахчальк дере“. Разорал към 400 дка ниви, развъдил много овце, кози и друг добитък. Като забогатял, Тодор си построил нова, солидна къща от камък, кирпич и дърво, покрита с обикновени (турски) керемиди. Тъй като синът му Иван бил убит от турците при нападението на люлинския търговски керван през 1863 г. заедно с тур-

цина Рашид и Киро Вълканов¹, то Тодор следвало да раздели имота си по равно между останалите си двама сина. Разделил и апартите, и едния добитък, но при подялбата на овцете, поради алчността на Тотьо, който искал да получи повече, братята се скарати. Разсърденият баща продал овцете за 300 лира и им дал по 150 лири. За тази продажба се разчуло из селото; чули и турците. По тази именно причина няколко турци отвлекли дядо Тодор Стойков, когато бил на нивата при сина си Видъо.² Освободили го едва след богат откуп от 300 златни лири. По-късно самият Тодор Стойков, който не бил съгласен да се строи пъсня, се скарал със сина си Видъо и избягал от с. Люлин. След време станало известно, че той се бил върнал в родното си село, където бил умрял.

Тотьо Тодоров, най-големият син на заселника Тодор Стойков, след женитбата си направил нова къща в бащиния си двор. (Днес двор на Жеко Т. Статев). Семейството му имало пет деца: Грудъо, Иван, Видъо, Станка и Кера. Тотьо се занимавал главно с животновъдство. Той, поради алчност и скъперничество, не само предизвикал споменатото остро спречкане с брата си Видъо, но и отказал да даде пари за откупване на баща си. Тайно от синовете си заросли парите си никъде в земята и после вече никой не могъл да ги намери. Затова синовете му живеели доста бедно.

Грудъо, най-големият син на Тотьо Т. Стойков, бил овчар. Той се оженил малък и имал 3 деца: Стефан, Елка и Ради. По време на Балканската война заминал за фронта, където бил убит. Жена му се омъжила повторно в с. Тамарино, където завела и децата си.

Иван, вторият син на Тотьо Т. Стойков, се занимавал със земеделие. Оженел се за жена от с. Ичера, Котленско. Умрял, без да остави наследници.

Видъо, третият син на Тотьо Т. Стойков, наречен от селяните „Брадат Видъо“, заради дългата брада. Брадата си носел през целия си живот. Бил горски стражар. Като такъв си спечелил членовместа на лякохър селяни, нарушители на Закона за горите от с. Велинка. Една гечер те го напали в селската кръчма, а после го проследили до пътя за квартиратата му и го пребили с тоягите си. Видъо имал двама сина: Тотьо и Грудъо и три дъщери: Елка, Петра и Рада.

Дъщерите на Тотьо Т. Стойков се омъжили: Станка — в с. Тамарино, Кера — в с. Люлин.

Видъо Тодоров, по-малкият син на заселника Тодор Стойков, получил от баща си голъмо наследство. Сам той закупил още имот, така че имал около 500 дка ниви, много дребен добитък и хубави коне. Гъй като брат му Тотьо не дал пари за откупуването на баща

¹ Вж. стр. 70 от История на с. Люлин.

² Вж. Историята на с. Люлин, стр. 69.

ли. Видъо се присудил да вземе пари взамен от близки. Видъо здрав и много добре турски език и ставал преводчик на пякото турци, които след Освобождението на България се върнали в с. Тамаринци да продадат имотите си. За благодарност те му предложили бесплатно по една от нивните ени, но Видъо не приема подаянка, понеже искал да напусне родното си село. Той бил женен за жена от с. Иречеково. Семейството му било многодетно — имал трима сина: Щиплиоц, Иван, Слав и две дъщери: Кина и Дина.

Щиплиоц, пай-големият син на Видъо Т. Стойков, живял в къщата на баща си, от когото получил значително наследство — някои и различен добитък. Занимавал се главно със земеделие. След женитбата си имал три деца: Господин, Ивана и Кина.

Иван, вторият син на Видъо Т. Стойков, получил първоначалното си образование в родното си село, а I и II прогимназиални класове завършил в с. Златница, Ямболско. След това, до женитбата си, помагал на баща си, а после работил наследствите от него и бил. Иван се женил три пъти, тъй като първите му две жени умирали покърко след женитбата. Семейството му било многодетно, със седем деца: Петър, Дечо, Васил, Пордан, Каля, Пенка и Жела. Иван Видев бил разумен и благ човек и тъй като имал голямо за премето си образование, се ползвал с уважението на всички селани. Той участвувал активно в обществено-политическия живот на селото. Като землемер (завършил съответни курсове), участвувал в измерване землището на селото през 1903 г. Той е един от основателите на кредитно-потребителската кооперация и известно време бил магазинер в кооперативния магазин. През 1923 г. бил кмет на с. Люлин.¹

Слав, пай-малкият син на Видъо Т. Стойков, живял в бащината си къща. Занимавал се със земеделие. Нивите, които имал, наследил от баща си. Слав имал само един син Господин. Последният живее и работи в Димитровград.

Дъщерите на Видъо Тодоров се омъжили: Кина — в родното си село, а Дина в с. Първенец.

¹ От Иван Видев са останали кратки — 20 ръкописни егравици, спомени за съсегашни важни моменти от живота в родното му село, които той написал като основа на свои лични наблюдения или по разкази на майка, баща и близки. Те се съхраняват сега в селската, на която е предаден от сина му Васил Ив. Видев. Тези спомени са използвани при написване Историята на с. Люлин.

ВТОРА ГРУПА ЗАСЕЛНИЦИ, ДОШЛИ ПРЕЗ 1836—37 г.

7. КИРО ВЪЛКАНОВ

Киро Вълканов се изселил от с. Евджилери (Средно градище), Чиринанско през 1836 г. заедно с цялото си многочленно семейство — жена, четирима сина: Вълкан, Кръстьо, Боньо, Тодор и две дъщери: Груда и Кристина. След преселването си в с. Ени-махле, подномаган от синовете си, Киро разчистил и заградил около 20 дка дворско място, южно от Стоян Авджиолу. Започнал да раздава земя за ниви в местностите „Мал тене“, „Кавак дере“, „Фил дере“ и др. Тъй като той и синовете му били здрави и работни хора, в скоро време се сдобили с около 1500 дка ниви, с много овце, крави, коне, биволи, биволини и забогатели много. Но-късно, по неизвестни причини, двама от синовете му Вълкан и Кръстьо, продали наследствения си имот и се изселили в Добруджа. Киро Вълканов взел дейно участие във всички обществени прояви на селото. Той бил инициатор на идеята да се построи църква и училище в селото и за целта дал 1,5 дка място от собствения си двор. Бил убит през 1863 г. при известното вече турско нападение над люлинския търговски кервал.¹ Тодор Киров е по-големият от останалите при баща си синове на Киро Вълканов. Тъй като юноша бил отвлечен от няколко турци за откуп, но вечерта довърш усиял да се измъкне и да избегне от тях.² Когато се оженци, Тодор получил голямо наследство от баща си, който му направил и нова къща в южната част на двора си. Семейството му било многодетно, със седем деца — пет сина: Топъо, Боньо, Стат, Господин, Стефан и две дъщери: Неделя и Руса. Тодор се занимавал главно със земеделие. Имал към 700 дка ниви и хубав добитък. Като честен и почтен човек, той бил ценен и уважаван от съселяните си. Дълги години бил църковен настоятел.

Тонъо, пай-големият син на Тодор Киров, след женитбата си направил нова къща в бащиния си двор. (В нея сега живее Иван Д. Цонев). Жена му била от рода на Колю Узун. Имали пет деца: Иван, Колю, Станка, Руска и Кина. Тонъо се занимавал главно със земеделие. Нивите, които имал, получил по наследство от баща си и като зестра от жена си. За известно време заедно с брат си Господин се занимавал с търговия на коне — джамбазълък. Вземал добра голям заем от БН банка, пред която гарант му станал брат му Боньо. В търговията обаче не му провърняло — фалирал и заемът трябвало да плати гарантът му. По това време Тонъо Тодор-

¹ Виж. История на с. Люлин, стр. 70.

² Виж. История на с. Люлин, стр. 68—69.

ров бил окръжен съветник и се памирил в Бургас. През 1925 г. бил кмет на селото, но поради братовия си син – анархиста Тоньо Статев, бил арестуван, бил жестоко и уволнен.¹

Бонъо, вторият син на Тодор Киров, се занимавал със земеделие и касапство – месарство. По-късно станал кръчмар в с. Малина. Когато, като гарант на фалиралия си брат, научил, че трябва да плати дълга му, Бонъо получил удар; веднага бил отведен в Бургаската окръжна болница, където наскоро починал. Бонъо имал четири деца: Тодор, Дончо, Тончо и Мария.

Стат, третият син на Тодор Киров, след подялбата с братята си, си направил къща в башиния си харман, в източната част на селото. Занимавал се главно със земеделие. Жена му била трудолюбива, сръчна домакиня и добра майка, която грижливо отглеждала деветте деца на семейството: Тодор, Ралю, Димитър, Тонъо, Люцка, Станка, Ивана, Пена и Йова.

Когато пораснали, децата на това семейство имали различна участ – Тодор се оженил и останал в с. Люлин, където живее и сега; Ралю и Димитър били убити в Първата световна война; Тонъо станал анархист, бил преселван от властта и след обира на Котленската банка избягал в СССР;² Люцкан, като ятак на брат си, бил арестуван и така жестоко бил, че наскоро след това починал; Станка, Йова и Ивана се омъжили, а Пепа умряла мома.

Господин, четвъртият син на Тодор Киров Вълканов, като млад се занимавал с търговия заедно с брата си Тонъо. След фалита се заемал със земеделска работа. Той е един от основателите на кредитно-потребителската кооперация в селото. Семейството на Господин имало три деца – двама сина: Димитър и Стат и една дъщеря – Станка. Димитър бил убит в Първата световна война; Стат се оженил за богата жена от роди на Чолаките, която подобрило материалното положение на семейството. Той заедно с баща си обзавел добро становище и околните агрономство ги наградило с пари за направата на образцов циментиран обор. Пак двамата закупили и жетварка-сноповръзвачка. Станка, дъщерята на Господин Тодоров, се омъжила в с. Маленово.

Стефан, най-малкият от синовете на Тодор Киров Вълканов, първоначално се занимавал със земеделие и кръчмарство в родното си село, а после станал кръчмар в с. Палаузово, където била жена му, и накрая се преселил в Ямбол. Там той станал кръчмар в един хан. Стефан бил убит по време на Балканската война. Той оставил шест деца сириани: Дельо, Каля, Неделя, Линьо, Бипа и Руска.

Бонъо Киров, во-малкият от останалите при баща си синове на заселника Киро Вълканов, след женитбата си живял в нова, едно-

етажна на братовата си, къща, построена в северната част на бащиния им двор. (Сега в нея живее Тодор П. Бонев, правнук на заселника Киро Вълканов). Бонъо, също като брат си, получил голем наследствен имот – чили и добитък, който стопанивал добре. Семейството му било многодетно, със седем деца; четирима сина: Пенюо, Димитър, Киро, Тодор и три дъщери: Ивана, Жела и Груда. В зряла възраст Бонъо Киров си построил нова къща до реката, в която се пренесъл с тримата си по-малки синове (в нея сега живее внукът му Димо Т. Бонев, а старата – оставил най-големия си син.

Пенюо, първият син на Бонъо К. Вълканов, през целия си живот живял в бащината си къща. Той бил имотен и добър стопанин. Част от шивките му били наследствени, другите – закупил сам. Притежавал и много овце, кози, крави, биволи и коне. Цял значителна сума пари при набиране средства за построявана на нова училищна сграда през 1909 г., тъй като живо се интересувал от общоселските въпроси. Пенюо се оженил за жена от с. Добриново, Карнобатско и имал от нея осем деца – четирима сина: Димитър, Бонъо, Атанас, Тодор и четири дъщери: Комия, Йона, Мария и Рада.

Димитър, вторият син на Бонъо К. Вълканов, бил заможен селичин. Но се занимавал главно с животновъдство. Притежавал много броени, добре гладан съдър и дребен добитък. Семейството му имало три деца: Бонъо, Пенюо и Комия.

Киро, третият син на Бонъо К. Вълканов, се занимавал със земеделие. Децата му умрели още като малки, затова той осиновил младежка Енчо Марков, от с. Търнава, на когото оставил целия си имот.

Тодор, най-малкият син на Бонъо К. Вълканов, ходил две години на училище и се научил да чете, пише и смята. Като ерген помагал на баща си. Няколко години след женитбата си, се пренесъл в новопостроена собствена къща. Той се женил два пъти. От първата си жена имал две деца: Бонъо и Вълко. Втората му жена доведе три дъщери и природила още две деца: Димо и Донка. Тодор Бонев се занимавал със земеделие и животновъдство. Имал 300 овце. Бил и добър ловец. Той е един от основателите на селската кредитно-потребителска кооперация. В продължение на 20 години бил църковен настоятел. Умря през 1958 г.

Дъщерите на Бонъо К. Вълканов се омъжили: Ивана в с. Търнава, Груда в с. Добриново, а Жела – в родното си с. Люлин.

Дъщерите на заселника Киро Вълканов се омъжили: Кръстана в с. Палаузово, а Груда за Русен Йовчев в с. Люлин.

8. ДИМИТЪР КОСТАДИНОВ

Димитър Костадинов, заедно с младата си жена се преселил в с. Ени-мъле от с. Гюл бунар (Розов кладенец), Харманлийско. Той

¹ Вж. История на с. Люлин, стр. 96.

² Вж. История на с. Чолаки, стр. 96.

ен оградил 4 дка дворско място, южно от Киро Вълканов и си изпра-
вил къща от две стани и салон. По-късно, след раждането на петте
деца на семейството: Костадин, Желязко, Вълчо, Тяна и Бона, по-
строил нова, голяма и по-солидна къща, (която бе запазена до
1957 г.). Димитър Костадинов бил висок, едър и извънредно силен
човек. Това му помогнало при изкореняване на голяма част от гората
за ниви. Въпреки физическата си здравина и сила, той имал
особено влечење към борбата – любимо занимание за тогаващите
младежи. Обичал повече лова и бил добър ловец. Главното му
занижение било земеделието, но отглеждал и различен едър и дре-
бен добитък. След смъртта си, оставил на наследниците си 300 дка
ниви и много добитък.

Костадин Димитров, пай-големият син на заселника Димитър
Костадинов, също като баща си, бил едър, широкоплещест и силен.
Оженъл се за сестрата на Русен Стоянов – Яна и имал от нея двама
сина: Желязко и Дончо и три дъщери – Дина, Стана и Ивана.
След Освобождението на България отишъл да живее в изоставеното
от турците с. Малина, където си присвоил хубава къща, много
ниви и дори една воденица, пълна с храна и брашно. След няколко
месеци обаче се върнал в родното си село, тъй като не могъл да
живее на чуждото място. Костадин се занимавал със земеделие и
животновъдство. Освен това бил добър дърводелец и правел различни
услуги на селяните, за които те му били много признателни.
Бил и добър ловец. Той участвувал в Сръбско-българската война
през 1885 г. Умря през 1929 г.

Желязко, по-големият син на Костадин Дим. Костадинов, се
занимавал със земеделие. Обработвал останалите му в наследство
от баща му ниви. Участвувал в Балканската, Междусъюзническата
и Първата световна войни. Той е съженил два пъти, тъй като пър-
вата му жена умръла от холера, пренесена от Фронта. От тази си
жена имал три деца: Яна, Димо, Костадин. Втората жена на Же-
лязко довела двама сина и природила още три деца: Велика, Киро
и Ивана.

Дончо, вторият син на Костадин Д. Костадинов, след смъртта
на баща си, се занимавал с овчарство. Имел голямо и добре гледано
стадо овце. Като баща си обичал да ходи на лов. Веднъж обаче
поради пръскване на цевта на пушката му се самонаразил в лявата
ръка. Излекувал раната си, но останал скрат и затова не ходил
войник. Семейството му имало пет деца: Яна, Дина, Ивана Коста-
дин и Жеко.

Двете инженери на Костадин Д. Костадинов – Стана и Ивана,
се омъжили в с. Люлин, а Дина в с. Палаузово.

Желязко Димитров, вторият син на заселника Димитър Коста-
динов, бил едър, строен и красив човек. Умел да свири добре на
кавал и бил капен да свири по сватби и веселби. Той се занимавал
главно със земеделие. След Освобождението на България се изсе-

лял в с. Тамарино и там останал до смъртта си. Имал четиризна сина:
Пепло, Димитър, Костадин и Стойко.

Вълчо Димитров Нехливански, най-малкият син на заселника
Димитър Костадинов, бил най-едрият и най-силният между бра-
тятата си. Той обичал борбите и бил голям борец-пеханизанци. (Оттам
и праякорът му.) При устройваните при различни случаи в селото
борби, получавал все първи награди. Основното занятие на Вълчо
било земеделието. Бил и добър ловец. Той се оженил за жена от
рода на Козаев Тоню и имал от нея двама сина: Йордан и Иван – и
две дъщери: Стойна и Бона. Най-след Освобождението се изселил
в с. Тамарино, където заедно с брат си закупили голям турски имот.

Дъщерите на заселника Димитър Костадинов – Бона и Тяна,
се омъжили в с. Люлин.

9. ДИНЬО СТЕФАНОВ

Диньо Стефанов се родил през 1817 г. в с. Беш тепе (Пет мояги),
Старозагорско. Той бил добре сложен, черноок, висок и
много сплеен човек. С брат си Стоян и със сестра си Ивана Диньо
се изселил най-напред в Добруджа, а после към 1836 – 37 г. се
установил в с. Ени-махле. (Малко по-късно при него дошли брат
му и сестра му.) Той си построил къща в голям 25 дка двор, южно
от Димитър Костадинов. Заел се и с разораване на ниви в разли-
чици места от селската мера. За кратко време разорал 300 дка ниви
и развърдил много добитък. Къщата за добитъка му се намирала
перед хубава, габарова гора, източно от местността „Хороз-поту“. Това
место и днес носи името „Цядовата Диневска къща“, а хълмът
„Цядовият Динев баир“. Той си направил и голям хамбар; до ниви-
вата си край пътя за с. Първенец построил чешма, която и днес но-
си името му „Дядо Диневата чешма“. Диньо мразел силно трупите
и често се спречкал с тях. В различни моменти от живота си и при
различни обстоятелства той убил трима турци: първия турчин убил
из засада, защото задирал хубавата му сестра Ивана; втория – убил
при колибата на нивата, тъй като искал да вземе човдджийското
му куче; третото убийство, извършено от Диньо, е убийство на сина
на Саманлиарски бей, когато младежът заседно с още няколко други
турци нападнал езникахленски търговски керизи.¹ Диньо Сте-
фанов се женил три пъти. Първата му жена била дъщеря на поп
Мина от с. Зорница и като попски зет бил на голяма почит между
селяните. От тази си жена имал 5 деца: Стефан, Желязко, Станка
и близнаките – Тона и Тодор. След смъртта ѝ се оженил за жена
от съседното село, която му довела един син – Диньо, и две дъщери:

¹ Виж „Историята на с. Люлин“, стр. 70–71.

ри. След смъртта и на втората си жена, той се оженил за трета, идовица (майката на Видъо Чобана). С нея доживял старините си. Диньо бил много здрав и издръжлив човек. До 80-та си година възраст работел със синовете си при коситба и жетва. Последните години от живота си той и жена му прекарали при внука си Господин Стефанов. Диньо Стефанов умрял през 1921 г. на 104-годишна възраст.

Стефан Динев, най-големият син на заселника Диньо Стефанов, се проявила като умен и трудолюбив младеж и по съветите на учителите му, бащата го изпратил да се учи в Сливен. Като получил добро за времето си образование, Стефан станал учител в родното си село. Той учителствувал от 1880 – 1892 г. Бил добър учител и педагог и затова бил уважаван от учениците и от селяните. Оженил се за жена Мария от с. Добриново. Семейството му било многодетно, имал шест деца: Мина, Петър, Мария, Господин, Линьо и Тона. Стефан и жена му обаче умрели наскоро един след друг и децата им останали кръгли сираци. С отглеждането им се нагърбила пай-голямата дъщеря на семейството – Мина.

След време Мина се омъжила за Стоян Проданов Дамето. Петър умрял наскоро след женитбата си, а Диньо – още като ертен. Господин се оженил за Куна Новчева Русепова. Най-малките сестри се омъжили: Мария за Иван Тешев Димитров, а Тона – за Илия Пенев Добринов.

Желязко Динев, вторият син на заселника Диньо Стефанов, помогал на баща си в земеделската работа. След смъртта на бащата, поне от 10 години стопанивал сам целия наследствен имот. Той бил много работлив и добър стопанин. Умрял от удар наскоро след подялбата на имота между наследниците наядо Диньо, тъй като не могъл да се помри с тази доля. Семейството на Желязко имало посет деца: един син – Гочо и пет дъщери: Ивана, Станка, Руска, Мина и Тона.

Гочо, единствният син на Желязко Динев, наследил имота на баща си и се занимавал със земеделие. Оженил се за жена от с. Люлин – Кали Славова Брайкова.

Дъщерите на Желязко се омъжили: Ивана в с. Люлин, Мина – в с. Тамарин, Тона – в с. Войник, Станка и Руска умрели млади.

Тодор Динев, третият син на заселника Диньо Стефанов, се занимавал с животновъдство. Той се оженил, но умрял наскоро след това, без да остави наследници.

Дъщерите на Диньо Стефанов се омъжили: Тона – в с. Палашуза, а Станка – в с. Зорница.

Стоян Стефанов, братът на заселника Диньо Стефанов, бил и нещък и дребен човек, затова получил прякора „Къе Тяничо“. Той дошъл в селото няколко години по-късно от брат си и живял при него. След Освобождението на България се изселил в с. Тамарин, но там не му харесало и се върнал пак в с. Люлин. След завръща-

нето си направил къща в южната част на братовния си двор. Занимавал се със земеделие и животновъдство, като помагал на брата си. След женитбата си, на първо време имал една дъщеря Тяна. Веднъж, като отишъл да оре нивата си, вземал със себе си малката си дъщеря да му помага. Тя се заиграла на синура и като дърнила стеблото на една тръка, изровила няколко златни монети. Показала ги на баща си, който разкопал мястото и намерил цяла чанта със златни пари. Така забогатял много. След Освобождението на България Стоян се преселил със семейството си в с. Железник, Карнобатско, където закупил къща и много земя и заживял скромно. В с. Железник му се родили трима сина: Васил, Диньо и Тодор.

Много години по-късно, след смъртта на Стоян, синът му Диньо заедно с мъжа на сестра си Тяна заклали Тодор и цялото му семейство, като смятали, че у него са останали бащините им пари. (От иялото семейство останало живо, но обезобразено, само едно момиче.) За това жестоко престъпление убийците били осъдени от Бургаския окръжен съд на смърт чрез обесване и присъдата била изпълнена.

От синовете на Стоян останал само Васил. Той, след като учителствувал няколко години в с. Бояново, Елховско, заминал за Русия, където завършил право. Завърнал се в България, той станал адвокат в Елхово. Оженил се и имал двама сина: Георги и Стоян. Те също завършили право.

10. ДИМО ГОЧЕВ (ГОЛ ДИМО)

Димо Гочев, овчар от с. Обръклий (Обручинце), Харманлийско, се преселил в с. Люлин, тъй като там намерил по-добри условия за отлеждане на добитъка си. Той бил много суеверен човек и за да не „урочасат“ овните му „лонги“ очи, по целия път от родното си село до Люлин се движел почти гол, то хората да гледат него, а не голятото и хубаво стадо овце, което водел със себе си. По тази причина селяните почнали да го наричат „Гол Димо“ и този праякор се предал на целия му род. Димо Гочев разчистил дворно място и си направил къща в източната част на селото, и съседство на север със Стоян Авджинолу и на запад с Киро Вълканов. Семейството му се състояло от жена и трима сина: Дельо, Вълко и Гочо.

Дельо Димов, най-големият син на заселника Димо Гочев, след женитбата си, се отдал на баща си и си направил нова къща в близината си двор. Имел пет деца: Димо, Слав, Йордан, Гана и Мария. Занимавал се главно със земеделие. Тъй като имал много, Дельо задължил към БН банка, която обявила за продаден нивите му.

Слав, вторият син на Дельо Гочев, бил дълги години наемен овчар и си спечелил пари. С тези пари той откупил банините си ниви

и започнал да се занимава със земеделие. Семейството на Слав имало пет деца: Дельо, Михал, Райка, Тина и Гана.

Димо, с пръкор Вержиди, най-големият син на Дельо Димов, се бил отведен от баща си още преди разоряването му. Направил си къща в двора си двор, преминул по наследство на баща му. (Там, където е сега къщата на Иван В. Димов.) Димо бил беден и затова беше през целия си живот извадил на боязливите и лозите. На негово име е наречен изворът „Димов кайнак“ и дотът „Димово дере“. Той имал три деца: Дельо, Петър и Минка.

Дъщерите на Филип Димов Гочев се омъжили: Нордана и Мария в с. Палаватово; Гана в с. Люлин.

Вълко Димов, вторият син на заселника Димо, след женитбата си се пренесъл в новопостроена къща в башинния си двор. Той бил трудолюбив и грижлив стопанин. Пестеливостта му обаче стигала до скъперничество. С течение на времето Вълко забогатял много. Имал голимо стадо овце и друг добитък и много декари земя. Семейството му било многодетно, със седем деца, пет сина: Наню, Колю, Нордан, Иван, Дельо (убит в Първата световна война) и две дъщери: Велика и Бойка.

Гочо Димов, най-малкият син на заселника Димо Гочев, останал да живее в старата си башинска къща. Занимавал се с животоподдържане. Той икончил мазед, като оставил четири деца-сираци: Димо, Дельо, Райна и Нена.

Димо, най-големият син на Гочо Д. Гочев, се загърбил с издръжката на осиротелото семейство. В продължение на 20 години той чирракувал на чичо си Вълко. На края за труда си през всичките тези години получил от чичо си само 30 дка земя. Тога обгорчило Димо и той през целия си живот не простиbil на чичо си за скъперничеството му и не спрavedил със заплатване. След женитбата си Димо имал шест деца – четирима сина: Вълко, Дельо, Гочо, Минчо и две дъщери: Стоянка и Нордана.

Дельо, вторият син на Гочо Д. Гочев, бил ученолюбив младеж и брат му Димо, който ценел просветата, въпреки че не бил добре материално, го изпратил да се учи. След завършване на образованието си, Иван Гочев бил известно време учител в родното си село. Понтиено изоставил учителстванието и се зает с животоподдържане. Развъздал доста овце, крави, биволи и др. Той се оженил за една от дъщерите на кюстю Стоян, която му донесла голяма зестра. Дельо забогатял много. Пораснало и иманието му въред селяните. Избрани бил лори водът за кмет на селото, но не се справил с работата си и се оттеглил от обществения живот. След това, до края на живота си, се занимавал със земеделие и кръчмарство. Имал собствен дюкян – къчияна и граматарница. Семейството на Дельо имало четири деца: Нордана, Мария, Димо и Тодор.

Дъщерите на заселника Гочо Димов – Райна и Нена, се омъжили в с. Люлин.

Куньо Петков заедно с жена си, четирите си деца и стария си баща Петко, се преселили в с. Люлин от с. Карапча (Бедниково), Чирпанско. Разчистиха двор и си направили къща в източната част на селото, югоизточно от Киро Вълканов. Постепенно разорил към 200 дка земя и развъздал значителен брой едър и дребен рогат добитък. През целия си живот се занимавал със земеделие и животоподдържане. Куньо Петков едва не бил отвлечен заедно с Тодор Стойков при едно турско нападение, станало в инвите на двамата българи.¹ Семейството му имало четири деца: Стоян, Гочо, Куна и Дона. Куньо доживял до дълбока старост.

Стоян Кунев, най-големият син на заселника Куньо Петков, и след женитбата си живял в башината си къща. Той умрял млад, като оставил един син Куньо. Когато, след известно време, жената на починалия Стоян се омъжила повторно, синът ѝ не отишъл с нея, а останал в наследствата от баща си къща. Куньо Стоянов Кунев се занимавал главно с търговия. Отначало имал дюкян в съдружие с Боню Тодоров, но по-късно Боню станал кръчмар в с. Малина и Куньо останал единствен собственик на дюкяна. Дюкънът му бил и железарски магазин, и кафене. След известно време Куньо станал часапий-месар и се усъвършенствувал в правене на хубави наденици, с които се прочул в цялата тогавашна окolina. Като забогатял, той закупил дворно място близо до училището и си направил нова къща. Закупил и ниви, и добитък, така че заедно с наследствите, притежавал общо 200 дка земя, 200 овце, 35-40 кози и три обора едър добитък. Куньо се оженил за жена Петра от с. Маленово. Семейството му имало пет деца: Гочо, Стоян, Желязко, Личка и Иван.

Първият син на Куньо Ст. Кунев – Гочо, бил убит в Първата световна война, вторият Желязко се изселил в с. Войнишка, а Иван в гр. Ямбол; Стоян останал да живее в с. Люлин и се занимавал с животоподдържане; Личка се омъжила в с. Тамарино.

Гочо Кунев, вторият син на заселника Куньо Петков, живял в башината си къща до подрядането с брат си. После си направил нова, двуетажна къща в същия двор. През целия си живот бил земеделец. Обработвал нивите, които получил по наследство, към които прибавил и закупените от него няколко дка. Семейството на Гочо имало пет деца: Куна, Диня, Ивана, Тодор и Дона.

Куньо, пуй-големият син на Гочо Кунев Петков, или както го наричали „Белия Куньо“, живял в новата къща на баща си. Той се оженил за Яна, дъщеря на Вълко Статев², (който бил убит между с. Странджа и с. Малкочево при преследване на бягания турци-разбойници). Семейството Куньо имало три деца: Изана, Цинъо и

¹ Виж Историята на с. Люлин, стр. 64.

² Виж Историята на с. Люлин, стр. 79.

Марина. Той се занимавал със земеделие. Куньо Гочев бил убит в Първата световна война.

Динко, вторият син на Гочо Кунев, след смъртта на баща си направил нова къща в източната част на башниния си двор. Занимавал се със земеделие. Семейството му било многодетно, с девет деца – четири момичета: Ивана, Калина, Райна, Руска и пет момчета: Тоньо, Гочо, Иордан, Станчо и Иван.

Дъщерите на Гочо Кунев се омъжили: Ивана и Тодор в с. Люлин, а Дона в с. Зоркина.

Дъщерите на заселника Куньо Петков – Куна и Дона, се омъжили в с. Люлин.

12. ЖЕЛЬО ВЪЛКОВ

Жельо Вълков се изселил от родното си село Карапча (Бедиево), Чирпанско, със стария си баща Вълко и по-малкия си брат Стат. След установяването си в с. Ени-махле, той си направил къща с 15 дка дворно място, южно от Куньо Петков. Разорал към 250 дка ниви. Развъдил и различен дребен и едър добитък. Къщата му, известна като „Жельо-Вълковата къща“, се намирала зад Кокарджанските внесочини. Жельо Вълков бил умен и разбран човек и се ползвал с уважение между българи и турци. Това му давало възможност, като първенец на селото, да прави много добрини на селяните. Така например, той взел върху себе си вината за убийството на сина на Самангарския бей и спасил селищите от наказание¹. Семейството му имало трима сина: Вълко, Стат и Слав.

Вълко Желев, първият син на заселника Жельо Вълков, след женитбата си ге пренесъв в новопостроената си къща в източната част на башниния си двор. Жена му била от рода на Казашите. Семейството му било многодетно, с осем деца – четирима сина: Гочо, Жельо, Слав, Желязко и четири дъщери: Неделя, Василка, Дона и Десна. Вълко се занимавал със земеделие и животновъдство. Имал около 200 дка ниви, много овце, един тъгът говеда и хубави коне.

Гочо, най-големият син на Вълко Ж. Вълков, като ерген помагал на баща си в стопанския си имот. Като се оженешел, баща му закупил друго дворно място, южно от селото, и му построил там нова къща. Жената на Гочо била от рода на Козар Тоньо. Имали един син – Иордан. Гочо Вълков се занимавал главно със земеделие, но имал и 50 овце и различен впрегнат добитък. Като по-възрастен, се занимавал с градинарство. Имал 16 дка зеленчукова градина близо до чешмата „Баба Ганка“. По политически убежде-

ния бил народник и известно време бил кмет на селото. Няколко години е бил и учителски наставник.

Жельо, вторият син на Вълко Желев, бил кун и зигозу; го нарекли „Топал Жельо“. След женитбата му, бащата направил и на него къща в обиц двор с брат му Гочо. Той имал една дъщеря – Неделя, която се омъжила за Вълчан Колев Узупов. Синът на Неделя във Вълчан – Кольо, бил убит по време на Балканската война край Одрин. Жельо се занимавал с животновъдство. Къщата му била в източната част на селото. (До днешния двор на Господин Тонев.)

Слав, третият син на Вълко Желев, живял в башнишката си къща. Оженен е за жена от с. Пашино. Имали един син – Жеко и две дъщери: Василка и Рада. Слав се занимавал със земеделие. Част от нивите, които имал, получил по наследство, а другите закупил сам. Насадил и няколко дка лозе. Отглеждал и малко овце, волове и биволи. Той участвувал в трите войни на българската буржоазия през 1912, 1913, 1915 – 1918 г.

Желязко, най-малкият син на Вълко Желев, имал къща с голем двор до сачата река, в югоизточната част на селото. Той се занимавал главно с животновъдство. През една сурева зима обаче измрънал почти всичките му добитъци и Желязко останал да живее в немотия до края на живота си. Семейството му имало четири деца: Беню, Куньо, Жека и Линьо.

Дъщерите на Вълко Желев, се оженили: Неделя – в с. Тамариново, Елена – в гр. Ямбол, а Дона и Десна – в с. Люлин.

Стат Желев, вторият син на заселника Жельо Вълков, си направил къща в източната част на селото. (В нея сега живее Жеко П. Дончев.) Семейството му имало и от сина: Куньо, Тоньо, Тельо, Вълко и Линьо. Стат имал към 150 дка ниви и много добитък. Къщата му била сред гората „Шумата“.

Куньо, най-големият син на Стат Желев, имал чубава къща в източната част на селото. Притежавал големи ниви и лозе, които обработвал сам, подпомаган от жена си и от единствената си дъщеря Слава. Той бил голим скъперник. Не искал да плаща на овчар да му пасе стадото, а сам през деня работел на нивите си, а вечер пасял овцете.

Тельо, вторият син на Стат Желев, се оженил два пъти. От първата си жена имал четири деца: Стефан, Стат, Петра и Станка, и от втората още три – Жеко, Стоян и Елена. Тельо си купил двуетажна къща в центъра на селото от Киро Георгиев. Занимавал се главно с кръчмарство в собствения си дюкян. Отначало спаднявал кръчмата си с вино и ракия, закупени от балканските села. По-късно си насадил 10 дка лозе и в скоро време се пречуздори и по околните села с хубавите си ракия, вино и пелини. Имал е и големи ниви, които бил обработващ от синовете му.

Тоньо, третият син на Стат Вълков, се занимавал главно със

¹ Виж Историята на с. Люлин, стр. 70–71.

земеделие. Обичал и да ловува. Женен бил за една от дъщерите на поп Стоян – Куна. Имали три деца: Господин, Стоян и Ивана. Тоньо Статев участвувал в Балканската война. Завърнал се в село в отпуск, той се заразил от холера, пренесена от фронта, и починал. Жена му също се заразила и умряла скоро след него.

Вълко, четвъртият син на Стат Вълков, получил в наследство от баща си голема пива край реката, която превърнала в зеленчукова градина, тъй като предпочитал да се занимава с градинарство. Той, заедно с малкия си брат Диньо, имал колело за възене на вода, косто използвал при напояване на градината си. Семейството му имало три деца: Жеко, Васила и Стат.

Диньо, най-малкият син на Стат Вълков, останал да живее в бащината си къща. Занимавал се с градинарство и бил съдружник на брат си Вълко. Женна се два пъти. Първата му жена Калина умряла съвсем млада. От втората си жена имал три деца: Мария, Слава и Стат (Талаша). Диньо се разболял сериозно и умрял сравнително млад.

Слав Желев, третият син на заселника Жельо Вълков, си направил къща в северната част на бащиния си двор. Занимавал се със земеделие. Имел 150 дка ниви и много добитък. Семейството на Слав имало три дъщери: Каля, Гана и Васила. Тъй като нямал мъжки наследник на имота си, то Слав го оставил на приведения си зет от с. Равнец – Брайко, мъжа на Каля. (Внукът на Брайко – Продан е известният люлински партизанин и пароден герой – Продан Делчев Брайков.) Другите две дъщери на Слав се омъжили в с. Йюлии.

Стат Вълков дошъл в с. Ени-махле (Люлин) заедно с брат си Жельо Вълков. Той направил къща в южната част на обиция за двамата братя двор. Стат, също като по-големия си брат, бил работлив и енергичен и за кратко време разорал към 150 дка ниви; развъдил и доста добитък – главно овце, волове и биволи. Оженил се за жена от с. Люлин, която му родила двама сина: Вълко и Кольо.

Вълко Статев, по-големият син на Стат Вълков, се занимавал главно със земеделие. По време на Освободителната война той участвувал в люлинската въоръжена защитна група и бил убит в сражението с турците между Странджа и Малкочево. Оставил пет деца спасени: Стат, Каля, Яна, Марина и Дончо.

Стат, по-големият син на Вълко Статев, наследил от баща си значителен имот и се занимавал със земеделие. Той бил и добър майстор-дърводелец. Семейството му било многодетно, с осем деца: Шилион, Станка, Каля, Вида, Дина, Тона, Яна и Донка.

Дончо, по-малкият син на Вълко Статев, се занимавал също със земеделие. След женитбата си имал четири деца: Каля, Денка, Диньо и Нейка.

Дъщерите на Вълко Статев се омъжили в с. Люлин.

Кольо Статев, по-малкият син на Стат Вълков, бил заможен селянин. Имел хубава къща в голям двор, два хамбара, две плевни, много ниви и добитък. Той бил грижлив стопанин и стопанството му служело за образец на другите селяни, дори и на тези от околните села. Кольо бил най-добрят дърводелец в селото. Тъй като воденицата, построена от Стоян Авджиолу, била недостатъчна за задоволяване нуждите на селото, то той, по молба на селяните и с тяхна трудова помощ, построил втора воденица (през 1868 г.). Семейството му било многодетно, с десет деца – пет сина: Стат, Диньо, Вълко, Мисачо, Петър и пет дъщери: Пепа, Каля, Яна, Груда и Мина. След Освобождението Кольо Статев заедно с цялото си семейство се изселил в с. Тамарино, където закупил голем турски имот. Той умрял в същото село.

Диньо, вторият син на Кольо Статев, с прякор Чолака, единствен от братята си се завърнал в родното си село, след смъртта на баща си. Оженил се за жена от с. Люлин и имал шест деца – двама сина: Стат и Тодор и четири дъщери: Яна, Ивана, Каля и Пепа. Диньо отначало се занимавал със земеделие и животоподържество. Той сам пасял стадото си. При честите си посещения на открито, се простудил, получил остръ ревматизъм и окуциал. (Оттам и прякорът му „Чолака“). След побоянието си, той поверил стадото си на наст овчар, а нивите – на синовете си. Диньо Колев бил годям общественик. Известно време бил кмет на селото. Като такъв проявявал жив интерес към учебното дело в селото и поддържал препълнената връзка с учителите.

13. ДОБРИН СЛАВОВ

Добрин Славов се е родил през 1816 г. в с. Гюз бунар, Харманлийско, (сега Розов кладенец, Старозагорско). Той бил вторият син на семейството, което имало освен него още три деца: Кунио, Кузман и Яна. Като младежки, Добрин и Кузман напуснали родното си село и се установили на първо време в с. Мансардия (Победа). Добрин станал ратай в турския чифлик на Масър паша, а Кузман – овчар в другия чифлик на Селим ага. Кузман е запомнен с това, че свирел много хубаво и по препоръка на чифликната си ходел да свири на турски увеселения чак в Одрин. Той умрял млад поради охапване от отровна змия.

По-големият брат на Добрин – Кунио, където живеел в родното си село, се занимавал с търговия и във връзка с това ходил няколко пъти в Цариград и в Русия. Кунио Славов бил буден човек, с прогресивни за времето си идеи и станал привърженик на освободителното движение в България. Участвувал във войските на Дибич Забалкански по време на Руско-турската война от 1828–

1829 г., а след Одринския мир се изселил заедно с много други българи в Бесарабия. Установил се в гр. Болград, откъдето следите му се губят. Сестрата на Добрин – Яна, се омъжила в едно старозагорско село; после със семейството си се изселила в с. Маленово. От неиното потекло е родът на Узуните.

И така, след смъртта на брат си Кузман, Добрин Славов останал сам в с. Мансардий и замислял да напусне чифлика. При едно от гостуванията си при братовчед си Жельо Вълков, който вече живеел в с. Ени-махле, той бил посъветван и убеден от Жельо да се пресели в съншото това село. Действително към 1836 – 1837 г. Добрин се преселил в с. Ени-махле (Люлин). Той еп построил марака, паятова къща с 12 дка двор, и югоизточната част на селото, югоизточно от Жельо Вълков. Заедно със северния си съсед Никитян Колев изкопал кладенец между двата двора. Започнал да разорава ниви, като избирал по-хубави места с изодордна почва. В скоро време той се слободил с 350–360 дка ниви в местността „Фандък дере“, местността „Керез йолан“ и др. Със спестените си пари запушил 20 овце, 5 кози, един чифт волове и две крави. Насадил 6 дка лозе, в което жена му посадила 5 орехови дървета, по едно на всяко от децата им. Добрин започнал да се занимава и с овоинарство – често рядко за тогавашните му съселяни. В трижанво глемданата му овошна градина растели и давали пъзобичен плод различни плодни друъчета: круши, ябълки, зарезали, черими и др.

Тъй като нивите му давали богата реколта, Добрин често пътувал с търговския керван на селото да продава в Бургас излишъка си от зърнени храсти. При турското нападение върху този керван през 1863 г. той бил ранен в крака. Раната му била излекувана, но кракът продължавал да го наболява при полска работа, затова Добрин изоставил земеделието и започнал усилено да закупува и разширява добитък. Сдобил се с 200 овце, 40 кози, много коне и едър рогат добитък. Къщата му била зад височината „Люлаката“, в гора от кленови и брястави дървета. Овните водели на водоной в дола „Хороз-йолан“.

Добрин Славов обичал лова и често излизал яз ловува. Направил си и голям капан за вълци. По характер той бил весел, общителен човек; имал хубав глас и обичал да пее и да се шегува; сминал добре на кавал и затова бил любим и приятел гост по сватби и празненства.

Жена му се казвала Груда. Първите години след женитбата си нямали деца и това ги измъчвало много. Едва през 1852 г. им се родило първото дете – Тяна, а по-късно – още четири: Станка, Пеньо, Куман и Георги. Когато семейството му станало многочленно, Добрин Славов построил нова, голема и хубава къща с две стани, сайза и хамбар. В нея животът на семейството противачал задружно и весело и след израстването и изженяването на петте деца. Нашествието на две дъщери на Добрин Славов се омъжили в с.

Тамарини и напуснали баниния си дом, но в него дошли три млади и работили снахи, после се родили и внучи. Отношението в това големо семейство се изменили коренно след смъртта на баба Добриница. Снахите, която очаквали, че ще получат част от спестените й пари, останали изъгнани, защото тя, преди да умре, ги била дала тайно на любимата си дъщеря Тяна. Почувствували се оправдани, снахите, със стъгласето на мъжете си, не кръстили нито едно от момичетата си на свекървата и така пейното име се изгубило от рода. Само дъщеря ѝ Тяна кръстила най-големото си дете на името на майка си Груда. (Като пораснала, Груда се омъжила за Дончо Петев, от с. Люлин и му занесла зестра много златни пари). Синовете на баба Добриница пък се направили нови къщи и се отдеали в самостоятелни домакинства. Всеки един от тях разполагал с по 120 дка ниви, 180 овче, 60 кози, 20 прасета, няколко коня и волове, получени по наследство от баща им.

Пеньо Добринов, най-големият син на Добрин Славов, по време на Освободителната война участвувал в люлинската въоръжена защитна група и помогнал при заваление на скрилия се в „Титева тръница“ турчин-разбойник¹. След Съединението взел участие в Сърбско-българската война от 1885 год. Той се оженил за Герга, доведена дъщеря на Стоян Авджибу и имал от нея пет деца – един син Илия и четири дъщери: Мария, Тяна, Мома и Станка. Къщата, която той си направил, била просторна с две стани, сайза, хамбар и изба и била една от най-хубавите по това време.

Пеньо Добринов се занимавал главно със земеделие, а наети овчари пасеали овцете му. По-късно със земеделската работа се засел спирът му, а той се прижел за добитъка. Пеньо се занимавал и с пчеларство. Имал 80 колиера пчели. Бил и страстен риболовец. Имал рибара мрежка, с която ловял много риба. Понеже рибувал и през заснежни пости², селяните го наречали Пеньо Чифутина чифурила, песенският християнски обичай и празници. На стариини той бил вече много богат селянин. Притежавал много ниви, добитък и лозе. От грохото правел много вино и ракия и обичал да си попийши. Умрял през 1927 г. на 75-годишна възраст.

Илия, единственият син на Пеньо Добринов, се оженил за дъщерята на умрелия млад учител Стефан Динев – Тона. При женитбата му радостният баща направил голема сватба, която продължила по общия цяла седмица. За сватбената трапеза било заклано големо прасе, пригответо била бъчва с 500 л вино и много ракия. Булката заварила на свекъровата си къща много ичот – ниви и добитък; към 150 дка ниви, 6 дка лозе, 150 овце, 36 кози, 6 коня 2 чифта волове, 15 крави и даначета, прасета и домашни птици. Като санистска снаха обаче и без свекърва, младата жена трябвало

1. Вж. Петровията на с. Люлин, стр. 79–80.

да работи от ранно утро до късна вечер, за да успява да се справи с голямото домакинство. Като глава на семейството, Илия не ходил войник, но по време на войните през 1912, 1913 и 1915–1918 г. бил в обоза и заедно с други селяни с реквизирани коли возел хляб и мушкини за фронта. Назад превозвал ранени воиници. Илия Пенев, като всички други мъже в рода му, бил добър ловец. Особено много обичал да ходи на лов за изълици и лисици. Имел много хубави ловджийски кучета. Умрял през 1961 г. на преклонна възраст. Семейството му имало трима сина: Пеньо, Тоньо и Енчо.

Пеньо Илиев Пенев живее и работи в гр. Сливен.

Тоньо Илиев Пенев, като младеж, участвал в младежката кооперативна група, създадена от партийната организация в с. Люлин. Бил активен член на читалището и участвал в изнасяните от него пиеци. След завършване на гимназия, бил няколко години бюджетен изпълнител в родното си село. Това му дало възможност да проучи миналото на родния си край и да напише „Историята на с. Люлин“. Сега живее и работи в гр. Бургас.

Енчо Илиев Пенев също живее и работи в гр. Бургас.

Куман Добринов, вторият син на заселника Добрин Славов, като чичо си Кузман умseg да свири добре на гайда и кавал, от където и прякорът му „Гайдата“. Къщата му се намирала в средата на баничия му двор. (В нея сега живее синът му Добри Куманов). Куман е с оженен за жена от рода на Гочо Димов и имал четирина сина: Дельо, Добри, Пеньо, Слав и една дъщеря Жека. През целия си живот се е занимавал с животновъдство. Къщата му била на хълма ерену „Анthonския кайнак“, който хълм бил наречен по-късно „Кумановият баир“. След известно време преместил къщата си до селските лозя. Често, като ласял овцете си на височината в местността „Киречиницата“, южно от селото, на Куман му правило впечатление, че тревата там съхне на ивици, широки 50–60 см, загражданки квадрати със страна 2–3 м. Породилото се у него любопитство го накарало да копае по височината. При разкопаването, той се натъкнал на остатъци от стена на стара сграда, състояща се от 6 помещения и един коридор. Стените й били градени от големи, излитадени камъни. Тези камъни Куман използвал при строежа на къщата си. Предполага се, че той е разкрил основите на стара керченница – парнина, останала неизвестно от кое време.

Дельо, най-големият син на Куман Добринов, живел в баничата си къща. Занимавал се главно с животновъдство. Имел голямо стадо овце и друг едър добитък. Бил и добър ловец. Дельо свирил хубаво на кавал и гайда, които си правел сам. Правел такива по поръчка и на приятелите си. Той взел участие в Балканската война, където се разболял и след продължително боледуване починал. Оставил три деца спрахи: Куньо, Гана и Дочо.

Добри, вторият син на Куман Добринов, се занимавал през целия си живот със земеделие. Бил и голям ловец. И той като брат си свирил хубаво на кавал. Добри се женел два пъти. От първата си жена, която умряла млада, имал две деца: Куньо и Станка, а от втората – още три: Койо, Пеньо и Жека (която умряла още като мома).

Пеньо, третият син на Куман Добринов, се оженел за дъщерята на Колю Нихтянов Колев и отишъл приведен зет в къщата на дядо си. След смъртта на другите две деца на Колю, той оставил единствен наследник на големия му имот и заботял много. Наскоро след това обаче умряла и младата му жена, без да му роди деца. Оженел се повторно след година-две, Пеньо имал от втората си жена седем деца: Младен, Дона, Яна, Жека, Ивана, Гана, Калина, които след израстването си и женитбата си се пръснали в различни градове и села.

Став, най-малкият син на Куман Добринов, умрял още като ерген.

Дъщерята на Куман – Жека, се омъжила в с. Люлин.

Георги Добринов, с прякор Чемшия, най-малкият син на заселника Добрин Славов, живял в баничата си къща. През целия си живот се занимавал с животновъдство. Къщата му била там, където сега чешмата „Баба Драганка“. След смъртта на първата си жена се оженел повторно. От втората си жена Георги имал две дъщери и трима сина: Добри, Куман и Васил. По време на Балканската война го сполетяло голямо нещастие – заразил се и за няколко дни умрели от холера жена му и двете му малки дъщери.

Добри, най-големият син на Георги Добринов, живял при баща си и му помагал при отглеждането на добитъка и в полеката работата. Женил се два пъти, поради смъртта на първата си жена. От втората си жена имал две деца: Теню и Дина.

Куман, вторият син на Георги Добринов, се оженел за жена от с. Войника, където се и преселил. Семейството му имало две дъщери: Тона и Ивала (която умряла мома).

Васил, третият син на Георги Добринов, останал да живее в старата къща на дядо си Добрин. След известно време я съборил и си построил нова двуетажна къща. Като млад се занимавал главно с животновъдство, а след женитбата си и подаялбата с братята си – повече със земеделие. Семейството му имало двама сина: Куман и Георги (умръл ерген) и една дъщеря – Станка.

14. НИХТИН КОЛЕВ

Нихтян Колев дошъл в с. Ени-макле (Люлин) заедно с жена си Тяна от с. Гюл бунар (Розов кладенец), Харманлийско. Заел дворно място и си направил малка къща в югоизточната част на

селото, източно от Жельо Вълков и северно от Добрин Славов. По-късно е бил построен друга, по-голяма и по-хубава къща с две стаи, хамбар и килер над изба в източната част на двора си. Разорал около 300 дка земя, развъдил и купил със спестени пари много добитък. Семейството на Нихтян Колев било многодетно, с шест деца – трима сина: Диньо, Кольо, Георги и три дъщери: Велика, Калина и Пена.

Кольо Нихтянов, най-големият син на заселника Нихтян Колев, останал да живее и след женитбата си в бащината си къща. Имал три дъщери: Жела, Станка и Донка. Той последният от баща си голям имот – към 100 дка земя и много добитък. Тъй като нямал синове които да му помогнат. Кольо пак е имал ратан за полската работа и пастири за добитъка си.

Диньо Колев, вторият син на заселника Нихтян Колев, отидал живеал в с. Ени-махле и си направил къща на мястото на старата си бащината къща. След Освобождението продал къщата и нивите си на по-малкия си брат Георги и заминал с няколко свои приятели в с. Харманли (Мадания). Там всички те закупили от населяваните от турци земи на крайно ниски цени, но не се грижели за имота си, пропити го и се принудили да се върнат в родното си село. Георги отстъпил без пари на завърнения се Диньо предишната му къща, но тъй като нямал вече земя, Диньо Колев станал водезицар на една от селските воденици. Семейството му имало следните деца: Иван, Теню, Калина, Стойка и Куна.

Иван, по-големият син на Диньо Нихтянов Колев, се занимавал със земеделие. Женил се два пъти. От втората си жена имал седем деца: Диньо, Теню, Мита, Руса, Жека, Стойна и Куна.

Теню (Тичко), вторият син на Диньо Нихтянов Колев, живял в бащината си къща. Занимавал се със земеделие. Децата на неговото семейство се казвали Иван, Слав и Мара.

Дъщерите на Диньо Нихтянов се омъжили в с. Люлин.

Георги Нихтянов, най-малкият син на заселника Нихтян Колев, сточанскаят добре получението си земя и добитък. След като закупил и имота на брат си Диньо, той забогатял много. Построил си нова къща в средата на бащината си двора и живял в холостство. Семейството му имало три деца: Кольо, Била и Калина.

Кольо, единственият син на Георги Нихтянов, наследил бащиния си имот, за който се грижел добре. Бил и добър пчелар. Той се оженел за Тодора, сестра на Димо Гочев, която му родила четири деца: Георги, Илия, Била и Яна. Кольо бил много кротък и разумен човек и затова бил на почит между съселяните си. Няколко години бил черковен настоятел.

Дъщерите на Георги Нихтянов се омъжили в различни съселяни села.

Дъщерите на заселника Нихтян Колев – Калина, Пена и Венка, се омъжили в с. Люлин.

ТРЕТА ГРУПА ЗАСЕЛНИЦИ, ДОШЛИ ПРЕЗ 1847–1848 Г.

15. ВЪТЬО ДИМИТРОВ

Вътьо Димитров, дошъл в с. Ени-махас (Люзии) от с. Гюл бунар (Розов кладенец), Харманлиско. Оградил си дворио място и си направил къща в централната част на селото, южно от Тодор Стойков. Разорал към 100 дка земя; със спестените си пари закупил и малко добитък. Вътьо бил много любезен и усъдил го човек и в скоро време спечелил симпатите на по-старите заселници. Семейството му имало три деца: Димитър, Киро и Бонъо.

Димитър Вътьев, първият син на заселника Вътьо Димитров, се занимавал със земеделие. Известно време след женитбата си прекарал в бащината си къща. По-късно, когато първата му жена умряла и той се оженел повторно, отишъл приведен зат в дядовата си къща, а бащината си – продал, за да изплати дълговете на брат си Бонъо. Двете деца, които имал, били от първата му жена. Те се казвали Бонъо и Стояна.

Бонъо, синят на Димитър Вътьев, притежавал доста земя, част от която наследил, а другите получил като зестра от жена си. Децата на семейството му били само момичета: Стояна, Станка и Нордина. Бонъо бил голем обществоенник за времето си. През 1918 г. бил избран за кмет на селото. На старини се процъл – и се разорил.

Киро Вътьев, вторият син на заселника Вътьо Димитров, като младеж бил изпратен от баща си в Ясбол да научи обущарски занаят. След завръщането си е даден от баща му пари. Киро си купил и обзавел обущарница. Той обаче не бил работлив, повече се застоявал из кърчмите. Като пропил венчко, къмкото имал, станал горски стражар. Продължил да пие и семейството му живеело в мизерия. Жена му умряла от грижи и изтощение. Дъщерите на Киро – Стояна и Марина, се омъжили в с. Малешово. Края на живота си Киро прекарал сам в една малка склонена къщурка.

Бонъо Вътьев, най-малкият син на заселника Вътьо Димитров, живял в бащината си къща и помогнал на баща си в полската работа. След бащината си смърт обаче се проник и затънал в дългове. Веднъж, в някое състояние, отишъл да се къпе в реката и се удавил. Дълговете му били изплатени от брат му Димитър. Бонъо имал само една дъщеря – Стояна, която се омъжила в с. Търнава.

16. ДОНЧО РУСЕНОВ

Дончо Русенов се родил в с. Карапча (Бедняково), Чирпанско. Напуснал родното си село като младеж и отишъл в с. Мансарлий (Победа), където станал ратай в чифлик на Масър паша. Към 1847 г. беят го изгонил и тогава Дончо се заселил в с. Ени-махле (Люлин). Заел дворно място южно от Вътъю Киров. (В южната част на днешния училищен двор). Разорал около 200 дка ниви и насадил около 3-4 дка лозе. През целия си живот се занимавал със земеделие. Семейството му имало три деца: Русен, Яна и Стаса.

Русен Дончев, като единствен спи на заселника Дончо Русенов, наследил от баща си голям имот. Той обаче не се грижел много за него, живел нинироко и често прибягвал до засин от БН банка, които не се постарал да изплати и до смъртта си. Семейството му било многодетно, с пет деца – трима сина: Стоян, Дойчо и Петко и две дъщери: Тана и Станка.

Стоян, най-големият син на Русен Дончев, се отказал от бащиното си наследство и не участвувал в изплатиците на дълга на баща си. Построена си марака къща в северната част на двора на Иван Дюлтера, който му бил добър приятел и му отстъпил мястото даром. Стоян живял бедно и скромно. Занимавал се с каменарство, а на старини станал воденичар на една от селските воденици. Женил се два пъти. От първата си жена, която умрала млада, имал един син Стефан и от втората още един – Петко.

Дойчо, вторият син на Русен Дончев, останал да живее в бащината си къща. По-голямата част от наследствия си имот той продал, за да изплати полагашата му се част от бащиния му дълг. След тази продажба останал почти без ниви и без средства и станал служещ – селски кехая в общината. Семейството на Дойчо състояло от жена Ивана, дъщеря Мария и синове: Жеко, Гочо и Петко.

Петко, най-малкият син на Русен Дончев, след женитбата си си направил къща в бащиния си двор. (Там сега е сградата на училищната трапезария). Той имал само една дъщеря – Щилияна. След като продал повечето от нивите си, за да изплати останалата част от дълга на баща си към БН банка, останал почти без имот и живял много бедно. Работил като ратай по чужди къщи.

Дъщерите на Русен Дончев се омъжили в с. Люлин.

Дъщерите на заселника Дончо Русенов се омъжили: Яна – за Костадин Димитров, а Станка за Вълко Статев, от с. Люлин.

17. ГЕОРГИ КИРОВ

Георги Киров, беден селянин от с. Обручлии (Обручище), Харманлийско, се преселил в с. Люлин с надежда да подобри ма-

териалното си състояние. Дворното място, южно от Дончо Русенов, в което си направил къща, било много каменисто и затова дотогава никой от по-ранните заселници не го бил засел. И на новото си местожителство обаче Георги не могъл да се сдобие с годия имот и прекарал живота си в упорит труд и оскудница. Той бил благ, добродушен човек, обичал да помага на селяните си и вземал дейно участие в общоселските мероприятия. Семейството му имало само един син – Киро. Киро Георгиев получил от баща си съвсем малко наследство, но забогатял извънредно много след женитбата си, тъй като жена му, дъщеря на кехая Иван, му донесла голяма зестра. (Зестрата на жена му представлявала част от златните пари, които кехая Иван и сина му намерили в местността „Титева трънка“). Забогателият Киро си построил голяма къща, хамбар и плевня. Закупил 120-130 декара ниви и много добитък. Почувствуващ се сигурен и горд с богатството си, той често ставал гарант на приятелите си пред БН банка. Много от приятелите му обаче не изплатили задълженията си и банката ги потърсила от Киро Георгиев. Той продал голяма част от нивите си, в съка с година след вършилта отдала повечето от храната си за погасяване на гаранционните си дългове, но и до края на живота си не могъл да ги изплати. Семейството му имало четири деца – един син – Иван и три дъщери Желяза, Елка и Мата.

Иван, синът на Киро Георгиев, известно време след смъртта на баща си живял в бащината си къща, която обаче БН банка продала за дълговете на баща му. Иван едва можал да купи малката къща на пропилия се Киро Вътев, където се преместил със семейството си – жена и трима сина: Киро¹, Георги и Петър. С течение на времето той успял да се пооправи материално. Иван Киров се интересувал от обществения живот на селото и известно време бил кмет на с. Люлин.

Дъщерите на Киро Г. Киров се омъжили: Желяза в с. Войнишка, Мата в с. Каменец, а Елка – в с. Люлин.

18. САНДИ СТОЯНОВ

Санди Стоянов дошъл в с. Ени-махле (Люлин) от с. Обручлии (Обручище), Харманлийско. Той си направил къща с дворно място южно от Георги Киров. (Там, където сега е културният дом на селото). Санди не успял да разоре достатъчно ниви и се наемал на работа при чужди хора. Добитък имал също малко – един чифт волове, една крава и едно теле. Оженил се за жена Мария, от с.

¹ Синът на Киро Иванов – Иван Киров, е именно едният от люлинските партизани.

Каменец. Умрял малъд. Няколко години след него умряла и жена му, синовете му – Стоян и Стат, останали кръгла спадци.

Стоян Сандев, по-големият син на заселника Санди Стоянов, останал от малък сирак и без никакъв имют, бил принуден да чиркува по чуждите селанетва. Когато успял след години да си скопти малко пари, купил е брат си общо дворно място (от сина си на Козар Тоньо – Васил). На купеното място си изградил къща в западната част на селото. На старини Стоян станал подсичар на една от селските мелиници и живял в бедност. Той се бил оженил за жена от с. Търнава, която умряла още след раждането на единствената им дъщеря – Мария. Стоян, като не бил в състояние да стигне детето си, го подарил – харизал на един циганин-катунари. След негоната смърт Мария се върнала в с. Люлин да търси наследство. Оказало се обаче, че няма такова, тъй като баша ѝ бил продал и къщата си, и ти наполовина се върната при инйтите.

Стат Сандев, вторият син на заселника Санди Стоянов, също като по-големия си брат дълги години чиркувал на различни хора по околните села. Върнал се вече израснал момък и се оженил за Куна, от рода на Иван Дюлгеров. От пая имал две деца: Теньо и Слава. Стат взел участие в Първата световна война и при пробива при Добро поле попаднал в плен при французите. След съвршване на войната и на пленничеството си, се завърнал в родното си село и се оженил повторно, тъй като първата му жена умряла още по време на войната. Той си направил къща в обиц двор с брат му. След известно време си купил 30 дка пиви, два коня и една каруца. През 1927 г. бил оженил с още 10 дка пиви. На старини Стат станал полеки изваж и пастир на селските кози.

Теньо, синът на Стат Сандев, останал да живее в бащината си къща. Сега работи в ТКЗС-то на селото.

Слава, дъщерята на Стат, умряла наскоро след женитбата си.

Манол Стоянов, брат на заселника Санди Стоянов, дошъл в с. Ени-махле (Люлин) няколко години след брат си. Направил си къща в рюковия двор. И Манол не могъл да се сдобие с достатъчно пиви, та станал пастир на селските телета. Живял в сокъдица, но отгласдад и четирите си деца: Бонъо, Димитър, Стояна и Желяза.

Бонъо и Димитър, синовете на Манол Стоянов, работили по чуждите пиви, за да изкарват прехраната си. След женитбата си Бонъо имал три дъщери: Велика, Тона и Цвета, а Димитър – две женци-близнаки: Стоян и Стояна.

Като израснали, дъщерите на Бонъо се омъжили в съседни с. Люлин села, а дъщерята на Димитър – в гр. Сливен.

Стоян, синът на Димитър Манолов, бил беден селянин като всички от рода си. Дълги години бил наемен работник при замож-

щи селяни. Сега той е член на ТКЗС-то; подобри материалното си положение и си купил златни венцира на селото.

Дъщерите на Манол Стоянов се омъжили: Стояна – в с. Таманово, а Желяза – в с. Войнишка.

19. ИВАН КОЛЕВ (КАБАКА)

Иван Колев бил родом от с. Козарево, Ямболско. Преселни се в с. Ени-махле (Люлин) към 1847 г. Жена му била сънца от с. Козарево, от рода на Кабашите, чието фамилно име преминало като прякор и върху Иван. Той бил енергичен и предпремчив човек. Ризорал около 20 лка пиви. Със спесточите си пари си изпиркал хубава, голема къща с около 8 дка дворно място, западно от Санди Стоянов. Закупил си и добитък. Семейството на Иван имало две деца: Кольо и Калина.

Кольо Иванов, като младеж бил изпратен от бана си в Ямбол да учи обущарство. Завърнал се след три години престой в града, той обаче се заел със земеделие. Наскоро след това се оженил за Станка, от рода на Иовче Русенов. Като поработил една-две години земеделие, Кольо го изоставил и се заел с обущарство. Отворил е си обущаарница в съдружие с кръстника си Киро Вълчев. И двамата били сръчни обущари и правели за жените чехли, за мъжете „толумбаджийски“ обувки. Скоро и двамата съдружници се пронели известни заради си и прекарвали времето си или из кръзите, или като си уреждали „моабети“ в къщите си. За да си осигури пари за изненади, Кольо продал една след друга всичките си ниви. Останала и спородадена само къщата му. На стари години той бил принуден да работи по чужди пари за прехрана. Семейството на Кольо било многодетно, с шест деца – пет сина: Петър, Киро, Стоян, Русен, Лойчо и една дъщеря – Труфа.

Синовете на Кольо Иванов били много трудолюбиви и прибрали и не се пронесли като бана си. Възпрепари че не получили никакво наследство и че трябвало да работят все по чужди хора, те успели да си спестят малко пари и да купят от тях – Стоян и Русен си направили нови двуетажни къщи в бащинния си двор. Киро направил на един етаж къща, а Петър се изселил в Бургас. По-късно, по време на Отечествената война, Дойчо Колев, като подофицер бива убит при Траянския боеве.

Синовете на Кольо Иванов имали слепните деца: Киро три деца: Станка, Жека и Иван; Стоян – три деца: Филип, Кольо и Русен; Русен четири деца: Кольо, Митко, Йордан и Марийка; Лойчо – трима сина: Кирил, Кольо и Нападе.

Труфа, дъщерята на Кольо Иванов, се омъжила в с. Войнишка.

Дъщерята на заселника Иван Колев (Кабака) – Калина, се омъжила за Петър Ст. Панев от с. Люлин.

Койо Куртев се преселил в с. Ени-махле (Люлин) от с. Курт бунар (Винарово), Чирпанско. Заел дворно място и си направил къща в югоизточната част на селото и южно от Жельо Вълков. Разорал стотина дка ниви, които обработвал със семейството си. Семейството на Койо имало пет деца – трима сина: Курти, Иван, Митъо и две дъщери: Русана и Яна.

Курти Коев, първият син на заселника Койо Куртев, живял в бащината си къща. Занимавал се със земеделие. Семейството му имало пет деца: Митъо, Жельо, Рашко, Иван и Жека.

Синовете на Курти също като баща си били замеделци. Оженени се и имали: Митъо – два деца; Рашко – две деца; Иван – шест деца. Жельо умрял ерген, а Жека се омъжил в с. Люлин.

Иван Коев, вторият син на заселника Койо Куртев, се занимавал със земеделие. Бил физически здрав и силен и бил един от най-добрите борци в селото. Той се оженил и имал една дъщеря – Ирина. Иван загинал трагично наскоро след женитбата си при следните обстоятелства: веднъж, когато конял лозето си, бил нападнат от трима турци. При самоотбрана той убил един от нападателите си, но другият забил ножа в корема му. Иван едва се държал до входната врата на къщата си, където и издъхнал.

Няколко години по-късно жена му се омъжила повторно в с. Добрино, като взела със себе си и малката си дъщеря. След смъртта и на майка си Ирина се върнатала в с. Люлин, където живяла при племя си Русана. Когато пораспала, се омъжила за Господин Нанев Авджиолу.

Митъо Коев, най-малкият син на заселника Койо Куртев, имал малко ниви и затова работел като ратай и по чужди ниви. След женитбата си живял в нова къща, направена от стария му нече баща. Семейството на Митъо имало двама сина: Слав и Вълко, и три дъщери: Василка, Калина и Яна.

Слав, по-големият син на Митъо Коев, се занимавал със земеделие. Бил женен за жена от с. Панию. Участвувал в Балканската война и паднал убит при Одрин. Оставил двама сина сиризи: Вълко и Грудъо.

Вълко, вторият син на Митъо Коев, бил търговец – имал праматерница в селото. По-късно се изселил в Ямбол, където живее и сега. Неговите деца се казват: Пеньо, Митъо, Дельо и Гана.

Дъщерите на Митъо Коев се омъжили в различни села.

Дъщерите на заселника Койо Куртев се омъжили в с. Люлин: Руса – за Доночо Матен, а Яна – за Димитър Авджиолу.

Кольо Стоянов бил родом от с. Гюл бунар (Розов кладенец), Харманлийско. Останал без баща още на 10-11 годишна възраст. Като младеж отишъл в Цариград и станал чирак при един майстор-бакърджия, по народност грък. Кольо бързо усвоил занаята, научил добре гръцки и турски езици и затова майсторът му – дядо Манол, го пращал в различни градове – на Гърция и Турция да продава стоката му. Ваднъж, след продажбата на поверената му стока, за която получил 200 златни лири, Кольо Стоянов не се върнал в Цариград, а заедно с още едно момче-гърче забягнал в България. Той отишъл да гърси близките си в родното си село, но тъй като те се били изселили из различни ямболски села, той отишъл в Ямбол. Приятелят му, изглежда, е останал в града, а Кольо се заселил в с. Ени-махле (Люлин). Заел дворно място в южната част на селото, източно от Койо Куртев. Разорал и закупил около 200 дка ниви. Закупил около 200 овце, 60 кози, 5 чифтаолове, 10 коня и друг добитък. Закупил си и хубав жребец, с който участвувал в селските надбягвания, устроивани на Тодоровден.

Когато, по време на турски нападения, селяните се криeli в местността „Титева трънка“, Кольо Стоянов заедно с други смели селяни, въоръжени, отивали вечер в селото за храна. Семейството му се състояло от жена – Жела и пет деца: Станка, Яна, Вълчан, Иван и Теньо.

Вълчан Колев, най-големият син на заселника Кольо Ст. Узун, се оженил за жена от рода на Ж. Вълков и отишъл приведен свет в къщата на дядо си. Занимавал се със земеделие, но имал и различен добитък. Семейството му имало четири деца: Кера, Ивана, Неделя и Кольо. (Кольо Вълчанов, като млад войник загинал още първия ден на Балканската война).

Иван Колев, вторият син на заселника Кольо Ст. Узун, обработвал получените по наследство от баща си ниви. Той се оженил за една от дъщерите на Димитър Авджиолу. От нея имал една дъщеря – Жела и двама сина: Стойо и Кольо. След смъртта на първата си жена, Иван се оженил за една мома от с. Мъглиж, Казанлъшко, която била дошла с наемна жетварска група по време на жества в селото. От нея имал седем деца: Георги, Минчо, Вълкан (умрели още като малки), Руска, Спас, Гана и Пеньо.

С течение на годините Иван изпаднал под влияние на тази си жена, която не обичала заварените си деца и по нейно настояване чрез Държавен вестник се отказал от синовете си Стойо и Кольо. Те били принудени да напуснат бащината си къща. Самият Иван на старили се пропил и продал повечето от нивите си.

Теньо Колев, най-малкият син на заселника Кольо Ст. Узун, живял в бащината си къща. Занимавал се със земеделие. Той бил

убит по време на Първата световна война. Оставил един син — Кольо Абраам.

Дъщерите на Кольо Ст. Узупа се омъжили в с. Люлин: Станка — за Тоню Тодоров, Яна — за Пеню Дончев (Голака).

22. РУСИ ГРОЗЕВ

Руси Грозев напуснал родното си с. Каракарово, Харманлийско, като съвсем беден младеж, само с едно магаре. Към 1846 г. той отишъл в с. Саранъл-Еникой (Къменец), където станал ратай в турския чифлик на Джаджев бей, а след 1-2 години се преселил в с. Люлин. Направил си малка къща в дворио място, източно от Кольо Узун. Ползвайки се от покровителството на бея, енергичният Руси започнал да разорава големи площи за ниви, въпреки протестите на другите селяни. За кратко време се сдобил с около 200 дка ниви, с голим брой добитък и станал заможен стопанин. Жената на Руси се казвала Дина. Родила му трима сина: Стойо, Иван, Желязко (умрял като юноша) и пет дъщери: Станка, Злата, Кръстинка, Неделя и Дона.

Стойо Русев, най-големият син на заселника Руси Грозев, посещавал две години къпийното училище и се научил да чете, пише и смята. След това помагал на баща си в полската работа и при отглеждане на добитък. Оженил се за Станка Недялчева от с. Люлин и имал три деца: Руси, Иван и Станка. Стойо взел участие в Сръбско-българската война от 1885 г. Като се завърнал от фронта, той се засел да обработва наследените от баща си ниви. Сам закунал още 45-50 дка ниви и едно лозе. Стойо Русенов бил един от влиятелните хора в селото. Участвувал активно в обществения му живот, избиран бил за кмет на селото и 14 години — за общински съветник. Доживял дълбока старост.

Руси, по-големият син на Стойо Р. Грозев, живял в башината си къща. Участвувал в трите войни на българската буржуазия от 1912, 1913, 1915-1918 г. Той не обичал труда, не се грижал добре за наследения имот, а новечето време прекарал в кърчмите. Пропивал парите си, а нивите му оставали необработвани и семейството му често гладувало. Руси умрял от препиване. Той имал три деца: Стойо, Тодор и Дона.

Иван, по-малкият син на Стойо Р. Грозев, след подигбата на бащиния си имот си направил голяма къща, олевня и обор в южната част на бащиния си двор. Занимавал се със земеделие. Няколко години бил магазинер в магазина на селската кредитно-потребителна кооперация. Семейството на Иван имало пет деца: Станка, Стойо, Руси, Димо и Ивана.

Дъщерите на Стойо Русев се омъжили в с. Люлин.

Иван Русев, вторият син на заселника Руси Грозев, се занимавал главно със земеделие. Умрял млад — на 25 години и не оставил наследници.

Дъщерите на заселника Руси Грозев се омъжили: Станка — в с. Палаузово, Кръстинка — в с. Драка, Грудовско, Неделя — в с. Войнишка, Дона — за Васил Т. Пенчев от с. Люлин.

23. СТОЯН ТРОЕВ

Стоян Троев се заселил в с. Ени-махле (Люлин) от с. Каракча (Бедняково), Чирпанско. Заел дворно място в североизточната част на селото и си направил къща от две стани, сайват и хамбар, северозападно от Стоян Матев. Разорал няколко десетки декара ниви, които обратвал със семейството си. Той се оженил за жена от рода на съседа си Стоян Матев. Имал пет сина: Тройо, Жельо, Пеню, Драгия, Кольо и две дъщери: Стояна и Добра.

Най-малкият син на семейството — Кольо, бил убит от гръм при „Лядо Линевата чешма“, когато бил извел на паша поверено то му стадо овце. След сполетялото го нещастие, Стоян се отчаял и се пропад. Затънал в дългове, които не могъл да изплати и БН банка му продала нивите. Той умрял в крайна бедност.

Тройо Стоянов — най-големият син на заселника Стоян Троев, след разоряването на баща си станал общински кехай. Умрял много беден. Оставил две деца: Господин и Добра.

Жельо Стоянов, вторият син на заселника Стоян Троев, след смъртта на баща си станал овчар на стадото на Д. Матев, какъвто и останал до края на живота си. Имал четири деца: Ивана, Тона, Христо и Стоян.

Пеню Стоянов, третият син на заселника Стоян Троев, бил сръчен младеж. Научил се сам да шие дрехи и станал изкусен терзия-шивач. Този занаят му осигурявал добър доход и той единствен между братята си бил заможен. Той имал къща с лжамълък, където шиел. Семейството му имало четири деца: Христо, Кольо, Жельо и Ангелина.

Драгия Стоянов, четвъртият син на заселника Стоян Троев, се оженил за дъщерята на Стат В. Статев и отишъл приведен зет в къшата на дядо си. Имал три деца: Стат, Кина и Мария. Драгия бил убит по време на Балканската война.

Дъщерите на заселника Стоян Троев се омъжили: Стояна — в с. Маленово, а Добра — в с. Първенец.

25. ИВАН ДИМОВ ДЮЛГЕРА

Иван Димов бил родом от Габрово. В с. Люлин дошли като майстор-зидари, ръцванието на една група зидари, наета от Брайко Синевин да му построи къща. Селото му харесало и той се установил на постовинно местожителство в него. Заградил си 10 дка землино място в под-северната част на селото, почти до самата Рилска Бистрица. Построял си хубава къща от камъни, кирпич и търг и изограф. С керамични панели са членена и хамбарът, използвана е дюлгера и кълбансъц, който съществува и до днес.

В продължение на много години развернал стотина дка иви в местността „Малтени“, закучил и други 80–90 дка и така станал собственик на около 200 дка иви. По късно си наследил и 4 дка земи – стара пръска. От градежето пригответ много вино и ракия. Задържал и разширил около 200 дници, 2 четири бивни, волове и хубав кон за седа. Къмката за добитъка му била в местността „Копривесто дере“.

Иван Димов бил много енергичен и работлив човек. Наред със земеделието и животновъдството, с които се засел в с. Люлин, продължавал да управлява и първия си запаят – зидарството. Той ръководил строежа на селската църква, на общинския хамбар и на други обществени и частни сгради. Оженил се за дъщерята на Ичко Русенов – Куба. Тя на три и половина години раждала близнаки, а освен тази ролята още пет десет години така че семейството станало много детско, с единадесет деца: Димо, близнаките Павко и Нико, близнаките Прагия и Гава, близнаките Ради и Руси, Тотъо, Кера, Руска и Мария. Още приживе башата подели имота между наследниците си като постри на всички спомене направил клади.

Димо Николов, пий-потемият син на заселника Иван Димов, се изселил в с. Иванско, където се бил оженил. И иетовото семейство било много детско с пет деца: Ичко (умрял, без да остави наследници), Пътър (убит в Балканската война), Ради (умрял срещу), Куба и Димо.

Новак Иванов, първият от близнаките и семейството на Иван Димов, се занимавал със земеделие. Оженил се в с. Люлин и имал пет деца: Кутя и Приня. Ичко Иванов, вторият от близнаките, също се занимавал със земеделие. След женитбата си имал тринадесет деца: Висло, Тотъо и Куба.

Приня Иванов бил земеделец. Ичко и млади овце. Оженил се в с. Люлин. Единственият му син Грудъо умрът малък.

Ради Иванов станал обушар и се преселил в гр. Ямбол, в Руда. Иванов завършил инженерство и също живял в гр. Ямбол.

Тотъо Иванов, пий-мажкият син на заселника Иван Димов, останал да живее в башната си къща. Занимавал се със земеделие. Имал към 140–150 дка иви, част от които получил по наследство от баща си, и другите – къто зестра от жена си. Имал и малко

овце, чифт волове и бивози и един кон за седа. Тогава обичал да ходи на лов; общал и борбите и често участва в такива, устройвани по съветни и сборове. Взел участие в Балканската война като войник-артилерист. Умръл от самоизправяване със зондажийската си пущка, на която непреднамерено се бил подпирал като на кривак. Семейството на Тотъо имало чест лъца: Атанас, Ичко, Иван, Димо (убит като младеж с етой другар по непреднамерност), Мария и Еле.

Пълнородите на заселника Иван Димов Дюлгера се овъждат: Гана – в с. Маджигово, Кера – в с. Житовец, Мария – в с. Търници, Руда – в с. Средец.

26. РЕТКО ВЪЛЧЕВ КАЗАКА

Петко Вълчев е заселник в с. Есенмакле (Люлин) от село Обручани (Обрушани). Харемийскио. Направил е мащабна къща в южната част на селото. Занимавал се със земеделие, но чирите му били много и досега от тези съди стигнал за изхранване на семейството му. Семейството на Петко имало пет деца: един дъщеря – Неделя и четирима сина: Железко, Тотъо, Вълчо и Грудъо.

Всички спомене на Петко се научили да подковават добитък и това било главното им занятие през години им живот.

Же ико Петър, брат му, син на заселника Петко Вълчев, известно време бил баталин в собствения си добре и селото. Там където сега е културен домът, баталин продължил да живее и се преселил в Габрово, където се занимавал със земеделие на добитък. През лятото събирали семена на със сънчести гъби. Желязко имал също сири син – Стоян.

Тенка Петкова, старият син на заселника Петко Вълчев, се изселил в с. Войник. Там изградил друга къща и третата запаяла му състурвал добри ръстови. Оженил се в същото село. Семейството имало петъкъде десет деца, но те израсли още като малки. Амира и жената на Тотъо и той също се занимавал със земеделие. Вълчо е и баталин старец си и хондо си бяло.

Вълчо Петров, третият син от заселника Петко Катилин, съставил да живее в с. Люти. Направил си къща на дадено място от общината и имал. Още е покровител на бойните. Имат е и заселник на със земеделие. Баталин е и баталин старец си, когото именял сам и 80 години пристига за хондо си ганикал синът му Михъло.

При една неочекувана спешна визитна през м. март 1914 г. Радио, когото бил на пътешествие във време на Руско-турската война от 1828–1829 г., показва го като скобрано-членесто – пре изпитта и си ръчно яде сиренце.

1 Приня син на Петко Вълчев получил от баща си, който по време на Руско-турската война от 1828–1829 г. показва на ръчите – на скобанице.

ла снегът, който валил непрекъснато през цялото денонощие. На сутринта, когато селяните направили партина по дебетия над 1 м сияг и дошли да помогнат на Вълчо да отведе стадото си в село, не намерили ни един затрупана овца. Постъпката на Вълчо направила силно впечатление и затова и до днес, ако завали сняг, съпроводен с виелица през м. март, селяните казват, че е „като Казашката фартуна“.

Семейството на Вълчо било многодетно, с осем деца: Стойка, Митъо, Желязко, Атанас, Петко, Делчо, Владайко и Йордана.

Трите деца на семейството на Вълчо Петков -- Делчо, Владайко и Йордана, умрели още като малки от холера по време на Балканската война. Митъо се оженил и се изселил в с. Недялско; Желязко живял в бащината си къща. Освен с подковаване на добитък се занимавал и с животновъдство. Имал голямо стадо овце. Атанас живял при баща си и му помагал при отглеждане на добитъка. По време на Балканската война бил ранен в ръката. При ампутацията ѝ се получава инфекция и Атанас умира. Петко бил подковач и с това се занимавал през целия си живот. Той имал хубав глас и общал да пее по тържества, сватби и сборове. Женил се два пъти, но жените му умирали, измрели и децата му. Тата Петко остава сам и сега живее в старопиталището в гр. Ямбол.

Грудъо Петков, най-малкият син на заселника Петко В. Казаки, се изселил в с. Александрово, където, подобно на другите си братя, бил подковач. Оженил се за жена от същото село и имал от нея един син -- Георги. Синът му завършил агрономство.

Дъщерята на заселника Петко Вълчев Казака -- Неделя, се омъжила за Вълко Желев в с. Люлин.

26. РАШКО ЖЕЛЕВ

Рашко Желев биа роден в с. Карапча (Бедняково), Чирпанско. Той произхождал от рода на Рашико Желев Голака, само че преселил в с. Люлин по-късно, едва към 1848 г. Рашико зает двояро място в източния край на селото, източно от Стоян Матев. Къщата му била малка. Нивите, които изорал, били също малко и семейството му трудно се изхранвало. Рашико имал три деца: Жельо, Иван и Рада.

Жельо Рашков, по големият син на заселника Рашико Желев, бил беден земеделец. След женитбата си едва можел да си направи малка къща в бащината си двор. Имал три деца: Рашико, Цоньо и Мария.

Иван Рашков, по-малкият син на заселника Рашико Желев, наричан „Черната брада“, заради голямата черна брада, която имал, живял в бащината си къща. Нивите му били малко и той също като брат си прекарал целия си живот в немотия.

Рашко, единственият син на Иван Рашиков Желев, наследил малкото имот и беднотата на баща си. Имал три деца: Иван, Станка и Димо.

Рада, дъщерята на заселника Рашико Желев, се омъжила за Курти Коев и живяла в с. Люлин.

27. ВАСИЛ НЕНОВ

Васил Ненов се преселил в с. Ени-махле (Люлин) от гр. Ямбол към 1848 г. Направил си къща в източната част на селото до къщата на Гочо Димов. Разорал малко ниви в местността „Полугаря“, защото не се занимавал много със земеделие. Главното му занятие било кръчмарство. Той пасел общински дюкян и бил първият кръчмар в с. Люлин. Занимавал се и с търговия на добитък. Закупувал добитък, угоявал го и го продавал на турците по време на байряма им. Чардаките за добитъка му се намирали край нивата му, на височината, наричана тогава „Чардак байр“. Васил бил приятел с турците. Когато те идвали в селото било по частна работа, било по служба, отсядали в неговия дюкян. Обръщали се към него с почтителното турско „ефенди“ (господин). Селяните не одобрявали тази дружба и затова започнали да го наричат на поддив „Ефендито“. Прякорът по-късно минал и върху потомците му и е запазен и до днес. Васил се оженил за мома от с. Ени-махле. Семейството имало трима сина: Жельо, Димитър и Нено.

Васил Ненов починал внезапно от удар. Понеже наследниците му не получили от него много пари, люлинските имания предполагат, че той е заровил някъде златото си и все се надяват, че ще го открият.

28. ЦОНЬО РАЙНОВ (ДЕЛИ ЦОНЬО)

Цоньо Райнов дошъл в с. Ени-махле (Люлин) от с. Ичера, Котленско, още кога юноша. Той станал наемен овчар при Иовчо Русенов, за чиято дъщеря Ивана по-късно се оженил. От жена си Цоньо получил голяма зестра -- ниви и добитък, а и той бил успял да спести доста пари, така че след женитбата си забогатял. Построил си къща до двора на балканака си Иван Дюлгер, (оженен за другата дъщеря на Иовчо Русенов). Като самостоятелен стопанин, Цоньо развъдил много овце и кози. Направил им къща в местността „Брестите кайнака“, която селяните наричали „Цоневите чамарии“. Наскоро след Освобождението Цоньо продал имота и добитъка си и заедно с група люлинци отишъл в с. Малина с намерение да закупи евтини турски имот. Там обаче се отдал на разпуснат живот, пропил парите си и се върнал с праз-

ни ръне в с. Лъджа. Понеже осврмнили, той се нася за пазач на селското мера и за ултгар на добитъка. Доживял до дълбока старост.

На мястото Нонко бил много буен, своеобразен и непръздържан в като всички приятни „Дядо Еонко“. Но той бил и много смеш и смешодушен човек. Така беше познаван от турците, често влизал в спреквания с тях и стигал дори до убийство.

Говори съ, че е станал „адиден“ на Бояно Мруча били хърлени във вода, уби и търкала турци. По време на Априлското въстание той и братята му са редом с него си пак се счупили от отвличат по момите Б. Тодора и Марина! Когато им нападнате на турски разбойнически дружини, сържали се крили в местността „Титева тръница“, Нонко Райков винаги бил между гайд-емените защищани на наседателето. Всеки ден той също сам успявал да се спряви с група турци, като с лигърнат удъл един от тях, друг ранил, а останалите обиждал в блъстко.

Буйният му прах обаче бил причината да влезе в остро пререкания и с некое блъстко и да умрътви в избомба.

Когато е тече на годините, Нонко утешнал, починала да го „изризе съвестта“, че е извършил много прегрешения и за да си осигури оправдание на греховете „на син свят“, подарил голяма камбала за селската църква.

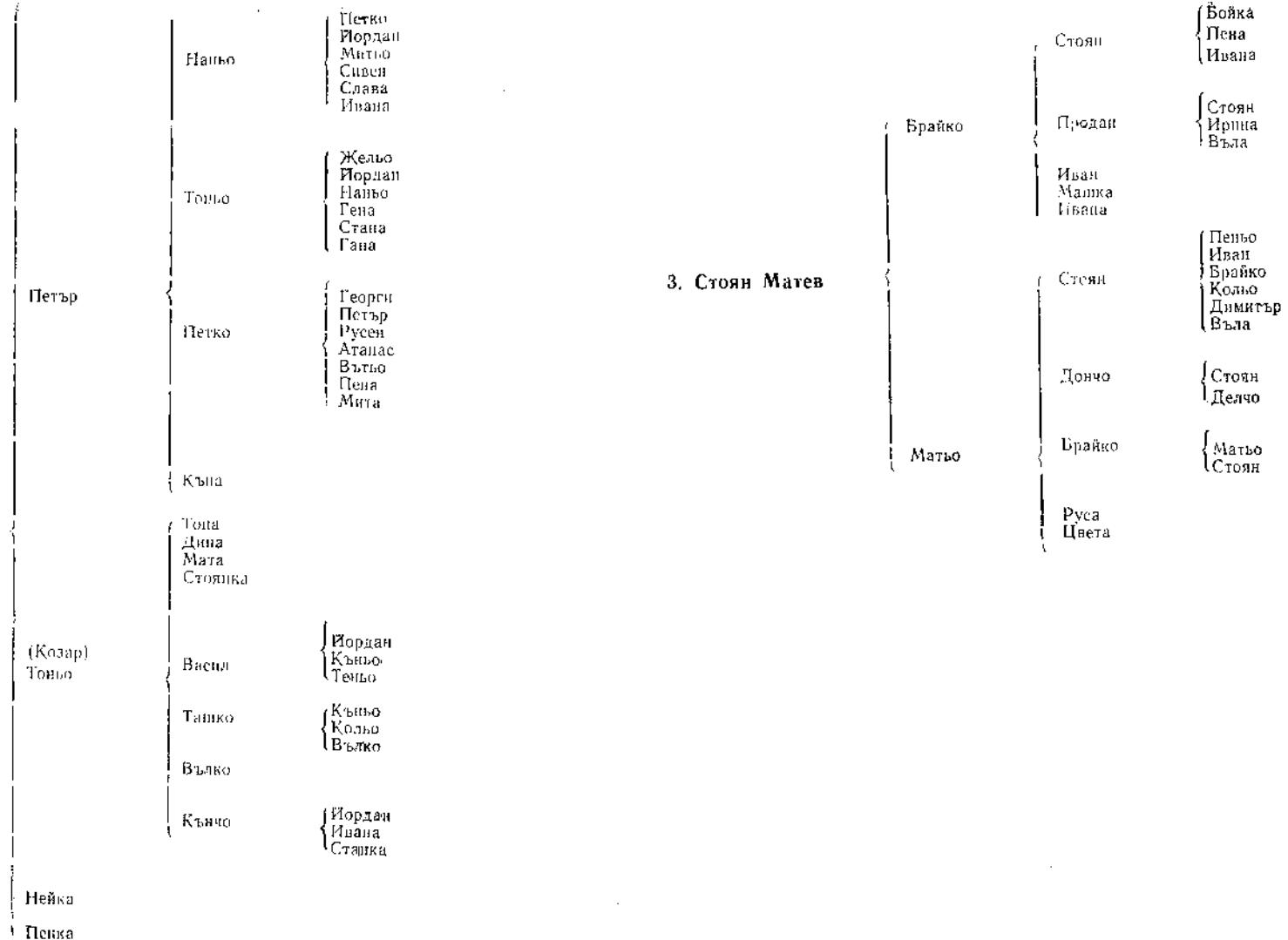
Семейството на Еонко Райков било много детско, с пет деца – трима сина: Георгиев, Райко, Димитър и две дъщери: Дона и Носа.

			Стоян Петър Тодор София Димитър Иван
	Тема		Нонко Иван Петър
		Енок	Димитър Петър Иван Тодора София
		Колю	Яна Тодора Гена Търия Иван Грумъ
	Димитър		Стоян Петър Иван
		Кено	Димитър Яна София
			Петър Комзя Рада Тодора Киана Донка Гена
		Кено	Димитър Иван
			Жени Нордия Гюлчелин Теня
		Тодора	Петър Димитър Митра Мата Тотя

1. Стоян Димитров Аджиолу:

¹ Виж историгата на с. Лъджа, стр. 76–77.

2. Пенчо Петров

	Делчо	{ Дончо Жеко Пенчо		Иовчо
				{ Куба Петра
		Лейко	{ Дончо Жеко Колю Диньо Ивана Станка Елена	
				Петър Желю Мария Груца
Дончо (Голака)		Кънчо	{ Колю Диньо Дончо Ивана Яна Тяна	Кира
				Русен
		Била Стояна Елена Неда		
4. Неделчо Рашков				
		Иван (понът)	{ Продан Тодор Чичо Русен	Бона
				Русен
		Стойн (Далето)	{ Димито Продан Иордан Делчо Дончо Петър Вълкана	Куба
		Делчо	{ Иван (Кашулкат) Продан	Ивана
		Рада Била		
		Иван	{ Мария Йозе Петра Вълкана	
		Тяна		
		Вълкана		
		Ивана		

5. Иовчо Русенов

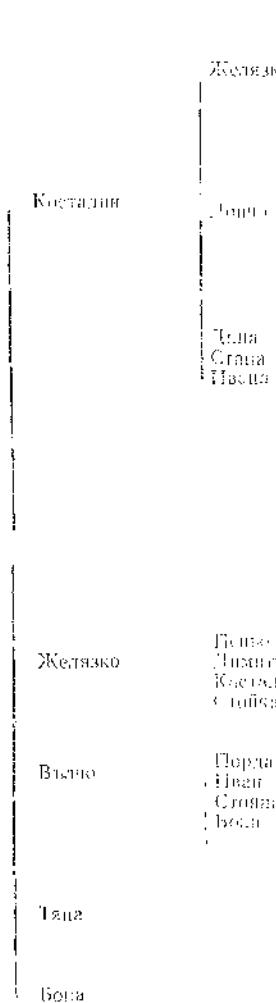
6. Тодор Стойков

Тотю	Грудъо	Стефан Елка Ради	Вълкан Кръстю	Тоню	Иван Кольо Станка Руска Кина
	Иван				
	Видъо	Тотю Грудъо Елка Петра Рада			
Иван	Станка		Тодор	Боню	Тодор Димитър Тотю Люккан Станка Ивана Пена Иова
	Керо				
	Щилкои	Господин Ивана Кина			
Видъе	Иван	Петър Делчо Васил Нордан Калоя Пена Жела Дона	Тодор	Стат	Господин Димитър Стат Станка
	Слав				
	Ката				
Димитър	Димитър		Гостев	Стефан Ведолая Руса	Дельо Калоя Педеля Димитър Боню Руска
	Слав				
	Ката				

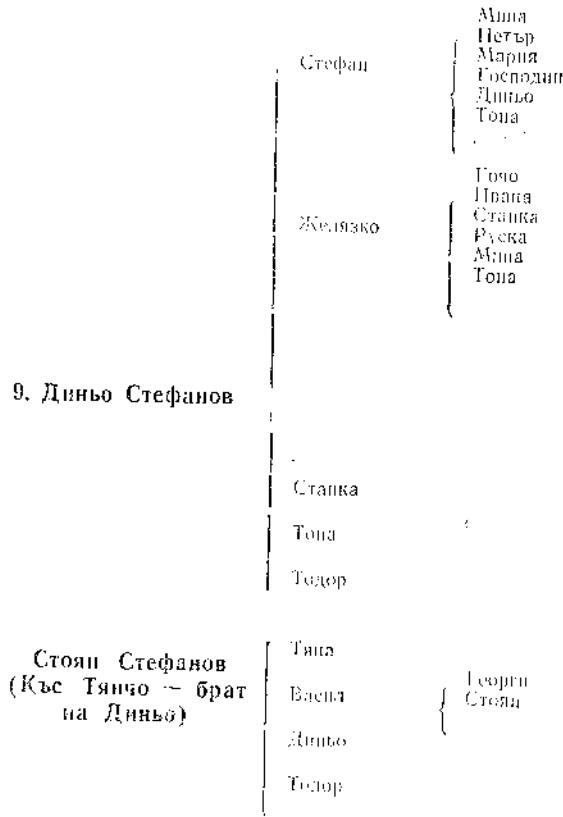
7. Киро Вълканов

Боню	Боню	Димитър Киро	Боню	Боню Пено Комия	Боню Пено Комия
	Пено				
	Комия				
Боню	Боню	Боню Пено Комия	Боню	Боню Вълко Димо Дона	Боню Вълко Димо Дона
	Пено				
	Комия				
Боню	Боню	Боню Пено Комия	Боню	Боню Вълко Димо Дона	Боню Вълко Димо Дона
	Пено				
	Комия				
Боню	Боню	Боню Вълко Димо Дона	Боню	Боню Вълко Димо Дона	Боню Вълко Димо Дона
	Вълко				
	Димо				
Боню	Дона		Боню	Боню Вълко Димо Дона	Боню Вълко Димо Дона
	Вълко				
	Дона				

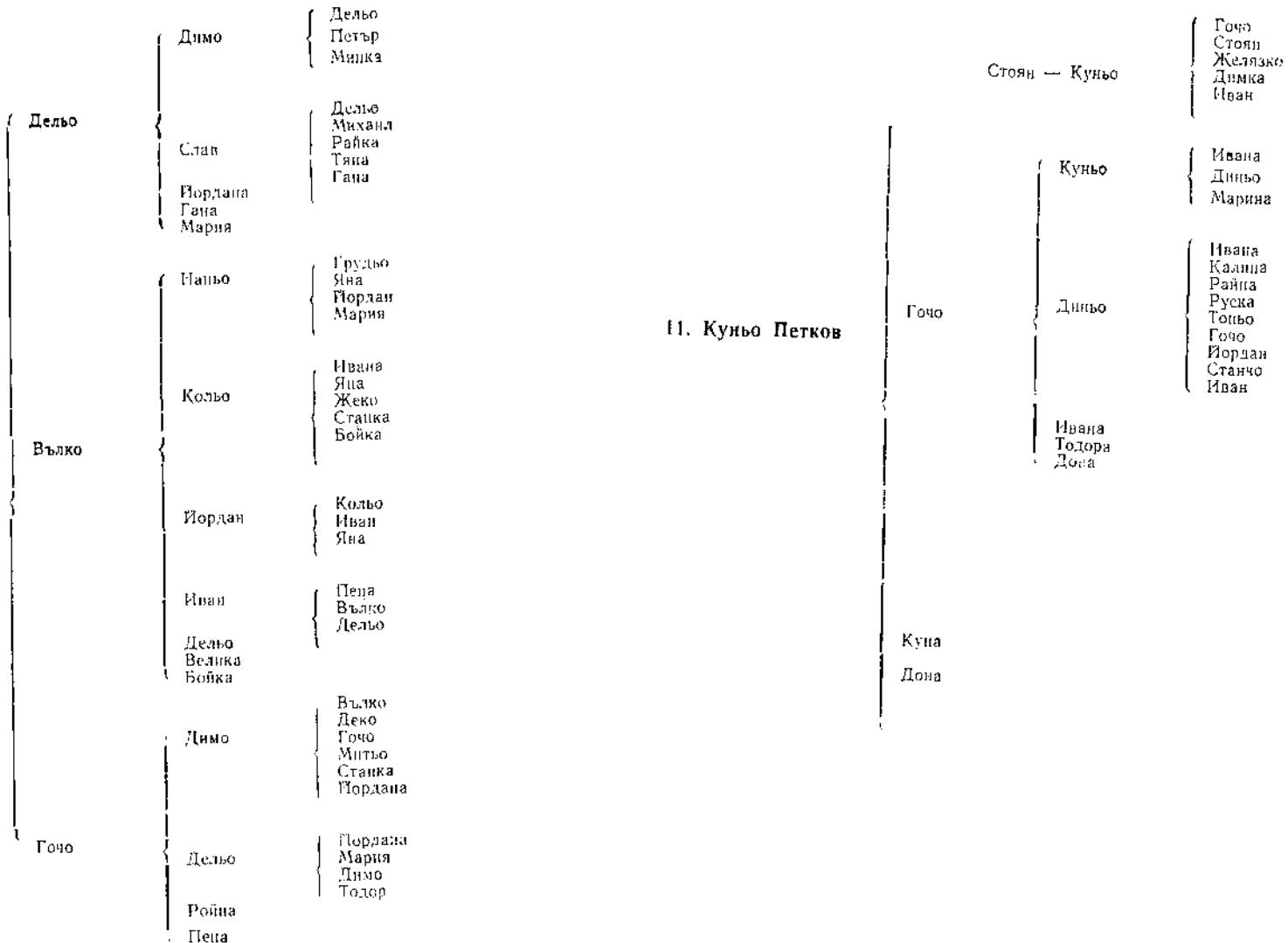
8. Димитър Костадинов

9. Диньо Стефанов

**10. Димо Гочев
(Голака)**

11. История на с. Люлин

12. Жельо Вълков

Вълко	Гоно —	Йордан	Бълко	Стат	Шилой
	Жельо —	Неделя			Станка
	Слава	Васила			Вида
		Рада			Дина
		Жеко			Тота
	Желязко	Беню			Яна
		Кунио			Донка
		Жека			
		Диньо			
	Недета				
Стат	Елена		Бълко	Стат	
	Дона				
	Десна				
	Кунио	Стофан			
		Стат			
		Петра			
		Станка			
		Жеко			
		Стоян			
		Елена			
Тоньо	Тоньо	Господин	Бълко	Стат	
		Стоян			
		Ивана			
	Вълко	Жеко			
		Васила			
		Стат			
	Диньо	Мария			
		Слава			
		Стат			
	Каля				
Слав	Гриша		Бълко	Стат	
	Васила				
12. Стат Вълков (брат на заселника Жельо Вълков)	Диньо	Диньо	Бълко	Стат	
	Тоньо	Вълко			
		Милчо			
	Вълко				
	Петър	Петър			
Косю	Пена	Пена	Бълко	Стат	
	Каля	Каля			
	Яна	Яна			
	Груда	Груда			
	Мина	Мина			

13. Добрин Славов

	Тяна Станка		
	Пенъо	Илия	{ Пельо Тонъо Енчо
		Мария Тяна Мома Станка	
		Дельо	{ Кужюо Гана Дечо
	Куман	Добри	{ Купъо Станка Койо Пенъо Жека
		Пенъо	{ Младен Дончо Яна Жека Ивана Гана Калина
		Слава Жека	
	Георги	Любри	{ Теньо Дина
		Куман	{ Тона Ивана
		Васил	{ Георги Куман Станка

14. Нихтян Колев

	Кольо	{ Желя Станка Донка
	Линъо	{ Динъо Теньо Мата Руса Жека Стойна Куна
	Теньо	{ Иван Слав Мара
	Калина	{ Георги Илия Бяна Тяна
	Кольо	{ Бяла
	Георги	{ Калина
	Велика	
	Пена	
	Калина	

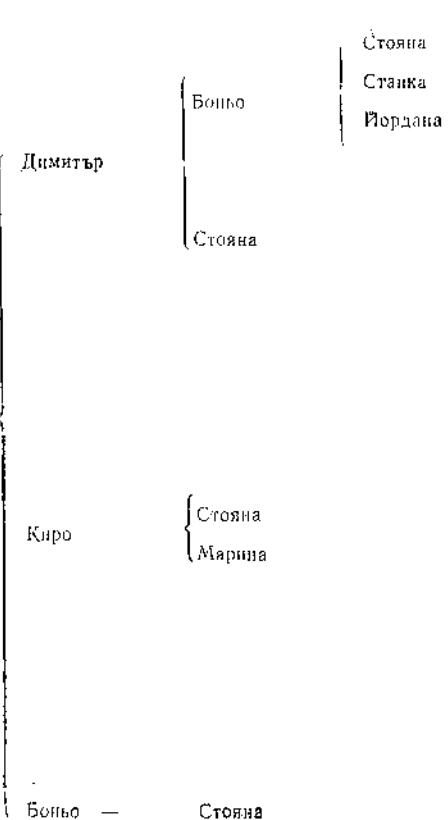
13. Добрин Славов

Тяна Станка	Илия	{ Мелъо Тонъо Енчо
Пенъо		
Мария Тяни Мома Станка	Дельо	{ Кульо Гана Дочо
Куман	Добри	{ Кунъо Станка Койо Пенъо Жека
Младен Дончо Яна Жека Ивана Гана Калина	Пенъо	{ Младен Дончо Яна Жека Ивана Гана Калина
Слава Жека	Добри	{ Тенъо Лина
Георги	Куман	{ Тона Ивана
Васил	Васил	{ Георги Куман Станка

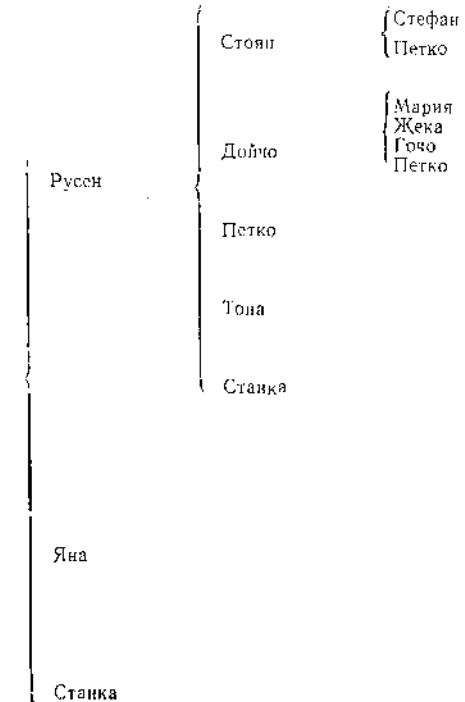
14. Нихтия Колев

Колю	{ Жела Станка Донка	{ Динъо Теньо Мата Руса Жека Стойна Куна
Иван		
Динъо	Теньо	{ Иван Слав Мара
Калина Стойна Куна	Георги	{ Георги Илия Бяна Тяни
Кольо	Бяла	Калина
Велика	Пена	Калина

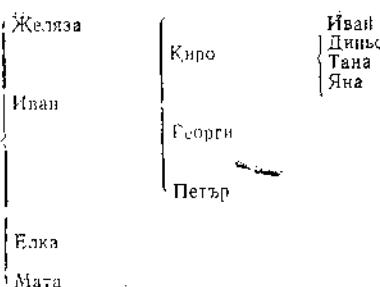
15. Вътъо Димитров

16. Дончо Русенов

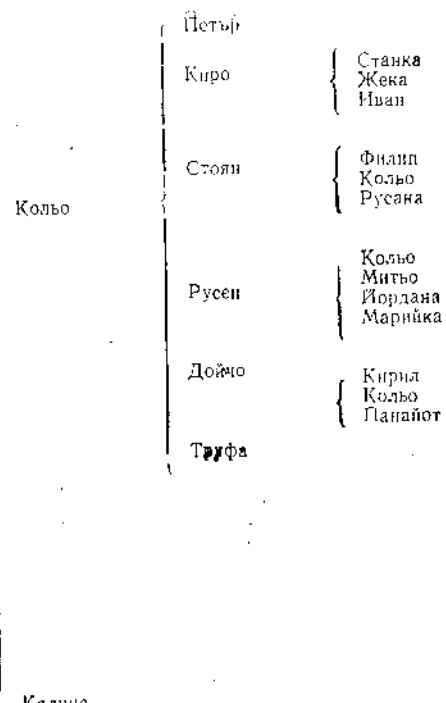
17. Георги Киров — Киро

18. Санди Стоянов

{ Стоян — Марий
Стат { Тецъо
Слава

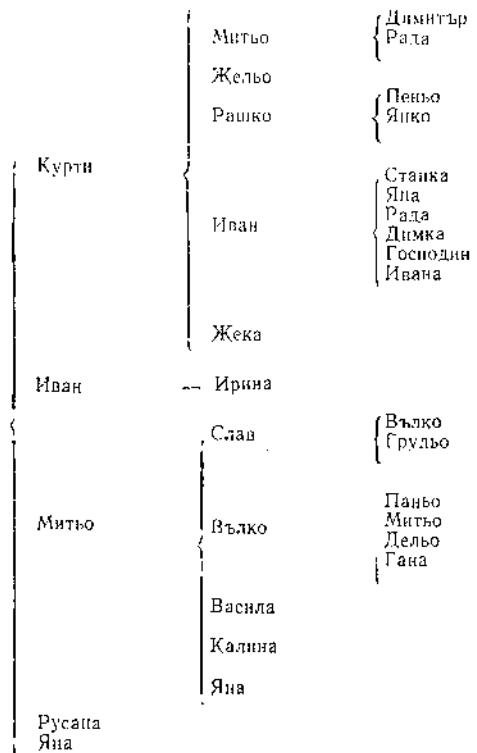
19. Иван Колев
Кабака

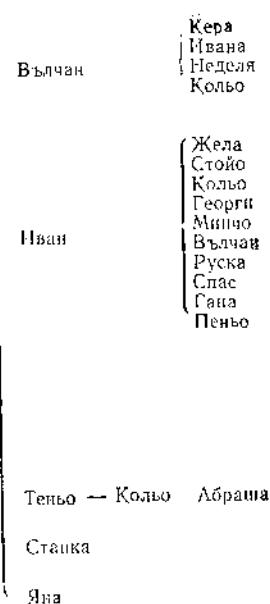
Манол Стоянов
(брат на заселника
Санди Стоянов)

{ Димитър { Стоян
Стояна Стояна
Желязка
Боню { Велика
Тома
Цвета

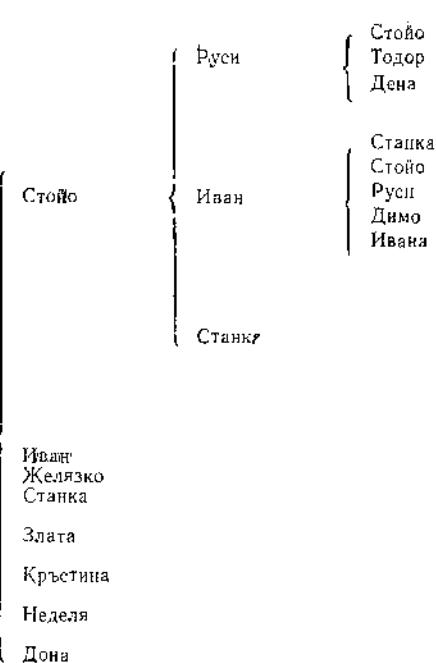
20. Койо Куртев

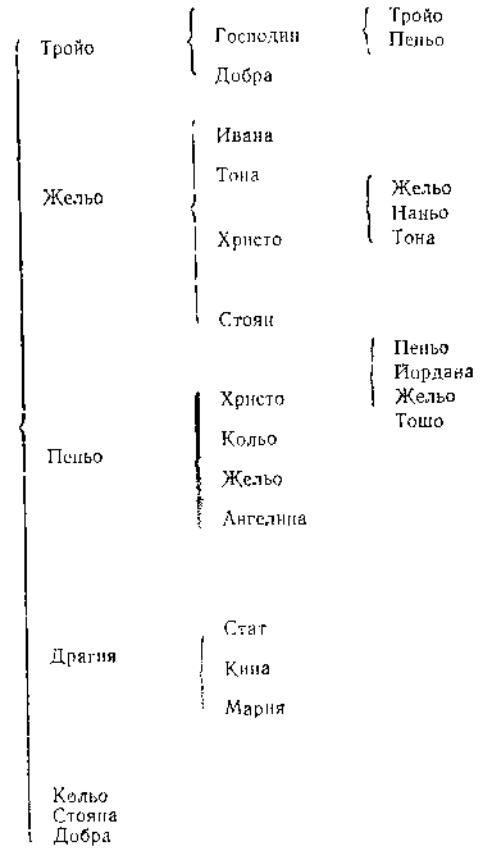
**21. Кольо Стоянов
Узун**

22. Руси Грозев

23. Стоян Троев

**24. Иван Димов
Дюлгера**

Димо	{ Иван Петко Ради Куна Димо
Иновчо	{ Куна Ирина
	{ Видъо — Грудуо
Йовко	{ Тотъо { Иновко Мария
	{ Куна
Драган	— Грудуо
Гена	
Ради	
Русен	
	{ Плончо { Тотъо Жека Кипа
	{ Иван { Петър Жека Калия Руска Донка
Тотъо	{ Минчо { Тотъо Димо Мария
	{ Мария
	{ Рада
Кера	
Руска	
Мария	

**25. Петко Вълчев
Казака**

Неделя	{ Стойн
Желязко	
Танъо	
	{ Вълчо
	{ Грудуо

— Стойн
Стойка
Митко
Желязко
Атанас
Петко
Дечо
Владика
Йордана
— Георги

26. Рашко Желев

Жельо	{ Рашко Диньо Мария
Иван	— Рашко
Рада	{ Иван Стана Димо

27. Васил Ненов

Жельо	Димитър
	Тодор
	Люцкан
Димитър	Катерина
	Ральо
Нено	— Трифон
	{ Васил Гана

28. Цоньо Райнов

Дона Йоса Господин Динко	— Ивака
	{ Господин Иван
Райно	Петра
	Иван
Димо	Ивана
	Пека

КРАТКИ ИСТОРИЧЕСКИ СВЕДЕНИЯ
ЗА СЪСЕДНИТЕ
НА С. ЛЮЛИН СЕЛА

СЕЛО ПЪРВЕНЕЦ (БАШАЛИЙ)

I. ПОСЕЛИЩНО-ГЕОГРАФСКА ЧАСТ

1. Местоположение

Село Първенец се намира източно от с. Люлин и отстои от него на разстояние 4 км (пряк път), а от гр. Ямбол—на 33 км. Разположено е на малката Автанска река, която тече от селото северува в Грудовската река.

Съседни на с. Първенец са селата Добриново и Правдино — на изток, Неделско и Богошово — на север, Люлин — на запад, Зорница и Войника — на юг.

За северна граница на селската мера служи Еркесията, отдалечена на 1 км от селото, а за западна — „Фильтър дом“ с местността „Давалийско“, за която в миналото е ставал известният спор със с. Люлин¹. Общата площ на землището е 28 500 дка. От тях 22 000 дка са обработваема земя, 5 000 дка — гори, 1 500 дка — пасища и 300 дка — лозя. Теренът му е предимно равнинен, на места разнообразен, с леко издигнати хълмчета.

Напояването на землището е добро. Автанската и Грудовските реки, както и много потоци, извори и чешми осигуряват достатъчно влага и прохлада. Голяма чешма е „Гюр чешма“, източно от селото, строена преди около 20 години. Тя е с 4 чучури, с дебит 6 л в секунда. Със студена, пивка вода са и чешмите „Далевската“, „Стоянчевата“, „Христоната“, „Атанасовата“, „Куневата“, „Вълковата“, „Стайковата“, „Данчевата“ (Дяволската) и др.

В землището на с. Първенец има няколко много красиви места, като например местностите: „Момите“, „Ока тая“, „Кюпа“, „Улейте“, „Черковището“ и др.

Интересна е местността „Момите“ на 3–4 км източно от селото. В нея се издигат два камъка, успоредни един на друг, високи около 10 м, в горния край заблести подобно на човешки гла-

¹ Вж. Историята на с. Люлин, стр. 18.

с. Йървенец

Улица

Според преданието тези камъни никога са били две сестри, които, прокълнати от бога са се вкаменили. Наблизо до местността „Момите“ на десния бряг на Грудовската река се излига „Ока тау“ (Кантар камък). Този висок, голим камък се крепи само на две места и при наблюдение се създава впечатлението, че всеки момент ще се откърти и ще падне в реката. Накрай реката се издига голямата канара „Уленте“ с височина над 20 м. Тук още от 1900 г. има каменна карниера, от която се водят здрави и хубави камъни за строек. На юг от селото има местност „Везир йолу“. Тя нази споменава за стар турски път, по който везирите отивали за Цариград. В две от местностите, според селищите, се намират юртища на средновековни селища—в местността „Вълковита чешма“, югозападно и близко до селото и в местността „Черковицето“ на 2 км източно от селото. При случайни разкопки в първата местност били намерени фрагменти от глинени изделия и останки на тухлена зидария със спойка от вар и гипс, за която се предполага, че е била кипатаж на чешма; във втората местност били намерени останки от стара каменна сграда и няколко железни и други метални черковни пособия, които довеждат до предположението, че тук е имало църква, (откъдето и името на местността). На югоизток, в гората се намира местността „Кюпът“. В тази местност е бил измерен стар глинен съд (кую), ви ок 1 м, широк 50–60 см, с вдълбъл кръстен

знак на външната страна и с отвор 30 см в горната част. Кюпът е бил с вместимост 5–6 крини зърно. В гората има и други местности, като „Юичевата каба“, „Каракостояновата“, „Карандъловската“, „Грудъловската“ и др., където през турско време са били ъгълите за добитък на богати селини.

II. АНТРОПО-ГЕОГРАФСКИ СРЕДДЕНИЯ

1. Възникване и име на селището

Кога точно е възникнало с. Башалий (Йървенец), не се знае. То се споменава за първи път в едно съчинение на немски език от XVII в. (от 1667 г.). Според запазеното местно предание обаче то е възникнало към 1825–1830 г. и през 858 г., когато била построена селската църква, се състояло от 50–60 къщи. В юбилейния сборник „Българско село“¹ се твърди, че с. Башалий се намира на сегашното си място „от 100 години“, т. е. откъм 1830–1831 г. (понеже сборникът е издаден през 1831 г.) и че „е основано от пристъпици от Чирпанско и Пловдивско“. Тези заселници били привлечени от плодородието на черноземната почва, гъстите гори, хубавите изобилия и изобилието на извори, които близали на различни места из този район.

Отначало селото наброявало около 20–30 къщи, но бързо се разраснало. Особено много пристъпици так от Пловдивско и Чирпанско придошли след Освобождението на България от турско робство. Между заселниците от 1830–1831 г. били семействата на Иовчо Йълков, Каракостоянов, Карандълов, Грудъ Йълков, Тодор Бакалов, Петър Лесев и Димо Груев.

В турско време селото се именувало Башалий по името на мястото, на което е възникнало—банско място, т. е. първо, най-хубаво място. Според преданието обаче селото получило името на некой си Али, турски чифликчия, един от първите заселници. Този Али бил умен, добър стопанин и бързо габогатил. Ползвал се с голямо уважение и влияние въред турските властици. Тий като им правел често щедри подаръци, те не беспокояли населението. От признательност заселниците започнали да наричат чифликчията Баш Али и в негова чест нарекли селото Башалий. През 1934 г. селото получило българското наименование Йървенец, което е превод на турското.

¹ Вж. юб. сборник „Българско село“, издаден през 1931 г.

2. Тип и характер на селището

Когато дошли българските заселници от Чирпанско и Пловдивско, те си присвоили големи късове земя за дворове, заградили ги с плет и си построили в тях съвсем прости жилища. Жилищата-коалиби били строени предимно с дървен материал от изсечените околни гори и били измазани с кал. Постепенно започнали да се строят по-удобни и по-хигиенични жилища от камък, дърво и кирпичи, покривани със слама или обикновени керемиди.

През 1858 г. била построена селската църква—една солидна, еднокорабна постройка, цялата от големи каменни блокове, широка 10 м, дълга 20 м и висока 6—7 м. На западната ѝ врата било издълбано името на църквата „Св. великомъченик Георги“, а на южната—имената на 4—5 дарители-китори. По-късно при църквата била пристроена една стая, където се помещавало килийното училище.

След Освобождението били правени по-солидни къщи от камък, туки или кирпичи. Те били едноетажни, с по 2—3 стаи с мотовак и салми изотзад (килер и навеси). Къщите били сгрупирани, с дворове от 1—2 дка, заградени с плет от тръни. Към 1901 г. била построена самостоятелна училищна сграда, за която камъните вадели от карнера в местността „Улеите“. По-късно селото се снабдило с общинска сграда и поща. По време на управлението на БЗНС започнало поисхрането на селото и значителното му благоустройстване. Селото било свързано чрез междуселски пътища с всички околни села. През 1937 г. били построени нов общински дом и ново училище.

Докато през 1871 г. селото наброявало 90 къщи¹, то през 1926 г. тези са станали 200, а през 1938 г.—вече 260.

Селните се снабдяват с вода от големата „селска чешма“, построена много отдавна и поправена през 1937 г. и от кладенците из дворовете на къщите.

В административно отношение до 1934 г. с. Първенец било самостоятелна община, след това до 1957 г. било включено в централната община на с. Недилско, а от 1958 г. то е централна община, в състава на която е включено с. Правдино.

3. Население

Населението в с. Първенец в Предосвобожденската епоха било предимно българско и незначителна част—турско. През 1871 г. българите наброявали 300 души². През 1926 г. броят на населението

нараснал на 1151 жители, през 1956 г. достигнал до 1421¹ жители, а при последното преброяване през 1965 г. селото брои 1264 жители (629 мъже и 635 жени).

4. Народно стопанство до 9. IX. 1944 г.

Основният поминък на населението още от първите години на заселването бил земеделие и животновъдство. Първите заселници разчили разорали големи площи за ниви. Нивите били засявиани с пшеница, ечемик, царевица, слънчоглед, памук, фий, бобови растения и давали богата реколта. Засадени били и големи лозя—стара пръчка, а след 1918 г.—благородени лози, които давали различни сортове грозде: шевка, сензо, унгарка, румънка и др. Овоощарството било слабо развито. Селяните разделили голям брой добитък и бързо запогатели.

Според стари имлячни книги селяните притежавали средно по 300—400 дка земя, а някои—до 700 дка. Най-имотни били Йовчо Вълковият род и Каракостояновият. Първият—притежавал 600 декара земя, 1 000 овце, над 40 говеда и толкова коне. Той наемал 5—6 овчари и 4—5 други пастири и няколко постоянни земеделски работници. Вторият—Каракостояновият род притежавал 700 декара ниви и много добитък, който прекарвал зиме и лете в специалната „Каракостоянова каба“, в големата селска гора. След Освобождението запогатели и други селяни. Така Видъо Монев имал 600 дка ниви, Тодор Бакалов—500 дка, Петър Лечев—400 дка, Го 400 дка притежавали и Чавдарови и Димо Груеви. През 1881 г. 14 столани притежавали общо 2 144 овце и 800 кози, за които плащали 13 270 грона и 20 пари данък². Към 1912 г. селяните притежавали общо 12 000 овце, 350 кози, 300 биволи, 300 коне, много волове и крави и др.

В миналото от заможни селяни били построени няколко воденици, които обслужвали не само населението на с. Първенец, а и това на околните села. Такива воденици били: Божковата, Поповата (по-късно и двете станали собственост на люлинци), Содаджийската, Каракостояновата, Димовата, Цвятковата, Минкорадевата, Даскаловата и Селската воденици. (Днес от тях е останала само Даскаловата—на Автанската река и то преустроена от ТКЗС в модерна мелница с електромотор, с два камъка. В нея има дарак за вълна и казан за варене на ракия. (Към 1930 г. в селото имало 3 манифактурни дюксии и 5 кръчми. Поради това, че по време на големия

¹ Списък на населените места в НРБ по съчинявашщото административно деление към 1930 г. с брой на населението от преброяването през 1926, 1934, 1946 и 1956 години. София—1963 г.

² ЦДИА, Ф № 158, оп. 1, арх. ед. 61, л. 46—37. Среденитето е издадено на 16 III. 1881 г. от кмета на с. Балчай М. Вълков и съуредници: Т. Иванов, Н. Божков, Анг. Генчев и Д. Груев.

та икономическа криза (1929—1933 г.) икономическото положение на селяните се влошило и мнозина обеднаели, а други затънали в дългове, то прогресивни селяни (някои комунисти и земеделци), решили да им помогнат, като основат кредитна кооперация. Кредитната кооперация била създадена през 1932 г. и имала 80 члена и 5 000 лв. дялов капитал (по стария курс на лева). В ръководството влезли комунисти и земеделци – в управителния съвет: Иван Христов и Генчо Атанасов, в контролния съвет: Иван Видев, Васил Колев, Михаил Божков и др. Кооперацията открила и колониален магазин и започнала оживена кредитно-потребителна лейност. През 1933—1934 г. броят на членовете ѝ нараснал на 140, все бедни и малоимотии селища.

Последната предвоенна икономическа криза и започналата Втора световна война довели до още по-масово обединение на селяните. Към 1939—1940 г. по-голямата част от селските семейства, (към 260 от всичко 380) били банкови дължинци с общи дълги към 1 600 000 лева (по стар курс за лева). Освен това те имали задължения към лихвари и бакали, така че общият им дълг възникнал приблизително на 3 000 000, което значи, че всяко от тези семейства дължало по 10—15 000 лева.

За да облекчат това тежко икономическо състояние на селищите, ръководителите на кооперацията замислили да създадат и кооперативно селско стопанство. През септември 1940 г. на общо кооперативно събрание се взело решение – към кредитно-потребителната кооперация да се създаде кооперативно селско стопанство – колхоз. Съставен бил списък на първите 22 член-основатели, избран бил стопански съвет и изработен план за бъдещата стопанска дейност. През 1941 г. броят на членовете му намалял на 19, а през 1943 г. останали 13 кооператори, общо с 550 дка своя и 200 дка фондова земя. За доброто развитие на стопанството пречели спънките и преследванията на фашистската власт. Арестувани били и интернирани активните кооператори и комунисти Петър Видев и Кръстьо Атанасов. Въпреки това кооперативното стопанство продължавало своя живот. От 1942 г. то започнало да подпомага с хранителни продукти партизаните от VI ВОЗ, в които бил и техният партизанин Стефко Ст. Драганов.

След 9.IX. 1944 г. тези 13 кооператори, заедно със завърналия се жив партизанин Стефко Драганов, станали основатели на селското ТКЗС.

III. ПОЛИТИЧЕСКО РАЗВИТИЕ НА СЕЛОТО ОТ 1878—1944 г.

В първите десетилетия след Освобождението на България от турско робство в с. Първенец заможните селини се включили в

елробуржоазните партии на стамболовисти и народници. Политическите борби между тях за власт вземали също така остръ характер, както и в цялата страна. Обикновено явление били наложите на комари, свади, побоища и убийства на политически противници. Така стамболовистът Видю Монев, който бил избрачен за народен представител при Втория стамболовистки режим, си спечелил неважността на народниците и една вечер бил убит из задада от тях в собствения му дюкян. (За убийството му селяните му стачнили пет седмици). Синовете и съмишленците на убития започнали да преследват и жестоко да си отмъзвават на противниците си. Много народници били бити, имало и убити. Цялото село настъръмнало. Постепенно влиянието на народниците в селото намаляло. Някои от тях дори прешли на страната на дежократите.

Малоимотните и средноземеделски селини симпатизирали на БЗНС и БРСДП. Още преди Първата световна война били създадени земеделска дружба, а в 1922 г. – партийна организация. Тези две политически организации започнали да действуват в съгласие една с друга. Единодействието им се заличило обаче по време на Григория фашистки терор, след първият потушаване на Септемврийското въстание от 1923 г. Тогава единодействието пропада при изборите на парламентарни избори през ноември 1923 г., когато комунистите подкрепили земеделците (спънките).

По време на управлението на „Народния блок“, през 1932 г. за първи път комунизмите от селото се земеделци-единодействието пречикували публично 1 млрд. като работнически прашник. Владетели запържили прости и побийки. Между арестуваните били Михаил Видев, Михаил Божков, Кръстьо Атанасов, Атанас Иванов, Петър Видев и др.

Въпреки решителните борбите на комунисти и земеделци против фашизма не спираха. Съединението на Шестата световна война и възночването на България в нея на съравната на читателска Германия предизвикала бързо възмущение на селяните от с. Първенец. Антифашистите се сътоварили все повече и повече за отпор. Селяните-кооператори оказвали материална помощ на партизаните от VI ВОЗ; от селото излизаха смелите партизани Стефко Ст. Драганов, който участва в повечето акции на имбасташките партизани.

Мнозинството от селищните посрещнати с облекчение и възторг. Деветосептемврийската народна победа през 1944 г.

IV. НАРОДНИ НЕСНИ ОТ С. ПЪРВЕНЕЦ

Песен за Видъо Монев

Чувайте, мало и голямо,
какво е чудо станало
в Баштай, село голямо,
за този Видъо чорбаджи.
Видъо на Генчо думаше:
„Генчо ле, младо кръчмарче,
я налей, Генчо, я налей
по чаши вино червено,
другари да си почерпи,
другари верни, говори,
че мен ис, Гелчо, убел,
но кога ще е, не знай.“
Тъкмо тез думи издумал,
пушка лукнала отвънка
и Видъо на земя повали,
повали и го убила.
Цяло се село събрало,
всеки се чуди и мае,
Един се други питати

кой ще е този убиец.
Не мис малко, ни много,
откриха, че Минко е убиеца,
тоз Минко Радев Иванов,
от народници накаран.
Заведе се дело голямо,
спидетели малки и големи
от села близки и далечни.
Минко го на смърт осъдили,
на смърт чрез обесване.
Като си сам гроба изкопа,
изкопа и го огладил,
до бесилка го изправили.
Но в това време донасят
бърза телеграма, лалечна—
Минко да бъде освободен
от тежка, смъртна присъда
съз затвор двайсет години.

На пътя Стоян срещнал,
срещнал и се запряга.
Той я бопбона подаде
и си на Спасийка думаше:
„Аз вече твърдо решам
думата да се вземем.“
Тогаз му Спасийка процдума:
„Не казвай, либе, таз дума,
Бати ма на теб не дава,

не иска дума да става.
Защо те ѝ толков напразил?“
Стоян му много домъчния
и си пистолета извади.
Спасийка той си застреля,
после на себе си посегна.
Лекари са го спасили
от тежка рана, голяма.

Песен за Спасийка и Стоян даскала

Слушайте, мало и голямо,
в село Първенец, Ямболско,
какво е чудо станало
с тия мн двама влюбени—
Стоян мн, младо даскалече
и Спасийка Христо **Миева**.
Стоян Спасийка залюби
и мерак хвърли веднага.
Той я много обикна.
Където ходи все свири
и край Спасийк-ки ще мине.
Чуди се Стоян, мае се,
какво за спомен да купи,
хубаю да я премени,
най-баш премяна да ѝ донесе,
много да ѝ дрехи накуви.
Той за Сливен отива
и на Спасийка думаше:

„Либе, Спасийке, Спасийке,
ази въз Сливен отивам,
какво на тебе да купя?“
Спасийка Стоян думаше:
„Нико на мене не купвай.
Хората, либе, ще уснат,
ще почнат да се приеминат.“
И тоя за Сливен замина,
скъп спомен отив донесе—
дор три мн метра кадифе
за блуза и за престилка.
Кога се от Сливен завърна,
право в Спасийкани отиде
и подаръка ѝ подаде.
Тя се в неделя премени,
с росна си китка накичи.
Рано за вода отишала,
отишала и се върнала.

СЕЛО ПРАВДИНО (ДОУРУКЛИЙ)

I. ВОСЕЛИЩНО-ГЕОГРАФСКА ЧАСТ

1. Местоположение

На път от с. Нървени, се намира друг източен съсед на с. Лютии—с. Правдино, което е отдалечено от нашето село на 12 км (прек път), а от Ямбол—на 36 км.

с. Нървени

Оса плажа

То е разположено на десния бряг на Правдинската река, начален приток на Грудинската река и на 3 км южно от Еркесията. Село Правдино е полуултаринско селище с мера общо 16 000 дка. От тях 4500 дка са гори, 120 дка—лози, а останалите—ливни.

В землището на с. Правдино има и няколко хубави местности, които носят турски наименования. Местността „Лъджите“ се намира на 2 км постъп от селото. До 1959 г. тя представляваше крайно мочурливо място. През същата година при разчистването ѝ са открити слепчи от стари банки, дървени подпори, покривали от дълготоствие изъ водата. От направените последствия се установи, че водата е минерализирана и че почвата при етнографично-чрезвычайни заборовчания е текла на б. брегите и изворите. Водата е характеризирана в голими чепове с 2 чучура, и местността е балнео и много прасина. На юг от тази местност има друга приязна местност „Малкото катле“, обрасло с гъсти гори и много ливни. Местността „Анидол и друг“ се намира на север от селото, между селската река и Еркесията. Смята се, че този прът е бил старо разрушено турско-анадолско селище. Местността „Сатмата“ (Сатми бъулар) е на северозапад от селото, а местността „Бубата“—на 1 км югоиз. от селото (там е имало чергезки граници).

Землището се напоява от Правдинската (селската) и Грудинската река, от много потоци, извори и чешми, потукани от досадно по време на полета работи. Такива чешми са „Студената чешма“ или „Каршеревата“ на 2 км североиз. от селото; „Текебунарската“, на 2 км западно от селото, „Бонджийската чешма“ или още „Костин кийнак“, чешмата в местността „Бубата“ и др.

II. АНТРОПО-ГЕОГРАФСКИ СЪДЕНИЯ

I. Възникване и име на селото

Село Доуруклий (Правдино) е възникнало по време на турско-турецко робство, вероятно в началото на XIX в. В руска карта от 1835 г. е означено с. Доуруклий с дата на бенковаването му 1829 г. През 60-те години било заселено от черкези, каквито турците настанили на различни места из България. На сегашното си място е от 1870 г.

По време на Освободителната Руско-турска война черкезите напускат селото и се изселват в Анадола. В изоставеното село намерили убежище много български бежанци от с. Каяджик и с. Голям Йервент—Южна Тракия, които бягали от турската власт, след като се разбрало, че по спомата на Берлинския договор те и тракийски земи остават в турска ръда. Малко по-късно се заселват и няколко семейства от околните села.

От протокол № 8 на Сливенската окръжна постояннa комисия (с. Доуруклий тогава спадало към Сливенски окръг) научаваме, че

в духа на решението на Народното събрание от 1888 г. постоянна та комисия обявява за продан бившите черкезки земи и къщи, като стойността им да се изплати на държавата в продължение на пет години. Продажбата е станала в началото на 1891 г. Изкупена била общо 28 303 дка земя и по такъв начин 109 бежански семейства, наброяващи 582 души, се снабдили със земя и жилища.

Наименованието си „Доуруклий“, селото носи от най-старо време. Новото му наименование е точен български превод на турско то. Според селяните обаче старото име идва от наименованието на римското „кале“ „добрък“, чито следи личат и сега.

2. Тип и характер на селището

Къщите на черкезите били направени от колове и плет, измазани с кал и покрити с ръжина. Селото било купно селище и наброявало около 106 къщи. Българите строили едноетажни къщи от камък, тухли, отчасти и от плет, покривали ги с обикновени или марсиански керемиди. Къщите били с южно изложение и се отделяли една от друга с големи дворове и градини (3—4) дка), заградени с плет от тръни.

В периода от 1900—1910 г. били построени от дялан камък сградите на старото училище, на католическата и на източно-православните църкви. По-късно училищната сграда била използвана за общинско управление.

От 1936 г. започнало водоснабдяването на селото. То сега има 25 общински и 40 частни чешми.

От Освобождението до 1934 г. с. Правдино било самостоятелна община. От 1934—1936 г. влиза в състава на Неделевската община заедно със селата Люлин, Първенец и Богослово. През това време била построена втората училищна сграда, общински обор, каптирана била водата на извора в местността „Теке бунар“, прокара на била телефонна линия до Ямбол. От 1937—59 г. става пак самостоятелна община, а след 1957 г. е причислено към СОУС на с. Първенец.

3. Население

В Предосвобожденската епоха селото било населено предимно с черкези. След Освобождението то добило чисто български облик. През 1926 г. броят на жителите на с. Правдино бил 919 души. Според последното преброяване от декември 1965 г. днес то брои 879 души (449 мъже и 430 жени). По вероизповедание около 30 семейства са католици. Те са потомци на част от българските пре-

селници от с. Каяджик, които под влияние на разпространяваната в миналото в турската и чуждата католическа пропаганда, преминали към католицизма още в родното си село.

4. Народно стопанство до 9. IX. 1944 г.

Черкезите се занимавали повече с животновъдство. Нивите им, доколкото имали такива, били обработвани антири от българското население на околните села. Те главно се занимавали с грабеж, опълчкосвали съседните села и създавали страх и трепет сред българите.

Българското население в с. Правдино се занимавало главно със земеделие и отчасти с животновъдство. Нивите били засявани със зимница, ечемик, ръж, овес, царевица, коноп, памук, боб и др. През 1891—1892 г. 64 стопани притежавали общо 1385 овце и 454 кози. За този добитък плащали 9625 гроша и 20 пари данък-беглик¹. Най-много овце притежавали Добри Дончев—365 бр., Пейчо Христов 117 бр. и Иван Петров—101 бр. Л. Маринов притежавал 252 кози.

В Предосвобожденската епоха били построени две воденици, а след Освобождението още 4—5 (Изгамската, Капитанска, Куртевата, Дядо-Минчевата, Марицката и воденицата Чаталя. Тези воденици вече не съществуват). По различно време в селото били отворени 3—4 дюкяна-кръчми.

5. Етнографски сведения

Носии — През лятото селяните посели ръчно ушити дрехи от памук или коноп, които не задържали осина. Поради особеностите на тази носия, които пренесли от Южна Тракия, жителите на околните села и до днес ги наричат „качули“ (дрехите били дълги гащи, ризи, памучни аби с качулка, навуца и др.).

III. ИСТОРИЧЕСКО МИНАЛО

1. Старини от миналото до турското робство

На 3 км северно от селото минава старобългарският граничен окоп — Еркесията. Южно от селото, на десния бряг на Правдинска

¹ ЦДА, Ф № 158, оп. № 1, арх. ед. № 64, л. 38—39. Сведение е издадено на 23.III.1882 г. от кмета на Доуруклий Андрей Николов и старец Н. Жилев, Хр. Димитров, Ст. Стоянов и Минчо Нинков.

та река има развалини от стара крепост. Според преданието тя била римска и се наричала „Добрак“. Сега е известна под името Голямото кале. Движението по останките от зида предизвиква глухотънене, което навежда на предположението, че под него има неразкопано подземие. Селяните смятат, че подземието е имало изход на северната страна между скалите и е служило за скривалище при опасност. Малко из на юг от Голямото кале има развалини от друга крепост—Малкото кале.

Според П. Делирадев и крепостта при с. Правдино, както и тази при с. Войника, може да се свърже с византийската крепост Маркели, която е служила за изходна точка на няколко византийски походи против средновековна България. Проф. Златарски поставя Маркели при с. Войника, а Караванов—при Кариобатски хисарък.

В околностите на селото има 3—4 неразкопани могили.

IV. ПРОСВЕТНО ДЕЛО—УЧИЛИЩЕ И ЧИТАЛИЩЕ

Училището в селото било открито след Освобождението. Първоначално то се помещавало в стара паянкова постройка от колове и плет. По-солидна, каменна сграда била построена след 1900 г. и била използвана до 1918 г. След това за известно време били използвани пасти под наем стаи в частни къщи. През 1935—1936 г. била построена нова училищна сграда, която се ползва и до днес.

Кой е бил първият учител в селото, не се знае. Към 1900 г. учителствувал Руси Кондолов от гр. Ямбол, а след него до 1909 г.—Райна Петрова. Тя водила четирите отделения слято. През 1910 г. учителите станали двама, а през 1924 г.—трима. (Между тях е бил и учителят Димитър Чанков, който даде ценные сведения за селото.)

СЕЛО БОГОРОВО (АРПАЧ)

I. ПОСЕЛИЩНО-ГЕОГРАФСКА ЧАСТ

1. Местоположение

Село Богорово е североизточен съсед на с. Люлин и отстои от него на 8 км (първ път), а от окръжния гр. Ямбол—на 31,5 км.

Разположено е в малка низина северно от Еркесията, недалеко от голямата ѝ чупка, чийто вътрешен ъгъл е 150 градуса.

с. Богорово

Общ изглед

Землището му заема 7600 дка площ, от които 6800 дка—ниви, 400 дка—пасища, 200 дка—лозя и 200 дка—гори. През западната част на мерата протича Автанска река. Тя и няколкото потоци, извори и чешми осигуряват сравнително добро напояване на цялата площ.

II. АНТРОПО-ГЕОГРАФСКИ СВЕДЕНИЯ

1. Възникване и име на селището

Село Богорово е възникнало към 1825—1830 г. Първите му заселници, 10—15 души, дошли от Чирпански и Старозагорски села. Според местното предание те, като минавали по тези места да търсят няколко загубени бивола, попаднали в хубава пизина, обградена с голяма дълбока гора. До слуха им достигнал ромон на течаща вода. Селяните потърсили и намерили извор с хубава, питка вода. Цялата тази местност им харесала покрай другото и с черноземната си почва, затова се установили на постоянно местожителство тук.

Между първите заселници били семействата на Зл. Танев, Драган Станчев, Геню Райчев, Таню Узунов, Божилов, Чолаков и др.

Почъсно дошли заселници и от котленски села.

Мистото, където се е създало селото, още от стари времена било наричано „Арпаляците“, т. е. ечемичища, тъй като в него се сеяло много еченик. Оттук и наименованието на селото — Ај пач. Стари селяни обаче разказват, че местността е била наименована така от селяните на с. Неделско, които сеели в нея еченик, преди възникването на с. Арпац. Новото име на селото — Богорово, му е дадено в 1834 г. в чест на народния будител и основател на българския вестник — д-р Ив. Анд. Богоров, от Карлово (18.8—1892 г.).

2. Тип и характер на селището

Село Богорово още от възникването си е купило селище. Първите заселници изсекли част от околните гори и на разчищената площ си построили жилища — килиби с дворове от 2—4 декара, които заградили с плет от тръни. С течение на времето почнали да строят къщи от камък, дърво, кирпици или тухли и да ги покриват с обикновени или марсилски керемиди. Към 1930 г. преобладавали едноетажни къщи с две стаи за живееене, салон и навес за добитъка. Броят им бил към 80. В селото имало църква, строена през 1920 г., и училищна сграда.

Още при основаването на селото водата на извора, който оставал в центъра му, била каптирана в чешма. Тъй като през лятото водата на тази чешма пресъхвала, почъсно изирали и друга чешма в местността „Дебелата кория“. (Сега в стопанския двор на ТКЗС — то). В дворовете си селяните изкопали и кладеници. Тези водни източници се ползват и до днес.

В административно отношение с. Богорово до 1934 г. се е числело към с. Първенец, а сега е причислено към с. Неделско.

3. Население

Населението на селото е било винаги чисто българско. Първите 10—15 заселници били групирани в десетина домакинства. През 1890 г. то наброявало около 400 жители, групирани в 60—65 домакинства, през 1926 г. жителите му станали 492, а домакинствата — 80—85. Според последното преброяване от декември 1965 г. с. Богорово брои 417 жители (210 мъже и 207 жени).

4. Народно стопанство до 9.IX. 1944 г.

Основният поминък на населението в с. Арпац (Богорово) още в миналото е бил земеделие и животновъдство. Първите заселници имали големи ниви по 500—600 дка и голям брой добитък. При разразване на селото всеки селянин имал средно 250—300 дка. Нивите били засявани с ръж, зимница, еченик. От добитъка развиждали овце, кози, говеда, крави, коне и др. Особени грижи полагали при отглеждането на ездитни коне, които чорбаджините с гордост яздили и показвали по околните села.

През 1881—1882 г. 14 стопани притежавали общо 1175 овце и 36 кози. За този добитък плащали 5440 грона и 20 пари заинък — беглик¹. Богатият селянин Кольо Георгиев притежавал 449 овце, а Георги Костов — 260 овце. След Освобождението продължило развитието на земеделието и животновъдството. Развили се и някои занаяти. Към 1930 г. в селото имало 2 манифактурни магазина и 3 кръчми.

III. ПОЛИТИЧЕСКО РАЗВИТИЕ НА СЕЛОТО ОТ 1878—1944 г. (ПРИ КАПИТАЛИЗМА)

Богатите селяни в с. Богорово влизали в буржоазните партии на Стамболов и Стоилов. Между тях се водели непрекъснато борби за надмощие във владетеля. Бележит политически деятел на селото до войните от 1912, 1913 г. бил стамболовистът Станичо Драганов, който бил и най-големият богаташ тогава. Той бил дългогодишен

¹ ИДИА, ф. № 158, оп. № 1, арх. съд. № 64, л. 32—33. Сведението е взето на 10.III. 1882 от всегда нам. ге Арпац Станю Драганов и старец В. Колев, Т. Георгиев, Ив. в. Б. Георгиев. И.е.

помощник-кмет на селото и народен представител. След него помощник-кмет станал народният Вълко Танев, който останал там в продължение на 10—12 години. За него старите селяни разказват, че след потушаването на Септемврийското антифашистко въстание през 1923 г. не допускал никой от селото да пострада.

По това време вече съществувала земеделска дружба. Няколко будни селяни пък симпатизирали на БРП (т. с.). Партийната организация в селото била създадена през 1941 г. Тя поддържала връзка с комунистическите групи от околните села и от гр. Ямбол подкрепяла партизаните от VI ВОЗ с храни, дрехи и др. Ятаци на партизаните станали Стоян Тодоров, Христо Иванов, Матю Златанов. Комунистите били преследвани от фашистката власт, някои били арестувани. Особено много изстрадал Митю Златанов.

Селото си отдъхнало и заживяло нов живот след народната победа на 9. IX. 1944 г.

СЕЛО НЕДЯЛСКО (АФТАНЕ)

1. ПОСЕЛИЩНО-ГЕОГРАФСКА ЧАСТ

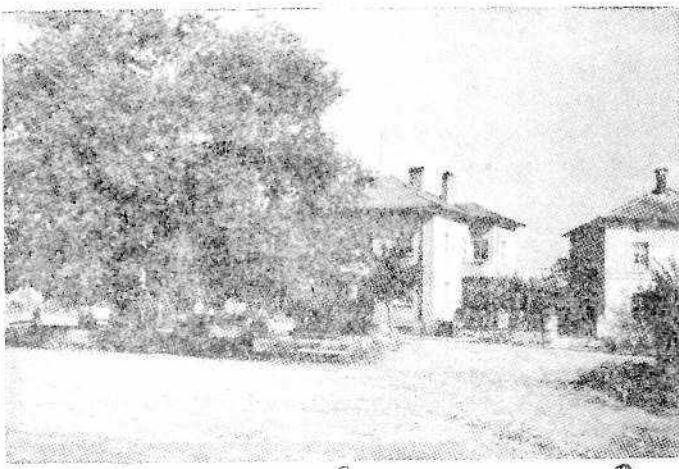
1. Местоположение

Село Недялско (Афтане) се намира на 4 км северно от с. Люлин и на 28 км източно от гр. Ямбол.

То е разположено близо до изворите на начален ляв приток на Грудовската река, който селяните наричат Голямата ръка и е на пътя от гр. Карнобат за Одрин, 4 км южно от селото минава част от Еркесията, която му служи за граница със село Люлин. Землището на с. Недялско обхваща общо 40 330 дка площ, от които 32 000 дка—ниви, 6 000 дка—гори, 2 000 дка—пасища и 330 дка—лозя. Терентът му е равнинен. Най-високото място в землището е могилата „Държавица“ (висока 200 м).

По-известни местности в мерата са местностите: „Боев гроб“, „Стоянов гроб“, Кошу йолан“, „Вакъфа“, „Катранджийското дере“, „Баш бунар“, „Пенчевата калемя“, „Куртувица“ (Вълча могила), „Гергев игрек“ и др.

Местността „Боев гроб“ се намира западно от селото. В нея има хубава чешма. Стари хора от селото разказват, че на това място бил погребан един от първите заселници лядо Бойо, който умрял от чума, върлуvala в с. Недялско и околните села в 30-те години на XIX в. За местността „Стоянов гроб“, северно от селото, ильо разказват, че получила името си по името на убития в нея от черкези непокорен български маладеж Стоян. Местността „Кошу йолан“ (Сърнева местност), западно от селото, била малка поляна в голяма гора, в която имало много сърни. На тази поляна за последен път била забелязана сърна при заселването на селото. Наблизо до местността „Кошу йолан“, северозападно от селото, се намира местността „Вакъфа“, която вероятно в миналото е била ленно владение на турска джамия. Тази местност представлявала голяма гора и затова селяните я наричали още „Черковната“ или „Дебелата кория“. Гората е вече изсечена и не личи, че някога е съществува-

с. Неделско

Стрийт брист

ла. Местността „Катранджийското лере“ според преданието е получила името си поради това, че в дола (дерето) бил убит от турци и ограбен български търговец на катран. Местността „Баш бунар“ е красива, гориста местност. В нея има хубав извор със студена, вкусна вода, която е каптирана в чешма с 2 чучура, с 10 каменни корита и едно корито-нерални. През турско време тази местност е била убежище на български хайдути. В местността „Гергев игrek“ североизточно от селото има закелевели гори. Там се намират изворите на реката Гаванките. В тези извори кората често забелязвали да излизат букови листа. Геоложките проучвания показвали, че изворите са изход на подземна река, извиваща от старопланински върхове, покрити с букови гори. Местността „Новата кория“ — северно от селото, в миналото била покрита с голяма хубава гора. Днес тя представлява най-хубавото пасище на селото.

Землището на с. Неделско се напоява добре. В него се намират изворите за три начални леви притоци на Грудовската река. В посока от север към юг протича Голямата река, която набира водите си от няколко извора в местността „Тръстата“ и други околнни места. Тя се влива в Грудовската река, западно от с. Люлин при язовира Къзълджа. Южно от с. Първенец се влива пък Селската или Афтанската река, чиито извори се намират североизточно

и близо до селото (Неделско). Тя тече в югоизточна посока и минава през с. Първенец. Далеч на североизток от селото са изворите на реката „Гаванките“, която прибира водите и на „Главчово дере“, тече през чужди землища и се влива при с. Правдино пак в споменатата Грудовска река. Няколко извори с пивка вода са каптирани в чешми. Такива са: „Вълчевата чешма“ и чешмата „Корията“ — южно от селото в старата гора, „Циганска чешма“ — североизточно от селото и др.

II. АНТРОПО-ГЕОГРАФСКИ СВЕДЕНИЯ

1. Възникване и име на селището

На сегашното си място с. Афтане (Неделско) е възникнало към 1810—1815 г. Първите заселници спрели избора си на тези места поради наличното на изобилия вода, големи гори, хубави пасища и плодородна почва. Заселниците дошли от чирпански, старозагорски, новозагорски и карловски села.

Между тях били: Георги Христов Бургията, Атанас Иванията, Таню Узунята, Тодор Дичев Маразята, Бойко Жеков Мурадята, Миховчата и др.

Преди да се установи на сегашното си място, селото се е местило на два пъти. Най-ранното заселване ще да е станало в началото на XVIII в., тъй като селото се споменава със стари пътеписи от това време. Намирало се е в местността „Вакъфа“. Селището е било малко. Населението му се е занимавало със земеделие и животновъдство. По време на размириците в Турция било изгорено към края на XVIII в. Избягалото население се приютило в местността „Баба Дане“, на 500—600 м от сегашното село. На това място селището простиращо се до началото на XIX в. Тогава пак било опожарено от кърдджалии, след което се установило вече на третото си, сегашното място. И до днес по старите места, където е било селището, се намират следи от жилища. При разкопки са намерени домашни съдове като — гърнета, сачове, почици с душки в тях за печене на кебап, бръжие и др. По време на чумната епидемия, вероятно към 1836—1837 г. селяните временно напуснали селото и живели в гората. (Там именно е починал дядо Бойо, който се бил заразил при един слизане в селото за „рана“).

Със селяните от околните села афтанци поддържали добри отношения. Никой в селото не помни да имало в старо време никакви търкания и спорове за мера. Едва през 1928 г. възникнал спор със с. Сан-Стефано (Исмаил фая) за 3 000 дка земя в местността

„Баш бунар“, от дотогаванието го еско стопанство на с. Недялско. Този спор продължил 7—8 години, през които се стигнало до остра караници, побоища и престрелки между селяните от двете села. Спорът бил разрешен от Пловдивски апелативен съд след оглед на мястото. Делото било спечелено от селяните на с. Недялско, които представили неоспорими документи за собственост. Селяните от с. Сан-Стефано мячило се примирявали с неуспеха си и оставали враждебно настроени дълги години (до 1944 г.).

Старото име на селото е Афтане. За произхода на това име съществуват две предположения: първото, че иносимето на изкрай си български войвода Афтан (Витан), който бродил с хайдушкиата си дружина из тези места; и второто, че произтича от лумата „Афтане“ (от арабски произход), което значи седмица, неделя. Повото име е български превод на старото по второто предположение.

2. Тип и характер на селището

През първите години след заселването жителите на с. Недялско живеели сгрупирани в прости къщи-колиби, с големи дворове, заградени с плет. По-късно започнали да строят къщи от кирпици и дърво и да ги покриват с обикновени керемиди. Пръв направил такава нова, голима къща забогателият след престоя си в Цариград Танъо Боев, син на заселника Бойо Жеков.

След Освобождението по-богатите селяни строили къщите си от тухли, камък, дърво и ги покривали с марсийски керемиди. Към 1926 г. преобладавали вече този тип къщи, които били хигиенични и удобни за живееене. Около тях имало дворове от по 3—4 дка, заградени с плет. Броят на къщите възлиза на 300.

През 1886 г. била построена селската църква, а в 1889 г.—училището. В началото на XX в. била построена пощенска и втора училищна сгради за развитото се в прогимназия първоначално училище. През 1937 г. било построено ново училище на три етажа, с хубава училишна градина, а една година преди това —двуетажна общинска сграда.

В миналото селяните вземали вода за пиеене от единствената селска чешма, направена при самия извор всред селото от първия заселник Атанас Иванята. Чешмата била голима, с два чучура. Тя, ремонтирана на няколко пъти, се ползва и до днес. Почти във всяка къща има и кладенец.

Село Недялско е било самостоятелна община до 1934 г., когато станало централна община на съставните села Люлин, Първенец, Правдино и Богорово. От 1945 г. до 1958 г. се отделя в самостоятелна община, а от 1958 г. и до днес е пак централна община на съставните села Люлин и Богорово.

3. Население

Населението на с. Недялско е било винаги българско. През 1926 г. то е наброявало 1636 души, а днес според последното преброяване през декември 1965 г. то има 1524 жители (756 мъже и 768 жени).

4. Народно стопанство до 9. IX. 1944 г.

В Предосвобожденската епоха основният поминък на населението бил земеделие и животновъдство. Градинарството било слабо развито, а лозарство не е имало. В много старо време населението се е занимавало и с рударство. Нивите били засявани с различни зърнени култури. Жънели със сърнове и вършели на харман с коне или с дикани.

В селото се издигнали няколко богати селяни, които притежавали много земя и добитък. Такива били: Атанас Иванята, собственик на 600 дка ниви и 500 овце, Тодор Маразита—на 650—700 дка ниви и 550 овце, Танъо Узунята на 700 дка ниви, Георги Шишков—на 500 дка ниви и др.

Първоначално селяните мелели брашно на две малки воденици, построени на Грудоянската река. Те били съвсем недостатъчни, затова много селяни ходели да мелят по водениците на р. Тунджа, където се бавели по 20—30 дни, докато им дойде редът. След Освобождението били построени още няколко воденици. Между притежателите им били Иван Барото, Колю Атанасов, Миню Иванов и др. През 1909—1910 г. синовете на Миню Иванов—Колю и Генчо, преустроили бащината си воденица в моторна мелиница. Моторът, закупен от Англия, движил два камъка—за брашно и за ярма.

След Освобождението и Съединението състоянството на с. Недялско продължило да се развива при настъпилите по-благоприятни капиталистически условия. Селяните закупили повече земя. Обработвателната цепка се увеличавала, подобрявал се и начинът на обработката ѝ. През първото десетилетие на XX в. селяните започнали да купуват селскостопански машини. От 1910 г. нататък постепенно почти всички селяни се снабдили с руски плугове, а след Първата световна война закупили и си служели с брами, веялки и др. Притежатели на пърната, частна вършачка в селото били братята Великови. Две-три години след първата, те закупили още една. С вършачки се снабдили и други пет богати селяни: Васил Узунов, Колю Баров, Недъо Димитров, Тодор Вр. Гондарски и Танъо и Димитър Христови. Към 1925 г. 30 семейства се снабдили с жетварки. Собствениците на жетварки и вършачки жънели и вършели и на други селяни срещу заплащане в натура.

Продължавало да се развива и животновъдството. През 1881—1882 г. 43 стопани притежавали общо 2831 овце и 898 кози, за които плащали 16 780 гроша и 420 пари данък-беглик¹. Към 1911 г. броят на овцете нараснала на 10 хиляди. След войните обаче животновъдството намаляло. Все повече като основен поминък се налагало само земеделието.

По време на управлението на БЗНС селската земеделска общинска управа взела решението: заграбените още през 1901—1903 г. от частни лица земи от общинската мера и гора да се изплатят на държавата (на общината). Събранныте по този начин суми били използвани за благоустройството на селото. Изключени били от обекта на горското стопанство към 3 000 дка закелевели гори в местностите „Гергев игрек“, 2000 дка—в местността „Черковната кория“, 1 000 дка в местността „Гаванките“. Част от тази площ била продадена, друга—дадена под наем, с цел да се набере фонд за построяване на училище и за закупуване породист добитък за разплод. Значителен брой селяни вземали заем от БЗБ, за да си купят земя или земеделски инвентар, тъй като всеки се стремил да получи повече зърнени храни.

През периода на фашистската диктатура и при заредилите се икономически кризи обаче стопанството в селото започнало да запада, икономическото положение на селяните се влошило, мнозина се разорили. Така по време на големата икономическа криза (1929—1933 г.) често явление било селяните да не могат да намерят на пазара пласмент за зърнените си храни. През 1930 г. възмутеният и съкрушен от това обстоятелство селянин Димо Драганов изхвърлил храната си на улицата край търговските хамбари в с. Странджа (по същия начин постъпил тогава и Колю Белчев от с. Богорово).

В с. Неделско още от 1908 г. съществувало кредитно-потребителна коопeração, основана по инициатива на Стоян Михиков, бивш секретар-бирник на селото. Най-дени кооператори били: Гено Колев, Желизко Бонев (каснер на коопeraçãoта), Иван Гунчев, Бойо Пенев, Цонко Тодоров, Иван Николов, Танъо Христов и др. Докъм 1925 г. коопeraçãoта работела по-слабо поради силната конкуренция на иняколкото частни бакали. След това обаче тя постепенно укрепидала и през 1935 г. набрала към 800 хиляди леви делов капитал и 8 милиона оборотен (по стария курс на лева). Коопeraçãoта закупила вършачка „Ренесанс“, която работела добре. В този период тя вече успешно конкурирала другите търговци, като давала по-качествени стоки и на по-ниски цени. Задържалите се бакалско-манифактурни дюкянни на Димитър Пенев, Михоил Нико-

лов и Пейо Дечев работели слабо. До 1944 г. в селото имало 8 частни кръчми.

III. ИСТОРИЧЕСКО МИНАЛО

Положението на населението в с. Афтанс (Неделско) по време на турското робство било много тежко. Големите данини, плащани на държавата, безнаказаният произвол на държавните чиновници-нападенията, грабежите и безчинствата на разбойнически банди угнетявали силно населението и го държали в постоянно несигурност и тревога.

Когато в селото пристигали турски големии-служители, те отсядали обикновено в най-хубавата и богатска къща—в къщата на Танъо Боев. Той чък и другите селяни били длъжни да ги угощават изобилно.

Всред селото имало голим бръст (запазен и до днес), а пред него—голям дюкян. В средата на бръста, между клоните бил направен чардак, до който се стигало със стълба. На дървото имало закачена с връв хлонка, която използвали за проникване на итичите—да не безпокоят „гостите“. През лятото чардакът бил любимо място за почивка на турските гости. Тук искали теда им се поднасят пържените кокошки, баници, луканки, пастирски и други месета за ракията и виното. Тук си пиели тед и кафето. Оттук издавали заповедите си, които трябвало да се изпълняват безпрекословно.

Черкези-разбойници често нападали селото. От тях пострадал много зло споменатият богаташ Танъо Боев с жена си. Една нощ няколко черкези от с. Исмаил-фак се вмъкнали в къщата му и почнали да го измъчват жестоко, за да им каже къде крие парите си. Откачали от баяжата (комина) нагоренешата желязна верига, на която висяло бакърче с ядене и я увили около врата му. Инквизирали и жена му. Танъо издържал на мъките и не дал парите си. Жена му обаче починала наскоро от понесените страдания.

Друг път двама разбойници на коне нападнали богатия овчар и сметът българин Георги Шугата и приятеля му Георги Велин, когато били с овцете си в гората. Разбойниците изпългали, че имат заповед да ги убият и накарали жертвите си да застанат един зад друг, та да ги застрелят с един куршум. Действително Георги Велин бил простиран и издъхнал сред големи мъки. Георги Шугата не бил ранен, но се присторил на такъв, подражавайки гърчовете на приятеля си. Така той заблудил турците, които сметнали, че са го убили и отминали с ограбените пари. (Георги живял още много години и през 1916 г. бил кмет на селото).

¹ ЦДА, ф № 158, от № 1, арх. ед. № 84, л. л. 33—31. [Сведенето е издадено на 17. III. 1882 г. в с. Афтанс.]

От черкези бил убит и младият българин Стоян, известен с бунтовния си непокорен дух. Дълго време той успявал да се изпълзне от засадите, които му устройвали, но по скоро след схватбата си бил издаден и заловен от разбойниците. Те го отвели в гората край местността „Главчев дол“ и там го убили. (Оттам именно и името на местността „Стоянов гроб“).

По време на Освободителната руско-турска война, когато турците масово се изселвали в Мала Азия, изселващите се черкези от Испанл-фак (Сан-Стефано) се насочили към с. Афтание „да направят яма“, т. е. да го ограбят. Селяните и търпели. Никой побързали да се скрият в горите, други се събрали на мегдана в недоумение какво да правят. Обаче тогавашният изъренец на селото Бойо Б. Жеков, мъдър и красиоречен старец, пресрешил черкезите вън от селото. Дълго говорил той с тях и накрая успял да ги убеди да пошадят селото. С голямо облекчение и благодарност селяните побързали старца, който ги избавил от грозящата ги опасност. Но изселващи се от с. Доурукли (Правдино) черкези влезли в селото, ограбили много селяни, отвлекли много добитък и продължили пътя си към малкото пристанище Ченгене скеле (Отманлий, Бургаско), за да се качат на гемии и да отплуват за Турция. Бързите успехи на русите обаче им пресекли пътя. Тогава изърежени афганци и люлаци образуvalи защитни групи. Те догонали турците и успели да си върнат заграбеното. Между защитниците били братята Руси и Райчо Боеви, Тодор Тодоров и др.

Георги Шугата и стадото му били отвлечени от друга група турци, която по суша се движела към Цариград. Една вечер турците спрели да конкуват някъде край Одрин и една изоставена къща. Късно през нощта, когато всички спели, Георги станал, предизвикава съвали хлонките от стадото си и го извел в гората. После, като се движел все из гористи места и като избягал срещи с турци, успял да се върне жив и здрав в селото си.

Също така ловко успял да се спаси и Иван Абраш-пехливан, 18-годишният син на Руси Боев. Той бил заловен от бигашите турци край с. Чергал, на връщане от Ямбол. Турците спрели да пренощуват в с. Мидирис (Калчево) и накарали Иван да се бори с тях, а после легнали да спят. Иван издебнал удобния момент, избягал и през Бакаджиците се върнал в родното си село.

IV. ПОЛИТИЧЕСКО РАЗВИТИЕ НА СЕЛОТО ОТ 1878–1944 г.

Политическият живот в с. Неделско през този период се характеризира със същите борби за власт между буржоазните партии, както и в цялата страна. До 1912 г. в селото борба за власт воде-

ли стамболовисти, народници и демократи. През тези партизански времена не били подобрани средствата за постигане на желаната цел: демагогски обещания, лъжи, кавги, побоища и убийства. Така народнициите Иван Талачата и Атанас Талачата били убити от стамболовистите.

Когато пък при властта на народнициите народният Митьо Милков бил избран за народен представител, той се сближи с Фердинанд и управляващата клика и използвал властта за лични облаги. Закупил едно имение, (бивш) турски чифлик в с. Чарда, Ямболско, мелница в с. Пашино и хамбари в с. Странджа. Започнал търговия със зърнени храни и забогатял извънредно много. Народнициите се почувствували господари на положението и преследвали по различен начин свите политически противници.

След катастрофалния завършек на войните от 1913 и 1915–1918 г. селяните, разочаровани от едробуржоазните партии, обърнали поглед към БЗНС и БРП (т. с.). По време на парламентарните избори през 1920 г. най-много гласове в селото спечелил БЗНС.

Интересен е следният случай, който говори за отношенията на народа към буржоазните партии и който селяните от с. Неделско отнасят към този период: на едно предизборно събрание трябвало да говори Андрей Ляпчев. Кметът на селото Руси Маразов наредил на селския пастир да докара селските магарета на мегдана, където щяло да се проведе събранието. Нареждането му било изпълнено. Магаретата започнали да реват, да бият, да се ритат и провалиха събранието. Николко години по-късно селска делегация в която участвал и Руси Маразов, посетила Ляпчев—вече като министър-председател на говорнисткото правителство, Ляпчев, който добре помнил отговоряването си, се зainteresувал какво прави Руси Маразов, без да подозира, че той стои пред него. Маразов не се смутил, а сам отговорил, че лицето „бог да го прости“ е починало.

Управлението на БЗНС било период на известно успокояние и икономическо преуспяване на селото. Данъците били намалени, пропедени били редица благоустроителни мероприятия. Възможността да се продават храните чрез консорциума помогнала на селяните да избегнат грабителското посрелничество на търговците и да запазят доходите за себе си.

Последвалият обаче Деветоюшки фашистки преврат през 1923 г. унищожил тези придобивки. Започнало преследване на земеделци и ляво настроени селяни.

В селото тайно почнала известна подготовка за Септемврийското антифашистко въстание, по преславената и репресите и осуетили.

Кървавата разправа на Цанковото фашистко правителство с комунисти и антифашисти принудила няколко земеделци и анархисти да напуснат селото. Някои, като например Руси Абрашев, емигрира-

ли в СССР; други преминали в нелегалност. Тодор Иванов Андонов и двама-трима негови другари се присъединили към нелегалните анархисти от с. Йоили и под ръководството на Тоньо Статев участвали в обира на котленската банка. Нелегалната анархистична група убила тогавашния кмет на с. Недялско—Танъо Колев Каракачан и селищна Кремъка, от с. Странджа.

Известрената класова борба по време на монархо-фашистката диктатура довела до основаването на партийна организация в селото в началото на 1933 г. Тя застапала начело на антифашистката борба в с. Недялско. През 1942 г. излезли в нелегалност и станали партизани малажите Слав Железчев Бонев и Колю Цонев Тодоров.

Двамата малажи още като ученици се запознали с марксизма и къзприели комунистическите идеи. Когато, след свърширане на гимназия, отбрали редовната си военна служба, те развили нелегална комунистическа дейност пред войните. В началото на 1942 г. били пуснати за 20 дни в домашен отпуск, но понеже се останали в тях, воените съкратили отпуската им и поискали незабавно да се върнат в частта си. Обаче, предупредени от свои другари-войници, Слав Железчев и Колю Цонев не се върнати, а минали в нелегалност. Те се свързали с ямболския партизански отряд и започнали своя героичен изтряпълски живот.

След няколко месеца излязли в нелегалност и станали партизани Иван Матев Вълчев, Паният Атанасов, Железю Ивачов Колев. През пролетта на 1943 г. от селото излязли като партизани още Димитър Русев Тодоров, Вично Русев Стоянов, братята Русев и Димо Георгиеви Лимони, Сидни Железчев Димов и Христо Тодоров.

Други смели селяни от с. Недялско станали ятаци на партизаните. Те били Иван Брайков, Железю Бонев, Неделчо Н. Узунов, Димитър Колев, Станка Стоянова, Георги Димов Добрев, Тодор Желизков, Иван К. Мановски, Петър Яиков.

Вместо вземала пай-кутии мерки спрещу партизани и ятаци. В селото често били извършвани блокади, претърсвания били къщите на съмнителни за властта селяни, напасни били побояни.

Слав Железчев Бонев загинал на 17. XII. 1943 г. Той, при една акция в с. Земен, бил издачен от предател. Къщата, в която се укривал, била завардена и Слав Железчев бил убит из засада.

Слав Стоянов Колев пък бил убит от охраната на ж. и линия-край с. Странджа, когато с група нелегали преминават ж. и линията, икономично от същото село.

Други двама партизани—Христо Тодоров и братът на Слав Железчев—Боню Железчев, след една акция се измъкнали живи в Стара планина, където при престрелка с фацистки били ранени, но не били заложени.

През 1944 г. (на 30. VI.), поради предателство, в землището на с. Недялско били открити и обградени от жандармеристи трима пар-

тизани от Ямболско, които след търда съпротива загинали в бой. Между тях бил и Георги Калчев (Ламята), който след свършване патроните се самоубил с последния си куршум. (За убитите партизани селищните съчинили песен).

При една блокада през 1944 г. били запалени къщите на Цо-њо Тодоров, Иван Брайков, Железю Бонев и Георги Димов, чиито силове били партизани, а те самите—ятаци. Подпалена е била и къщата на ятака Русп Абрашев, който се била завърнат през 1936 г. от СССР. Всички ятаци били арестувани и осъдени на дожините затвор. Само Неделчо Узунов, който, кръщаки се от покето, бил заловен от група жандармеристи, бил застрелян пред селото.

Борбата в павечерието на 9. IX. 1944 г. се изострила все повече и повече. Напразно беснеели плачите. Въпреки понесените страдания и дацените скъпи жертви, селяните от с. Недялско сторили твърдо на своя боен антифашистки пост и с радост просрещали Деветосептемврийската народна победа.

V. НАРОДНИ ПЕСНИ ОТ С. НЕДЯЛСКО

Песен за убийството на тримата партизани

Спощи минах, мамо,
през с. Недялско.
Там заварих, мамо,
дор три преси трупа.
Първият труп беше
адвокат—Ламята.

Вторият труп, мамо,
е на даска Николая,
а третият труп беше
Васката-маистора.
Те измърха, мамо,
за панша свобода.

Песен за Цветана и Генчо—двамата

Служайте, малко и голимо,
банди още и малки,
моми, будки и ергени,
че кой когото обича
за него да се ожена
Чудо е голимо станало
в село Недялско. Ямболско,
е Цветана и Генчо—лајмага.
Че те са двама иземали,
голими сватби влизали,
В нетък я почвали,
в ердата було хърдали.
Почна Цветана да шета,

да пере, още да маже.
Васил и Руса—златата
и по-голямата етърка,
те се на Цветана присъват,
че от нико, нищо не знае,
тя кници работа не увесе.
Чините ги ги памна,
а зърната ги пренеса.
Когато дрехи памна,
етърката ги пренеса.
Цветана, бука хубава,
чудом се чузи и мас
иц кого извръз да угоди.

Минават дни-три месеца.
Една вечер, кат си легнали,
тя на Генчо думаше,
„Генчо ле, първия правдино,
Генчо ле, първо велично,
как ще, Генчо, живея
при тия **хора** проклети.
Аз ще те, Генчо, напусна,
край на живота си ще сложа.“
Генчо я силно улари
и на жена си думаше:
„Не искам смехове да правиш,
хатъра им само ще гледаш
на свекър и на свекъря,“

на зълва на етърия.“
Сутринта тя рано ранила
и у майкини си отишла.
Всички ги в къщи свариха.
Седнала и заизлакала,
плакала и нареждала,
че много лошо живее
при тия хора изедин.
„Аз вече търдо намислих,
край на живота си да сложа.“
И си павънка излезе,
шипенце с руфия извали,
бързо го влягна и изли
и се от душа раздели.

СЕЛО ПАЛАУЗОВО (АВЛАЛИЙ)

I. ПОСЕЛИЩНО-ГЕОГРАФСКА ЧАСТ

1. Местоположение

Друг северен сътъд на с. Люлин е с. Палаузово. То отстои от нашето село на 14 км, а от окръжния гр. Ямбол—на 28 км.

Селото е разположено в долината на река Мочурище (Азмак дере). То е в съседство още със селата Воденичане, Иречеково, Маленово и Недялско.

Теренът на землището му е равинен. Общата му големина е 13 290 дка, от които 12 000 дка са ниви, 290 дка—пясъци и 1 000 дка—гори.

По-забележителни местности в землището са: „Къз мизар“, „Кайджика“, „Черкезкото дере“, Хисарлька“ „Хотули“, „Чешмите“, „Текето“ и др.

Местността „Къз мизар“—Момин гроб се намира югоизточно от селото. Селяните обясняват наименование то със следния случай: в миналото една мома от с. Воденичане пристанала на момък от с. Недялско. Братята на момата настигнали двамата млади по пътя за селото, убили сестра си и я погребали на това място. Местността „Черкезкото дере“ е почти сух дол в северонзочната част на мерата. Нарекли го така, понеже все по него минавали черкези, когато идвали да нападат селото. Близо до това дере е местността „Кайджика“, в която се намират селските лозя. В нея бил убит от двама турски слуги палаузовският овчар Диньо, за когото народът съчинил песен. „Текето“ е малка височина, която се издига северно и близо до селото. Никога тук е имало турско параклисче, което отдавна е разрушено. Напоследък оттам е изведен и последният основен мраморен камък на постройката.

II. АНТРОПО-ГЕОГРАФСКИ СВЕДЕНИЯ

1. Възникване и име на селището

Село Палаузово е основано към 1825—1830 г.

Първите заселници били предимно българи, дошли от старозагорски села, затова и до днес палаузовските селяни се наричат „загорци“. Неизвестно откъде тук дошли и няколко турски семейства. Знае се името само на един от първите заселници — никакъ си Канъо Турлака, чийто днесшни потомци според селяните са Турлакови.

По време на Освободителната война (1877—1878 г.) жителите на селото за известно време гостивани, но впоследствие пак се завъртили в него. Само някои се населили в Добруджа и Русия, където и останали.

В миналото селото е носело името Авлалий. Предполага се, че то е получено от един гроб (теке), който е служил за свято място — евлела, на живеещите тук тури. Те назовали селото Евлела. По-късно българите променили името в Авлалий, което повече допадало на техния говор. Възможно е обаче това име да е потурчено и да има гръцки произход — да идва от корена на гръцката дума „авле“ — двор, заградено място. През 1934 г. селото е наименувано Палаузово в чест на Никола Хр. Палаузов, народен възрожденски книжовник и съратник на съгражданите си Априлов.

2. Тип и характер на селището

При заселването си селището било малко. Състояло се от 25—30 къщи-кълби, разположени наблизо една до друга. По-късно започнали да строят по-солидни къщи от камък, дърво и кирпич.

След Освобождението строили по-хигиенични къщи и от тухли и ги покривали с керемиди. Дворовете (от 2—4 дка) били заградени с плет от тръни. Към 1926 г. вече някои богати селяни си издигнали двуетажни къщи с изби. Тогава селото се състояло от 170 къщи, а сега има 180 къщи.

Селяните се снабдяват с вода от 4 чешми, строени през различно време. Най-стари са чешмите „Гюра“ и „Чорлу“. Чешмата „Гюра“ е наречена така поради изобилието вода, която блъка от нея. За чешмата „Чорлу“ се смята, че е наречена така, защото е била строена от цигани със същото име. Към 1925 г. била поправена и снабдена с две каменни корита. През 1929 г. поради големия студ чешмата замръзнала, коритата се напукали. Тогава наново била попранена от непазвестен майстор от с. Правдино. Тъй като покрай чешмата „Чорлу“ минава щосето за Странджа, на

тази чешма пояди добитъка си и селяните от съседните села Правдино, Първенец, Богоюро, когато с колите си носели храните си на тази гара. Почти във всеки двор има и кладенец, чийто вода се използва за домашни нужди.

3. Население

Населението на с. Авлалий (Палаузово) в миналото е било разнородно — българско и турко. След Освобождението турците се изселиха и селото добило чисто български облик. През 1926 г. то наброявало 836 души, а днес — 647 души (326 мъже и 321 женни) — по преброяването през 1965 г.

4. Народно стопанство до 9. IX. 1944 г.

Основният поминък на населението на с. Палаузово било земеделието и отчасти животновъдството. Нините били засявани със апеница, ръж, съченик, пиреница, слънчоглед. Отглеждали различен едър и дребен добитък, особено много овце и коне. Конете на първите заселници били ишаки (каракачански). Към 1880 г. никакъ си дядо Драгия докарал от гр. Стара Загора хубави коне и оттогава започнало подобряването на породата им. (Днес палаузовци също са известни с хубавите си коне.)

По време на турското робство в селото имало два големи чифлики: единият — в североизточната част на селото, собственост на турчин Алиоуз, другият — в западната част на селото, собственост на гърка Костаки.

След Освобождението чифликите продади имотите си и напуснали България. Селяните на Палаузово закупили земята на бившите чифлики във колективен начин — събрали по списък пари за изплатянето и всеки получил според внесените пари съответното количество декари земя.

През 1881 г. 31 стопани притежавали общо 1 805 овце и 74 кони, за който добитък платили 8455 гроша и 20 пари дапък-безник. Селянинът Димо Дуков притежавал 372 овце, Куман Колев — 176, Иван Желев — 121, Стоян Георгиев — 101. През 1930 г. в селото имало вече открита кредитно-потребителна кооперация „Искра“, която работела добре.

Най-старият пазарен център на с. Палаузово за зърнени храни бил гр. Бургас, за добитък — гр. Стара Загора.

— ЦДНА, Ф № 158, оп. 1, гр. ед. № 64, л. 14—15. Сведението е издавано за 16. III. 1882 г. от кмета на село Авлалий — Георги Богданов и старец — П. Томов, М. Андреев, Ив. Желев, Ст. Куманов.

III. ИСТОРИЧЕСКО МИНАЛО

1. Миналото на селището преди падането ни под турско робство

В местността „Хисаръка“, източно от селото, никога се е изградила голяма крепост. Днес вече не личат следи нито от стенните, нито от постройките, намиращи се в крепостта. В същата местност между дълбоки долове се издига голяма могила, от която прикопане се изваждат тухли.

Западно от „Хисаръка“ е минавал стар път с посока от север към юг, известен и досега с турското наименование „Таукинъюлу“, т. е. итнич път. В местността „Чешмите“, южно от селото, при разкопки са открити следи от андои, керемиди, домашни съдове, пари и др., което говори, че тук в миналото е имало старо селище.

Като взема под внимание важното съобщително значение на селото в миналото, развалините и старото му име, П. Делирадев изказва предположението, че тук може да е била средновековната крепост Авли, която К. Иречек и проф. Златарски поставят в Сливенско (Иречек – при с. Гаврайлово, проф. Златарски – при с. Горно Александрово). Той допуска също, че тя може да е и крепостта Лардия.

2. Турско робство и Освобождение

По време на Освободителната Руско-турска война с. Палаузово било нападано от бъгари за Турция черкези и турски разбойници. Имотът, честта, животът на селяните били изложени не прекъснато на опасност. Изплащаните селяни напускали селото и се скрили в околните гори. Никой се криеше в местността „Гюнла“, която била блатиста местност, покрита с гъст, почти непроходим жавар и турците не се решавали да ги търсят там.

Все пак веднъж когато две селянки – баба Гичевица и баба Дараджанка, крадешком се промъкнали в селото за храна, били забезлязани от разбойници и хванати. Черкезите ги завели в селото и искали да им кажат къде в къщите има скрити пари. Тъй като селяните упорито мъчали, подложили ги на жесток бой и мъчения, а после с вързани ръце ги заключили в една къща. След отминаването на черкезите, селяните се запърнали в селото и измъчените жени били освободени.

За известно време след войната селяните били безнокочи от заканите, кражбите и убийствата на никакъв разбойник Димо Шайката, който бил закрилян от Райно Дончев. Най-после те из-

Село Палаузово

Училището

молили Райно Дончев да го издаде и го убили в скривалището му в една селска воденица. Така селото си отдъхнало и заживяло по-спокойно.

IV. РАЗВИТИЕ НА ПРОСВЕТНОТО ДЕЛО В СЕЛИЩЕТО

Началото на учебното дело в селото датира от 1871 г. Пръв учител бил Драгия Ж. Дараджанов. Първата година той обучавал 10–15-те си ученици в овчата кошара (ъгъл) на селянин Станчо Канев, а по-късно в една килия при селската църква, подарена за целта от църковното настоятелство. Обучението тогава било килийно. Децата се учели да четат и пишат на черковно-славянски, учели нанзуст 2–3 църковни книги. Смятането било съвсем слабо застъпено.

След Освобождението, през 1882 г. със средства, събрани от селяните, и с материали от близките чифлишки постройки било построено ново училище. То се състояло само от една стая. През 1899 г. била направена пристройка, като била издигнат и втори етаж. Училището заемало две стани в горния етаж, а в долния се помещавал общинският хамбар. Учителите по това време станали двама. По-късно, поради нарасналния брой на учениците и

Долният етаж бил пригоден за две учебни стап. Учителският персонал се увеличил на 4 учители. Училището било най-голямата сграда в селото и изпъквало като висока кула над останалите къщи.

В това училище се водели учебните занятия до 1938 г. През същата година била построена първият етаж на днешното училище със средства на селото. През 1940 г. със средства, подарени от учителите Киля и Динко Лечеви бил построен и вторият етаж.

След 9. IX. 1944 г. признателните семейства на с. Палаузово името на името на народните учители и дарителите — Кина и Динко Лечеви. Днес то е разсадник на истинска народна просвета.

V. НАРОДНИ ПЕСНИ ОТ С. ПАЛАУЗОВО

Песен за овчар Динко

Динко шилега пасеше
в местността Караджика,
покрай азмака в ширите,
куруджии се ба Динко закачиша
жив да го хвалят и бият.
Но Динко се не подчинява,
пред турци глава да склонява.
На чайка си думи думаше
„Азъ се от турци, майко, не плаши се с Динко няма не бива.
от Ахмед и Хасан двамата,
назад на мерата чифликъ.“

По те го скришом лебазли,
лебазли и го хванали.
Искали му ръце да вържат
да вържат и ги кръстосат.
Но Динко им се не отдава,
смело се от турци отбранява.
Тогава Ахмед разбрара,

Със страх се изад извиви
и вожа си в Динко забина.

Песен за Калинка и Димитър Момчеви

Чувайте, малко и голямо,
както с чудо станало
в Пашакъй, село голямо —
за Калинка Гашъо Кирова
от с. Палаузово
и Димитър Момчев от Пашакъй
какво са чудо направили.
Като се драма всички
премали и заживели.
Майката на Димитър — манчева,
ти капа от туй не става,
че се драмата разбира.
Тища Димитър думаше:
„Димитре, сине, Димитре,
ти като ходиш в къра,
в къра, сине с конете,
твоето бучче хубаво
с други мъже говори
приказки, синко, любовни.
Димитър се от туй разгневи.
Сутринта рано ставали
До обед са жетва жетвали,

До обед са жетва жетвали,
след обед през село минавати
Димитър си бръснала патокъл
и като на линя отишъл,
на инвати в Еледжица,
Димитър вдог разпиряга,
Калинка гина заражена,
Димитър Калинки думаше:
„Калинке, либе, Калинке,
и сла да си починеш,
води студена да листи.“
Калинка сърпа листани
и при Димитър отиде.
Димитър я за коса улови
и я на земята вовази,
та ѝ главата отреза.
Меден ѝ чекъ говорит:

„Димитре, либе, Димитре,
три години става се воли,
никога ге сме се скарази.
Какво съм сега сгрешила,
та ми главата отреза.“

СЕЛО ИРЕЧЕКОВО (АРНАУТКАЙ)

I. ПОСЕЛИЩНО-ГЕОГРАФСКА ЧАСТ

1. Местоположение

Село Иречеково се намира на 8 км западно от с. Люлин и на 18 км източно от гр. Ямбол.

Разположено е северо от Еркесията, в подножието на един от Бакаджините, който носи имената — Иречековски Бакаджик (Големия Бакаджик). През селото минава малка река — Селската, набираща водите си от това възвишение. Село Иречеково е в съседство още със следните села: Палаузово — на север, Търнава и Джинот — на запад, Челник и Победа — на юг, Недялско — на изток.

Землището му заема общо 28 800 дка площ от които 26 600 дка — ниви, 1 200 дка — ласнина и 10 000 дка — гори. Терентът му е предимно равнинен с плодородна черноземна почва (смолници).

Напояването на земята в миналото не е било особено добро. Построените след 9. IX. 1944 г. пет язовира (два на Селската река, един на р. Гаванките и два на Грудовската река) са допринесли за подобряване на напояването. Няколко потока, извори и чешми също оказват благоприятно въздействие в това отношение.

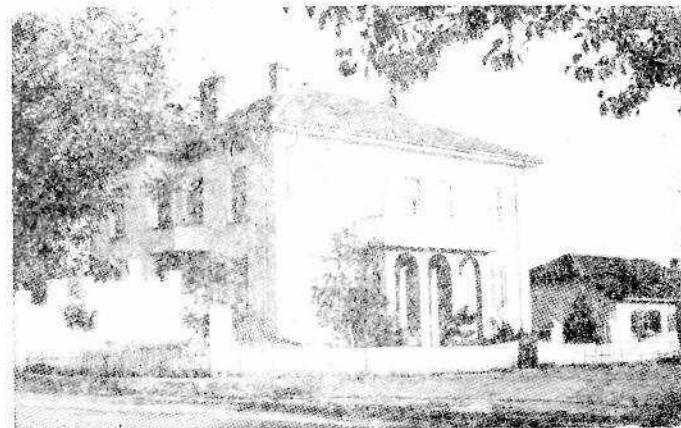
Повечето от чешмите са стари, поправени в по-ново време. „Поповата чешма“ е една от най-старите. Строена още в турско време със средства на църковния двор, където растели няколко високи бряста. Турските първеници обичали да почиват на чардака, направен сред клоните на най-голямото дърво. Много стара е и „Лозенската чешма“, близо до шосето Иречеково — Люлин. При неколкократните поправки чешмата е снабдена с корита за поене на добитъка. Тъй като се намира на стотина метра южно от селските лози, използват я и при пръскането на „кукурската чешма“ се намира в местността „Дебелата кория“, северозападно от селото. Строена е през 1926 г. със средства, събрани от селяните, облечени като кукери, които играели на Кукерозден (след великденовски затворовни). В миналото чешмата

та е била пак на същото място, но е била разрушена от иманяри. Чешмата „Кюита“, на границата със с. Недилско, е чешма с изобилна пивка вода, използвана особено много през лятната полска работа „Дядовата Гьоргева чешма“ е на юг от селото. Тя има изобилна вода. Използува се за водопой на обиетите на ТКЗС-то. Чинто къшли са наблизо. „Дядовата Кръстева чешма“ се намира също южно от селото, наблизо до обора на селскествата и до някогашния турска байя — хамам, която вече не съществува. Наречена е на името на селянина, който я е строил. До тази чешма в старо време са колели курбан за дъжд, а на Софийден правили масловет и молебен.

Нови са чешмите „Шипката“ и „Козарките“, строени през 1950 година от селскствето. Чешмата „Шипката“ се намира на върха на Бакаджика до голем шипков храст. От нея утоляват жаждата си селските ловджии, когато са на лов из планината.

Стари, разрушени чешми, които са оставили името си на мястото, където са се намирали, са: „Мачевата“, „Йовчевата“, „Лалчевата“ и други.

По-забележителни местности в иречековското землище са следните: местността „Къшлите“, на юг от селото, до голяма камара — Камъка и по течението на дерето на люлинската чешма „Баба Гана“. В турско време на това място били къшлите на богатия турски чифликчия Авуз, от с. Воденичесе, който имал цял сюрек (стадо) говеда и цял сюрек биволи и биволици. В най-долния край на дерето (дола) било направено „Калило“, заградено с висока стена, в което лежали биволите. (Оттам и името му Авузовото калило). На това място и до днес личат следи от него. Селяните разказват, че тук бил убит от разбойници един българин, овчар на чифликчията, тъй като убийците смятали, че у него има чифликчийски пари. И до днес иманярикопаят тук с надежда да намерят пари. На около 300 метра южно от чешмата „Баба Гана“ по дала ѝ се намира местността „Клиничките ъгъли“. Говори се, че в миналото в нея били къшлите на трима братя от с. Жеравица, които идвали през лятото да пасат тук овцете си. Идванието по тези места жеравиенци наричали — в долиното поле, за разлика от отиващето им в Добруджа, косто наричали — в горното поле. Между селото и местността „Къшлите“ се намира друга местност — „Велев гроб“, наречена за името на убития в нея от турци богат българин Сербез Вельо от с. Могила, чийто биволи по-късно също лежали в Авузовото калило. За този Сербез Вельо и за смъртта му селяните съчинили песен, която пеели по седенки и по сборове. В полите на Бакаджика, 7–8 km югозападно от селото, има местност „Гаванките“, наименована така по името на десетте извора, които си издълбали места в канарите, прилични на гаванки. В местността се

Село Ирчеково

Съветът

издига могила, откъдето на Тодоровден започват традиционните народни гонки с коне до селото. Още по на юг, пак в полите на Бакаджика, има скала „Шилестият камък“ или „Караул таш“. Попада във върхът на скалата „Караул таш“ минавал стар път, който водел от Стражджа за с. Челник през иречековското землище и Бакаджика. От високия камък се виждал почти целият път. По този път минавал карванът на турската хазна и богати търговци. Говори се, че българските хайдути Кара Кольо и Димитър Калъчлията, които действували в планината, поставяли стража на камъка, за да следят движението на карвана, та да го нападнат в удобен момент. Затова замъръкните на път турци предпочитали да носят в ханчето близо до пътя, а на сутринта, по светло, да минат Бакаджика. Пак с действащата на двамата хайдути според преданието е свързано името на местността „Арабската поляна“ в Бакаджика. На тази поляна бил убит от Кара Кольо и Димитър Калъчлията един турчин, пазач на турската хазна и прикор Арабчето, който се хвалил, че него куршум не го лови и не се страхува да минава конем през Бакаджика. Местността „Логоза“, на 3 km западно от селото, е гъста гора при Търнавската река, която се влива в реката Мочурница. Тук по време на Междусъюзническата война (1913 г.) се криели селяните от село Търнава, когато научили, че турците приближават старата

българска граница. На източната част на Бакадишка има местност „Бабиния Еньовчен манастир“, наречена така уж по името на някаква си баба Еньовца, която била сънувала, че на това място има свещена вода и на няколко пъти копала из местността. Тук са се възели много отровни змии – пепелянки, и затова местността още се нарича „Зъбъкото мътило“. На северозапад и близо до селото се намира местността „Мараша“, която представлява голи хълмове, почви без трева и храсти. Рядко и то само през пролетта някой овчар докарва стадото си тук на паша. В минулото обаче тази местност била покрита с гъста гора и хубави насеници.

Според много популярно представие, по време на турското робство в тази местност живеел богатият селянин дядо Янко е четиримата си сина, спахи и внуци (всичко 16 души). Тук били къщите, нивите и къщите им за добитък – предимно овце и кози. Цялото това голямо семейство живеело далеч от селото, защото синовете на дядо Янко били буйни, свободолюбиви и не се подчинявали на турците. Веднъж като се намирали в гората, братята били нападнати от черкези, които им поискали даром два овена за клане. Той като не получили овните, черкезите се закалили да си отмъстят. И действително една нощ, всекоро след този случай те се промъкнали в къщата на дядо Янко, мислейки, че е сам, и му поискали всичките пари, получени насъкно от продажбата на много овце. Той отказал. Тогава черкезите почнали да го измъчват жестоко. Синовете му обаче, които си били в къщите, чули виковете на баща си и се спуснали да му помогнат. Догичалият пръв убил с тоягата си един от черкезите, но те били много и бил обграден цялото стопанство. Започнала престрелка, в която двама от братята загинали. Останалите 14 членки на това голямо семейство били заловени живи, отведени на най-високия хълм на „Мараша“ и били избити. По-късно селяните парекли любното им място „Янкова гробница“, а мястото на запустелите им къщи и къщии „Янков юрт“, използвайки „Янкорту“.

По стар обичай, пазен и до днес, всяка пролет, когато играят „пеперуда“ за дъжд, селските момичета плават да прелят тези гробове и да поставят на тях цветя.

II. АНТРОПО-ГЕОГРАФСКИ СВЕДЕНИЯ

I. Възникване и име на селището

Кога е възникнало с. Арнауткьой (Иречеково), не се знае, обаче е едно от най-старите съседни на с. Люлин села. Сигурно е, че вече съществувало през XVII в., защото в един

турски документ за първи път се съобщава за с. Арнавуд през 1609 г. и започто исторически факт е, че през 1657 г. в него е напушвал сълтан Мухамед IV, когато се е връщал от аспа си в Равна гора и е пътувал за Пловдив.¹

Първите заселници на селото били арнаут-абапци. Понеже се заселили българи, преселници от Пловдивско, Чирпанско, Старозагорско, които напуснали родните си села по неизвестни причини.

Най-рано пред селото било разположено по на юг от сегашното му място. След това, когато донесли българите, те се заселили на север от брега на малка река „Селското дере“, привлечени от изобилната вода на извора и от хубавите дълбоки гори.

Между първите заселници българи били Иоргевият род, Рогошевият род, Филиповският и др.

Старото име на с. Арнауткьой му е дадено по наименование на най-ранните му заселници – арнаути. През 1934 г. е наименовано Иречеково, в чест на известния чешки историк д-р К. Иречек (1854–1918 г.), голям познавач на българския народ, на неговата земя и история.

2. Тип и характер на селището

Първите заселници българи си направили къщи-козини, различни поако по дворни места, които заградили с илет. Селото тогава се състояло от 25–30 къщи. С течение на времето строежът на къщите се подобрил. През 1858 г. в центъра на селото била построена селската църква „св. Димитрий“. През 1884 г. селото наброявало 120 къщи, строени по „нов архитектурен стил“, както пише П. К. Златаров в статията си, печатана във в. „Марица“.² Същинят лава възторжено описание на местоположението и общия вид на селото. През 1930 г. преобладавали едноетажни къщи с по две стаи и салон, строени от кирпичи, камъни и илет и покрити с обикновени керемиди. Те всички имали южно изложение.

Селото се снабдявала с вода от трите селски чешми: „Дядо Стояновата“, „Аговата“, „Поповата“ и от кладенци. Най-стара е „Дядо Стояновата“ чешма, строена още от един от първите заселници със същото име. Тя била направена при самия извор на малката рекичка, край чийто бряг са се заселили. (Днес водата ѝ се използва повече за водопой на добитъка на ТКЗС-то.)

¹ Вж. История на с. Люлин, стр. 67.

² В. „Марица“, год. VII, брой 617 от 5 VI 1884 г.

„Аговата“ чешма се намира на левия бряг на друга малко по-голяма река, която извира същерно и паблизо до Бакаджишка и тече през селото. Чешмата била строена от един богат турчин-ага, който живеел от същата страна на реката. Среди чешмата се намирала голяма поляна, на която турските беглици събирали беглика. Затова и до днес мястото се нарича „Беглишкият харман“. Чешмата сега е поправена. Тя е с два големи чучура и има изобилна вода, много добра за пиене. На есен селяните белят на нея платната си. „Поповата“ чешма се нарича така, защото е строена в миналото със средства на църквата. Намира се до самия църковен двор. Водата ѝ е добра за пиене.

3. Население

Най-ранните заселници на с. Иречеково били албанци, а по-късно преобладавали българите. През 1926 г. селото наброявало 1524 жители, групирани в 270 домакинства. Днес, според последното пребояване от 1965 г., общият брой на населението е 1738 души (890 мъже и 848 жени). От тях само 15–20 души са чуждани. Те живеят в северозападната част на селото.

4. Народно етопанство до 9. IX. 1944 г.

Основният поминък на населението още от най-старо време е бил земеделието. Нивите си селяните засявали със зимници, сченик, наровница, стънчоглед, фий и други.

Занимавали се малко и с животновъдство. От добитъка отлеждали главно овце и кози. През 1881 – 1882 г. 40 стопани притежавали общо 2 186 овце и 1 452 кози, за които плащали 16 371 грона и 320 пари данък-беглик.¹ Вълко Филипов имал 372 овце и 202 кози, Петко Стойнов – 236 овце и 47 кози, Кольо Петков – 155 овце и 123 кози, Данъо Колев – 152 овце и 58 кози.

По-главни занаяти, с които се занимавали селяните, били обаджийство, железарство, ковачество, дърводелство. Циганите се занимавали с джамбазътък и отчасти с ковачество. През дното образували племни групи и жънели на иречековските богати земевладелци. При капитализма циганите живеели зле, икономии дори били принудени да просят.

¹ ЦДНА, ф № 158, оп. 1 арх. ед. № 61 л. 26–27. Съдълението е изпълнено на 15. III. 1882 година от кмета на с. Арапуткой Ст. Петров и старец Ив. Ганев, Димитър Траев, Минчо Тапасов и Тихо Димитров.

В миналото богати селяни построили пет воденици, на които месели брашно и селяните от съседните села Търнава и Палавузово. Най-стара била Цвятковата воденица, построена там, където реката „Гаванките“ се влива в Търнавската река. Също много стара била и воденицата на дядо Генчо Катъра по течението на „Селекото дере“ в местността „Хамама“. (Днес водениците не са запазени). Към 1910–1912 г. била построена моторна мелиница на съдружниците Генчо Катъра, Дончо Мачев и братя Савови. Тя се намирала отначало в центъра на селото, в дворовете на Генчо Катъра и братя Савови, после била преместена на края на селото, на левия бряг на реката. Поради неразбирателство между съдружниците, мелиницата била продадена на Христо Вълчанов от с. Странджа, а той пък я продал на В. Лайчидов от с. Недилеко (През 1947 г. тя бе национализирана).

В селото имало 4 върниачки, собственост на богати селянски съдружници.

Най-старият дюкян-кръчма се намирал на брега на реката, на югозапад от църквата. В последните години преди 9. IX. 1944 година той бил преустроен в дарак за вълчено на вълна и на края – в петежинчица. (Сега е разрушен).

5. Этнографски сведения

Носии

Мъжете носели гайтания потури и антерии, на кръста – червен пояс. На краката си навивали навои, завързани с черни пързи и се обуввали с цървузи, на главата си слагали кожени киапи.

Жените се обличали с широки, дълги до петите вълнини рокли, препасвали се с дебели вълнини престнаки и сребърни колани. Тази носия е известна като „връжковеки“ носия. (Такива носии носели жените и от с. Недилеко, Странджа, Воденичено). Женските украсления били: обици от рубета или азтьни, герданци и сребърни грозди.

Народни песни от с. Иречеково

Вельо Иванка думаше:
„Иванке, либе, Иванке,
събери, либе, меджия,
на шала ресни пресуци,
че съм писмо получила
от дядо Гено даскаса,

не вяма ми. Иванке,
да чифта руси биволи.
Ще ида, либе, да видя,
да видя, да ги намеря.“
Инзека Вельо думаше:
„Недей ми ходи, Вельо ле,

в туй ми село Арнауткъй,
че туй е холан измама.
Слоног ходих, Вельо ле,
за вода бистра, студеста
и минаф Вельо ле, любе,
ак минаф край кафенето.
То ишко беше с турци.
Един се други питаха:
„Таз ли е ля Вельо булката,
ка Вельо баш хубинена,
иа Вельо баш сербезина?“
Изканка младежка събрала,

момичета и момчета.
На шала юсии пресуки.
Сутринта Вельо подравна
и в Арнауткъй пристигнал.
Дило чи Гено попитал
„Къде чи са бакаджите?“
Ласкатъ „туй му отговори:
„В Бакаджика на пана.“
Към Бакаджика Вельо потегнал,
На път са го турци срещнали,
и на ешур убили

Трифон и Добра думаше:
„Добре ле, кичук байракия!“
Я лигай. Добре, байракът
иа горе къмто Гребенец
Гребенец. Добре, да минем,
ка Матейското да идем...“

Добре Трифону думаше:
„Трифоне стара войводе,
Матей е много далеко,
и момичете са узорени,
иа ден са момчи изврести
от Голямия Бакаджик...“

По тези места и Даатъ Стоян със своя дружина е водил сражение срещу кърджалиите.

По време на освободителната Руско-турска война селяните от Иречеково страдали много от произволите и жестокостите на бягащите турци. Те се криели из околните гори, за да избегнат ионе измъчвания и убийства за пари. Само вечер се решавали да отидат в селото за храна.

При едно такова идване била изгорена от турски разбойници селянката баба Станка Манафката. За този трагичен случай дядо Наню Вълев Генчев сега на 94 г., разказва следното: баба Станка е пай-макия си син Генчо (14--15-годишен) тайно се промъкнала в селото, с намерение да вземе от къщи чувал брашно. Като влязла в двора на къщата си, тя видяла няколко турци, които седели около запаления до плещията огън. Бяба Станка останала на пост сина си зад плевната, а тя влязла незабелязано в къщи и влезла брашното. Венчко можеше да мине благополучно, но буйният и ли не се стърпия. Той се нахвърлил в гръб върху един от турците и със силен удар на тоягата си го повалил в огъня. Другите турци отначадо се изплашили, но като забелязали, че бяганицата е младеж, хукнали да го гонят. Него те не успели да загловят, но заловили майката и с вързани ръце я отвели до огъня. Като видели, че удареният турчин е обгорен и се чувствува много зле и като знаели, че Манафия са богати, разгневените турци подложили на страшни изтезания бабата. Тъй като, въпреки многоченията, тя не им казала къде са скрити парите, турците поднасяли купа с дърва -- „дръвника“ (пригответ за зимен огрев) и хвърляли баба Станка в него. След изгарянето ѝ се скрили да чакат идването на някой от близките ѝ, но никой не дошъл. Тогава турците почнали да обикалят по другите къщи. Като забелязали, че от комина на Колю Дилювата къща се извива дим, те разбрали, че в къщата има хора. Започнали да хлопат силно на вратата и да рикат, за да им отворят. Колю обаче задържал вратата, докато синът му се измъкне през коминулука (задна вратичка на къщата) в съседния двор, а после изведеъж отвори вратата, разбълте-

IV. ИСТОРИЧЕСКО МИНАЛО

1. Старини в землището на селото до турското робство

Според старо предание на Арнаутския (Иречековския) Бакаджик през Средновековието е имало кула за наблюдение на граничите, каквито имало и на другите Бакаджии. Това предание е създадено вероятно поради близостта до Еркесията и не е доказано от правдоподобност.

2. Турско робство

През тежкия период на турското робство в горите и усите на Бакаджии измирали сигурен поделен редица български борци против турските угнетители. В края на XVIII в. и до средата на XIX в. в тях действували голям брой хайдути и четници. Между хайдутите са известни: Даатъ Стоян, Трифон и Добре, Стоян Писания, Индже и Кара Колю, Димитър Катъчлията и други.

В Иречековския Бакаджик (Големият Бакаджик) са действували Димитър Катъчлията и Кара Колю. Те нападали турската халпа и богати турски търговци, отмъщавали за извършени от турците неправди и убийства. С тяхната дейност е свързано преданието за убийството на турския иза на хазната Арайчето.¹ Хайдутите Трифон и Добре също са действували по тени места. В народната песен „Трифон и Добре“ за тях се пее така:²

¹ Виж: пояснителен географски атлас на с. Иречеково, стр. 38.

² Българско народно творчество, т. II, София, 1961 година.

кат турците и бегом излязъл от двора си. Като се очупили от изненадата, турците стреляли по него, но не го улучили. На пъти се натъкали на друг селянин – Стойно Илиев и го убили, при съдна съпротива от негова страна. Дядо Наню Вълчев твърди, че 9 дни след това убийство руските войски влезат в селото.

Той разказва и за друг случай от този смутно време: снимнатият Колю Цяков видял, като се движел покрай мащабното дере (дол), забелязал, че двама турци измъквали от храстите скрилите сътам две девойки, завързали им ръцете за седалата и като са качили на конете си, потеглили към Баждакина. Колю Цяков ги причакал, скрит в горния край на долна, стрелял по тях и ги убил. Така спасил двете моми от отграбване и потурчване.

Друг старец, дядо Генчо Вълчев Ташев, който по време на Освободителната война бил 7- 8-годишен, никъм си спомня следното: един есенен ден през 1877 г. баща му го бил взел със себе си да пиват. Бащата бил минал напред с ралото, когато изведнъж забелязал, че срещу него препускат черкези на коне. Той успял да се скрие, но не успял да вземе сина си. Един от черкезите видял детето и го грабнал на коня си. Разгневеният баща излязъл от гората, догонял черкезите и със стълби на очи им се помолил да върнат сина му. Дал им всичките си налични пари и така спасил момчето си.

V. РАЗВИТИЕ НА ПРОСВЕТНОТО ДЕЛО В СЕЛОТО

За развитието на просветното дело в с. Пречеково черпим сведения от летописната книга на селското училище, започната през 1924 г. в водена редовине от учители Васил Янев Ковачев, родом от гр. Ямбол.

Училището в селото било открито през септември 1857 г. То се помещавало в искма постройка, направена от ислетника, измазана с глина. Тя имала един прозорец и била с иници. Дрогава служела за кауши на турския конак и се памирила до църквата, където днес е родилният дом на селото.

Училището било килийно. Пръв учител в него бил Райно Димитров от с. Жеравна. Той учителствувал до 1861 г., като получавал от искровното настоятелство по 1200 грона годишна заплата и бил подномагнат с храна от селяните. След него до 1867 г. се изредили хаджи Тончо, от с. Жеравна, Панайот Еманулов и Иван Зидаров и двамата от Ямбол. От 1867–1872 г. учителствувал Гено Илиев Даскалов от с. Пречеково, с 1600 грона годишна заплата. В 1872 г. се завърнал пак Райно Димитров, за който е

изцяло, че е учителствувал една година и се предполага, че е продължил работата си до 1878 г., тъй като липсват сведения за учителя, а училището не е било закривано през този период.

След Освободителната война от 1878 г. до 1882 г. учителствувал Петър Белчев от с. Недялско, който за първи път извеждал честната дълга и народе за съдаве на учениците. От 1883 до 1886 г. училището било затворено поради липса на учител. От 1887 до 1891 г. учителствували Васил Енфеджинов от гр. Сливен и хаджи Андрей от гр. Ямбол. През 1892 г. не е имало учебни занятия, понеже старателното училище било съборено, а новото още не било готово.

Новата сграда била построена изключително с доброволния труд и средствата на селяните. Пръв учител в това училище бил Матко Денев Куриумов от селото, който бил същевременно и сърковен певец. След него до 1923 г. се изредили много учители, които се сменяли почти всяка година.

Училището постепенно се развило в пълно първоначално с во една паралелка за всяко отделение (хлас). През 1923 г. били открити I (V) и II (VI) прогимназиални класове, които до 1925 г. били на няколко пъти закривани поради липса на помещения.

Селяните замислили да построят втори етаж на училището, обаче не им стигнали средствата. Обърнали се за помощ към държавата, но получили отказ и идеята за строеж замряла. Едва през 1927 г. било построено ново училище, което се използва и до днес.

Същата година беше открит III прогимназиален клас (VII кл.). Как са се водели учебните занятия и какъв е бил успехът на учениците, не се знае, тъй като в летописната книга не се съобщава нико по тези въпроси.

До 1941 г. наред с другите учители учителствували сестри Тодоринка и Елена Тодорови от Стара Загора и семейство Васил и Джена Ковачеви от Ямбол. Тези четирима учители се ползвали с уважението и обичта на ученици и родители. От 1941–1944 г. в селото учителствували прогресивните учители Иван Кръстев Иванов, Никола Тричев от Ямбол и Мария Стефанова Рандева от с. Тича, Котленско. Тя, като комунистка, била уволнена през 1943 г. по Закона за запрета на държавата.

Читалище

След Първата световна война прогресивни учители и селяни се заемали с откриване на народно читалище в селото. Такова било открито в края на 1918 г., но, поради спънки от страна на буржоазната власт не проявило особена дейност и скоро замряло. Идеята за читалище била подета пакново през 1928 г., когато било създадено и учредителното му събрание. На събранието присъству-

кали около 100 души. Те единодушно гласували за основаването на читалището и станали негови първи членове-учредители. Избрано било първото читалищно ръководство в състав: председател - Матей Стефанов, тогавашен чиновник в общината, секретар - Длена Ковачева, учителка в селото, и членове - Боян Филипов, Филчо Генов Пенчев и Найден Танев Чакмаков. Книжният фонд на читалището се състоял от 60 - 70 книги. От тях сега не е запазена нито една.

Действта на читалището била слаба, изключително просветна. Тя се активизирала през периода от 1941 - 1944 г., когато в него влезли и добили влияние учителите Иван Кръстев, Никола Тригров, Мария Рандева и други комунисти от селото, като Гено К. Даекалов, Бано Савов и др.

VI. ОСНОВАВАНЕ И РАЗВИТИЕ НА ПАРТИЙНАТА ОРГАНИЗАЦИЯ В СЕЛОТО

След Първата световна война селяните от с. Иречеково, недоволни от политиката на българските буржواзи правителства и партии, се ориентирали към БЗНС и БКП (т. с.).

През 1918 г. била основана селската земеделска дружба начело с Филчо Г. Пенчев, Ради Пенчев Рогунен, Щипиной П. Куршумов и Боян Ф. Димов. По време на управлението на БЗНС Ради Робуинев станал кмет на селото.

Най-будните и прогресивни селяни пък основали през 1920 г. селската партийна организация. Начело на организацията застъпвали Тодор Н. Димитров, Иван Т. Михалев, Найден Т. Чакмаков.

Комунистите се стремели към единодействие със земеделците. Така при провеждането от земеделското правителство през септември на 1922 г. референдум за даване под съд буржоазните правителства - виновници за двете национални катастрофи, комунистите подкрепили земеделците. От около 315 избиратели, 280 гласували за съдене на министрите.

След Деветоенския фашистки преврат - 1923 г., партийната организация минала в нелегалност, но продължила своята дейност. През 1925 г. тя приема и укрива двама нелегални комунисти. Покъсно те биват заточени от властта в гр. Ямбол и инквизирани, приведи признание в полицията. В резултат от това полицията минала да арестува иречековския ятак на нелегалите - Кръстьо Ц. Мачев и комунистите Тодор Николов, Иван Т. Михалев и Стойко Т. Чакмаков и ги подложила на жестоки изтезания. Двамата подади, арестуваните били осъдени на около по 1 година затвор.

След Деветнаесетомайския фашистки преврат 1934 г. партий-

ната организация престанала да съществува вследствие терора и репресии. Тя подновила своя нелегален живот през 1939 г.

Възстановяването на партийната организация е свързано с дейността на току-що назначения тогава в с. Иречеково лекар д-р Кирил Игнатов. Още в Ямбол той научил от адвокат-комунист Александър Анчев, че в с. Иречеково има прогресивни хора, между тях и учителят Иван Кр. Иванов, с които би могъл да установи връзка. При пристигането си в селото, д-р Игнатов се свързал с посочения Иван Кр. Иванов и му възложил да намери семейство, което да е съгласно в тяхната къща да се проведе събрание за възстановяване на партийната организация и за следващите ѝ събрания. Иван се насочва към Гено К. Даекалов, който дава съгласието си.

На 19.XII.1939 г. (Никуаден), под предтекст, че са поклонени на измени ден на сина му Колю, в къщата на Гено Даекалов отиват д-р Игнатов и Иван Колев. Тримата (гости и домакин) обявяват партийната организация за възстановена и си поставят задача да агитират и привлекат колкото може повече членове в нея.

Партийната организация установила връзка с ямболската такана, от която получавала инструкции и материали. В началото на 1940 г. в партийните редове влизат Баню Савов Банов, Миню Савов Банов, Стойко Танев Чакмаков, а малко по-късно и Колю Панчев Аврамов и Махно Колев Вълков. (Последният обаче след 9.IX.1944 г. измени на партията и става николапетковист.) През 1941 г. в партията влизат Стойко Иванов Москов и още няколко други селяни. Партийната организация в селото развивала разнообразна дейност, за да може да ползува радиоапарата, закупен ет сеакообщ, тя се опитала да завземе ръководството на коеоперацията, но не успяла; по-късно си поставила за цел да добие надмошие в читалището, което постигала, тъй като за доброто насочване на антифашистката ѝ дейност било необходимо да следи работата на общината, то партийната организация изпратила в управата ѝ свой верен човек - Филчо Ганев Филчев, член на БЗНС, търд единофронтовец. Той я уведомявал за вземане аманет за възнати, за начин на изземване на храните, за мерки на властта при провеждане на избори и пр. Особено активна и успешна била предизборната борба, която партийната организация водела при парламентарните избори през 1940 г. Тя действувала съвместно с БЗНС и подкрепяла нейния кандидат за района - Динко Тодоров, от с. Саранеко. Съвместните действия на земеделци снечели 500 гласа спрещу 52 гласа, подадени за фашисткия кандидат Иван Керемидчев. Фашисткото правителство обаче касирало изборите и настроило нови избори. В навечерието им земеделската дружба решава да подкрепи правителствения кандидат Иван Керемидчев. Комунистите остават сами в едино-

действие само с малка част леви земеделци и губят изборите, но
бият фанистите с 62 гласа.

В периода от 1941 — 1944 г. партийната организация продължиха своята неуморна дейност — събирала храна и пари за партизаните, определяла пелегани квартири, укривала партизани и др.

Постоянни язаци в селото били: Гено К. Даскалов, Бано С. Банев, Стойно Н. Москов, Минко К. Узунов. В домовете им са се укривали Васил Зиколов, Николай Чернев, Панайот Каракашинов, Русен Димов (Горан). Него Девностосентемпrijската победа съвсичка укрит в дома на Ст. Москов).

На 8 септември 1944 г. в селото влизаат няколко конники от съветската армия-освободителка. На 9.IX. 1944 г. в селото се установява народна власт, начело с Гено Колев Даскалов.¹

СЕЛО ТЪРНАВА

I ПОСЕЛИЩНО-ГЕОГРАФСКА ЧАСТ

1. Местоположение

Село Търнава се намира на 13 км (прям път) западно от с. Лютии и на 13,3 км източно от Ямбол.

Разположено е в северните поли на големия Бакаджик. През него минава малката Търнавска река. В съседство е още със следните села: На изток — с. Иречеково, на север — Джинот, на запад — Черган и на юг — с. Победа.

Землището му заема 11 756 дка площ. От тях 6518 дка са ливни, 3118 дка — гори, 75 дка — лозя, 45 дка ливади. Теренът му е полупланински.

По-известни местности в землището са: „Дедевица“, „Калето“, „Домузлука“, „Курт бунар“, „Баирчето“, „Келемите“, „Хасан баир“ и други.

Местността „Дедевица“ е могила на Бакаджика, в която са намерени следи от старо селище неизвестно от коя епоха. При ремонт на чифлишката чешма тук са намерени следи от стара чешма. Местността „Калето“ на върха на Бакаджика носи името си от стара крепост-кале, чийто следи личат и до днес. „Хасан баир“ се нарича най-високата част на Бакаджика, където сега се издига телевизионната кула. Местността „Домузлука“ се намира на запад от селото и близо до югосто за Ямбол. В нея има голим извор и монтурице, по които растат много върби, къници, саз и други високи треви. Те и правят нощи непроходима. Около нея пък и особено на юг има вековни дъбови гори. В тази местност са се възели диви свини, които са се хранили със желязъ от околните гори. От тук и името на местността (турското domuz значи свиня).

В тази местност са намерени също следи от старо селище. В полите на Бакаджика, западно от селото, се намира местност „Курт бунар“ и извор със същото име. В миналото тази местност е била гориста и в нея са се възели много възли. Затова

¹ Сведенията за партийната организация в село Иречеково са дадени от Гено К. Даскалов, сега пенсионер с ядродела пенсия.

селяните нарекли местността и извора така (турското курт значи възл). Местността „Баирчето“ е с хълмист терен, а местността „Коземите“ с малък хълм със заколевели гори.

Землището се намира от Търновската река и николко малки рекички, извори и чешми. По-голямо „дере“ е „Лакатовото“ или „Колак дере“ (криз дол), на север и близо до селските лозя. Голяма чешма в мерата на селището е чешмата и полите на Бакаджика, известна като стопански двор на ТКЗС-то. Наравена е с много корита и служи за водопой на добитъка. Има изобилна студена вода. През турското робство до турския чифлик е имало чешма „Кесимката“, чиято вода след постройката на селския параканс през 1918 г. е изведена до него. Днес тя се намира на брега на язовира, на север от селото. На дъното на язовира остана чешма с име „Ариаутската“, тъй като в миналото покрай нея е минавал път от с. Ариаутъкъй (Иречеково) за Ямбол. Край нея се е намирало селище, в чиято тишина са лежали биволите на търновския чифликчия Галит бей. (През 1948–1949 г. младежка бригада от околните села поправи стария път в хубаво шосе, което свързва с. Недялско и Людин с гр. Ямбол.)

II. АНТРОПО-ГЕОГРАФСКИ СВЕДЕНИЯ

1. Възникване и име на селото

Село Търниава е възникнало по време на турското робство, но кога точно, не е известно. От стар турски документ личи, че селото вече съществувало през 1585 г. Според местното предание обаче, то е възникнало през XIX в. около големия турски чифлик на богатия турин Галит бей, който притежавал и много едър добитък. Чифликчите земи се намирали до днешните селски гробища и до стопанския двор на ТКЗС-то, а постройките му – в днешния двор на Иван Проданов.

Пак според преданието първите заселници – 6–7 семейства били ратай в чифлик и затова били покровителствани от бей. Те били: Тодор Шумбала, Дончо Стоянов, Злати Каразлатев, Стоян Чифликчийски, братята Минчо и Динко Атанасови. Към 1860 – 1870 г. се били заселили още няколко семейства. След Освобождението допълни други няколко семейства и селото стигнало 35–40 домакинства.

Още от основаването си до днес селото се нарича Търниава, вероятно защото местността около него е била обрасла с много трънин.

2. Тип и характер на селото

Селото е било малко, кутио селище. Жителите му първоначално живеели в къщи-кодлии. По-късно си правели едноетажни къщи от кирпич или тухли, покривали ги със слама или керемиди. Около къщите имало големи дворове, обградени с плет.

С вода селяните се спадбявали от големия извор, който се спирал до днешния двор на Мислови. През 1928 г. водата му била кантирана в чешма, която сега се намира в центъра на селото. Водата ѝ не е много хубава, но се ползува от селяните по избор на друга. В къщите има и кладенци.

В административно отношение с. Търниава се е числяло и е числел като с. Иречеково.

3. Население

Селото е било населявано още от самото начало с българи. През 1926 г. техният брой бил 494 души. Днес, според последното преброяване през 1965 г., общият брой на жителите му е 508 души (261 мъже и 247 жени).

4. Народно стопанство до 9. IX. 1944 г.

Според местното предание първите заселници били ратай на турския чифликчия и имали матко земя и добитък. Поминъкът им бил земеделие и животновъдство. С течение на времето някои от селяните забогатели. Това им давало възможност след Освобождението да закупят земи от бивния турски чифлик. Земи закупени следните селини: Енчо Добрев, Петко Стоянов, Петко Гюров, Димитър Годев, Петко Желязков, Господин Казачето, Тихо Желязков, Генчо Стоянов, Порго Дончев и Георги Минчев.

През 1881–1882 г. 15 стопани притежавали общо 375 овце и 289 кози, за които добитък плацали 2 988 грона занък-беглик.¹ Най-много овце – 70 броя имал Митко Танасов. Петко Стоянов имал 59 овце. Георги Минчев – 43. Най-много кози – 77 броя, притежавал Петко Стоянов.

И след Освобождението населението продължило да се занимава със земеделие и отчасти с животновъдство. Нивите се засявали с всички видове житни култури.

¹ ДДИД, ф. № 158, оп. № 4, ар. № 64, л. 24–52. Сведението е издадено на 18. III. 1882 г. от кмета на Търниава – Танас Танев и старец Марин Петков, Георги Янев, Г. Минчев, Т. Годоров.

III. ИСТОРИЧЕСКО МИНАЛО

Старини, вероятно от времето преди турското робство, има в местностите „Дедевица“, „Домузлука“ и „Калето“.

По време на освободителната Руско-турска война, на път за Стара Загора край селото преминала част от руската войска, командувана от генерал Гурко. Тя се разположила на лагер на север от селото в местността „Брестите“ и след кратък престой продължила пътя си. Търнавци посрещнали с възторг русите и се радвали на приближаващата свобода.

След отминаване на руската военска част, те заедно със селяните от с. Иречеково се разбунтували срещу турската власт. Нападнали търнавския чифлик и отвлекли овцете и козите му. Те сметнали, че турците са окончателно разбити, а турският имет трябва да им принадлежи. Търнавци дори убили и управителя на чифлика някой си Али кехая. Обаче настъпващата от юг многочислена турска войска начало със Сюлейман паша сломила защитата на руските войници и на българските опълченци при Стара Загора, изгорила града и се насочила към Балкана. Един турски отряд преминал през Бакаджиците. Тогава селяните от с. Търнава се скрили в горите. Началниците на отряда пък, като се научили за етапалото в чифлика, заповядали на войниците си да пребродят всички околности и да заловят убийците на Али кехая. При претърсването били заловени групи селяни, заподозрени в убийството. Те били отведени в Сливен и обесени. Между обесените били Господин Грозев, Митъо Атанасов (Големата), Дончо Стоянов, Стати, Желязко, Никола и др. (През залавянето му Дончо Стоянов дълго време се крил в една хралуя, наречена на неговото име „Дядо Дончовата хралуна“, на върха на Бакаджика, там, където сега се намира телевизионната кула. Входът на хралупата бил запречен от голем камък. Дядо Йончо отместил камъка и под него намерил много златни пари, айно от домашните си, той скрил парите в плевната си. Когато го заловили и осъдили на смърт, веднъж в конака той срещнал случайно имболеца Ариаудов. Този Ариаудов, изглежда, е бил турски доносчик, но дядото му се доверил и го помолил да ъбъди на синовете му къде има скрити пари. Ариаудов пък, од предлог, че ще закупува слама, отишъл в къщата на дядо Йончо и с хитрост задигнал парите за себе си. По-късно той приеминаване с кон на придошлата река Тунджа се удавил, поне е се покъпил да даде исканите му 10 стотинки за превоз.

Тримата истински убийци на управителя – Добри Енев (път му Енич и Господин Козарчето, избягали в бургаското село Русо Кастро, където дочакали успешния край на войната,

Село Търнава

Културният дом

По време на Сръбско-българската война (1885г.) възли участва и николко войника от с. Търнава. Известни са иметата на двама от тях: Трифон Тотев и Грозъо Господинов.

IV. ПРОСВЕТНО ДЕЛО В СЕЛО ТЪРНАВА

Училището в с. Търнава било открито през 1883 г. То се номенувало в една плевня, покрита със слама. Пръв учител в това училище бил Георги Чешмеджинов от гр. Ямбол. През 1892 г. със средства, събрани от селяните, била построена нова училищна сграда под ръководството на училищното настоятелство в състав Георги Минчев, Данъло Стоилов и Васил хаджи Михайлов. Учебните занятия се водели редовно и приключали в края на м. май и началото на м. юни с изненади и тържество. Деянит на раздаване снедогодишната българска празник не само за учениците, но и за всички селини.

Селското читалище е основано през 1926–1927 г. Основателите му били: Колю Златев, Иван Проданов, Данъло Маринов, Петко Грозев и Стойчо Енчев. То се номенувало в училището. Наричало се „Зора“, каквото име носи и до днес.

V. ОСНОВАВАНЕ И РАЗВИТИЕ НА ПАРТИЙНАТА ОРГАНИЗАЦИЯ В СЕЛОТО

Партийната организация в с. Търнова била основана към 1918–1920 г. След потушаване на Сентемврийското антифашистко въстание през 1923 г., по време на Чапковия фашистки терор, тя минала в нелегалност и постепенно замряла. В селото идвали и няколко пъти комунистически дейци, с цел да я възобновят. Кога точно е възстановена, не е известно, но през 1938 г. партийната организация вече съществувала. Нени секретар тогава бил Стоян Господинов (Левски). Партийни членове били: Илия Тодоров, Добри Желев, Желязко Иванов, Димитър Николов. Попълно в партийната организация влязли още: Трифон Динев, Дацо Желев, Руси Трифонов, Желязко Димитров и др.

Партийната организация провеждала разнообразна дейност – организирала курсове за изучаване на марксическа литература; през 1940 г. участвали в Соболевата акция; от 1941 г. пак тук организира саботажи при събиране храна за германските войски; разобличавала политикита на фашистките правителства; събирава храна и облекло за партизаните; укривали партизани и др.

Най-известните яташи били: Стоян Господинов, Желязко Димитров, Жельо Донев. В къщата на Ст. Господинов, която сега не съществува, имало скривалище. В него той и жена му Кера укривали партизаните Георги Калчев (Ламята), Васил Зиколов, Христо Брыков (Майстора), Панайот Куртев, Димо Тенев и др.

Партийната организация допринесла много за създаване на селски комитет на Отечествения фронт през 1943 г. В комитета на ОФ влязли: Стоян Господинов, Илия Тодоров, Руси Трифонов, Димитър Николов и др.

Преминалата на 10. IX. 1944 г. през селото съветска войска, част била радунино и тържествено посвещената от комунистите и от останалите селяни.

СЕЛО ПОБЕДА (МАНСАРЛИЙ)

I. ПОСЕЛИЩНО-ГЕОГРАФСКА ЧАСТ

1. Местоположение

Село Победа се намира на 15 км (прям път) западно от село Любен, а от окръжния гр. Ямбол отстои също на 15 км.

Разположено е на юг от Пречековия Бакаджик и на север от Еркесия на малка селска река (дерес).

Село Победа е полеско селище. Землището му има големина 34 250 дка, от които 21 000 дка са земи, 9 870 дка – гори и 380 дка – лозя. Селските гори се намират в пограничните райони на мората – две на юг, една на юг, до самата Еркесия и друга – на запад.

В землището има няколко красиви и известни местности: в северозападното подножие на Бакаджика се намира „Лозенският баир“, където са били и са селските лози. В западния край на гори хътъм се издигат скали „Гаванските“ с големи вадъблатини, където се събира много дъждовна вода. Малко по на изток и близо до тях е скалата „Телки кая“ (Липени камък), наречена така, защото на това място са въздигни много липени. На югоизток от „Лозенския баир“ се намират местностите „Дългата канара“, „Воловите“, „Бухалеката канара“ и „Кокиче камък“, а на изток две равнинни местности „Брястовия полугар“ и „Калъчи къща“ и височината „Десейската могила“.

В „Бухалеката канара“ е имало много бухали, а в местността „Кокиче камък“ са растели пъвнурдено много кокичета. От там и имената на тези две местности. Височините „Воловете“ представляват гъсто натрупани заблесни камъни, приличащи на налягашо на почвата стадо волове. По разкази на стари хора „Леденската могила“ била наименована на един дядо (или име Дани), който имал тънък на овцете си в ися местност. Веднъж при него дошла неизвестнат турчин, който търсил изоколо някакъв извор, защото знаел, че в извора има скрити пари. Дядо заблуд-

дни турчина да търси в друг извор, а сам разтърси из растителността пама близки такъв и в листата на морица парите.

На северната от селото се намира „Рашелинъят баир“ (обрасът е много храст), а по на изток от него – „Шумнатия баир“. Но „Рашелинъят баир“, на юг има скалата местност „Баровата скала“ наречена по името на патича на севските лози Бару, който си бил направил такъв коридор, за да наблюдава отвънко на добре околността. На север от „Шумнатия баир“, на самата граница с Търнливското землище (където се намират „Калето“, голямата кула и „Цар Дончевата храмала“), се намират две високи скали – Големият (белият) камък и скалата „Панчо-ките“. В нея от много старо време има въздушни фигури, прилични на индианци, от там името ѝ. На юг иък от „Шумнатия баир“ се намира Глинска местност „Кюю тепе“ (селският хълм), в която има следи от старе селище. Почти на североизточната граница на местността в пресека към поток се рядат местностите: „Големия баир“, „Людиката“, „Ангелският камък“, „Алпевата калемя“, „Плетенският камък“, „Кокалянският камък“, „Черният камък“ и „Чанаджика“. Последните две местности са покрити с хубави гори.

В югоизточния край на землището има широка едновина „Шаропата“. На юг от селото се намира просторна местност „Баяматаг“. В мялото тук имало много ниви, но наблизо прямазо конски. По време на жътва много хълвиари принасяли (базилиски) от горенция и жажда. Оттам и името на местността. На юг от селото се намира местността „Селим алча“, където са били нивите на турския чифликчи Селим. До тях и съвсем близо до селото иък са „Даскаловите ниви“. Там са били нивите на един от старите учители в селото.

Много извори, чешми и потоци осигуряват ладно напояване на земето. „Чатал дере“ и „Лападово дере“ (оне Дълбок дол) са най-дългите селски рекички. Те изтичат от Бакаджики и текат в южна посока. „Чатал дере“ е разклонено и събира водите на „Дому бунар“, „Съльтъ бунар“, на извора в „Дедеяска-та могила“ и на няколко по-малки извора. То тече край източната част на селото. „Лападовото дере“ (наречено така, защото по горното му течение растява много лапат), започва от „Шумнатия баир“, събира водите на „Алневия каминак“ и на „Плетенският каминак“ и тече почти по самата източна граница на землището. Уединено на „Лападово дере“ тече „Алаш дере“, образувано от „Гургулии дере“ и потока, заложен от местността „Чанаджика“. Доста голямо е и „Селското дере“, кое то тече през източната част на селото и набира води от няколко селски чешми. При Еркесията то се слива с малка река която минава край местността „Баяматаг“. До мястото на сливането на двете „дерета“ се намира „Узунявият кладе-

нен“, изкопан и миналото от селищна Иван Муша, който трябва да използваше в местността „Баяматаг“. Вън от селото, на северната река се намират чешмите „Сулужини“, „Баба Гергекина“ и „Бялата чешма“. Известни са още чешмите „Мечеви“, „Мехмедозина“, „Баба Тодорина“ и др. На юг, покрай селото, то чешмите растат николко големи бристови дървета, от които единото с едното добро стебло, че 4 души не могат да го обхванат.

II. АНТРОПО-ГЕОГРАФСКИ СВЕДЕНИЯ

1. Възникване и име на селището

Село Минчарци (Новица) е възникнало во време на турско-турско робство, вероятно в началото на XVII в. За първи път то се споменава с име Мансурчи в турски документ от 1610 г. В началото на XIX в. придошли преселници от старозагорски и новозагорски села. От с. Бели тепе (Пет могили) троими семействата на Теню Иванов и Мирко Миръра и ергена Димитър Минчата. От Козарево – троими семействата на трима братя Колю (Дюнека), Слав (Рухото) и Костадин Маркови. Малко по-късно от с. Генетлий допали семействата на поп Георги и брат му Стайко (Гаргата) и семейство на някой си зърб. Колко с четирина сина: Дълъг Петър, Дълъг Митър, Иван и Типата. От село Гердеме допали семейството на Колю Гердемски. Троими и няколко семейства от околните ямболски села – Злати Колев и Загубен Димър – от с. Симеоново. Жечо Пиров и брат му Станчо – от с. Могилги, иконий си Стойчо – от с. Джиниот и Авраам Генев и Бурата Руен от с. Суруджалий. Между тези преселници бил и богатият овчар Стоян Суатана от с. Таш тепе, Симеонско, който в с. Новица имаше по-добри условия за отглеждане и изхранване на коните си (над 300). Довършо в началото на XIX в. селяни се внасятни около чифлик на турския солемен Масър паша, който разполагал с 3 000 дка ниви и 20 000 дка гори. Тези селини са ли на първо време вероятно като ратни. Постепенно населението на селището се увеличавало, изсилали околните гори и се утвърждавало на постепенно местожителство тук. На изграждането на чифлик на Масър паша имало и друг чифлик, собственост на турчиня Селим ага. Този Селим ага бил завладял най-хубавите гори в местността „Чанаджика“ и в сегашната местност „Селим алча“, наблизо до самия чифлик. По-късно агата продал „част от гората в „Селим алча“ на един грък Постулаки от Ямбол, който притежавал много овце, а част от гората в местността „Чанаджика“ – на българина дядо Димитър синъ от гр. Ямбол, Дядо Ди-

митър пък предложил на селяните от Мансарий (Победа) да им я продаде. Селяните не разполагали с пари и затова продали на с. Симеоново част от гората в „Шукпатия башър“, продали и събраната помежду им зимница. Така те се снабдиха с пари и започнали хубавата гора в местността „Чаваджика“.

В миналото селото се е именувало Мансарий. Преданието за това името дава две версии: според едната, селото водело името си от името на Масър паша, който имал инфузия газ; според другата, селото било окупирало от търдите след продължителни обсади мансаре, (откъдето и името му Мансарий). Същата версия на преданието обяснява новото име на селото – Победа е победа на Масър паша над търдите, тъй като те били победени и изгонени от селото. Новото си име селото носи от 1934 г. То е български превод на старото име по втората версия.

2. Тип и характер на селището

Б началото на XIX в. селището било съвсем малко. Състояло се от 20–30 къщи, направени от плетеница, измазани с кал. Постепенно обаче почнали да се строят едноетажни къщи от камък, кирпич или тухли, покривани с керемиди. Към 1930 г. в селото имало 230 къщи, от които 13 били направени от плетени пръти, 13 от камък и кирпич, а останалата 13 от камък и тухли. През 1968 г. селото имало вече 280 къщи. Наскоро след заселването на българските преселници била построена селската църква, до чешмата „Караманка“. По-късно на западната ѝ стена било прилепено училището така, че между него и църквата се образувал коридор, в който при лошо време учениците прекарвали през междуучасията. Вратите на църквата и на училището се памирати на външната стена на сградата.

Селото се снабдявало с вода от четирите селски чешми, разположени по селската река. Това са чешмите „Клонка“, „Карамана“, „Голямата“ и чешмата в местността „Рюбенджюлята“, в южния край на селото.

3. Население

В миналото населението на с. Победа било разнородно – турци и българи, които преобладавали. След Освобождението селото станало чисто българско, каквото е и до днес. През 1926 г. то наброявало 1128 жители, а днес, според преброяването от 1965 година, – 1444 жители (713 мъже и 731 жени).

4. Народно стопанство до 9. IX. 1944 г.

Основният доминик на населението е бил земеделие и животновъдство. Нивите насявали със зърнница, ечемик, царевица. От добитъка отлеждвали пай-вече овце и кози. След Освобождението българите закупили земите на ливада турска чифликка.

Стари селяни от с. Победа разказват следния интересен случай за продажбата на оазиси част от чифликите ниви, които сега се нарича „Кривата нива“, на юг от селото: след присъединението на Южна България към княжество България, Селим бей се върнал в селото и продал хубавите си ниви и тори. Останал само този участък земя, но тъй като бил маломерен – 5 дка, никой не искал да го купи. Една вечер беят се изненадувал в селския дюкчин: „А бе, няма ли кой да почерили едно кафе, че да му подари кривата нива?“ Селищният дядо Марко поръчал кафе, почерили бея и той наистина му я подарил. Двамата синове на дядо Марко се здрави здраво за работата, насекли гората изцоколо и така нивата станала 20 дка. Наторена добре, тя почнала да дава богата реколта.

III. ИСТОРИЧЕСКО МИНАЛО

Около Бакаджики „Св. Сине“ (Големия Бакаджък) археологически находки средновековната крепост Пардея. За нея П. Петроваден изказва мнение, че по местоположение тя („Пардея“) може да се свърже и с крепостта при с. Патаузово. Под върха от същата северната му страна се намира единоменен манастир „св. Сераф“, прекръстен от руските монаси в „св. Александър Невски“. (В миналото манастирът е бил под ведомството на руската извънредна амбасада). През време на турското робство този манастир бил място за пъзди на народните хардии Георги Гарабичи, Будин Стоян, Каин Стобре, дядо Жельо и др. При манастира ставал голим сбор, на който идвали селяни от с. Победа, Търнава, Чарган, га и от издалечи села. Сборът траял 1 ден (от неделя до четвъртък). Монасите варили курбан за гащане на гостите, които пък носели голями подаръци на манастира. (Сега манастирът си едва към землището на с. Чарган).

На южните склонове на същия Бакаджък селяните построили изралически св. Петка“. Според преданието, на един бъчвар, който сял там през лятото, на няколко нъгла му се пристигнало, че син на същото място. Той споделил съня си със селяните и те, като разкопали мястото, намерили хубава икона и мащак релеф – възнеся-

IV. НАРОДНИ ПЕСНИ ОТ с. ПОБЕДА

Песен за Бакаджика Свети Спас

Снощи си, мамо, замръкнах
на висок бандер Бакаджик
Със мойто конче хранено,
със моята вярна, дружина,
Конче ми, мамо ожедия.
Чудех се, още маех се,
къде да си кониче напоя.
В Ямбол да ида — далеко
и Тунджа ѝ мътина, кърваща.
Че се, мамо, отправих
надолу от Бакаджика.

Намерих извор самодивски,
Там заварих мома хубава:
със бели менци за вода.
Ази я, мамо, попитах:
„Има ли вода студена
кончето да си напоя?“
А пък тя ми продума
със усмивка на уста:
„Вода има, юнако,
за кончето и за теб.“

Село Победа

Манастирът си Спас

ето на Иисус Христос. Намерили и стъпка от изночупени канапи. Намереното ги убедило в светостта на мястото и затова построили там дървена параклис. След известно време селянинът Кольо Пантов (Търъхатю), когото тресало от много време, отишъл да се помоли в параклиса за здраве. Когато, след неговото излизане, останалите запалени свещи догорели, подидали на пода и го подидали. Цялата дървена постройка изгоряла. Впоследствие селяните съзстановили параклиса, но вече от камък и с керемиден покрив.

През 1898 г. при голятото наводнение в „Алаш дере“, приძелата вода изровила една канал, направен от големи каменни плочи, измазани с вар, а в най-ниското място — бетафън от цемент, строена неизвестно кога. (Тази чешма, поправена от селяните, била разрушена през 1942 г. от хитлеристите по никакви военни съображения, но след войната е възстановена).

По време на освободителната Руко-турска война, селните се криели от турците в склоните гори и в Бакаджика. В местността „Брястовият полууттар“ и в близкия дол до „Дедейската могила“ се криели много мозилчета, за да избягнат отвличане. Там станали няколко сватби — на Георги Бодев Митков, на Добри Георгиев и др.

СЕЛО ЧЕЛНИК (ГИДИКЛИЙ)

I. ПОСЕЛИЩНО-ГЕОГРАФСКА ЧАСТ

1. Местоположение

Село Челник (Гидиклий) е югозападен съсед на с. Люлин, откъснат отстои на 10 км (прям път), а от гр. Ямбол — на 18,5 км.

Селото е разположено на 5—6 км южно от Големия Бакаджик, край Еркесията. Землището му заема 26 150 дка площ. От тях 14 000 дка са ниви, 12 000 дка — гори, 150 дка — лозя. Теренът му е разнинен само с две извъсоки могили — „Гюлка“, на 2,5 км източно от селото и „Епъловата могила“ — на 0,5 км, такъто източно от селото.

В селата на с. Челник има няколко хубави местности, които носят турски наименования, означаващи, че в минатото в тях е имало ниви. Такива са „Мерджник тарас“ — лещени ниви (защото билни засявани с леща), „Ада тарла“ — високите ниви, „Хаджи тарас“ (нивата принадлежала на некой си хаджий).

Прият места поселят името си от гората, която е растяла при расте там. Такива са „Дебелата кория“, „Равната шума“, „Черни-Оксановия блюз“, „Тетра башър“ (хълмът е обрасъл с лекоцветни билки тетра). Теренът на този хълм е с много хълчания. Смята се, че в римско време под него е имало мина и затова сега земята пропада. Днес се работи за възстановяне на мината.

„Молловият башър“ бил наименуван според селяните на името на некогашен пазач на селските лозя — Молла, който бил убит там от българските хайдути, защото отказвал да им дава грозде.

Жителите на с. Челник водели дела за хора и гора с две околните села със с. Иречеково, за 4 000 дка гора, от местността „Копилата могила“, до люлинската чешма „Баби Гане“ и със с. Люлин — с гората „Дълбокия дол“. По първото дело (1922 г.) било прието общо ползване, по второто — решението било в полза на с. Челник.

Напояването на землището става от много потоци, извори и чешми, пръснати из него. С хубава пивка вода са изворите „Светена вода“, „Дядо Калудовият извор“, „Черният извор“, „Дивите чешми“ и др.

Изворът „Светена вода“, на 2 км северно от селото, според преданието, получил името си от някакъв „свет“ човек, който още преди излизането на селото минал оттук, пил вода и прал дрехите си с изворна вода. Селяните обявиха водата за лековита по съння на едно дете, посещавали извора, миeli се и писали от него вода за здраве. На близкия глогов храст връзвали нишки от дрехите си за здраве. На определен ден от годишата те колели курбан при този извор, оставяли и пари, но, разбира се, парите изчезвали. С хубава пивка вода са и чешмите „Писанка“, на 2,5 км северно от селото, „Гюлевка“, на 2 км източно, „Руженка“, на 1,5 км западно от селото и „Калевка“.

Интересно е името на чешмата „Писанка“. Говори се, че изворът бил пречистен и пригоден за ползване от един български хайдутин Стоян, който бродил из тези места. Той носил пъстри, писани дрехи и оттам праякорът му, името на извора, а след това и на чешмата. Чешмата „Руженка“, как според преданието, носи името на убитата там мома Ружа. Тази мома имала по-голяма несъмъжена сестра. Ней един от първите заселници, ергенът Митър Д. Памукка искал да я отвлече, когато била на чешмата. Ружа се спуснала към сестра си и й помогнала да се изтрягне от ръцете на младежа. Той обаче ѝ се заканил, издебнал я сама за вода и я убил с ножа си. Чешмата „Калевка“ носи името на селянина, който я е правил, а „Гюлевка“ — на пюза, който растял край нея. Името на чешмата „Сенниката“ падва от синкавия цвет на водата ѝ. Тя не е добра за киче.

В северния край на селото се съединяват водите на два дълбоки доли (дерета) и образуваат една по-голяма река — „Селското дере“, която протича през средата на селото. При големи дъждове в миннатото водата ѝ прииждала и причинявала опасности на селяните.

Стари селяни разказват за едно големо наводнение през 1898 г. следното: на 2. VIII. 1898 г. (Илинден) през целия ден и през цялата нощ валеш проливен дъжд. Когато водата в „Селското дере“ забучала, заприиждала и започнала да залива паяновите къщи, памиращи се по двата му бряга, в селото настъпила паника. Хората бързали да изнесат от къщи, каквото могат, и да бягат по високите места. Семейството на Теньо Панев, чиято къща била залята, успяло да изнесе ценната си покъщнина и да се спаси. Сестрата на Теньо — Морданка, в последния момент се върнала на вземе нещо забравено от чепза си. Силната вода обаче я повлякла и тя се удавила (Селяните съчинили песен за удавената). При това наводнение

Село Челник

Чешмата

ние селяните пострадали много. Двадесет-триадесет къщи били изцяло отвлечени, а други — разрушени; издава се много дребен добитък, свини, кокошки и др.

II. АНТРОПО-ГЕОГРАФСКИ СВЕДЕНИЯ

I. Възникване на селището

Според разпространеното местно предание с. Гидиклий (Челник) е възникнало в началото на XVIII в. и се местило на три пъти, покато се установи на сегашното си място. (В стар турски документ облак с. Гидиклий се сименава за първи път в 1603 г.).

Првоначално селото е било разположено в днешната местност „Дютица“ до чешмата „Калевка“. На 3 км северо от него е минавал стар път от Северна България за Одрин, наречен „Топчанско джеде“. По този път се движели турска попса, войски, търговски корзвани и различни разбойнически банди.

В средата на селището се издигала тясна, висока, двуетажна къща, строена от камък и покрита с турски керемиди, която наричали „Кулата“. Според една версия на преданието, в тази сграда е с помещавал конакът и няколко стан за почистване на гости — турски чиновници, бейове, наши и др., според другата — сградата е била хан, в който почиували различни пътици.

В селото е имало и турска джамия и турско училище.

Смята се, че първите заселници били българи и тури. В подкрепа на предположението, че е имало и тури, говори обстоятелството, че на югозапад от това място личат следи от турски гробища. От първите български заселници се знае името на рода Памуците.

Селото било доста голямо за тогава. То просъществувало на първото си място до края на XVIII в., когато се преместило на 2 км по на юг, в местността „Руженка“. Там те построили чешма. Някои селяни смирирати в Бесарабия. Причините за преселението бил и няколко: намиращо се наблизо до голям път, селото било изложено на чести нападения, грабежи и отвлечания на хора; в околните му се подвизавали български хайдути, които нападали и убивали турски големци, а турската власт си отгъръвала за това на местното население; в края на XVIII в. въртувала чумна епидемия, която покосила живота на много селяни.

Смята се, че второто поселище е просъществувало 30—35 години. През това време на около 1,5 км източно от него се намирал чифликът на богатия турчин Ишеранята. На този чифлик отишъл да работят като ратан и няколко българи и тури. За да си осигури постолини работници, Ишеранята им разрешил да се поселят със семействата си около чифликът и да си разорат места за ниви. Той ги развел и от нападения. Останалите в селището при местността „Руженка“ селяни, като виждали по-спокойния живот на хората край чифликът и те постепенно се преселили и окончателно заселили там.

Срединето на новото поселище е било там, където са сега дворовете на Петър Султан, Илия Бойков Деневски, Памуците. Среди двора на Памуците била чифлишката чешма (запазена и до днес), къщата и другите чифлишки сгради. Това последно — трето поселище, е станало юм 1825—1830 г.

Между заселниците му били Памуците, Калудовци, Кръстевци, Кайриците, (наречени така, защото засели по-крайните неплодородни земи), Мучешките и др.

Домъл и няколко семейства от новозагорски и чирпански села. Те били семействата на Чирнанините, на Тодор и Марчо Т. Дончеви, на Богдан (чийто потомък дядо Богдан, 83-годишен старец е още жив), на Георги П. Кюмюрджийски (също е живи потомци).

Старото турско име на селото — Гидиклий, може да идва от „Гедък“, както нарчали турските чиновници, които вместо заплатата получавали доходите от дадените им временни ленни владения. Населението осмисля името с друго значение на тази дума — седлюния, проход, като Маргадик, Ягедик и др., тъй като близките му Бакаджии имат няколко седловини с пътища за с. Иречеково, Неделско, Людни и др. От 1934 г. селото е наименувано Челник, превод на старото име в смисъл на празно, равно място — чело.

2. Тип и характер на селището

Къщите в най-старо време били строени от изплетени пръти, измазани с глина, а по-късно — от камъни, кирпич и тухли. В. Калканджиев в статия, печатана във в. „Македония“ съобщава, че общият им брой през 1871 г. бил 70 къщи¹. През 1885 г. на стопански начали започнал строежът на селската църква, но бил прекъснат поради избухването на Сръбско-българската война. Постройката била завършена от майстора Стърчи онапка, родом от тревненско село.

През 1926 г. една част от къщите били наязови а друга част по-частини, с дворове от 2–3 дка. Сгрупирани били в квартали. Общият брой на къщите бил 150, а през 1938 г. възлязъл на 212.

Снабдяването на селото с вода става от двесте селски чешми: бивната чифлишка чешма и „Келешевата чешма“, строена от селяни с такъв прякор.

В административно отношение до 1934 г. с. Челник е било самостоятелна община. От 1934 г. става централна община със състав на села Победа, Симеоново, Асеново, Сlamено, Саранеко, Каменец и Тамарино. Сгрупирването по икономически съображения се окказало неуспешно за населението особено за това — от по-далечните села. През 1941 г. се отделили селата Симеоново, Асеново и Сlamено с център Симеоново. Към 1942–1943 г. се отделили селата Саранеко и Каменец с център – с. Каменец. През 1946 г. с. Челник става самостоятелна община, а от 1959 г. спада към СОНС на с. Симеоново.

3. Население

В миналото населението на с. Гидиклий (Челник) е било смесено – турско и българско. Българите ирек 1870 г. били 230 души, както съобщава пис. В. Калканджиев. След Освобождението населението остава чисто българско. През 1926 г. общият му брой е бил 823 души, а днес, според последното пребояване от 1965 г., той възлиза на 927 души (457 мъже и 470 жени).

4. Народно състояние до 9. IX. 1944 г.

Населението на с. Челник още от най-старо време се е занимавало със земеделие и животновъдство. Нивите са селяните засягали със зимнина и наревница. Отглеждали едър и дребен добитък – овце, кози, крави, биволи и др. След разпродажбата на чифлишките ниви и гори 30–40 селяни се снабдили на първи път с по-матки или по-големи дялове земя. (Част от чифлишката гора „Старатата кория“ била закупена от селяните на с. Симеоново. Това са

тъй наречените Симеонови песта). При капиталистическите икономически условия голима част от тези селяни починали да обединяват съда да продават земите си на по-богати селяни. По-къди земеделците в селото били Пашукчите, собственици на 350–400 дка ниви, Калуловци и Чирпанчите – на по 300–350 дка ниви, Иван Винков – на 250 дка.

Към 1926–1927 г. Димитър Памуков закупил един трактор „Фордзон“ и една инциклика „Маршал“. С тях срещу определен учен работел и на други селища. През 1936–1937 г. в двора на общината били засадени плодови яръкета, направени бил навес за трибора на семенчестателната станция и обор за общинския мъжки разклонен добитък.

През 1933 г. била основана кредитно-потребителна кооперация „Пчела“. Тя се развивала добре и кредитирала с пари и стоки зори и не членове.

До 9. IX. 1944 г. в селото не е имало нито воденици, нито моторна мелница, нито маслообойна, ларак и др. и селяните били принудени да ходят по склоните села и гр. Ямбъз за мелене на брашно за иеработка на слънчоглед и др.

II. ИСТОРИЧЕСКО МИНАЛО

Р. с. Гидиклий (Челник) има следи от земеделска крепост, за която се знае, че е от времето на кърджалийските размирници. Запазено е предание, че тук беше заложен даатийският главатар Емин ага, но никоенят и след време загинал в средногорските клисури.

В района на Челник в края на XVIII в. съдействувал епонематното вече местен български хайдутин Стоян Испания, когото селяните на няколко нънци забелязали край един извор, наречен по-късно „Испанка“, както и чешмата.

Селяните страдали много от произвоците на турската власт и от турски разбойници, особено по време на Априлското въстание и на обвободителната Руско-турска война и бягали да се крият в Бакаджика и в горите „Равната шума“, „Габъра“, „Моллов баш“ и други.

IV. ПРОСВЕТНО ДЕЛО В СЕЛИЩЕТО

В с. Челник училището било открито след Освобождението, то се помещавало в нискани под паша стани от частни къщи. Пръв учител бил Димитър Стоянов Драгоев, от с. Камен връх, Елховско. През 1907 г. била построена училищна сграда, която поправена и с пристройки се ползва и до днес.

¹ В. „Македония“, год. V, бр. 25 от 22. VI. 1871 год.

В училището се учели малко деца. Селяните, които в болшинството не били добре материално, не отделяли голямо внимание на образоването на децата си. Чиновническата интелигенция издавала от околните села. Едва след 1925—1926 г. започнали да се отнасят по-серьозно към въпроса за просветата.

Читалището в селото било основано през 1928 г. Основателите му били Илия Тунчев, тогава главен учител в селото, и селяните Панайот Бянов и Панайот Станчев. За нуждите на читалището били наемани стани в частни къщи. То работело сравнително добре. По-късно библиотеката му била поместена в учителската стая на училището.

V. НАРОДНИ ПЕСНИ ОТ с. ЧЕЛНИК

Песен за удавената Йорданка

Какво е чудо станало
В Глинкай, село голямо,
Големи дъжлове валили,
реки големи слезали.
Изнесли къщи двадесет
и с Пеневата тринайсет,
Пеневиц, булка хубава,
тя си на Паню думаше:
„Бре хайде, Паню, бре хайде,
дрехи да си изнесем,
докато ѝ вода ще дадеч
от нашта къща два ката.“

Че се Паневи опретиха,
от къщи дрехи извалиха,
Йорданка, мома хубава,
и тя на бати си помага,
и вехши дрехи извалиха,
ченза, заедно със сандъка.
Останало само накрая
една бухка прело никакво.
И в това време водата
попдила къщата с момата.
до върбите я удави
и с тия и писък зарви.

СЕЛО ТАМАРИНО (ТЮРКМЕНЕ)

I. ПОСЕЛИЩНО-ГЕОГРАФСКА ЧАСТ

1. Местоположение

Село Тамарино е южен съсед на с. Люлин. Отдалечено е от него на 8 км, а от окръжния град Ямбол — на 22,5 км в югоизточна посока.

Разположено е в Тунджалския масив, на р. Боя дере, приток на р. Тунджа. През селото минава шосе от гр. Ямбол за с. Войник и Бургас. Други съседи на с. Тамарино села са: с. Войник — ча на горе, с. Челник — на запад, с. Саратево — на югозапад и с. Каменец — на юг.

Землището на селото заема 13 000 дка площ, от които 8 350 дка са ниви, 2500 дка — насажд. 2000 дка — гори и 150 дка — лози. Теренът му е равинен, а почвата — черноземна и много плодородна.

По-значимите местности в мерата, в които с имало, а и сега има ниви, са местността „Царъ тарда“ (просени ниви), „Герен тарта“ (мочурливи ниви), „Коджа орман“ (старите ниви). Гернеги са местностите „Старата гора“ в местността „Коджа орман“ и местността „Хорозйолу“. (Част от нея сиада в люлинското землище). Хубави са и местностите „Дасмат“ и „Пучка“.

Напояването на землището не е особено добро. То става основ от р. „Боя дере“ и от р. „Кован дере“ (Пчелно дере), „Гресково дере“ и от няколко други по-малки потоци, извори и чешми.

По-големи са следните извори: изворът в местността „Хорозйолу“, „Оксеноният извор“, Иноворият извор, изворите „Кюри“ и „Клюнка“ (в мяналото изворът Клюнка е бил чешма с глинен, тръби), изворите в „Кривия бояз“ и в „Средния бояз“. На вилян от тези извори през лятото водат пресъски.

Чешми с хубава питка вода са чешмата „Двата чучура“ при „Боя дере“, направена през 1940 г.; чешмата „Камберката“, в бивши нива на турчина Камбера, строена през 1937 г.; чешмата „Каваче-

тата", на север от селото в малък дол, където има каваши – тополи, строена през 1931 г. от войниците на 37 Пирински полк: чешмата „Пучката", на юг от селото и чешмата „Трековица", в дол със същото име.

II. АНТРОПО-ГЕОГРАФСКИ СВЕДЕНИЯ

1. Възникване и име на селището

Според местното предание с. Тюркменя (Тамарино) е възникнало „по време на походите на Наполеон Бонапарт в Русия", т. е. към 1812–1813 г. В руека карта то се споменава за първи път през 1829 г.

Първите му заселници били турски цигани „туркмен ченгене", чергари. Откъде са дошли по тези места, не се знае. Те се установили тук, привлечени от гъстите гори, хубава вода и черноземна почва.

Отначало селото е било на 200–300 м по на юг от естакиното по „Треково дере". По-късно се преселили още няколко бедни турски семейства, които засели земи северно от първите заселници. С течение на времето заселниците се увеличиха, селото се разраснало и стигнало до днешното си местоположение.

През 50-те 60-те години на XIX в. в с. Тюркменя се заселили преселници от околните села, и също и от някои старозагорски и чирпански села. Ог съседното село Саранть–Еникой (Каменец) дошли Курти Вълков с двамата си братя; от Старозагорско дошли триимата задомени братя Арабаджиеви, също Чобаните и Караганите; от Чирпанско – семействата на Мария Ташев, Таню Белчев и четиримата братя Кольо, Радоя, Влаян и Таню Стоянови.

В селото не са известни спорове за мера в Презосвобожденията сноха. След Освобождението, тъй като границата с някон от склоните села не била достатъчно уточнена, то жителите на с. Тамарино имали сервизни стълкновения за границата земя със селата Саранци, Каменец и Люлин.

През 1910–1911 г. жителите на с. Саранци навлезли в тамаринската землиница, за да си присвоят къс сиорна земя, но срещнали твърд отпор и били принудени да се откажат от намерението си. През 1913–1914 г. спорът със с. Каменец за земя в местността „Драката" бил разрешен по съдебен ред, като било прието об-

що ползване. Голям и продължителен бил спорът със с. Люлин за пограничната гора. Той бил разрешен едва през 1938–1939 г.¹

От основаванието си до 1934 г. селото се именувало „Тюркменя" поради турския произход на първите му заселници, а от 1934 г. е преименувано на Тамарино.

2. Тип и характер на селището

Първите заселници на с. Тюркменя (Тамарино) живеели в колиби, а по-късно – в по-солидни едноетажни къщи, правени от камък, кирпич или тухли и покривани със слама или обикновени керамиди. Според В. Калканджиев през 1871 г. в селото имало 50 къщи, от които 30 – турски и 20 – български.²

Въпреки че селото било предимно турско, в него нямало джамии и турците ходели да се молят в джамията на съседното село Гидиклий (Челник). До Освобождението нямало и българска църква, нито първи училище.

Първата българска училищна сграда била построена в 1890 г. при кметуванието на Д. Колев. В една от стантите ѝ са извършвали религиозните служби и обряди. (Погребалните обрядиставали на гробищата, за да не се тревожат децата). Селската църква „св. София" била построена през 1923–1924 г. по стопански начин от предириемача Дончо Косев, от чирпанското село. Иконите ѝ били рисувани от сливенския художник Атанас Кавърков.

През 1907 г. чрез застъпничеството на П. Колев и Теньо Желев Стоянов пред Постоянната комисия в гр. Бургас била построен мост над „Чичепето дере", простиращо през селото. По време на управлението на БЗНС било прокарано шосето между с. Тамарино и с. Чилник с безплатния труд на селяните, по Закона за временна трудова повинност; построен биял каменен мост до чешмата на р. „Боя-дере", а по-късно и други обществени сгради.

Селяните се снабдяват с вода от селската чешма и от няколко кладеници.

3. Население

До Освобождението на България от турско робство с. Тюркменя (Тамарино) било населявано предимно с турци, а след изселвателното им в периода на 1878–1885 г., добило чист български облик. Тогава в селото се заселили много българи от околните села, а също и от Старозагорско и Чирпанско, които закупили едина турска земя. Между тях били 12 семейства от с. Люлин. През 1926 г. селото

1. Вик „Историята на с. Люлин", стр. 18–19.

2. В. „Македония", изд. V, брой 27 от 6.VII.1871 г.

наброявало 766 души, при преброяването през 1956 г. стигнало до 1 029 жители, а днес, според преброяването от 1965 г. то брои 874 жители (390 мъже и 484 жени).

4. Народно стопанство до 9. IX. 1944 г.

Главният поминък на населението бил земеделие и животновъдство. Селяните засявали и нивите си с почти всички видове зърнени култури. Отглеждали и различен съдър и дребен добитък. С особени грижи отглеждали хубави коне, с които се надбягвали и гордеели по сборове и панаири.

Обработването на земята отначало ставало с рало, после с плугове; жънели със сърнове и вършеели с дикани. Към 1920—1925 г. селяните разполагали с около 20 конски и волски жетварки и споморъзвачки. През 1926—1927 г. няколко богати селяни, начело с Найден Тонев, се сдружили и купили комплект земеделски инвентар — върнишка „Маршал“, трактор „Дирин“ и тракторна жетварка-споморъзвачка със сърпи 0,245 м ширина.

Брачно и ярма селяните мелели на двете малки воденици, построени на р. „Боя дере“: едната — собственост на Таню Стоянов, втората — на Гани Тонев.

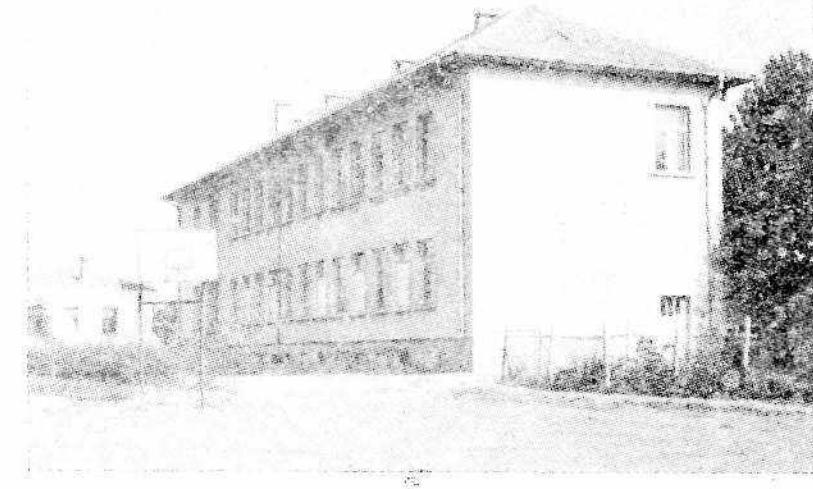
Други трима богати селяни — Къicho Турлака, Къньо Драголов и Тоню Стоянов измали казани за варене на ракия. Към 1892 г. бил отворен общински дюкян-кръчма, който бил даван под наем.

През 1921 г. била основана кредитно-потребителната коопeração „Орач“. Основателите й били Видъо Димитров, Пенчо Вълков, Тоню Станчев. Кооперацията била оземлена през 1927—1928 г. с 50 дка земя от селската мера.

III. ПРОСВЕТНО ДЕЛО В СЕЛИЩЕТО

Училището в с. Тамарино било открито след Освобождението на България от турско робство. То се помещавало на първо време в наемани под наем стани в частни къщи. Първият учител в него бил някой си Даicho, с първокласно образование, повикан специално за целта от Асеновградска окolia. Заплаща му се повече в натура и малко в пари.

В 1890 г. била построена училищна сграда, която поправяна и разширявана, служила дълги години. (През 1958 г. бе построена нова училищна сграда, а старата се използва за обществени нужди). Училището е било оземлено с 240 дка ниви. Жителите на с. Тамарино не държали много на образоването на децата си. Едва през 20-те, 30-те години на XX в. почнали да осъзнават необходимостта от по-голяма просвета. През 1936—1937 г. било открито вечерно училище за ограмотяване на възрастни. Учители в него били Ди-

Село Тамарино

Училището

читър Проданов, Танко Нотев, Дончев, Стефана Костова, Транда-фил Константинов и Янко Панайотов, които били учители и в дневното училище.

През 1932 г. било открито селското читалище „Светлина“, кое-то било оземлено с 50 дка ливи. Основателите му били Танко Нотев, Дончев, Тетъо Данков, Михаил Кънев, Никола Георгиев и др.

IV. НАРОДНИ ПЕСНИ ОТ С. ТАМАРИНО

Песен за Дончо Чобана

Чувайте, мало и голимо,
какво е чудо станало
в Тюркменя, село голимо
в къра, на чаламарс.
Чобана Дончо търсия,
на кръст му сядо бъркали,
бъркали и намерили.
Дончо веред стадо лежеше

Червъму възни развиди
и чук ръщете пързали,
и то към село прибрали.
Най-първ иървил Панайотов,
Панайот, младо корулджийче,
Той и друго Дончо учеше:
„Като у вази отидем,
че казнай, Даicho, баща си.“

че идем и ний със тебе,
за да ги врата отвори.”
Като са в Дончови отчини,
върли ги кучета гасли,
пазати и са мъжнали.
Дончо да врата похлопа,
похлопа още поника:
„Теби ле, „Ноба! Драгис ле,
стани ми врата отвори.”
Той му се ет къщи обади:
„Ще щен туха туй време,
самичък ли, Дончо, пак ае,
или с верни другари?”

Тогава се Дончо обади:
„Исто съм, тойно, самичък,
което ник с искан другари.”
Тогава се бини му обади:
„Вържи се, Дончо, назаде.
Туй време врата не отваряй,
Зароката рано ще разми,
рано ще в Ямбол да ида,
със анхии пари не взема,
тебе иш, Дончо, да откупи.”
Те го назаде върши
и то край село извели,
та му главата извади
и го ведре пъти заклани.

СЕЛО КАМЕНЕЦ (ТЕЛЕЦ, ЕНИКЪЙ, САРЪНЛЪ- ЕНИКЪОИ)

I. ПОСЕЛИЩНО-ГЕОГРАФСКА ЧАСТ

1. Местоположение

С. Каменец се намира на 11 км (прям път) югоизточно от с. Люлянци, 24,5 км югоизточно от гр. Ямбол.

Разположението на с. Каменец е на не особено голем хълм и на малка река — Селеката, която го разделя на две махали: стара — по-голяма и нова — по-малка. През селото минава шосето от Ямбол за с. Страпчаджа.

Землището на с. Каменец засяга 24 000 дка площ, от които 18 000 дка са ниви, 4000 дка — гори и останалите — пасища и лозия. Теренът му е предимно равнинен. По-известни местности са следните: местността „Индженерийца“, „Кадънски гроб“, „Кара-Асанов изгденец“, „Михов гроб“, „Личов участък“, „Червен бряг“, „Трънска поляна“, „Оксеница“, „Татарски гробища“, „Чуртлан“, „Ач тепе“, „Кайрика“ и др.

Местността „Индженерийца“, на югоизток от селото, според преданието, носи името си от много старо селище „Индженеринград“, което се намирало в нея. Местността „Кадънски гроб“ по разкази на стари хора е наречена така, понеже в нея била разкъсана от овчарски кучета и умряла съдна кадъна, жена на заможен турчин Али, живял в селото към средата на XIX в. Този Али имал имот и къщи освен в с. Каменец още и в с. Ляярово. Имел пак две жени: едната стопанинка на къщата в с. Каменец, а другата — в с. Ляярово. Турчинът живеел една седмица при едната, една седмица при другата си жена. При едно от отиванията си в с. Ляярово, през зимата на 1848 г., Али се забавил повече от обичайното. Жена му от с. Каменец се затъжала и обезспокоила за мъжка си и выпреки снега и виелицата, тръгнала за с. Ляярово. Пътят чутам минавал покрай гора, в която се намирали овчарските кошари на синовете на Танко Обрешков. Овчарските кучета забелязали, непознатата жена по пътя, спуснали се върху нея,

новали ли я и я разкъсали. Когато овчарите притичали на мястото на произшествието, кадъната била вече мъртва. Изпълнени за последните и за да избегнат отговорност, овчарите отвели стадото с овцете и кучетата на противоположната страна на землището. Междувременно снегът затрупал умрялата кадънка. Трупът ѝ бил открит едва след няколко дни при стоянието на снега. Съобщили за случилото се на Али, който донесъл и прибра трупа. После завел дело за обезщетение (кръвнина). Такова заплатили селяните от с. Каменец, тъй като нещастният случай станал в тяхното землище.

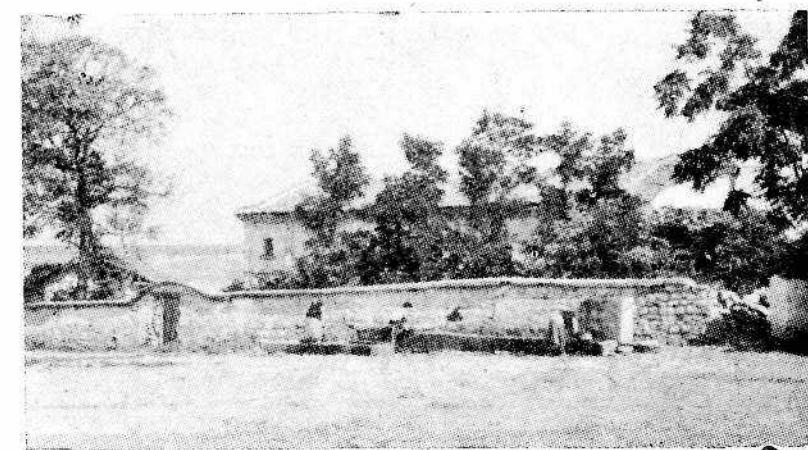
Местността „Кара-Асански кладенец“ се намира в западната част на землището. В нея било стоянството на някой си Кара Асан, който бил изконал там и кладенец. Кладенецът вече не съществува, но е останало името му, като се е предalo на цялата местност.

Местността „Татарски гробница“ на 5 км източно от селото, се нарча така, защото там личат следи от гробница, за които се предполага, че са татарски. Местността „Дядо-Михов гроб“ е получила името си от починалия в нея през 1906 г. селски пастир на говеда на име Михо. Местността „Димов участък“ пък била наименувана по името на пазача на горския участък – Димо. Местността „Червен бряг“ е с червеникова почва; местността „Оксеница“ е обрасла с осенова гора; местността „Трънева поляна“ – с тръни, от там и имената им.

На юг от селото, в бивша нива на вече починалия селянин Жельо В. Ангелов растял стар, много голям бряст, висок около 30 м и широк в диаметър 4–5 м. Той бил отсечен през 1937 г. По концептивните дървесни кръгове на стеблото му било определено, че дървото е към 600-годишно и значи е било израснало още преди надането на България под турско робство. Това дърво се наричала „Джеферата“, вероятно по името на много известния в този край турски чифликчия Джевера бей. Според едно местно предание обаче под това дърво сядал да разглежда дела някой си Джевера кадия от Одрин, който лятно време идвал по служба в селото. По клоните на дървото били обесвани много българи по присъдите на този кадия.

Землището на с. Каменец се напоява от малката селска река, от няколко потоци, извори и чешми. През северната и североизточната му част протича и р. Боа дере, която идва от тамаринското землище. От изворите по-големи са: изворът „Улу-бунар“, „Трите кладенчета“ и „Кралевото кладенче“, а от чешмите: чешмата „Оксеница“, на изток от селото, „Бялата чешма“, „Ниската чешма“, „Сют бунар“ (млечен кладенец) и „Чуртлан“, все на юг от селото. Всички чешми имат изобилна пивка вода.

Чешмата „Оксеница“ се намира всред хубава гориста местност и до голямо осеново дърво. Говори се, че по време на турското роб-

Село Каменец

Площадът

ство при тази чешма обичали да спират и почиват черкези-разбойници, преди да предприемат нападение по околните села. Изворът „Олу бунар“ пък бил посещаван в миналото от селяните, които смятали водата му за свята и лековита. Те се миeli и пиели от нея за здраве и главно против малария. Оставяли при извора пари, а по храстите завързвали изтеглени от дрехите си нишки, все за здраве.

II. АНТРОПО-ГЕОГРАФСКИ СВЕДЕНИЯ

1. Възникване и име на селището

Село Каменец се възникнало по време на турското робство вероятно през XVIII в. В руска карта за първи път се споменава през 1829 г.

Според преданието, в североизточната част на сегашното село най-напред се заселил един турчин с кел на главата, а накърно след него – още 10–15 турски семейства. По-късно дошли и няколко български семейства. Смята се, че между първите български заселници били следните родове: Обрешковият, Казашкият, Йовковият, Сирийският, Пенкомилевият, Тапьомитевият, Минчогеоргиевият, Ко-зъкарашлийският, Иванпетровият и др.

Тури и българи с общи усилия заградили селото си с ограда от колове и плет, която имала два входа: единият – на изток, други

гият — на запад. Заселниците били принудени да вземат тези предизвикателни мерки, за да бъдат по-защитени при частните нападения на татари и черкези. (Сегашното с. Александрово е било черкезко селище, а в местността „Татарските гробища“ вероятно е имало татарско селище).

С течението на времето селото се разраствало все повече и повече. През първата половина на ХІХ в. в с. Каменец придошли досада много българи, преселници от Чирпанско и Новозагорско. Между тях били семействата на Еорги Бриаудов, на Канъ Енев, Вапцарови, Крачеви, Стратиеви, Делчеви и др.

Тогава вече се били издигнали и забогатели турците Караджан, Асан, Али и особено споменатият по-горе Джифера бей, който имал големия чифлик в североизточната част на селото. Той притежавал и многобройни стада добитък: овце и кози към 7 000 броя, биволи, биволици, крави,олове над 1000 броя. За отглеждане и изхранване на добитъка си Джифера бей ползвувал десетки хилдища дка настанана от държавата земя в днешните землища на с. Войник, Люлин и Ляярово. Част от овцете на бея закарвали на водопой на чешмата „Капаклийка“, югозападно от с. Войник, а друга част — на чешмата, южно от с. Каменец (където днес става селският сбор). Едрият рогат добитък пък поели на чешмата „Баба Драганка“. (Сега в люлинското землище).

Какви са били отношенията на селяните от с. Каменец с тези от околните села до Освобождението, не се знае. След него, в първите десетилетия на ХІХ в., те имали спор за мера и водещи дела със селата Войник и Тамарино. Делото със с. Войник за спорна мера и гора в местността „Манда гьол“ се гледало през 1906 г. от Ямболския окръжен съд. Решението било в полза на с. Каменец. Със с. Тамарино спорът бил за мера и гора в местността „Дренака“, северно от селото. Делото било заведено през 1914 г., но поради избухването на Първата световна империалистическа война и намесата на България в нея, то било отложено и се гледало през 1921 г. и продължило до 1925 г. След оглед на самото място, Ямболският администратор съд прие решение общо ползване.

Според селяните най-старото име на селото било Кел-Еникъй—Келево ново село. Това име те обясняват с прокора на известния най-ранен турски заселник, който боледувал от кел. Според П. Делирадев най-старото име на селото било само Еникъй, а по-късно, за отлика от околните единоменни села, му било прибавено притлагателното Сарънълъ. Разпространеното в селото предание за прибавката на това „Сарънълъ“ пък има други две версии: според едни, тази прибавка била направена по настояването на Джифера бей и изразявала характерен отпечатък белег на почватата на землището — жълтеникавия в цвет; според другата — прибавката била „Саръфълъ“ и изразявала основното занятие на много селяни, които

били сарафи, а после „Сарафълъ“ било изолачено в „Сарънълъ“. През 1934 г. селото било наименувано Телен, по името на един от българските ханове, управлявал през VIII в. (761–764 г.). През 1949 г. селото получило най-новото си име Каменец поради това, че в околностите му има големи варовици и пещи за печене на най-доброкачествена вар в целия Ямболски окръг.

2. Тип и характер на селището

Найраноначално с. Каменец било съвсем малко, купно селище, състоящо се от 30–35 къщи. Къщите-комби били правени от плетени колове и кат. По-късно били строени къщи от дърво и кирпич. Това село е единственото от съседните на с. Люлин села, за което се твърди, че било заградено с ограда. Към средата на XIX в. в центъра му се издигат солидните сгради на турската джамия и конак.

След Освобождението, през 1886 г., българските селяни разрушават джамията, а чешмата до нея преместили на сегашния селски площад, пред църковния двор. През този период вече се строили къщи и от тухли, покривани с обикновени или мареилски керемиди. През 1926 г. селото наброявало 250 къщи със западно изложение, с големи дворове (3–4 дка), заградени с плет от тръни. През 1938 г. къщите ставали 260.

В миналото селото се снабдявало с вода от две чешми, строени още при заселването му: едната — в центъра (до джамията), другата — в източната част на селото. По-късно за собствени нужди Джифера бей направил и трета чешма „Горчината“, която намирала в северната част на двора му.

Днес в селото има 4 обществени чешми: едната — на селския площад, другата — до училището, третата — „Горчината“ — до двора на К. Михов и четвъртата — до гробищата. Има и две чешми в дворовете на Ташо Краев и Костадин Янев.

В административно отношение след Освобождението с. Каменец било приключено към община на с. Позяна (Бургуджукуй), Гахонска околия. През 1910 г. по молба на селяните, подадена до Народното събрание, селото се обособило в самостоятелна община, спадаща в Ямболска околия. Първият му кмет бил Андон Георгиев Бонков, а първият му секретар-бирик — Матей Стефанов, от с. Саранско. От 1934–42 г. с. Каменец с още няколко села било включено в община на с. Челинк. През 1943 г. селото става централна община, в състава на която влиза с. Саранско. По-късно към тази община се пресъединява и с. Ляярово, което остава в нея и досега. Село Саранско събаче през 1949 г. се прехвърля към с. Тамарино.

3. Население

Населението на с. Сарънъ — Еникъой (Каменец) по време на турското робство било разнородно — турско и българско. След Освобождението турците се изселили в Мала Азия. В него иск пришли български бежанци от Южна Тракия. Особено много бежанци — от Лозенградско и Одринско — дошли през 1913 г. след Междусъюзническата война. Постепенно селото добило чисто български облик. През 1926 г. то наброявало 1194 жители, през 1956 г. — 1326, а днес, според последното преброяване в 1965 г., — 1170 жители (605 мъже и 565 жени).

4. Народно стопанство до 9. IX. 1944 г.

В началото основният поминък на населението в с. Каменец поради наличието на много гори и пасища бил животновъдството. Отглеждат голям брой езър и дребен доцен и работел добитък; овце, кози, крави, волове, биволици и много домашни птици и свине. Имали и малко писан.

Занимавали се със земеделие. Нивите засявали с ишеница, царевица, ечемик и др. Лозарството и овощарството били съвсем слабо развити. Гроздето използвали главно за варене на мармелад, петmez, ракчи или то сушели за зимата. Приготвяли сладко и алкохолно вино и гроздова ракия. От плодите дръвчета садели главно орехи, сапуни, черешки и то по единично в лозя, дворове и ливади. Някои селяни търгували с добитък.

След Освобождението българите закупили евтина турска земя и пладии, пасища, гори — разработили и я превърнали в инизи. Постепенно земеделието се наложило като основен поминък. Няколко селяни забогатели значително. Между пай-богатите били Георги Арпаудов и Колю Михов с братята си, които закупили от наследниците на Джифера бей по-голямата част от бившия турски чифлик.

Двеама заможни селяни — Георги Манчев и Георги Стоилов Дерменджиев, построили воденици на р. „Боя дере“.

Войните от 1912—1918 г. прекъснали стопанското преуспяване на селото. Голяма част от нивите на загиналите във войните селяни запустели, редици семейства обединили много и станали дължани на държавни и частни банки. Отчаяни и възмутени от бездушието на буржоазната власт, селяните започнали самоволно да сечат гората и разорават част от общинската мера.

По време на управлението на БЗНС, по Закона за трудовата поземлена собственост се дадо възможност на селяните да закупят по 40 декара ивици от новоразорати земи, възлизаш на 10 000

дка. През 1927 г. били оземдени маломощни селяни със земя от местността „Драката“, която те разорали за инизи.

Богатите селяни Колю Минчев, Нотю Донев и др. закупили самоходни вършачки. Други започнали търговия със зърнени храни и добитък.

В селото имало отворени 5 б. люксана-кръчми. (Най-старият от тях — общинският, се намираше в югоизточната част на площада. Той бил даван под наем на частни лица. Сега люксият е съборен).

III. ИСТОРИЧЕСКО МИНАЛО

На юг от сегашното село, в местността на една площ от 3—4 000 дка, се намираше следи от старо селище, за което се предполага, че е от византийско време. И до днес селяните, при обработка на нивите си в тези места, намерят следи от каменни зидарии, от тухли и керемиди, фрагменти от различни глинени изделия, също копия, стрели, византийски монети и др.

У селяните е запазено предането, че селището е разрушено по време на кръстоносните походи. Селянинът Колю Ж. Бенков е намерил стара монета от 330 г. след н. ера (сега в Ямболски окръжен музей).

По време на турското робство животът на селяните от с. Каменец бил много тежък. Мнозина работели като ратап на чифлишката земя. На държавата работели ангари при направата на пътища и мостове. Плащали големи данъци в натура и пари. Страдали много и от нападението на черкези от съседното село Александрово.

Георги Колев Терзиев, от с. Тамарини, сега 65-годишен старец, разказва за един саучай на настане, за който научил от самите пострадали селяни — двамата братя Бенко и Баню Панкови (починали, единият в 1916 г., другият в 1910). Един ден, когато били на работа в полето, двамата братя заедно с още няколко българи били нападнати от черкези, заловени и откарани в близката гъста гора. Там били подложени на големи изтезания за пари. След това разбойници изпратили Бенко в селото да им донесе богат откуп — 12 цифта черкезки дрехи и 300 златни лири. Панкови нямали толкова пари и затова прибрали към заем. Бенко закупил от Ямбол исканите дрехи, и с една торба „бели“ пари — 3—4 кг сребърни пари, се върнал при черкезите. Те харесали дрехите, но останали недоволни от парите. Дълго време го били в главата с торбата, която се скъсала и много пари се разпилели. Бенко и брат му съзяли на очи обяснявали на черкезите, че нямат други пари и ги молели да ги пуснат. На края черкезите се принесли с полученото и освободили българите. Дълги години след този случай селяните, при отива-

не в гората, намиралти от пръснатите по време на боя пари. (Намират понякога и днес).

През време на освободителната Руско-турска война, селяните бягали и се криели из околните гори от изстъплението на изеславящите се турци.

IV. ПРОСВЕТНО ДЕЛО В СЕЛИЩЕТО

В последните години на турското робство от с. Каменец е имало турско и българско училища. За нуждите на обучението били използвани настани стани в частни къщи. Пръв учител в българското училище бил местният тогавашен жител Панко Панков Обрешков. Той бил завършил българско училище в с. Жеравна. (Починал през 1912 г. на 80-годишна възраст).

Непосредствено след Освобождението била построена първата общественска училищна сграда — паятова едноетажна постройка, намираща се там, където сега е селската чешма. Средствата за направата ѝ били събрани от селяните. В това училище пропължавал да учителствува Панко П. Обрешков. След него учителствува Димитър Георгиев Заяков от с. Поляна. Той се оженил за жена от с. Каменец, станал негов жител и учителствува там до смъртта си през 1929 г.

През 1909 г. била построена по-солидна училищна сграда от две стани на северната страна на църковния двор, до къщата на Димитър Заяков. Поради нарасналния брой на учениците по-късно била построена още една учебна стая. През 1938—1939 г. била построена трета по ред училищна сграда на два етажа, която се ползва и до днес.

Селяните от с. Каменец до края на Първата световна война не държали много на образоването на децата си и затова не ги правили да се учат в гимназия. Първият младеж на селото, който след 1918 г. получил средно образование, бил Петър Янков Боев. Той дълги години бил учител, а после и директор на училището в селото.

През 1930 г. в селото имало вече основано читалище, което обаче нямало собствена сграда и се помещавало или в частни къщи, или в училището.

СЕЛО ВОЙНИКА

I. ПОСЕЛИЩНО-ГЕОГРАФСКА ЧАСТ

1. Местоположение

Село Войнишка се намира югоизточно от с. Люлин и отстои от него на 8 км (прекъмпът). От окръжния център Ямбол е отдалечено на 28,5 км в югоизточна посока.

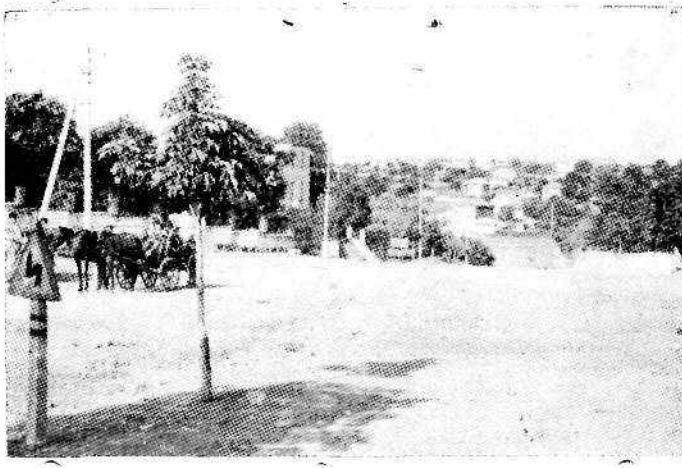
Разположено е в северните ниски на един от Бакаджиците, който носи същото име — Войнишки Бакаджик. През селото минава малка река — Войнишката.

Мерата на селото обхваща 25 200 дка земя, от които 16 000 дка са ниви, 9 000 дка — гори, и 200 дка — лозя. Теренът е равнинен, удобен за земеделие.

Землището се напоява от Войнишката река и от няколко други малки рекички, извори и чешми. По-големи извори и чешми са: „Яланджийски кайнак“ (според преданието, наречен на името на селянина Младен Яланджинев, който наследил нивата на някой си Колъз, задето го е гледал из старини до смъртта му), „Дичовият кайнак“, „Терзиевата чешма“, чешмата „Св. Неделя“ на Бакаджика, чешмата „Манда гъоз“ — биволско блато (в миналото извор). За един от доловете, „Стояниково дере“, западно от селото, има предание, че носи името на някаква мома Стоянка, която била убита там от буйния селски младеж Дели Иван, понеже издавала будни българи на турците.

По-забележителни са следните места в землището на с. Войнишка: „Кара ач“, „Усун капам“, „Дипъев гроб“, „Гюнтурмеза“, „Калето“, „Абаджи юрт“, „Хогуля“ и др.

Местността „Кара ач“ в най-източната част на Бакаджика, някога е била обрасла с черна, брястова гора. Оттам и името ѝ. Селяните разказват, че в тази местност в миналото някой си Христо Караванов, от с. Александрово при разораване на нивите си, намерил златни пари. Братята Петър и Енчо Люцканови, от с. Войнишка, пък го заловили и измъчвали много, за да му вземат златото.

Село Войника

Площадът

то, но не успели. Местността „Усун капан“ се намира на североизток от селото и близо до с. Първенец. В старо време тук е имало гъста осенова гора и хубави пасища. По пасищата настанили са говедата на прочутия турски чифликчия Джифера бей от с. Каменец. Когато искали да хванат добитък за пазара, откарвали стадото в гората, обградена от всички страни с високи скали и там, като в капан, залавяли определения брой добитък. В местността „Динев гроб“, източно от селото, според разкази на стари хора, бил убит от черкези селянинът Сербез Динъо. Този Сербез Динъо и приятелят му Христан Иванов били селски овчари. Някой си Аладин Иванов, доносчик при черкезите, ги наклеветил на черкези от с. Правдино неизвестно защо. Един ден двама черкези на коне нападнали овчарите, заловили ги и с вързани ръце, на които прикрепили гегите им, ги повели към с. Правдино. По пътя Христан незабелязано си отвързал ръцете и поставвал и другаря си да стори същото. Като се освободил, Динъо замахнал с гегата си и повалил единия от черкезите. Другият обаче стрелял и го ранил. Христан се спуснал срещу стреляния, но черкезинът избягал с коня си. Христан доубил поваления разбойник и се скрил в селото. Черкезите от с. Правдино започнали да отмъщават на селяните от с. Войника за

убийството на съселянина им. Тогава селяните от с. Войника, за да омългостявят черкезите, доубили ранения Динъо. Но черкезите продължавали да вилият и изгорили бащията къща на Динъо, убил брат на Христан. Христан успял да се спаси като се скрил в гората на Бакаджика – „Гюнгюремеза“.

II. АНТРОПО-ГЕОГРАФСКИ СВЕДЕНИЯ

1. Възникване и име на селището

На сегашното си място с. Войника се намира откъм 1856–1857 г., „когато се застроила църквата в с. Ени-махле“, уточнява преданието. В турски документ то се споменава за първи път в 1857 г.

Един от първите заселници бил Стоян Кечеджиев, от с. Иречеково. От старозагорското село Джак-търъл дошли 15 семейства. Постепенно дошли преселници от селата Завой, Скалица, Генерал Тошево, Ямболско, а също и от няколко елховски села. Според същото предание първите заселници дошли като ратан в чифлик на някакъв турски чифликчия, но отседнали и останали да живеят там за постоянно.

В първите векове на турското робство на това място се имало войнишко селище. Като пръв главатар на раята-войници се сочи Нико от Факийския български род Беляните – Бимбилианите, към който род някои изследователи причисляват родопския Момчил войвода и майката на Стефан Караджа.

Южно от сегашното село, на Войнишкия Бакаджик, се имало стара крепост-кале, която вероятно е била поддържана и при падането на българското царство под турска власт. Както населението в Ямбол, така и туканското – оказalo съпротива, затовъд и турците му признали привилегията на войнишко село. В и около Калето се намират стрели и стари монети, някои от тях византийски от VI в. Под Калето има следи от старо село. (Според проф. Златарски тук трябва да се търси средновековният град Маркели, известен като граничен град между България и Византия. Други го поставят при с. Правдино или при Карнобат).

Близо до Калето откъм южния превал на върха се е намирал стар манастир „Успение Богородично“. Всяка година на 28. VIII. на храмовия празник на манастира, е ставал голям селски събор, на който идвали всички свободни от наряд войници. Тази традиция продължила дълги години след Освобождението на България. Сега манастирът не съществува. С направата на манастира е свързано следното предание: преди построяването му на мястото имало

овчарска колиба. Селяните от съседното село Полянци, които искали да владеят и този район, изгорили колибата. Някой си дядо Иван, от с. Срем, по-късно с прокор Манастирджията, сънувал, че мястото на изгорената колиба е свято. Той дошъл в с. Войнишка, разкопал на пристинацото му се място и намерил икони и други църковни пособия. Там той построил отначало дървена църковна постройка, а след известно време по негово винущение и с негова помощ селяните от с. Войнишка построили манастира.

Източно от селото има запустяло селище Абаджи юрт. То е съществувало в началото на XVIII в. и се е състояло от 180—200 български и 12 цигански семейства. От тов селище, пак Войнишка, са били заселните, които напуснали селото си и тръгвали да се преселват в Австрия. Те обаче били застигнати от турците в местността „Цареви сливи“, на 5 км пред Панагюрище. След дълги преговори, били склонени да се заселят в Панагюрище (Отлук-кьой), също войнишко село, като запазили занапред войнишките им привилегии.

От своя страна Абаджи юрт — селище на шивачи или на търговци на аби, е било основано от преселници от занусятлото с. Асеновец, Сливенско. Част от жителите на това непокорно село склонили да се преселят в с. Войнишка, като им се дават войнишки привилегии, а друга — се разпръснала по околните села и в гр. Сливен. (От Асеновец водят потеклото си големият български патриот и борец за свобода Хаджиге Димитър Асенов и племенникът му Кръстьо Асенов — македонски революционер).

Името на с. Войнишка се определило от основната функция на населението му, като войнишко село.

2. Тип и характер на селото

Първите къщи на селяните в с. Войнишка били колиби, по-късно започнали да се строят по-солидни къщи. Към 1930 г. в селото преобладавали едноетажни къщи с южно изложение, строени от камък и тухли и покрити с керемиди. Широките им дворове били затрадени с илет от тръни. По това време вече и селото е имало основно училище, църква и общинска сграда.

До към 1905 г. селяните се снабдявали с вода от кладенците в дворовете им. След това па Войнишката река, всред селото, била построена селската чешма. Тя се използвала и до днес.

3. Население

Още от най-старо време населението на с. Войнишка е било българско. През 1926 г. то наброявало 1529 души, през 1956 г. — 1840

душъ, а днес, според последното преброяване от 1965 г. брои 1420 жители (707 мъже и 713 жени).

4. Народно становство до 9. IX. 1944 г.

Основният поминък на населението бил земеделието. Нивите си засявали с ръж, ечемик, овес, пшеница, фий и др.

През 30-те години на XX в. била основана кредитно-потребителна кооперация. В селото тогава е имало и една моторна мелница и един селски дюкян-кръчма. По-късно те станали 4.

III. ИСТОРИЧЕСКО МИНАЛО

Турско робство. По време на турското робство във Войнишкия Бакаджик е действувала известно време и прочутият български хайдутин Индже войвода с байрактар на дружината си Кара Колю. В местността „Кара ач“ най-често той нападал и обирал турската хазна, която пътувайки от Шумен за Одрий, минавала през тези места. Изворите в района, където е действувал той, носят името „Инджеви извори“.

За Кара Колю и за дружината на Индже войвода Г. С. Раковски пише следното: „Отъц мой е бил славни знаменосец Индже-Войвода. Име му е Черни Колю, най-храбри и най-устремителни в последни времена... песни им съз и до днес от народа бесело пеят. — Они с малко число от юнаци чудеса съ вършили. Зреинце¹ с било такъжно главно свъртало, там съ тъмници имали, дебели дървени клади, где съ съултански и аяски синове запирали, царска хазна не смеяла от тях в гора да се подаде. Тия съ в гора царували.“²

През 1854 г., по време на Кримската война, между 4 и 8 юли през Войнишкия Бакаджик е преминала с малка чета и самият Г. С. Раковски, когато се е връщал от Цариград. През едната Ямболска окръг четата е преминала край селата Воден, Малко Шарково, Попово, Поляна, и през Войнишкия Бакаджик. Оттук напуснала границата на окръга, минавайки край селата Трояново и Житосият, Карнобатско.³

През 1861 г. в този район е действувала и четата на Панайот Хитов.⁴

1 Под „Зреинце“ в случая трябва да се разбира Бакаджик. Глаголът бакажак — вакжак означава гледам. Раковски е побългарил наименованието на извъннитето. Вместо на „Гледките“ на „Зреинце“.

2 Архив на Г. С. Раковски, т. 1 стр. 562, София 1952 година.

3 Архив на Г. С. Раковски, т. 1, София, 1952 г., стр. 480—481.

4 „Моето пътуване по Стара планина... „Панайот Хитов, Букурещ, 1872 година, стр. 25.

IV. ОБЩЕСТВЕНО-ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ НА С. ВОЙНИКА ОТ 1878—1944 г.

Характеризира се същите особености и борби, които са типични и за цялата страна.

V. НАРОДНИ ПЕСНИ ОТ С. ВОЙНИКА

Песен за Пенка и Неда

Чувайте, малко и голямо
какво е чудо ставало
в село Войника голямо.
За Пенка и Неда двеките.
Станали рано сутринта
разо ми, рано, на Спасовден,
Станали и на сбор отишли
в Ени-маха, село голямо.
Пенка и Неда, двеките,
илят ден сборували.
Назад кога се връщали,
Киро ѝ пред тях с колело.
От сбора като се върняли,
Киро на Пенка думаше:
„Хай да ми, Пенке, пристапеш,
пристапеш, моя да станеш.“

Пенка на Киро думаше:
„Как да ти, либе, пристана,
пристана, твоя да стана.
Тейко ма на теб не дава,
за годеж дума не става.“
Киро си пищов извади
и я в главата удари.
Недка, сестра по-малка,
тя на сестра си думаше:
„На Киро те тейко не дава,
недей му, сестро, пристава.“
Тогав се Киро озвери
и двете сестрички той уби.
Паднаха и двете иль кърии,
и ялото село промъзви.
*Тази песен е пята от Руска Тенеса
Бачена от същото село.*

ЛИТЕРАТУРА

- История на България, изд. БАН, т. т. I, II, III.
Материали по история на БКП — изд. на БКП.
Физическа география на България — учебник за учителските институции — 1956 година.
Ж. Чанков — Географски речник на България — 1939 г.
П. Делирадев — Принос към историческата география на Тракия, т. 1, стр. 237—275, т. II, стр. 82—83.
Юбилеен сборник „Българското село“, 1931 г., София.
Андрей Андреев — История на гр. Ямбол.
Проф. В. Н. Златарски — История на Първото българско царство, ч. I, стр. 178—180.
Братя Шкорпил — Паметници из Българско — Тракия, стр. 66, София 1888 г.
Н. Благоев — Пограничният окоп Еркесия — сборник в чест и памет на Луи Леже (1843—1923 г.), стр. 293, София 1925 г.
Проф. Г. Кацаров — Антични паметници от България — ГПНМ от 1937—38 г., стр. 113 и БЛИ, XIV, 1940/42, 43 г., стр. 54—59.
Л. Ботушарова — Новооткрити старини, ГПНМ, II, 1950 г., стр. 254—260.

ИНФОРМАТОРИ

а) за с. Люлин:

- Атанас Георгиев Богдев
Беньо Желязков Вълков
Господин Шилинов Вилев
Гочо Иорданов Гочев
Делчо Брайков Славов
Делчо Вълканов Атанасов
Делчо Иванов Попов
Димо Желязков Костадинов
Динко Дончев Вълков
Динко Пенев Дончев
Иван Бонев Русенов
Иван Делчев Проданов
Иван Ников Иванов
Иван Стоянов Брайков
Иван Стоянов Матев
Иван Стоев Хаджиев

Иван Тонев Тодоров
 Ильо Иванов Тонев
 Ильо Тенев Димитров
 Йовчо Тотев Дюлгеров
 Киро Русенов Йовчев
 Колю Иванов Узунов
 Куню Гочев Кунев
 Митко Димов Гочев
 Наню Тонев Петров
 Пелка Димитрова Гергина
 Пеню Димитров Пенев
 Стоян Проданов Далев
 Стат Динев Колев

б) за съседните села:

Ангел Танев Вълков
 Атанас Георгиев Богдев
 Алдин Марков Алдинов
 Бойо Пенев Боеv
 Генчо Атанасов Димитров

Георги Колев Терзиев
 Георги Пенчев Манафски
 Господин Иванов Стоев
 Господин Христов Костадинов
 Димитър Чанков
 Дицо Иванов Чергавлийски
 Енчо Младенов Кюстеля
 Жеко Груев Иванов
 Жельо Матев Терзиев
 Иван Добрев Мантаров
 Иван Тодоров Тенев
 Колю Петков Ташев
 Колю Стоянов Боруков
 Минчо Колев Кюмурджиев
 Митко Генчев Чикелов
 Митко Жеков Петров
 Митко Вълчев Узунов
 Пеню Русев Тодоров
 Стойно Танев Манафски
 Продан Иванов Проданов
 Ташко Хотев Ташков

СЪДЪРЖАНИЕ

Дял първи

Предговор.	5
Историческо развитие на с. Люлин от най-дълбока древност до наши дни	
I. Поселишно-географска част	7
1. Местоположение	7
II. Антропогеографски сведения	
1. Възникване и име на селището	17
2. Тип и характер на селището	21
3. Население	25
4. Народно стопанство до 9. IX. 1944 г.	26
5. Етнографски сведения	32
III. Историческо минало	
1. Съдействие чрез минялото на селището от дълбока древност до падането му под турско робство	55
2. Турско робство	61
3. Борбата против решениета на Берлинския конгрес. Съединението на Сърбско-българската война пред 1885 г.	72
IV. Социално-икономическо развитие на селището след Освобождението – в края на XIX и началото на XX в.	73
V. Развитие на просветното дело – училище и библиотека	74
VI. Началото на социалистическа пропаганда в с. Люлин	80

VII. Войните на българската буржоазия от 1912, 1913 г. Първата световна война и участие на заселните от с. Люлин в тях	81
VIII. Село Люлин по време на революционната криза в България (1917—1923 г. и след Септемврийското въстание	84
IX. Село Люлин по време на извържената борба против монархофашистката диктатура (1941—1944 г.)	86
X. Село Люлин по пъти на социализма	94

Приложения

а) Ученолюбив Люлин	101
б) Село Люлин в снимки	119

Дял втори

Генеалогия на родовете на 28-те заселници — основатели на с. Люлин (Еникьехле).

Първа група заселници, дошли през 1831—1832 г.	104
Втора група заселници дошли през 1836—1837 г.	119
Трета група заселници дошли през 1847—1848 г.	137
Родословни дървета на 28-те заселници основатели.	151

Дял трети

Кратки исторически сведения за съседните на с. Люлин села

1. Село Първешец (Башааний)	179
2. Село Правдино (Доуруканай)	188
3. Село Богорово (Арпач)	193
4. Село Недялско (Афтаве)	197
5. Село Палаузоню (Аввалий)	209
6. Село Йречеково (Ардауткай)	215
7. Село Тършана	229
8. Село Победа (Мансарлай)	235
9. Село Челанк (Гидикай)	242
10. Село Таяирине (Тюркмение)	249
11. Село Каменец (Телес. Ешкай, Сараатъ — Еашкай).	255
12. Село Войник	263

Литература.	269
--------------------	-----